

శ్రీ తిరుపతి దేవస్థానమువారిచే ప్రారంభించబడిన
ధార్మిక గ్రంథ ప్రచురణ సహాయ ప్రణాళికక్రింద
ఇయ్యబడిన విరాళముతో
ముద్రింపబడినది.

రామా ఐ సు థ

అరణ్యకాండ

వరుస నెం.

విషయసూచిక

పుట

1	రాముడు తావసాశ్రమములకు పోవుట	1
2	రాముడు విరాధుని చూచుట	4
3	లక్ష్మణుడు విరాధుని జలపెద ననుట	6
4	విరాధుడు రామలక్ష్మణులకు ధాకుట	8
5	విరాధుని పూర్వజన్మ - గోతిలో పూడ్చుట	10
6	రాముని శరభంగ దర్శనము	12
7	రాముడు శరభంగుని గలియుట	14
8	ఋషులు రాముని దర్శించుట	16
9	రాముడు సుతీష్ఠుని జూచుట	18
10	సుతీష్ఠుడు రామాదుల సత్కరించుట	20
11	రాక్షసులతో వగ వలదని సీత చెప్పుట	22
12	రాముడు అర్జునుడు మునుల రక్షింతు ననుట	26
13	మాండకర్థి ఆశ్రమ దర్శనము	30
14	రాముడు అగస్త్యుని ఆశ్రమమున కేగుట	32
15	అగస్త్య బ్రాత ఆశ్రమమున కేగుట	34
16	రాముడు అగస్త్యుని చూచుట	38
17	రామునికి అగస్త్యు డాయుధముల నిచ్చుట	40
18	దండకారణ్య కథ	42
19	జటాయువు వంశ వర్ణన	46
20	రాముడు చిత్రకూటము నుండగోరుట	48
21	హేమంతఋతు వర్ణన	50
22	రాముడు భరతుని మెచ్చుకొనుట	54
23	రాముని శూర్పణఖ చూచుట	56
24	శూర్పణఖ తన కథ చెప్పుట	58
25	శూర్పణఖతో రామలక్ష్మణుల పరిహాసము	60

చూర్పణ ముక్కు, చెవులు కోయుట	80
26 చూర్పణ ఖరునిదరికి పొరిపోయి తన కష్టము చెప్పుట- ఖరుడు కోపించి యతిమట	82
27 ఖరుని భటులు రాము నెదుర్కొనుట	84
28 ఖరుడు బైలుదేతి అవశకునము లగుట	70
29 ఖరుని సేనానులు రామలక్ష్మణుల నాక్రమించుట	72
30 రాముడు ఖరుని పై న్యములతో పోరుట	74
31 రాముడు ఖరుని సేనలఁ జంపుట	76
32 రాముని రణ విజృంభణము	78
33 దూషణుని రాముడు చంపుట	80
34 త్రిశిరుఁడు రామునిపైఁ బడుట	82
35 ఖరుడు రామునితో పోరుట	84
36 ఖరునితో రాముడు వరుషము లాడుట	86
37 ఖరుని మృతి	90
38 అకంఠనుడు రావనునితో సీతను తెమ్మని చెప్పుట	94
39 రావణుని వర్ణన	97
40 చూర్పణ రావనునితో తన అవమానము చెప్పుట	100
41 రాముని గురించి చూర్పణ చెప్పుట	102
42 రావణుడు మారీచుని ఆశ్రమ మేగుట	104
43 రావణుడు మారీచుని సాయము కోరుట	108
44 మారీచుడు రావణునికి హితము చెప్పుట	110
45 మారీచుడు రాముని ఘనతను తెప్పుట	113
46 రాముని పేరెత్తకని మారీచుడనుట	114
47 మారీచుడు తన పూర్వకథ చెప్పుట	116
48 బంగారు లేడివై సాయము చేయ రావణుఁడు మారీచునికోరుట	120
49 మారీచుడు విధిలేక సాయముచేయ నొప్పుకొనుట	122
50 మారీచుడు లేడియై తిరుగుట	124
51 సీత బంగారు లేడిని తెమ్మనుట	126

52	బంగారు లేడిపర్వన	130
53	రాముడు మాయలేడిని ననుసరించుట	132
54	రాముడు మారీచుని చంపుట	134
55	రామునిదరికి వెళ్ళుమని సీత లక్ష్మణుని ద్రోయుట	136
56	లక్ష్మణుని సీత వరుషము లాడుట	138
57	రావణుడు సీతదరికి వచ్చుట	140
58	రావణునితో సీత తన సంగతి చెప్పుట	144
59	రావణుని సీత నిందించుట	146
60	రావణుడు తన నిజరూపము చూపుట	152
61	సీత రామలక్ష్మణులకై అర్చుట	154
62	జటాయువు రావణు నెదుర్కొనుట	156
63	రావణుడు జటాయువును పడగొట్టుట	162
64	సీతను రావణు డెత్తుకొని పోవుట	164
65	సీతను జూచి వనమెల్ల దుఃఖించుట	168
66	రావణుని సీత నిందించుట	170
67	సీత ఆభరణములఁ గ్రిందఁబడవై చుట	172
68	సీతను గావ రాక్షసస్త్రీలను రావణుడుంచుట	174
69	రావణుడు సీతకు తన సౌధాలు చూపుట	176
70	నన్నుఁ గైకొనుమని రావణుడు సీతతోననుట	178
71	తృణమధ్యంచి రావణుని సీత నిందించుట	182
72	రావణుడు సీతను అశోకవనిలో నుంచుట	184
73	రాముడు లక్ష్మణుని జూచి సీత నడుగుట	186
74	రాముడు లక్ష్మణుని దూరుట	188
75	లక్ష్మణుడు సీతతన్ను అన్న వాక్కులు	190
76	సీతఁ జూడక రాముడు శోకించుట	192
77	సీతకై రాముని విలాపము	193
78	సీతను వెదకుట	198
79	రాముని శోకము	202

80	రాముని రాద్రావేశము	205
81	రాముడు విరిగిన చాపము చూచుట	280
82	లక్ష్మణుడు రాముని శాంతపఱచుట	212
83	రామలక్ష్మణులు జటాయువును జూచుట	216
84	జటాయువును సీతను అడుగుట	221
85	అయోముఖి ముక్కుచెవులు కోయుట	224
86	కబంధుడు రామలక్ష్మణులఁ బట్టుకొనుట	226
87	కబంధుని వృత్తాంతము	228
88	కబంధుడు సీతను గూర్చి చెప్పుట	230
89	ఋశ్యమూకమునకు మార్గము	234
90	వంపానరోవర్జన	238
91	శబరిని చూచుట	240
92	శబరి రామాదులకు ఫలములిచ్చుట	242
93	శబరి సిద్ధిపొందుట	248

గ ణ ప తి

రా మా య ణ సు థ

అ ర ణ్య కాం డ

—: రాముడు తాపసాశ్రమములకు పోవుట :—

ఎదురు కొనరాక యాత్మను నెఱుంగు రాము
* డవల దండకారణ్యము నందుఁ జొచ్చి
తాపసులు నివసింపఁగఁ దనరియున్న
తాప సాశ్రమ మండల స్థాన మరసె.

1

చ. ఆయాశ్రమ మండలమున.

2

వెలిఁగెడి సూర్య మండల మటు దర్శల
వల్కలమ్ముల బ్రాహ్మవర్చ సలర
ఎల్ల ప్రాణికి శరణిడి, తుడిచిన వాకి
ఘట మృగ వక్షుల కులము లెసగ

స్రూక్ష్మవములు కుశల్ శుభ చర్మల నగ్ని
గృహముల నచ్చరల్ నృత్య మడర
సమిధలు జలకుంభ సమితి పండ్లును వేళ్ళు
స్వాదు ఫల వన వృక్షములు దనర

* నేటి మహాష్టమి దండకారణ్యమని వ్యాఖ్య.

హోమములు వుప్పు బలి వేదసామ లొప్ప
వనసుమాలు పద్మ సరసేవ్రాత మమర
వేళ్ళు పళ్ళులు తిని దాంతి లేళ్ళచర్మం
చాలు నగ్ని సూర్యాభుతో తపసు బుండు.

3

అనఘులై యతాహుతులౌ మునుల యదనరి
బ్రహ్మ లోకమొ సున్నటు బ్రహ్మ మోష
బ్రహ్మవిదులైన బ్రాహ్మణుల సలుపు చుండ
రాముఁ డరసె నాతాపసాశ్రమ పదంబు

4

ధనుసు నుండి యానారియు త్వరగ యీసి
యింక నుతేజఁడౌ రాముఁడు ఋషుల మ్రొక్క
ప్రతిత దివ్య విజ్ఞానులు వారు రాము
నరసి యతని యరికి వచ్చి రాదరమున.

5

పచ్చి ధర్మచారులు దృఢప్రతులు ఋషులు
రామునకు జనకజకును లక్ష్మణునికి
మంగళాశీస్సులిడి వారి యంగలక్ష్మి
చారు సౌకుమార్యములకు నాశ్చర్య పడిరి.

6

వారి వేషము నావనవాసు లెల్ల
తెప్పపాటు వేయక కన్ను లప్పగించి
సుగల వలెఁ జూచి భూత కుభము చేయు
రామునకుఁ జేసిరతిథి మర్యాద మిగుల.

7

అవల వారికి మర్యాద లొనరించి
ధర్మ చారులు నీళ్ళును తగిన పండ్లు
పిరులు దుంప లాశ్రమ మరయఁజేసి
బొటు నివేదించి కేలొగ్గి యిట్లు అనిధి.

8

వనులందున్న మమున్ సుధర్మరతివై పాలింప నద్దుండ వీ-
జనసంఘంబుల కీమోశరణు, పూజ్యాత్ముండ వార్యుండవున్
జననాథుం డీట దండధారి: యతఁడే స్వగ్రేతునాల్గంశమై
జనులన్ బ్రోచి సమస్త భోగముల స్వేచ్ఛన్ బొందు సమ్మాన్యుండై 9

నిరతంబున్ మమునీవ ప్రోవఁ దగు, ఈ సీదేశ మందున్న మ
మ్మరముంగాదగు, వీటనున్నను వనంబందుండినన్ నీవె మా
నరనాథుండవు, దండమున్ విడచి యున్నామయ్య యత్యంత మీ
యరిషడ్వర్గము గెల్చియుండితిమి, మమ్మాలించి రక్షింపు మీ 10

అని వాక్రుచ్చుచు పండ్లు దుంపలును వన్యహారముల్ పూలు రా
ముని కర్పించుచు సత్కరించి యనలంబున్ బోలు నత్తాపసుల్
మునులున్ న్యాయపురీతి వర్తిలుచు సంపూర్ణంబుగా తృప్తితోఁ
గనుచున్ జేసిరి వారి కంతట సమగ్రంబై న మర్యాదలన్. 11

అటు లాతిథ్యముపొంది రాముఁడటినే యర్కొదయంబైన యం
తట నా మౌనుల వీడుకొల్పఁజని నానామృగాకీర్ణ ము
ర్భటశార్దూల వృకావృతంబునయి ధ్వస్తంబైన వృక్షాల ను
త్కటమై పక్షులు కీచురాశ్శృణుచు సుగ్రారణ్య మధ్యన్గనెన్. 12

చ. అంత ఆరాముడు అచ్చట. 13

గిరి శృంగమును బోలె వతిలి యార్చుచు పురు
మలఁబట్టుకొని తినఁ దలచుచుండి

పెద్దమోము వికట విషమోదరము గల్గి
లోతైన కండ్లతో భీతి గూర్చి

వికృతమై ఘోరమౌ పేషాన రుధిరవ
సలఁ దడిసిన పులిచర్మ గట్టి

విషమమై దీర్ఘమై చిక్చితమై యుగ్రమౌ
నాకృతితోడ భయంబు నెఱపి

మూఁడు సింహులు నాలుగు పులులు వదియు
లేళ్ళు రెండు తోడేళ్ళు దంతాలఁ జేల్చి
చననుదడిసిన పెద్ద ద్విపంపు తలను
కొఱుతఁ గుచ్చిన రాక్షసు నరసె నచట.

14

అతఁడు రాము లత్మజు సీత నరసి యలిగి
ప్రజలమీఁద సంతకు డట్లు వఱచి యంత
భైరవముగ నార్చి భువి కంపంబు వెంద
వచ్చి సీత నెత్తుకు పోయి వలికె నిట్లు.

15

జడలు నారబట్టలు గట్టి శరము ధనుసు
కత్తి దాలిచి యీదండకాటవికిని
భార్యతో వచ్చి యిట్లు ప్రాణములకు
ముప్పు తెచ్చుకొంటివి బుద్ధిపూర్వకముగ.

16

మునులౌ మీకిటు భార్య యెందులకు పాపుల్ మీ రధర్మవ
ర్తను లౌచున్ ముని నామదూషకులుగాఁ దచ్చాడు మీరెవ్వ రి
వని నల్లాడు విరాధుఁడన్ దనుజుఁడన్ బల్మారు చేఁబట్టి యిం
ముని మాంసాలు భుజించుచుండి సతతంబున్ జేతు సంచారముల్.

17

ఈ పరారోహ భార్యగా నెనఁగునాకు
పాపు లగు మీమ నెత్తురు వట్టి పీల్చు
అని దురాత్ముఁ డై న విరాధుఁ డనఁగ సీత
వాతమందు నరదీవలె వణకి పోయె,

18

ఆ విరాధు నొడిని సీత ననఘః జూచి
వాడిపోవు మోక్షున రాముఁ డాడె నిటుల
సౌమ్య ! జనకరాజ సుత, నాసతిని జూడు
ఆ విరాధుఁడు తనయొడి నడ్డగించె.

19

ఇదియె వాంఛించి పురినుండి యిటకుఁ గైక
కొడుకు రాజ్యంబుతోడ తృప్తి పడకె వంపె
ఇంత దీర్ఘదృష్టి గలదై యిట్లు నన్ను
అడవికంపె నామె యభీష్ట మదియు తీరె.

20

* ఎల్ల ప్రాణికి హిత మాచరించు నన్ను
కాన కంపి యాకైక సకామ యయ్యె
సీత నన్యుఁడు తాకు నీచింత ముందు
తండ్రి చావు రాజ్య భ్రష్టతయును వ్యధలె.

21

పాఠాంతరము :

* ఎల్ల భూతంబులకు హితం బెప్పుడుచేయు
నేను నెవతెచే కాన కంపింపఁ బడితి
నట్టి వినతల్లి కైక యీయదను నందె
పూర్వకామయై మిక్కిలి మోద మొందు.

జానకిని నన్యుఁడెవడేని స్పర్శచేయు
నంత కంటె మిక్కిలి దుఃఖ మదియె లేదు
జనకు విరహానఁ గాని రాజ్యమున భ్రష్ట
మగుటచేఁగాని యింతటి వ్యధయె కాదు.

22

అని యిట్లు వలికి రాముఁడు
కనులం ద్రుతపులు వెడలఁ గని లక్ష్మణుఁడున్
అనె నిట్లు క్రుద్ధుఁ డయి బు
స్సని సర్పము బునలు కొట్టు నట్టుల నపుడున్. 23

అమరేంద్రువంటి సీవున్
సమస్త భూతములకును నాథుఁడ వయ్యున్
అమరిన యీదాసుమితో
నమరి యనాధుడువలె నే నార్తిని గనెదే. 24

అలిగిన నేను శరముచే
సులువుగఁ జంప యమగృహముఁజొచ్చి విరాధుం
డిలఁగూల వాని నెత్తుడి
నేలయె త్రాగుచును తాప మెడయం జేయున్. 25

ఓనుతం బగు రాజ్యము కో
రెనొయేమొ యవి భరతు వయి రెచ్చిన యల్కన్
గనఁ బఱచిన దాని విరా
ధుని పయిఁ జూపెద గిరిపయి దుశ్శ్చవనుఁ డటుల్. 26

మఱి యిక విరాధు మనమగు
సురమున భుజబలముచేత నుఱికియు శరమున్
త్వరగ నది వాని దేహము
తునుమ ధరిత్రి పయిఁబడుత తూర్ణము గాఁగన్. 27

వ. అనగా అనంతరము విరాధుఁడు వనమును ధ్వనితో నింపు మిమ్ము
లను గుఱించి యడుగ నాకుఁ జెప్పుడు మీరెవ్వరు ఎక్కడకుఁ బోయెదరు అని
యడుగ ప్రజ్వలించు ముఖము గల యీ విరాధునితో మహాతేజః డగు రాముఁ
డిట్లనియెను “మేము ఇక్షాకువంశస్థులము మేము క్షత్రియులము మంచి

నడత గలవారము. పనమునకు వచ్చితిమి సరే. నీనెవ్వడవో చెప్పుము. ఏల
చండకారణ్యమునఁ జరించు చున్నావు" ఇది తెలియఁ గోరుచున్నాము అని
యడుగ సత్యపరాక్రముఁ డగురామునితో విరాధు డిట్లనియెను. 28

సరియె మంచిది చెప్పెద నెఱుగు మిపుడె
జయుని సుతుఁడ శత్రుహద జనని నాకు
సర్వ రాక్షసులును గూడ జగతిలోన
నను విరాధుఁ డటంచును ననుచు నుండ్రు. 29

ఎట్టి శస్త్రముచేత ఛేదింపఁ బడను
దేనికి సభేద్యుఁడను చావ దేనివలన
ఇట్లు నాతపంబునకును నెంతో మెచ్చి
బ్రహ్మ నాకు వరమిడె పూర్వంబు నందె 30

కనుక నీశ్రియెడల నపేక్షను త్యజించి
వచ్చి నటు పర్వు లిడుఁడు మీబ్రదుకుఁ దీయ
ననఁగ విని రాముఁ డత్యంత మలిగి యెఱ్ఱ
పడిన కండ్ల విరాధుతో పలికె నిట్లు 31

భీభీ నీచుడా! హినుఁడై చెలఁగు నీకు
చావు ముంచుకొనుచు వచ్చె సత్య మనిని
నిన్నుఁ జంపెద నిలుపుము నీవు నింక
జీవములతోడ పోలేవు నీవ చూతు 32

అవల ధను నెక్కు పెట్టియు నావిరాధు
నొడల-వాడియై బంగారు పిడులు గలిగి
గరుడ వాయు వేగము గల శరము లేడు
వేసి రాముండు కడు దెబ్బ తీసి కొట్టె. 33

అవ్వె నెమిలి కన్నులె బట్ట లటులు తాల్చు
నావిరాధు నెత్తుటఁ దడిసి యవనిఁ బడియె
అతఁడు కొట్టఁగఁ బడి సేత నటనె దింపి
శూల మెత్తి లక్ష్మణు రాముఁ జొచ్చి తాకె

24

వడి విరాధుఁ డార్చుచు శక్రధ్వజము పంటి
శూలమున వావిడిన యముఁ బోలి యుండె
అంత యముఁ బోలిన విరాధు నంగము వయి
బాణవర్షము కురిసిరి భ్రాత లపుడు.

25

ఆవిరాధుఁడు కడు నవ్వి యావరింప
నోటి నుండి చొచ్చియు మేన నుండి శరము
అంత వెడలఁగ వరముచేఁ బ్రాణ మాపి
కొని విరాధుఁడు నాభ్రాతలను నెదిర్చె.

26

అంత రాముఁడు వజ్రతుల్యంబ యైన
శూలము నఱక రెండు బాణాలు వేయి
వజ్రపూతమైన యామేరు ఫలక మట్లు
వానినుండి శూలము నేల పయిని గూతె

27

మీఁదఁ బడుచున్న రాక్షసు మేమ చూచి
వల్లఁ ద్రాచు బోలిన కత్తు లల్ల నెత్తి
బల్మిఁ గొట్టఁగ భ్రాతల పట్టి వాఁడు
వెడలఁ బరువెత్త వారు కంపింప రేమి.

28

అపుడు లక్ష్మణుతో రాముఁ డనియె వీఁడు
ఎటకుఁ దీసుక వెళ్ళునో యటకె మనము
వెళ్ళవలసిన చోటాన్ వెళ్ళనిమ్ము
ఇదియె మనమార్గ మౌటచే నిదియ మేలు.

29

అన విరాధుఁడు బాలుర నట్లు వారి
భుజముపై నెత్తుకొని యార్చి ముందుకేగె
పక్షి మృగ భుజగ సృగాల బహుళ మగుచు
మబ్బుఁ జోలిన పనిఁ జొచ్చి బొబ్బ వెట్టి.

40

ఆ విరాధుఁడు భ్రాతృ నట్లు వేగ
నెత్తుకొని వర్షులెత్త వీక్షించి సేత
ఇదిగో సత్యశీలము లొప్పు సదయు రాము
నెత్తుకొని రాక్షసుడు పోవు నిటను గనుఁడు.

41

ఇంక నను పులుల్ తోడేళ్ళు నిట్టె మ్రింగు
వేగ రాక్షస! ననుగాని వీరి విడుము
నీకు మొక్కెద నన విని యాకరోరు
త్వరగ జంపఁగఁ బూని రాభ్రాత లపుడు.

42

వడిగ లక్ష్మణుఁడు విరాధు నెడమచేయి
వడగఁ గొట్టగ రాముఁడు కుడిది కొట్టె
అతఁడు చేతుల్ విఱుగఁ గొట్ట క్షితిని బడియె
వ్రజమున భిన్నమైన పర్వతము వోలె.

43

కాళ్ళతోడ గుప్పిళ్ళ మోకాళ్ళతోడ
రాక్షసుని తన్ని గ్రుద్ది శీఘ్రముగఁ బొడిచి
ఎత్తియెత్తియు వానిని మొత్తి మొత్తి
పుడమి బెడ్డలతోడఁ బడఁ బొడి యొనర్చి.

44

వానిఁ బలుబాణముల గగర వాచమును
వైచి కొట్టిసన్ బొడి చేసి వైవ వాఁడు
చావఁ డట్లె పర్వత మట్లు సరిగ నున్న
వానిఁ జూచి రాముఁడు భ్రాతృ బలికె నిట్లు

45

వ. ఓ నరశిష్టా! ఈ రాక్షసుని మనము శస్త్రముచేత యుద్ధములో బయింప శక్యముకాదు. కనుక వీనిని పాతి పెట్టెదము. వీనుగునకువలె ఈ వసముతో ఈ రాక్షసుడైన రాక్షసుని కొక గోతిని త్రవ్వవలయును. అని చెప్పి రాముడు విరాధుని ఆక్రమించి కాలితో ఆరాక్షసుని మెడను త్రొక్కి వట్టి నీవు వెళ్ళి లక్ష్యా; ఒక గోయి త్రవ్వము అనెను. అది విని ఆరాక్షసుడు రామునితో వినయముగా నిట్లనెను.

46

“మనుజుగ్రేసరః హహతుండ నయితిం బాకారి సంకాశ, స
జ్జను, నిన్ గుర్తిడలేదు మోహమునః కౌసల్యాసుపుత్తా; నినున్
జనకాభిరునిపుత్తి సీతను సుయశశ్శాలిన్ సుమిత్రాసుతున్
గని యీశాః డివి గుర్తిడన్ గలిగితిన్ నాభాగ్యముల్ పండెంగా

47

తుంబురుఁ డనుగంధర్వుఁ డన్ తొల్లి నేను
ఆకుబేరుని శాపాన వసుర వగుచు
నతని బ్రతిమాలు కొన నాతఁ డనియె నిట్లు
సంగరంబున రాముఁడు చంపు నిన్ను

48

అప్పుడు నీహపు గని స్వర్గ మండఁ గలవు
అనుచు రంభయం దానక్తి నతని సేవ
యందు పొరపాటు పడు నన్నటు శపించె
నీవయసు శాప మోక్షంబు నేను గంటి;

49

నీకు శుభమౌతః స్వర్గమున్ నేను పోదు
నిటనె యామడన్నర దూర మేగివంత
మూర్య సముద్రై వ్రతావమున్ జూపు వాఁడు
అనఘుఁడు శరభంగుఁ డను మహర్షి కలఁడు.

50

అతఁడు ధర్మాత్ముఁ డిపుడు శ్రేయస్సు నీకుఁ
గూర్చు వేగ నాతని గనుంగొనుము రామ!
గోతిలోపల నన్నును గూలఁజేసి
పూడ్చి పెట్టి క్షేమంబును పొందు మయ్య.

51

మృతు లయిన రాక్షసులకు నిద్ర సనాత
నమగు ధర్మము, గోతిలోనఁ బడ వైచి
పూడ్చిఁ బడు వారు ప్రాచీన భువనములకు
పోదు రని శరవ్యధఁ జనిపోవ నుండె,

52

వ. అపుడు రాముఁడు లక్ష్మణునితో “లక్ష్మణా! ఏనుఁగునకు వలె ఈ
రాక్షసునికి ఒక గోయి త్రవ్వ “మని చెప్పి విరాధుని కంఠమున పొద ముంచి
యుండ లక్ష్మణుఁడు గునపము తీసికొనివిరాధునికె దగ్గరగనె గోయిత్రవ్వెను
ఆవిరాధుని కంఠమును విడచి అతని ముద్దగా మర్దించి శంకువులు వంటిచెవులు
గల యావిరాధుడు భీకరముగ ఆర్చుచుండఁగనె రాముఁడు లక్ష్మణుని తోఁ
గలిపి ఆభూమి బలమందు బడవై చిరి. ఆవిరాధుఁడు శస్త్రములచేఁ జంపఁబడని
వాఁడు గాన వానిని అట్లు గోతిలోఁ బడవైచి ఆవిరాధుఁడు తన వధను గూర్చి
చెప్పి నట్లుగా పూడ్చి పెట్టెను. అపు డావిరాధుని గోతిలోఁ బడవైచు చుండ
ఆవిరాధుని యార్చుల చేత ఆవన మంతయు మారు మ్రోగిపోయెను. అట్లు
బంగారు వంటి చిత్రధనుస్సులు గల రామలక్ష్మణులు రాళ్ళతోఁజగోతినిపూడ్చిరి
అంత రాముఁడు సంతోషముతో సీతను గ్రహించి కౌగిలించుకొని యోదార్చెను.
విదప ఆకాశమున నూర్యచంద్రులవలె మహావనమున విహరించుచుండ. దీప్తతే
జనుండై న లక్ష్మణుని జూచి రాముఁడిట్లనియె.

53

ఈ వనము దుర్లభము మనమెప్పుడిట్టి
సనుల నున్న వారముకాము కనుక నిదియు
యెంతో కష్టంబు శరభంగ ఋషిని గనుద
మనుచు నతఁ డేగె శరభంగు నాశ్రమంబు.

54

అట్లుం దడన్చుచే భావితాత్ముఁ డాచు
 పై న బల మున్న శరభంగు దరికి నేగి
 అచట సూర్యాగ్ని తుల్యమై యంగకాంతిఁ
 దనరు నిక యుద్భుతాకృతుఁ గనియె నచట.

55

రథమునుండియు దిగి బుధులు వెంటాడఁగ
 పుడమి స్పృశింపక నడచు వాని
 ప్రభం జిమ్ము నగలు నిర్మల వస్త్రము దాల్చి
 యల మహాత్ములఁ గొల్పి నలరువాని
 అకు వచ్చని మేలి యశ్వాలతో మింఱ
 రవిఁ బోల్ రథము దరిఁ గ్రాలువాని
 తెల్లనిదామబ్బి తెలి చంద్రబింబాల
 చదువున ప్రజ మొప్పు గొడుగువాని

నసికి పిడు లోచ్చ చామర వ్యజనములను
 దాల్చి కాంతలు వీచఁగఁ దనరు వాని
 సురలచే మహారులచేత సుతుల నొందు
 నమరవతి నిండ్రు రాముఁడు నరసె నపుడు,

56

అంతరిక్షాన శరభంగుఁ డమర వతియు
 మాటలాడుచుండఁగ నట్లు మహితుఁ డైన
 రాముఁ డారసి యుప్పుడు అక్షణానికి
 నిండ్రు రథమును జూపించి యిట్లు అనియె,

57

అర్చినులు గల్గి సీర నోప్పి యుద్భుత మయి
 మిహిరువలె ప్రకాశించుచు మిండి నున్న
 రథముఁ జూడు అక్షణ : మింఱ బ్రజలు నిండ్రు
 వశ్యములివి, ధ్రువము విండి మట్లు మున్నె.

58

వారు వ్యాఘ్రులువోలే నప్రాప్య గతులు
వారి బాహులు పరిభ్రువలెఁ దనర్చు
ఎఱ్ఱని పలువల్ హారల నెసఁగినారు
వారి వయ సెరువది యైదె, వహ్నిసములు.

39

ఇదియె దేవుల వయసెంతె. యెప్పుడు వారు
ప్రియ మయిన దర్శనము గల్గి ప్రీతి నుండ్రు
ఈవు లక్షణ : సీతతో నిటనె యుండు
రథము దరి నున్న ఘనుఁ జూచి రయమవత్తు.

40

అనుచు శరభంగు నాశ్రమంబునకు వచ్చు
రాముఁ గని శరభంగుతో నామహేంద్రు
డనియె ఈరాము డిట వచ్చు నంతలోనె
నను దివము పంపుఁ డవల నన్ గనఁగవచ్చు.

41

అనుచు నిండ్రుండు మునినిశ్చిద్యాని భజించి
అశ్వములఁ బూనిచ్చి రథమెక్కి యరిగె దివికి;
ఇంద్రు డరుగ రాముండు తమ్ముఁ డింతి రాఁగ
అగ్నిప్రేల్పెడి శరభంగు నరసి మ్రొక్కె.

42

వారలమ్ముని యనుమతిన్ గూరుచుండ
సత్కృతుల నంది రాముండు శక్తు రాక
గూర్చి ముని నడుగ శరభంగుడు నిటుల
నిండ్రుఁ డెందుకు వచ్చెనో యెఱుంగఁ జెప్పె.

43

రామ : యీమహేంద్రుండు వరంబులీయ
వచ్చి చంచలాత్ములు చేరవలను గాని
బ్రహ్మలోకంబు నన్ను జేర్పంగ వచ్చె
వాడగు తపంబును స్వాంతమున మెచ్చి.

44

నరపరా ! నీవు దరినుండ నెఱింగి నిన్ను
నిష్ఠమైన యతిథిని వీక్షింప కుండ
బ్రహ్మలోకంబునకు నేనువేగ రామ ! నిన్ను
దర్శించి మహాత్ముఁ గని పొవఁ దలఁచినాను.

65

నరపరా ! యక్షయంబులు నాక వృష్ట
ములును బ్రాహ్మ్యములౌ లోకములను నేను
పొందినాఁడ వానిని నీవు పొందు మనఁగ
నేనె యీ లోకములఁ గాంతు నివ్వి వలదు.

66

నీమ ననుమతి నీవని నేను నుందు
ననుమతింపుమి యని రాముఁ డన, ముని యనె
రామ ! యిట సుతీష్ఠుఁడను ధర్మాత్ముఁ డిపుడె
యుండె నతఁడు నీకును శ్రేయ మొనరఁజేయు.

67

అతని పొందు మాతఁడు నీకు నమలమైన
యంద మైన చోటున వాస మమరఁ జేయు
ఈపదిని బట్టి పొమ్మిది యిట్టె పూవు
కాన్గ బడవఁ దేల్చు పటనట నలరఁ జనుమి

68

ఇదియె మాన్గము నరపరా ! యిటులఁ జూడు
పాము కుబుసమువలె మేను వదలు చుంటి
ఆనుచు నప్పు డగ్నిని ప్రేల్చి యాజ్య ముంచి
వహ్నిఁ జొచ్చె మాంత్రికుఁడు శరభంగ ఋషియు

69

అమహాత్ముని రోమంబు లతని జుట్టు
కుష్మ చర్మాస్థి మాంసముల్ శోడితమును
అగ్ని దహియించె, నట్టి దృశ్యంబు చూచి
సీతరామలక్ష్మణులు వచ్చెరువడిరి,

70

పిదపను శరభంగ మహర్షి వీతిహోత్రు
నుండి పాపకువలెఁ గుమారుండె యగుచు
వెలిగి యాహితాగ్నులు మహాత్ము లగు ఋషుల
లోక మమరలోకము బ్రహ్మలోక మొందె

71

అమ్ముని వరుండు బ్రహ్మలోకమ్ము నందు
సానుచరుని బితామహు నప్పు డరసె;
ఆ పితామహుఁ డాద్విజు నరసె మిగుల
ముదము పొంది సుస్వాగతమును వచించె

72

అట్లు శరభంగ ఋషి స్వర్గ మరిగి నంత
ప్రజ్యలించు తేజము గల రాము దరికి
అవట నున్నట్టి ముని గణం బాదరమున
వచ్చి చుట్ట కూర్చుండిరి వ్రకట రీతి.

73

భగవంతు నఖరోమ భాగాల వెడలిన
వైఖానసులు మ వాలఖిల్య
లావ్రజాపతి చరణంబుల వెడలు సర్గ
ప్రజ్ఞకు. లంకులఁ ద్రావువారు
తాళ్లు కొట్టియుఁ దిను ప్రథితులు పత్రముల్
తిను వారు, కొఱకుచు తినెడివారు
మెడదాక గలనీళ్లఁ గడు తపము సలుపు
వారు, స్వగతాంబుల బండువారు

74

పండుకొనని వారలు, నొంటిపొద మందె
నెలుచు వారలు, వాయు భక్షులును, వారి
భక్షులును, నావరణ లేక వర్షలువారు
క్షణిక నేలఁ బండెడి వారు నటను గర్భరు

75

ఞ్చక్ష శాఖలఁ బర్వత శృంగములను
తపము చేయువారు తడి వస్త్రంబె గట్టు
వారు, వంచాగ్ని మధ్య తపంబు చేయు
వారు జపించువారు తాపసులు గలరు.

76

ఇదై బ్రహ్మవర్చసు గల్గి యెంతోశుభ
యోగ మొందిన వారలు యోగ సాధ
కులును నై న తాపసులును నెలమి వచ్చి
అట్టి శరభంగు నాశ్రమ మందు మంద్రు.

77

ధర్మ విదులైన వీర లందఱును గూడ
ఆ మహాధర్ముఁ డగు రాము నరసి యనిరి
“నీవొ యిక్ష్వాకుకులఁగునకు కీ వసుధకు
ప్రముఖుఁడవు విభుండవు వ్రజి యమరులకటు

78

విశ్వములు మూటఁ గీర్తిచే విక్రమమున
భ్యాతుఁడవు, పితృభక్తి సత్యంపు నిష్ఠ
ధర్మమును నీయెడలను సత్యంత ముండె
అర్దుల మయి మేము పచించు వది క్షమింపు

79

చన్నుగా షష్ఠభాగంబు వడని యెవఁడు
సుతులవలెఁ బ్రజఁ బ్రోవఁ డాక్షోణి పతియొ
నాయన ! కడు సధర్మమున్ బడసి యిందు
పాపమును బొందు చుండు నేవగది నై వ

80

ప్రపంచములకంటె నిష్ఠమౌ నూను లట్లు
తనదు ప్రాణా లటు స్వదేశ జనుల నెవఁడు
శ్రద్ధతోఁ బ్రోచు, వాఁడెప్పుశాశ్వతమగు
యశముగని, బ్రహ్మ వదమంది యధికుఁ డగును.

81

ధర్మమునఁ బ్రజలను బ్రోచు ధరణి విభుఁడు
పండ్లుదుంపలు తిను మౌని వరుఁడు పొందు
పరమధర్మాన న్నాన భాగమొప్పుడు
పొందుచుండు నటంచును పుత్ర : యెఱుంగు

82

బ్రాహ్మణులె యొక్కువగ నిందు పఱుచున్న
యెట్టి గొప్ప వానప్రస్థు లెల్లఁ గూడ
నీవు నాథుఁడుగాఁ గల్గ నెగడి కూడ
చంపఁబడి రనాథులటు రాక్షసుల చేత.

83

ఇదిగో పంప మందాకి నదులదరిని
చిత్రకూటమందు వసించి స్థిరతమీఱ
ఆత్మ భావించుమునుల దేహములు చూడు
మోర రాక్షసు లెటు చంపిగుట్ట లిడిరి.

84

క్రొర్యకర్మలు కలుగు రాక్షసులు ననులఁ
జలుపు మౌని మారణ హోమములను నింక
సైవలేక శరణు నిచ్చు జ్ఞాపు నిన్ను
శరణు జొచ్చితి, మేము రాక్షసుల నుండి.

85

ప. వీర! వృధివియందు నీకంటె నింక వేఱు గతి మాకులేదు. రాకుమార
నీవు మమ్ము రాక్షసుల నుండి రక్షింపుము అని తాపములు పలుకు వాక్యము
లాలించి ధర్మాత్ముఁ డైన రాముఁ డాతపము లందఱితో నిట్లనెను. ఓమహాత్ము
లారా మీ రిట్లు పలుకుట తగదు. మీకు నేను ఆజ్ఞాపింపఁ దగినవాఁడను నేను
కేవలము నావనికై యుదవికి రాఁదగి యుండెను. మీకు రాక్షసులజలనఁ గల్గిన
కష్టమును గూడ తొలగింపవలసి యుండెను. నేను తండ్రి యాజ్ఞచే వనము
ప్రవేశించితిని మీ కార్యము నెఱవేర్చుట కూడ అనుకొనకుండనే యయినది.
నా కివనవాసము మహాభలకారి యయినది. యుద్ధములో మీశత్రువులైన

రాక్షసులను జంపివై తును మాయిర్ద్రులు సోదరుల వరాక్రమమును మీరే చూచె
 పరుగా? అని ధీరాత్ముడైన రాముడు లక్ష్మణునితో పాటు అమునులకు వధ
 మిచ్చి ఆర్యవృత్తము గలవాడై తపోధనులతోఁ గూడ సుతీష్ఠుని ఆశ్రమము
 నకు సీతతో రామలక్ష్మణునితో గూడి బయలుదేలి చగ్గతిగ నున్న పుష్కల జల
 ములు గల నదులను దాటి వెడలి మహామేఘమువలె ఉన్నత మైన విమల
 శైలము నొకదానిని జూచెను.

86

—: సుతీష్ఠునిఁ జూచుట —

ఒడల ధూళియు మట్టియు నడర, ఒడలు
 దాల్చి కూరుచున్న సుతీష్ఠుఁ దవసివృద్ధుఁ
 దగినరీతి సమీపించి దాశరథియు
 వినయ సంభ్రమంబులతోడఁ సనియె నిట్లు.

87

నేను రాముఁడ భగవంత! నిన్నునేను
 జూడ నీయాక్రమమ్ముఁ జొచ్చినాఁడ
 ఓయి ధర్మజ్ఞ! సత్యవ్రయోగ నిపుణ
 ఋషివరా! యభిముఖుఁడవై యిటు వచింపు.

88

అన, సుతీష్ఠుఁడు ధర్మాత్ముఁ డైన రాముఁ
 గాంచి గ్రుచ్చి జాహలఁ గొగిలించు కొనుచు
 పలికె వీర! రామా! నీకు స్వాగతంబు
 ఆశ్రమముఁ జొచ్చుట పరాధమయ్యె నేఁడు.

89

ఎపుడు చత్తువో యని నిరీక్షించుచుండి
 ఈభరణిపైని మేను తృణించి వైచి
 యివట నుండి స్వర్గ మధిరోహింప కుంటి
 ఓయశశ్శాలి! నిను జూడ నుత్సహించి.

90

‘నీవు రాజ్యమునుండి గెండ్లి పుట్టితి’
వనుచుఁ జిత్రహాటము వచ్చి పుట్టితి మెంటి
రామ! సురపతి వచ్చి పుట్టితి ఒగము
‘లేను పుణ్యకర్మను గెల్చినాను ననియె.

91

తపనుచే నేను జ్ఞాందిన తజ్జగాలు
దేవ ఋషులు క్లాఘించురు, దివ్యమహ్ని
నాయనుగ్రహంబున నీవు పోయి యటకు
ఇంతి సామిత్రి రా విహరింపజోయి.

92

ఆ తపస్వి యగు సుతీక్ష్ణఁ డాడినట్టి
నుడుల విని యాత్మయుతుఁడు రాముఁడు వచించె
బ్రహ్మాతోఁ గాశ్యపుఁ డటు; నే స్వయముగానే
లోకములను పొందంగ గల్గుదు మునీశ!

93

ఈవనంబున నెచట వసింప నగునా
తెలుపఁ గోరెద నీవెల్లఁ దెలియు ఘనుఁడ
వఖిల భూతాల దయగల యనఘుఁ డీవు
ఇట్లు శరభంగ గౌతముఁ డెఱుంగ దెలిపె.

94

అని రాముం డన లోకమందుఁ బ్రథితుండౌ నామహామౌనియున్
మనమందున్ ముద మొంది యాదరమునన్ వాక్రుచ్చె నోరామ! పా
వన మీయాశ్రమమే మనోహరము శుభంబై మహర్షి వ్రజం
బున నొప్పారెడి. నిందు దుంపలు ఫలంబుల్ పుష్కలం బయ్యెడన్. 95

మృగ సంఘా లిట కేగుదెంచు మన కేమీ హాని గావించ వం
తగఁ గానీ మది లోభపెట్టు భయ మింతైనన్ మదిం బొందవీ
మృగ సంఘంబులవల్ల నింతకును మించేమాత్ర దోషంబు గాం
చగ లేదంచు మహర్షి పల్కా ధనువున్ సారించి రాముఁ డనెన్.

96

ఓ మహానుభావా : యిందు నేమి కష్ట
మీటకు వచ్చిన మృగముల నిట్టే కూల్చి
గాని యిందు మీకును బాధ యోను గాన
కరము కష్టమై యిది, కానఁ జిరము నిలువ.

97

వ. అని రాముఁడు వలికి సాయం సంద్య నుపాసించి సీతతోను, లక్ష్మ
జునితోను అట వసెంప ఆ సుతీక్ష్ణుఁడు సంద్య గడచి రాత్రి వచ్చుట చూచి
యాసోదరులకు సీతకును స్వయముగ తాపసులు భుజించెడి యాహారమును
సత్కార పూర్వకముగ నర్పించెను.

98

ఆ సుతీక్ష్ణుఁ డనుజుల నర్చన మొనర్చ
వారు నట రాత్రి గడవఁ బ్రభాత వేళ
సీతతో రాముఁడంత లేచియు సుశీత
మై కలువ తావి గల నీరు నావమించె.

99

సీత రామలక్ష్మజులను వీతిహోత్రు
మరలను తపోవనంబున సరిగఁ గొల్చి
ఉదయ మొందిన రవిఁ జూచి వడలి పాప
మా సుతీక్ష్ణుని దరిఁ జేరి యనిరి ప్రీతి.

100

ఓ మహాత్మ ! పూజ్యుఁ డగు నీవాగి భజింప
రాత్రి సుఖముండి మీట, మునుల్ త్వర యొనర్తు
మాకు సెలవిచ్చి పంపుము మాన్యశీల
లయిన ఋషుల యాశ్రమ మండలంబు నరయ.

101

శిఖలు లేని యగ్నులువోలెఁ జెలఁగుచుండి
ధర్మనిత్యులై తపసుచే దాంతు లగుచు
వఱలు నీవర మునులతో భవదన్ము
పొంద గోరుచు నుండిమి పూజనీయ !

102

అపమార్గమ్మున శ్రీ గను
 నుపకార రహితుఁడు వోలె నూర్ధ్వపు గతికిన్
 తపసుఁడు వడి రాకుండెడి
 యుపుడె చన వలె నని మ్రొక్కి రందలు మునికిన్, 102

వరణంబుల వ్రాలిన సో
 దరుల పయికి లేవ దీసి తపసివడుండా
 దరమునఁ గవుంగలించుకొ
 వి, రాముఁ జూచి యిటు చెప్పె మెయ్యముతోడన్. 104

రామా ! లక్ష్మణుతోడను
 నేమొకయె నీడవోలె నేతెంచిన యీ
 ప్రేమమయి సేతతోడను,
 క్షేమముగా నేగు మోయి శ్రేయః పథికిన్. 105

తపసుడ నాత్మను భావిం
 చు పాపములు దండకవనిఁ జొచ్చి వసింపన్
 ఎప్పుడును పుణ్యంబయి ర
 మ్యపు ద్భక్త్యములఁ దగు నాశ్రమం బిది కనుమీ. 106

అలరుల నొడలెల్లఁ బులకింజు వనములు
 పండ్లు దుంపలతోడ నిండియుండు

మ్మగయూథములు పరిచరించుచు నుండఁగం
 బక్షి గణంబులు మౌపమాచు

విచ్చు తామర పూలు మెచ్చి నవ్వులు చిమ్మ
 పరనుల జలము ప్రసన్న మగును

హంషులు విహరించి యందాలు నింపఁగ
 చెమికులు కేకల నేర్పుచూపు

కొండ కాల్వలు కనులకు గొనబు గూర్చు
కడు సరణ్యాల దృశ్యాలు కమ్రమగును
వత్స ! సౌమిత్రి ! నీవును బయలుదేలు
ఆశ్రమము చూచి మరల నీవరుగుదెమ్ము.

107

అప్పుడు రామలక్ష్మణులును నమ్మునికిని
భక్తిని ప్రదక్షిణము నేసి బయలుదేలి
పొడుగు కండ్ల సీతయు విండ్లువడిగ్రమోగ
అంబుపొదులు కత్తులు కట్టి యంది యిచ్చె,

108

ప. అట్లు సుతీక్ష్ణుడు అనుమతించి పంపగా బయలుదేరిన రామునిజూచి
తీర్చుని స్వర్ణముతో తన వతిని జూచి సీత యిట్లనెను.

109

—: రాక్షసులతో పగవలదని సీత చెప్పట :—

సూక్ష్మముగను విచారించి చూడ నిందు
చాల గొప్ప యధర్మము సంభవించు
కామమునఁ బుట్టు వ్యసన సంగతుల నుండి
మరలి నట్టి నీకిదియె దుష్కరము కాదు.

110

కామమునఁ బుట్టు వ్యసనాలు కలవు మూఁడే
అన్యత మొక్కటి, గురుతరా, లవలి రెండు
అన్య వతి వాంఛ, సగ లేక యలుక గనుట;
అన్యత మిది వలకాడ లే దాడఁ బోవు.

111

ధర్మనాశక మగు పరదార వాంఛ
ఎట్లు నీకగు, లేదు నీకిది వశకును
మనసులోఁ గూడ నీకిది మనల దెబ్బడు
రాజపుత్ర ! నీవు స్వదార రతుండ వెందు.

112

జనక వాక్య కారివి సత్యసంభుడవును
ధర్మరతుండవు, నీయందు ధర్మనిష్ఠ
పత్యమును గల్గు, నీయందు సర్వ ముండె
ఇవి వశులకు శక్యంబు జితేంద్రియుండవు.

113

ప్రాణులకు హింస గూర్చెడి యలుక నీకు
వగయె లేకుండ మోహన ప్రాప్త మయ్యె
దండకారణ్య శాపన తతులతోడ
ఋషులఁ గావ రాక్షసుల వధింతు నంటి.

114

ఇట్లు వెడలిన నినుఁ జూచి యెడఁద కుందు
నీనడత యెంచ నాకిటన్ మేలె కలుగు
దండకారణ్య మేగ నామతంబు కాదు
ఇందు హేతువు చెప్పెద నిపుడె వినుము.

115

బాణములు ధనుస్సును చాల్చి భ్రాతతోడ
వనమునకు నీవు నియతిమై వచ్చినావు
సర్వ వనచరులను గాంచి శరములకును
ఇంక గుఱి చేసి కొట్ట వాంఛింతు విపుడు.

116

క్షత్రియులకు ధనుస్సు దగ్గఱగ నున్న
అగ్ని హోత్రంబునకుఁ గట్టె లంటియున్న
వారి వారి తేజస్సుల బలము నవ్వి
హెచ్చుచేసి యెల్ల యెడ వ్యాపింపఁ జేయు.

117

మును మహాబాహు : మృగ పక్షులును జరించు

కొక్క వని, శుచియై సత్యవాక్కు వగుచు

రవసి యొకడుండె, నాతడు తపముచేసె

వాని తపము పొడవరించ వ్రజి తలంచె.

118

భటుని రూపముతో నిండ్రుఁ డటుల వచ్చి

పుణ్యతపము గావించెడి మునికి నపుడు

ఒక్క కత్తి దాచమనుచు నొసఁగి చనఁగ

మునియు ఖడ్గమును శ్రద్ధఁ గనుచు నుండె.

119

ఎపుడు వనికెగుచును పంచరించు, నపుడు

పండ్లు దుంపలు తెచ్చెడి పట్టలందు

దాచ మనుచు నిచ్చిన కత్తి తనకు దరినె

యుంచు, నది యెపుడు వదలకుండ నుండు.

120

కత్తి నెప్పుడు ధరియించి క్రమము మీఱ

తపసునందు నిశ్చయబుద్ధి తప్పి పోవ

చొద్ర బుద్ధి పూనియె యధర్మమునఁ జిక్కి

కత్తి సంబంధమున నరకంబు పొందె.

121

ఇది యిటులు కత్తి సంబంధ మెనసి మున్ను

జరగె వగ్ని సంబంధము కరణిఁ గత్తి

కూడ హేతువౌ, స్నేహం గురుతవలన

జ్ఞాపకముచేతు నిది బోధ కాదునుమ్ము.

122

భనును పూని దండకారణ్యమున వసించు

రాక్షసులఁ జంపరాదు మైరంబె లేక

యేవిధముగను; తప్పు గావించ వట్టి

సమలఁ ఒంచట కే చెప్పు సమ్మతింప.

123

సములను నిరుతాత్ములై వరలుచుండి
వీర వరులై న క్షత్రియుల్ విండి చేత
చేయఁ దగునట్టి కార్యమొ యేయదనఁగ
అర్చులగు వారి రక్షణ మన్న దొకటె.

124

శస్త్ర మెక్కడ, నెక్కడ శాంతవనము
జ్ఞాత మెక్కడ తపము లెక్కడ గ్రహింపు
ఇవి పరస్పరము విరుద్ధవృత్తి గలవి
శాంత వనదేశ ధర్మమె సలుపు మయ్యు.

125

ఆయుధముల సేవించి నందువల్ల
కృపణులకుఁ బోలె బుద్ధి జనించుఁ జుమ్మి
వనమునుండి యయోధ్యకుఁ జనియు మరల
జ్ఞాత ధర్మము చరియింపఁ గలవు లెమ్ము.

126

సకల సామ్రాజ్య భోగముల్ సరగ విడచి
నీవు మునుల వ్రతంబు వహింతు వేని
అపుడు నామ్రత మామ లత్యంత మైన
పరమనానంద మొంది యుందుట ధ్రువంబు.

127

ధర్మకార్యమువల్ల నర్థంబుగలుగు
ధర్మ మాచరించుటవల్లఁ దనరు సుఖము
ధర్మమున సమ స్తమును సిద్ధంబై యగును
ధర్మసారమె యీసమస్తము జగంబు.

128

మన శరీర మాయా నిరుమములచేత
ఎంతో యుత్నించి కడుఁ గృశియింపఁ జేయ
పరమ ధర్మము మనకు సంప్రాప్త మగును
సుఖమువల్లను దొరకవు సుఖము లెపుడు.

129

6 రాముడు అర్జునుని మునుల రక్షింతుననుట - రామాయణం

సామ్య ! తద్దమతి పయి యశ్రాంత మీవు
అరసి యీతపోవన ధర్మ మాచరింపు
ఈ త్రిలోక పృత్యంతము లెల్ల సరిగ
నీకు తెలియనియవి కావు నిపుడమతివి.

130

స్త్రీ స్వభావ చావల్యానఁ జెప్పి తిటులు
నీకు ధర్మము చెప్పఁగా నేర్పు వెవఁడు
భ్రాతతోడఁ గూడ మతి విచారణ యొనర్చి
తృప్తతికి నచ్చునటు చేయు తడయ వలదు.

11

—: రాముడు అర్జునుని మునుల రక్షింతు ననుట :—

స్నేహమున నాకులముఁ దెల్పి నీవు దేవి!
జానకీ! ధర్మవిదురాల! సరిగ హితము
చెప్పితివి సరే మంచిది, తిన్నగాను
చేను చెప్పెడి సంగతిన్ వినుము కూడ.

132

అర్జ శబ్దమె యుండరా దనుచు నెపుడు
క్షత్రియులు విల్లు ధరియింతు గాదె యంటి
సేత! దండకాటవి ప్రతశీలమునులు
నార్తులై వచ్చి నను శర ఇందినారు.

133

ఎల్ల కాలము దుంపలు వళ్ళు తినుచు
నసురులకు భీతిలియు నుఖ మంద రెపుడు
వనుల నెప్పుడు నియమాలఁ దనరు మునుల
మనుజ మాంస జీవు అసురుల్ తినుచు నుండు.

1.4

దండ కారణ్యవాసులౌ తపసు లెల్ల
రాక్షసులచేతఁ దినబడి రక్షలేక
నను శరణుఁ జొచ్చి రక్షింప మనిరి వారి
మాట విని వారి ముండిటు మాట యంటి. 135

“మీరనుగ్రహింపుడి యిటు మీరు నన్ను
చేరి కోర నాకెంతయున్ సిగ్గుచేటు
నన్ను నేమి పలుపమందు రన్న, వార
లందఱును నన్నుఁ జేరి యిట్లనితి యపుడు. 136

“దండ కారణ్య వాసులౌ తాపసులము
కామ రూపులౌ పెక్కు రాక్షసులచేత
చంపఁబడు చుంటి మయ్య నిష్కారణముగ
నీవిపుడు మమ్ము కరుణ రక్షింప వోయి. 137

మాంసమును తిను రాక్షసుల్ మమ్మెదిరిచ్చి
హామములవేళ పర్వాల నుతికి పడుదు
రట్టి వారి నుండియుఁ బ్రాణము నట్టి వార
లెవరౌ యని వెదకఁగ గతి వీవె యయితి. 138

స్వయముగా మేము తపః ప్రభావ గరిమ
రాక్షసుల నులుపుగ నిజుల్ చంపఁగలము
అయినను జిరకాలమునుండి యార్జిత మగు
ఈతపము కర్చుపెట్టుట కిష్టపడము, 139

తపము బహువిఘ్న మౌచు నిత్యంబు చేయుఁ
జాల నిది కాన రాముః రాక్షసులచేతఁ
జంపి తినఁబడుచుండియు తాపములను
వారిపై విడువక నైవ వలసి వచ్చె. 140

చండ కాటవిఁ గలుగు దైత్యాశివేత
నెంతో బాధపడుదుము శక్తింపు మయ్య
వనిని మీసోదరులె మాకుఁ బరము గతియె
అనుచు పారు ప్రార్థింపఁగ నట్లె యండి.

141

తీర కావఁగఁ బూర్ణప్రతిజ్ఞ చేసి
జీవముల నుండి మునులకుఁ జేసినట్టి
ఋష్ట మైనయట్టి ప్రతిజ్ఞ యెట్లు నేను
చేయకుండ నుండుదుఁ జెప్పుసీత! నీవె.

142

ప్రాణముల నైన నిన్నైన ననుజ నైన
విడతుఁ గాని విశేషించి ద్విజుల కిట్లు
చేసిన ప్రతిజ్ఞ నెట్లు త్యజింపఁగలను
కాన తప్పక ఋషుల రక్షణము చేతు.

143

చేరి యనలిది వారలు కోరకుండ
చేయవలసిన పనియ; విశేషించి వారు
కోరఁగఁ బ్రతిజ్ఞ చేసియు నూరకుండు
బెట్లు జాసకి! యిదియు వచింప వలెనె.

144

నీవు సౌహార్దమునను నాస్నేహమునను
నిట్లు చెప్పితివి యనఁఁ! యిందు కేను
మిగులఁ బరితుష్టిఁ బొందితి మేదిని నిట
నెవరు చెప్పరు గాదె యనిష్టులకును.

145

నీదు గొప్పకులమునకు నీకుఁ గూడ
నిదియొ యనురూపమై తగినదియ నుమ్ము.
నీవు నాప్రాణములకంటె నెంతో గొప్ప
దానవును నింక నానహధర్మ చరివి

146

అని యిటు మహాత్ముడౌ రాముఁ డనుఁగు ప్రయకు
మిథిల రాజపుత్రి కని సౌమిత్రితోడ
ధనుసు ధరియించి రమ్యమౌ స్థలము లొప్పు
నాతపోవనముల నెల్ల నరయనరిగె.

147

మొదటన్ రాముం డేగెను
పిదపన్ జానకియు నేగె బిదప ధనుస్సున్
వదిలముగఁ బూని లక్ష్మణుఁ
డదనున నటు నిటులఁ గనుచు నరిగెను వనిలో

148

సౌనా ప్రదేశాల నగముల నలుప్రక్క
రమ్య మైనట్టి యరణ్యభువుల
చతురుల జలజల జాల్యాజీ పాతెడి
సెలయేళ్ళు శుద్ధమై యలతు నదుల
ఇనుక తిన్నెల విహరించెడి బెగ్గురు
హక్షులఁ జక్కన చక్షిగముల
కిలకిలలాడెడి జలవిహంగములను
విలసిల్లు వడ్డాల కొలను సౌరు

మనలు లేళ్ళు గుంపు మదించు మహిషములను
అడవి పందుల చెట్టుల నడఁచు కరులఁ
గనుచు దవ్వేగి వార లర్కాస్తమయము
తతిని యోజన దీర్ఘమౌ సతను గనిరి,

149

కలహంసంబులు సారసంబులును నిక్వాణంబు గావింపఁగన్
జలజంతుల్ విహరింప వద్మములు భాసల్ చిమ్ముగా శుద్ధమౌ
జలముల్ గల్గిన యాసరోవరమునన్ శ్రావ్యంపు వాదిత గీ
త అనద్దోష మొకండు వీనులకు విందై వింత చేకూరిచెన్.

150

స. అప్పుడు రామలక్ష్మణులు తమతో వచ్చిన ధర్మభృతులను మునిని జూచి యిట్లడిగిరి. ఓ మహామునీ! ఈ యద్భుత మైన గీతవాదిత్యహృషము వివరగా మా కాశ్చర్యము కలిగివది. ఇది యేమి చక్కఁగాఁ జెప్పఁ దని యడుగ ఆముని ఆనరన్ను పుట్టుకను గూర్చి యిట్లు చెప్పెను. 151

ఇది పంచావ్వర మనుసర
సిది తపసున మాండకర్ణి ఋషి నిర్మించెన్
పది వేలేండ్లతఁడు గా
లిందిని జలమున నిలిచి యొనరించెను తపస్సున్. 152

అప్పు డగ్నిలో నగుదేవు లార్చి జెంది
ఒకరి నొకరు కల్పింకొని చెప్పకొని రిట్లు
ఈ మునీంద్రుఁడు మన వదంబెదియొ కోరి
తపసు చేయుచు మన్నాఁడు తడయరాదు, 153

అనుచు దేవత లందఱు వ్యథను చెంది
మెఱుపు లటు మిలమిల లాడి మెఱయుచున్న
ప్రథితలౌ నై దుగురు నప్పరసలఁ బంప
వీరు మునినిగా మవకుఁ గావించినారు. 154

సురలవనికి నయిదుగు రప్పరస అప్పుడు
మునికి భార్యలు శౌర్య, నామునియు వారి
కీసరన్నున నొక్క యద్భుత్య గృహముఁ
దీర్చ వార లిటు సుఖాలఁ దేలుచుండ్రు. 155

ముని తపః ప్రభావాన యౌవనము పొంద
వాని సంతోషపెట్టి రప్పరస అప్పుడు
తేలి క్రీడించు వారి వాదిత్ర నాద
మెంతో భూషణ ధ్వనిఁ గల్పి యింపు నింపు. 156

అత్మ భావించు నాముని యనంగ నిటు
ఇప్పు డెంత వింత యని గ్రహించి రాముఁ
డనుజుతో నని బ్రహ్మజమునఁ దనర్చి
వల్కలము లొప్పు నాశ్రమ ప్రజము గనియె.

157

* వ. పిదప నారాముఁడు వత్సితోను తమ్మునితోను గూడి శుభ మైన యాయాశ్రమ మండలమున మహర్షులు గౌరవింపఁ గొంత కాలముండి పిదప క్రమముగా నిదివఱకు వెళ్ళియున్న యాశ్రమములందు ఉండెను. ఇట్లు ఆ మహాస్త్రనంపన్నుడగు రాముఁడు ఒకచోట ఇరువదిరెండు నెలలు, ఒకచోట వదునాలుగు నెలలు ఒకచోట వమనైదు నెలలు ఒకచోట పదు నాలునెలలు ఒకచోట పదియున్నర మాసములు ఒకచోట పదు నొకండున్నర నెలలు ఒక ఒకచోట పదమూడునెలలు ఒకచోట పదునెనిమిది నెలలు నుఖముగా గడపెను ఇట్లు మునుల యాశ్రమములందు అనుకూలముగా విహరించుచు పదియేండ్లు గడపి తిరిగి వత్తునని మాట యిచ్చిన విధమున రాముఁడు సీతతోను లక్ష్మణుని తోను సుతీష్ఠుని యాశ్రమమునకు మరల వచ్చెను. అట్లు ఆతఁడు వచ్చి మును లచే సత్కరింపఁబడుచు కొంత కాల ముండగా ఒకప్పుడు వినయముగ మహా ముని యగు సుతీష్ఠుని దగ్గఱ కూర్చుండి రాముఁ డిట్లనెను.

158

కానలో నిటు భగవంతుఁ డౌనగస్త్య
మౌని వరుఁ డుండె నని కథల్ మౌను లాడు
నపుడు వింటి నీవన మెంతో యధిక మౌట
సతని యాశ్రమ మెట, నుండె నరయ నైతి.

159

* మూలములో సరిదశాన పది ఎక్కువ గాగల అన్నది సవత్సరము మొదలగు చోల్ల అన్వయించిన పదిసం వ్య సరిపోవును.

పూజ్యఁ డగు నీయనుగ్రహమువను నేను
దారతో భ్రాతతో నగస్త్యైశ్రమంబు
చనియు నామునికిని మ్రొక్కి స్వయముగానే
సేవ చేయు నదృష్టము చెంద నెందుః

160

ఈ మహావాంఛ నాకుండె నోమహాత్మః
ఇదియుఁ దీర్చవె యని రాము డిట్లు పలుక
నా మహర్షియు భర్మాత్ముఁ డై న రాము
సరసి ప్రీతితో నపు డిట్లని వచించె.

161

నేనును నీకు నీవిషయ మిప్పుడు చెప్ప దలంచినాఁడ నీ
జానకి లక్ష్మణుం డిప్పుడు చక్కగ రాఁగ నగస్త్యుఁ జూడుమీ
ఏనును జెప్పకుండనె యదృష్టవశంబున నీవ యిట్టులన్
దీనిని ప్రచ్ఛ చేసితివి తెల్పద విన్ని యగస్త్యు సంగతిన్.

162

ఇప్పు డీయాశ్రమము నుండి యీవె యైదు
యోజనము లేగి, దక్షిణ మోలి చనఁగ
సలరు నాయగస్త్య భ్రాత యాశ్రమంబు
అది మహాంతమై శ్రీమంత మగుచు నొప్పు.

163

సమతల మైన యావనిని చక్కని పిప్పలి చెట్లతో తోట ర
మృమగుచుఁ గానిపించు, నది యందము లై తగు పూలు పండ్లతో
నమరి. విహంగ కూజితము లంతట మీరఁ బవిత్రత్వీర్ణమై
యమల జలంబులౌ నదుల హంసలఁ జక్కవలన్ మనోజమౌ.

164

అట మీరొక్కటి రాత్రి యుండి యుదయం బైనంత నో రామ! యే
గుట యుక్తంబగు, మీఁద దక్షిణముగాఁ గొండొక్క దవ్వేగి యా
యట వీప్రాంతపుఁబ్రక్క యోజన మె దూరాధ్యాన మేగంగ న
చ్చట వీక్షింతు వగస్త్యు నాశ్రమము దృశ్యంబౌ ప్రదేశంబులన్.

165

వలుచెట్లన్ రమణీయ మైన పనిల్ పైదేహి హర్షించి త్రీ
దలం చేలంగల, దీపు లక్ష్మణునిగూడన్ హస్తముం గాంధ్రుల
వృక్షంబుల నాచనంబలరు, సీతలమందే కనన్
దలంతేన్ వెళ్ళుమి యాసుగ స్త్యముని పూత స్వచ్ఛ రమ్యోద్భవీన్.

166

అని మౌనీంద్రుండు వల్క రాముం డనఘంబౌ మౌనికిన్ మ్రొక్కి మౌ
ని నగస్తున్ గని సీతతో ననుజతో సేరంద్ర. వృక్షంబులౌ
వనులన్ మబ్బుల వండితై లముల నాచాటన్ దహకాలం జ
క్కని యేటుల్ రమణీయమౌ సరసున్ గల్గించు నేగెన్ వెనన్. 167

వ. అప్పుడు సుతీక్ష్ణ మహాముని చెప్పిన మార్గమును బట్టి పోవుచు
రాముండు లక్ష్మణునితో నిట్లు వెను. “చూడు లక్ష్మణా ! యిదిగో ఆమహాత్ము
డైన యగస్తు మహాముని సోదరుని యాశ్రమ మిదియే కావచ్చును. ఈ జన
మునకుఁ దీసికొని పోవు మార్గమున వేలకొలది చెట్లు ఫలపుష్ప భారమున చంగి
కనువట్టు చున్నవి. వండిన పిప్పలి చెట్ల గంధము గాలికి వచ్చుచు కలువై
కనిపించుచున్నది. ఇదిగో అక్కడక్కడ కఱ్ఱల గుట్టలు కనిపించుచున్నవి. 168

ఇవె వైడూర్యపుం గాంతిచిమ్ము కుశ లిందే పెక్కులై కొయ్యల
డ్డవి కన్నించెడి, నీలి మబ్బువలె తైలాగ్రస్థ శృంగం బటుల్
దివిపైకిన్ జనుదెంచి కాననపు మధ్యేదేశమం దాశ్రమా
గ్ని విధాతం బయినట్టి ధూమశిఖ కన్నించెన్ నిరిక్షింపుమీ.

169

స్వచ్ఛమైన తీర్థంబుల స్నాన మాడి
స్వయముగాఁ దెచ్చిన పువు లర్చనము చేతు
రిందుచే సుతీక్ష్ణుడు వచియించినట్లు
అది నిజమగస్తుతముని యాశ్రమంబె.

170

జగములకు హితమును జేయు సాధు వాంఛ
మున్ను మృత్యువును జయించి పుణ్యకర్మ
యైన యెవ్వని భ్రాతచే నాలయముగ
ఈ దిశ యొనర్ప బడె వాని దీపనలె.

171

మునుపు వాతాపి యిల్వలు అనెడి యిర్వు
రనుజు లైన రాక్షసు లిట దనరుచుండ్రు
వార లెప్పుడు మిక్కిలి క్రూరు లగుచు
భ్రాహ్మణుల హత్య చేయుచు వరలు చుండ్రు.

172

ఇల్వలుఁడు భ్రాహ్మణుని రూప మెనసి సంస్కృ
తమె వలుకుచు దయవిడి శ్రాద్ధంబు కొఱకు
విప్రుల పిలిచి వేషరూపిగను భ్రాతఁ జేసి
వండి శ్రాద్ధమున భుజింపఁ జేయు.

173

పిదప భ్రాహ్మణులు భుజియింప వేగఁ జూచి
ఇల్వలుఁడు వల్కు “వాతాపి ! యింక ధ్వనులఁ
జేయుచు నిటువెల్పడు మన జీవ మొంది
ద్విజుల మెయిఁ జీల్చుకొని వాఁడు వెడలు చుండు.

474

అట్లు లాకామ రూపులౌ ననురు లెప్పుడు
వేల భ్రాహ్మణులను జంపి వేయు చుండ్రు
అప్పుడు దేవులు ప్రార్థింప, నాయగన్మృ
డేగి శ్రాద్ధాన రాక్షసు నిటు భుజించె.

175

అటు లగన్మృతఁడు రాక్షసు నిటు భుజింప
నిల్వలుఁడు పూర్తిగా నయ్యె నింక నీవు
వెలికి రమ్మని సోదరుఁ బిలువ మౌని
వరిహసించుచు వానితోఁ బలికె నిట్లు.

176

నాదు మేవ జీర్ణమై యైన నీదు తహ్మః
 డెట్లు వెల్వడు మేకయై యెనసె యముని
 అనఁగ పిని యిల్వలుఁడు భ్రాత యంత మెరిసి
 క్రోధమున మౌని నెదిరింప మీఁడఁ బడియె.

177

అస్పృ దాయగస్త్య మహర్షి యధిక తేజః
 కలిగి యగ్ని బోలెను మండు కంటితోడ
 వానిఁ దగులఁ జెట్టెను నెట్టి పరమమౌని
 యాశ్రమం బిది సరసే వనాంచితంబు.

178

వ. అని యిట్లు రామలక్ష్మణులకుఁ జెప్పఁచుండ సూర్యు డస్తమించు
 టయు సంధ్యాకాల మయ్యెను. అంత వారు సంధ్యను యధావిధి నుపాసించి
 యాయగస్త్య భ్రాత యాశ్రమము చొచ్చి మునికి నమస్కరించి యా మునిచే
 బ్రతిగ్రహింపఁ బడి యట దుంపలు వండ్లు తిని యొక రాత్రి యుండి రాత్రి
 గడిపి సూర్యమండలము స్వచ్ఛముగఁ బైకి రాఁగ ఆయగస్త్యుని భ్రాతకు
 నమస్కరించి "ఓ మహాత్మా ! రాత్రి యిట సుఖ ముండిమి. మీ యన్నను
 దర్శింపనేగెదము. సెలవిండు" అని పలికి యాముని సరే యట్లే వెళ్ళుఁ డని
 సెలవిచ్చి వంప ఆతండు చెప్పిన మార్గమునుబట్టి ఆవనమును జూచుచు బయలు
 దేటిరి. అచ్చట నివ్వరి ధాన్యములను వనసలను తాడిచెట్లను పొగడలను
 తిమిశవృక్షములను ధవములను చిరిబిల్వముల మధూకముల బిల్వములను
 తిందుశములను చివర పుష్పించి తీగెలచేఁ జూట్టు కొనఁబడిన వేలకొలఁది పుష్పిత
 వనతరువులను వీనుఁగు తొండములచే విజఁగ గొట్టఁబడి కోతులతో నిండి
 మత్త పక్షి సంఘముల కూతలచే ప్రతిధ్వనించు వృక్షములను జూచుచు దగ్గ
 అనే యనుసరించి వచ్చుచున్న లక్ష్మీవర్ధనుఁ డైన లక్ష్మణుని జూచి రాజీవ
 లోచనుఁ డగు రాముఁ డిట్లనియెను.

179

నునుపొ నాకుల నొప్పి శాంత మగు జంతుల్ పక్షులున్ గల్గు చె
ట్లను శోభిల్లుట భావిజాత్య మునిదౌ రమ్యాశ్రమం బిందె యుం
డు నటంచున్ దలఁతున్, స్వకర్మ వలనన్ బూర్వం * బగస్యాఖ్య నొం
దిన మౌనీంద్రుని యాశ్రమం బిదియ శ్రాంతిం బొంద విశ్రాంతి టిడున్.

180

హోమ ధూమాల నీయెల్ల భూమి నుండి
నారచీరలు మాలలు సొరు నింపు
జంతువుల యూధ మొప్పు బ్రశాంతముగనె
వివిధ పక్షులు కూతలు విందు గూర్చు.

181

జగములకు హితంబును జేయు సాధు వాంఛ
మున్ను మృత్యువును జయించి పుణ్యకర్మ
యయిన యెవ్వని భ్రాతచే నాలయముగ
ఈదిశ యొనర్చఁబడె వాని దీ వనంబె.

182

ఇది యగస్త్యుని యాశ్రమ మితని భయము
వల్ల నితని ప్రభావము వల్ల ససురు
లిటకె రా, రీదిశ ననుభవించ లేరు
తొరగ శాంతులై రా యగస్త్యుండు రాగ.

183

అనఘ భగవంతు పేర దక్షిణపు దిశయు
దనుజ ధిక్కృతి గనక వ్రదక్షిణ యగు
విమల రవి వధి సడిన వింధ్యగిరియు
ఇతని యాజ్ఞ పాలించి ప్రవృద్ధిగనదు.

184

* అగము = వింధ్యపర్వతమును స్తంభింపఁజేసినాఁడు గాన అగస్త్య =
అగస్త్యుఁ డని పేరు కలిగెను. సృషోదరాది గణముచే స్తంభస్త్య
అయ్యెను.

ప్రథిత కర్మలు గల్గి చిరాయు మైన
యా యగస్త్వ్య శ్రీమంతమౌ నాశ్రమ మిది
ఇది వినీత జనార్పిత మీ యగస్త్వ్య
డఖిల జనపూజ్యుడు మన శ్రేయసుచ్చ గూర్చు.

185

ఇట సగస్త్వ్య నారాధిత మింకఁ గడమ
యడవి వాస మాతని కడఁ గడపుడ, మిక
ఇటు సురలును గంధర్వులు ఋషులు సిద్ధు
లనయ మీ నియతాహుమునిని గొల్చు.

186

ఇట నన్యతవాదిగాని దుర్వృత్తుఁడేని
శతుఁడు గాని కాముకుఁడేన్ నృశంసుఁ డేని
బ్రదికి యుండఁగఁ జాలఁ డీవర మునీశుఁ
డవనినె మహానుభావుండు నట్టి వాఁడు.

187

వ. మఱియు నిచ్చట సిద్ధులు దేహము విడచి సూర్య తుల్యములైన
విమానము లెక్కి నవీన దేహములు దాల్చి స్వర్గము హిందిరి. ఇట దేవులు
శుభము లైన భూతములచే నారా రవఁబడి యమరత్వమును వివిధ రాజ్య
ముల నిచ్చెదరు. అట్టి గొప్ప యాశ్రమ పదవికి వచ్చితిమి. సామిత్రిః నీవు
ముందేగి యాఋషికి సీతతోఁ గూడ నిచ్చటకు నేను వచ్చినట్లు తెలుపుము.

188

అపుడు లక్ష్మణు డాశ్రమ మరుగు దెంచి
అట సగస్త్వ్యని శిష్యుని కనియె నిట్లు
రాజు దళరథపుత్తుఁడు రాము డిపుడు
భార్య సీతతోడ తపోవనికి వచ్చె.

189

రాము చిన్న తమ్ముండను లక్ష్మణుండ
అన్న భక్తుఁడ నిది మీరు వినియె యుండ్రు
పితరు నాజ్ఞను మేమెల్ల విసినమునకు
వచ్చితిమి తెల్పు మునిఁ జూడ వాంఛగలదు.

190

అప్పుడు లక్ష్మణుడు వాక్యంబు నాచరించి
అట్లు చూచి శిష్యుడును జొచ్చె సీగ్నిగృహము
అట్లు చొచ్చి చూచి కరుని కంజలించి
చెప్పె రాముని రాకను శీఘ్రముగనె.

191

రామలక్ష్మణుల్ దశరథు ప్రథితసుతులు
సీతతోఁ గూడ నాశ్రమ క్షితికి నవఘు
నిన్నుఁ గొలువ వచ్చిరి యిది విన్న పిదప
నానతింపుడి యేమి చేయంగ వలెనొ.

192

అన విని ముని యనె నదృష్టమునను నిపుడు
ఇంత కాలంబునకు రాముఁ డేగుదెంచె
ఇదిగా నితని రాకను నిరీక్షించుచుంటి
చడిఁ బవేశ పెట్టుమి యింకఁ దడయు దేల.

193

అనుచు మహాత్ముఁ డైన ముని యాదృతి జెప్పఁగ వేగ శిష్యుఁడున్
బ్రణతి యొనర్చి యట్లే యని లక్ష్మణుతోడుత సంభ్రమంబుతో
ననియెను “రాముఁ డేడి ముని నారయ వేగ స్వయంబ యాశ్రమం
యను నిఁకఁ జొచ్చుఁ గాక” యన ముందుగ లక్ష్మణుఁ డేగి శిష్యుతో

194

రాముని సీతఁ జూడఁ గని ప్రశీతుఁడై ముని శిష్యుఁ డంతటన్
రామునితో నగస్త్య ముని రాజు వచించిన మాట చెప్పి యా
రాముని గౌర వార్థుని త్వ రా ని్శీతుఁడై బహుగౌరవంబుతో
నాముని యాశ్రమాంగణము నందు ప్రవిష్టునిఁ జేసె నాదృతిన్.

195

అంత రాముడు సీతతో ననుజుతోడ
ఆప్రకాంత హరిణముల నావరింప
బడిన యాశ్రమంబు గనుఘ భక్తితోడ
చింత మునఁ జొచ్చె నాశిష్యు ననుపరించి.

196

రాముడటం బ్రతిష్ఠించినబ్రహ్మను నగ్ని విష్ణు
నామహేంద్రు సూర్యుని చంద్రు నాభగు నాకుబేరు
ధాతను విధాత వాయువు తన్నాగరాజు స్కందు
వరుణు గాయత్రిని ననంతు వసులం గనియె.

197

అపు డగస్త్య మౌనియు శిష్యు లావరింప
నెమరుగా రాంగ దీప్తి జ్వలించు మునుల
యెదుట రాముఁ డామునిఁ జూపి యిట్లు లనియె
లక్ష్మీవర్ధనుడై నట్టి లక్ష్మణునికి

198

అరయు లక్ష్మణ! భగవంతుడౌ నగస్త్యుఁ
డిదిగొ వచ్చుచుండెను తపోనిధి యతండు
అని మహాబాహువౌ రాముఁ డర్కతేజఁ
డౌ నగస్త్యపాదముల నేవుడె వడ్డె.

199

వ. అట్లు రాముఁ డాయగస్త్యుని పాదములను బట్టుకొని యుండ నా
మహానుభావుఁ డగు నగస్త్యుఁడు రాముని వ్రతిగ్రహించి పాద్య మిచ్చియాసన
మిడి కుశల వ్రళ్ళలడిగి అగ్నిని వ్రేల్చి అర్ఘ్య మిడి ఆయతిధుల నందఱను
గౌరవించి వానప్రస్థ విధితో వారికి భోజన మిడి తాను ముందు గూర్చుండి
యాసనమునఁ బ్రాంజలియై కూర్చున్న యాయతి యగు రాముతో
నిట్లనియె.

200

అనయ మగ్నిని వ్రేల్చి యర్ఘ్యంబు నిచ్చి
అతిథిఁ బూజింప వలయును నట్లు గాక
అతిథి పూజ తపస్వి చేయకయె యున్న
అన్యత సాక్షివలె స్వమాంస మతఁడె తినును.

201

అఖిల లోకంబునకు రాజు వైతి వీవు
ధరణిని మహారథుండవు ధార్మికుండవు
పూజనీయుండవును మాన్య పూరుషుండవు
ఇటు ప్రియాతిథివై వచ్చి తివట కిపుడు.

202

6 నామునికి అగస్త్యుడాయుధముల నిచ్చుట నాభూయశసుధ

అనుచు నిటు చెప్పి పూలు వేడ్లను నొనంగి
క్రమత పూజించి యిట్లు వాక్యంబు లె
ఇదిగో హేమ వజ్రాశ్రమై యెసంగు ధనువు
పిమ్మ నేకతాకముల గూర్చె విశ్మయకర్మః 203

ఇది యమోఘము సూర్యుతో నిదియు సమము
ఈశరము బ్రహ్మ యుచ్చెను నివిగో నింద్రు
వక్షయశరాలతో నిచ్చె సంబుహిదులు
మండు నగ్నులు వలె నిచ్చి నిండి యుండె. 204

ఇదిగో బంగరు చొరగల వదనుక త్తి
దీనితోడ ధనుస్సుతో దితిజతతుల
యుద్ధరంగంబునన్ పిత్ర మోజ్జ్వలుఁ డయి
వంపి పిమ్మ నురల కొనంగె లక్ష్మి. 205

ఇది ధనుస్సును సంబుల హిదులు శరము
భద్రము గ్రహించి మాన రక్షకుఁడ పీపు
వజ్రమును వాల్చి నిర్మము వ్రజివోలె
జయము హిందుము దీనరక్షణము చేయు. 206

వ. అని మహాశేషుడైన యగస్త్యు డిట్లు సమస్త మైన యాశ్రీష్ఠా
యుధము నిచ్చి మరల నిట్లు వలెకెను. 207

“రామః ప్రీతిఁ బొందితి భద్రంబ యవుత
లక్ష్మణా! తుష్టిఁ గాంచితిఁ బ్రణతి చేయ
సీతతో వచ్చితిరి గాన క్షేమ మొప్పు
మీరు భద్రంబు పొందెడి వారె యవుత. 208

దారి యాయాసమును శ్రమ తావ మొందు
జనక పుత్రియు విశ్రాంతి గొనగఁ గోరు
భర్తపై ప్రేమ బహదోష వనముఁ జేరి
ఇట్టి సుకుమారి కూడ దుఃఖింప కుండె.

2 9

రామ! యీసీత సుఖ మొందు లాగు చేయు
నిన్ను వెంటాడి దుష్కర నియమ మొందె
సముని ప్రేమింతు విషము విసర్జనంబు
చేతు రిదియ స్త్రీల వ్రకృతి సృష్టి మొదలు.

210

మెఱపుల లోలత్వంబును
వరశస్త్రంబుల సుతీక్ష్ణభావము నటులే
గరుజానిలముల వేగము
గరిత లనుసరించుచుండ్రు గద లోకములో.

211

ఈనీదు భార్యయొ
ఈ నిఖిల దోషముల త్యజించెను జమ్మి
ఈనారి శామ్య సజ్జన
మానితయె యరుంధతివలె మన్నింప నగున్.

212

సౌమిత్రిచేత నీవే
భూమిని వాసంబు చేసి మోద్ధింతువా యీ
భూమి యలంకృతమై యా
భూమి వెలయుచుండుఁ జమ్మి భూవతిపుత్రా!

213

ప. ౩ ఘహభాహూ ! నీవు సీతతోను లక్ష్మణునితోను ఇది సుఖముగా
షరుండుము. సూర్యుఁ డస్తమించెను. సంధ్య సమీపించినది. ఇదిగో రాత్రి
తిరుగు ప్రాణులు మృగములు పక్షులు వర్షతాగ్రములందు అణగి యున్నవి.
అకాశ మంతయు రాత్రి చీకటిచే వ్యాప్తమై పెలుగులేక యున్నది. అని

మహాత్ముడైన యగస్త్యుడు పలుక రాముడు సీతతోను అక్షుణునితోను మహాద్వికి సమస్కరించి రాత్రి యట వసించి ప్రొద్దుటనే లేచి సంధ్య నుపాసించి సూర్యవర్చసు గల యగస్త్యమహామునిని సమీపించగా ఆమునియు తగిన రీతిగా నిట్లు “ఓరామా : రాత్రి మఖముగా నిద్రించితిరా” అని యడుగ రాముఁ డనెను. “మహానుభావా ! మేము యథావిధిగా పక్కరింపఁబడితిమి. శయనాన వాదులచేత మేము రాజు దశరథుని యంతఃపురమందు పలె సుఖముగానుం డిమి” అనఁగా మరల ముని యిట్లనియె. కాకుత్స్థా : దశరథ నరేంద్రుఁడు వీర్వలచిన సమయము చాలవఱకు గడచినది. నీవు యయాతివలె తండ్రిని తరింపఁ జేసితివి, నీవు ధన్యుఁడ నైతివి” అనుటయుఁ దిరిగి రాముఁ డిట్లని యెను. “ఓ మహానుభావా ! మీ యనుగ్రహమున ధన్యుఁడ నైతిని. రాజు నాచేఁ గాక తన గుణములచేతనే తరించెను. తన పుణ్యకర్మలచేతనే స్వర్గము పొందెను. కాని యీ ప్రదేశము అంతయు శరణు లేని దయ్యును శరణు గల దట్లయ్యె. దీనిని తత్త్వముగఁ జెప్పి యనుగ్రహింపుడు. ఇది తెలిసికొన వేడుక జనించెను”. అనుటయు ఆముని యిట్లనెను. “రామ ! సరిగా వినుము, ఈ దేశము సంగతి చెప్పెదను. ఈ ప్రదేశ మంతయు మహాత్ముడైన దండకునిచే త్యజింపఁ బడెను. భార్గవుని శాపముచే నీదేశ మంతయు నిర్మానుష్య మైనది. వృక్షములు గుల్మములు లేనిదై శాపసులచేఁ గూడ వర్జిత మైనది. ఇది ఘోర మైన యడవి మైపోయినది. జేయిన్నర యోజనములు ఈ దక్షిణదిశయందలి వింధ్యపాదము ఇట మేఘము కురియ లేదు. గాలి సుఖముగా వీచదు. ఇక్కడ మహాదారుణమైన రాక్షస భయ ముర్పడెను. ఇది యిట్లు చాల వేల సంవత్సర ములు మనుష్యులు లేక యుండెను. గంధర్వులు ఋషులు దేవులు అందఱును విడిచి వైచిరి. కొంతకాలమునకు దై వవశమున నేనిటకు వచ్చితిని. నాతోపాటు ఇక్కడకు మేఘములు వచ్చెను. కొంతకాలము స్వేచ్ఛగా వర్షములుకురిసెను. చాల వత్సరములు ఇటకు యమదూతలు వ్యాధులు రారైరి. నేను మనసులో చింతింప వృక్షములు నదులు రమ్యతఱాకములు శామరకొలనులు సుఖశీతల మైన వాయువులు వీర్పడినవి. ఇంక సస్య శ్యామలమై దేశ మయ్యెను. ఋషు లును వచ్చిరి. ఇంతయు అతని శాపముచే నయ్యెను. ఉగ్ర కర్ములగు రాక్షసులచే ఉపద్రవము గల దయ్యెను. నీ వెప్పుడైతే చిత్రకూటమునకు వచ్చి

అచో అచి మొదలకొని రాక్షసులు మునులను బాధింపఁ జొచ్చిరి. మానద ! నీవు ఋషుల కభయ మిడుము. దండకారణ్య నివాసులైన ఋషుల రక్షణకై నీవు వచ్చితివి. వారిని రక్షింపుము. కాకుత్స్థా ! నీవు త్రిలోకములను గూడ రక్షింపఁగలవు. నీవు కోపించినచో రాక్షసులు హతులయి పోదురు. కావ దోషముచే అక్షౌఘ పుత్రుఁడైన దండకునిచే నీదేశము నిరాకృత మైనది. ఈ దండకారణ్యమునకు శాపాంతము గలిగించుటకై యిక్కడకు వచ్చితివి. నీ పురావృత్తులైన కంఠులచే నీదేశము నిరాకరింపబడినది. ఇందుచే దీనిని దండకారణ్య మందురు. ఇది యీ దేశమును గుఱించిన వృత్తాంతము. 214

ఇటుల నాముని చెప్ప నాలించి మ్రొక్కి
అన్నివలె పెల్లు మునితోడ నతఁడు పలికె
ధన్యుడ నయితి ననుగృహీతాత్ముఁడైతి
ఋషి వరమిడి గుణముల హర్షించెఁ గాన,
215

కాని యిది చెప్ప మెచ్చట నేను నిలిచి
సుఖమ యుందు నీరము లెందు సులభమగునో
అనఁగ విని యొక నిముషంబు ధ్యానముండి
ధీరుడౌ ముని పల్కెను ధీర మొప్పు.
216

అచట నుండి ద్వియోజనా లేగ నచట
చాల పండ్లు దుంపలు నీళ్లు చాలమ్మగము
లున్న దేశము శ్రీలతో నొప్పు చుండు
పంచవటి యని యుయ్యది ప్రథిత మయ్యె.
217

అచట కేగి యాశ్రమమును నమరఁ గూర్చి
పితరు నాజ్ఞ చేయుచు మీరు ప్రీతిఁ గాంతు
నీ సమస్త సృష్టము గంటి నేను నాత
డః ప్రభావాన దశరథుపయిని ప్రేమ.
218

నీని హృది లోని భావమున్ నేను నాదు
తనసునెఁ దెల్పికొంటి, నీధరణి నీవు
సాండు ననినను సేభాప మొగి నెఱింగి.
పంచవటి కేగు చుని నేను వలికినాను.

219

అవన ప్రదేశము వారి యంద మైన
దచట జానకి యానంద ముండి యులరు
ఆ ప్రదేశము శ్లాఘ్యముమా యటు నెదరిగ
కలమ గోదావరి నది, యం దలరు నీత.

220

పండ్లు దుంపలు మున్నచి వలు రకాల
ఃక్షి తలులుండె శాంతమై పావన మయి
రమ్మమై యుండె నీవా భద్రంపు నడత
గలుగు వాడవు మునుల రక్షణ మొనర్తు.

221

ఇదిగొ నిటు చూడు మీయివ్వు వృక్షవనము
కన్నడును నుత్తర దిశ కేగంగ మట్టి
తెరుకుగా సమతలి దిగి యిట్టె పోవ
గిరికి దరి పంచవటి పుష్పభరిత మొప్పు,

222

కలు అగస్త్యుఁడు చెప్ప నాలించి రాముఁ
డాతపసి సత్యవాక్యనియనుమతి గొని
అక్షుణ్ణునితోడ సీతతో ప్రాంజలించి
యచటి నుండి పంచవటికి నరిగినారు.

223

పంచవటికిని బోవుచు బాబుమధ్య
దీమబలు జలాయును వజ్రవృక్షమందు
కొప్పదేహముతో నుండ నప్పు డరసి
చనుజుఁగఁ దలంచి నీవెప్పు డనుచు పడినె.

224

ఆ జటాయువు మధురవాక్యంబుతోడ
సౌమ్యముగఁ జెప్పి కడు సంతసంబు గూర్చు
నటుల ననె వత్స! సీతండ్రీ కనఁగ నుండు
ననఁగ పితృసఖున్ రాముఁడు నపుడు కొలిచె.

225

అతని కులమును పేరును న్యాయరీతి
నడుగ రాముని వచనము నాలకించి
ప్రాణి సృష్టియున్ వంశమునాత్మ నా
మాజటాయువక్షి వచించె నచ్చ డిటుల.

226

వ. ఓ మహాబాహు! పూర్వకాలమున నీ ప్రజాపతు లుండిరో వారిని
గూర్చి మొదటినుండియుఁ జెప్పెద వినుము ఆ ప్రజాపతులలో మొదటివాఁడు
కర్ణముఁడు పిదప విక్రీతుఁడు శేషుఁడు సంశ్రయుఁడు బహుపుత్తుఁడు పుల
స్త్యుఁడు మరీచి అతి క్రతువు పులస్త్యుఁడు అంగిరుఁడు క్రతుఁడు పులహుడు
దత్తుఁడు వివస్వంతుఁడు అదిష్ఠనేమి కశ్యపుఁడు అనువాదః కలిగిరి. అందు దక్ష
ప్రజాపతికి అరువదిమంది కూతులు కల రని వింటిమి. వారిలో ఎనమండుగు
రను కశ్యపుడు గ్రహించెను. వారు అదితి, దితి, దనువు, కాలికతామ్ర, క్రోధ
వశ, మనువు అనఁల అనువారు.

ఆ కన్యలను జూచి కాశ్యపుఁడు ప్రీతి పొంది మీరు నాతో నములైన
తైలోక్యభర్తలైన కుమారులను కనుఁడు అని వలికెను. దితి యా కాశ్యపుని
మాటలందు ప్రీతి కల దయ్యెను. దితియును, కాలికయు అతనిమాటలను
ప్రీతితో ననుసరించెను. మిగిలినవారు అనుసరింపలేదు. అదితించుందు అది
త్యులు వసువులు రుద్రులు అశ్వినులు మొత్తం మువ్వుది ముగ్గురు పుట్టిరి.
దితి దైత్యులను కనెను. వనసముద్రములతోఁ గూడిన యీవసుమతి వారిది.
దనువు అశ్వగ్రీవుని కనెను కాలిక నరకుఁడు కాలకుఁడు అనువారిని కనెను.
తామ్ర ఆను నామె క్రొంచి భాసి, శ్వేని ధృతరాష్ట్ర శుకి అనుకన్యలను ఆరుగు
రిని కనెను. అందు క్రొంచి ఉలాకములను, భాసిభాసములను, శ్వేనిదేగలను
గద్దలను ధృతరాష్ట్ర హంపలను చక్రవాకములను, శుకి నతను, నత వినతను

కనెను. క్రోధ వశ మృగిని, మృగమందను హరినిభద్రమదను మాంతంగిని, శార్దూలిని శ్వేతను సురభిని సురసను కల్దుకను కనెను మృగి సర్వ మృగములను కనెను. మృగమంద ఋక్షములను సృమరములను చమరములనుకనెను. భద్రమద ఐరావతిని కనెను. అది ఐరావత నును మహాగజమును కనెను. మతంగి ఏనుగులను, శార్దూలి గోలాంగూలములను పెద్దపులులును శ్వేత దిగ్గజములను కనెను సురభి రోహిణిని గుధర్విని కనెను. రోహిణి గోవులను, గంధర్వి గుఱ్ఱములను సురస నాగములను కల్దువ వన్నగములను మనువు బ్రాహ్మణులు క్షత్రియులు వైశ్యులు శూద్రులు అను మనుష్యులను కనెను. ముఖమునుండి బ్రాహ్మణులు, వక్షఃస్థలమునుండి క్షత్రియులు బొడలనుండి వైశ్యులు పొదముల నుండి శూద్రులు పుట్టిరని ప్రతి అవల సర్వపుణ్య ఫలములు గల చెట్లను వినతయు శుకియు సౌత్రియు కల్దువయు సురస చెల్లెండు కల్దువవేయి ముఖములు గలిగి భూమి ధరించు నాగుని కనెను వినత గరుడుడు అరుణుడు అను వారిని కనెను. అరుణునికి నేను పుత్రుడను సంపాతి నాయన్న నన్ను జటాయు వందురు. నేను శ్వేని కొడుకను నీవు కోరినచో నీనివాసమున నేను సాయముగ నుందును. ఈ అడవి దుర్గమ మైనది. మృగ రాక్షసులచే నిది సేవింపఁ బడినది. నీవు గాని లక్ష్మణుఁగాని ఎక్కడ కై నను వెడలినచో నేను సీతను కాపాడుదును “అని జటాయువు చెప్పఁగా విని యతనిని పూజించి సంతోషముతో అతనిని గొగిలించుకొని యాత్మ యుతుడై జటాయువు చెప్పిన తనతండ్రితో జటాయువునకు గల నఖ్యమును గూర్చి మాటిమాటికి తలచుకొనెను. అక్కడ అతఁడు సీతను జటాయువు దగ్గర న్యాసముగా నుంచి అతిబలముగల యాపక్షితో గూడనే లక్ష్మణుఁడు కూడరాఁగా మిడతలను అగ్నివలె రిపులను దహింపగోరువాఁడై వంచవటికి వెళ్ళెను.

227

అట్లు వివిధ సర్వ మృగాల కాలయమగు
వంచవటిఁ జేరి తేజ మొప్పారు ననుజుఁ
గనుచు రాముఁ డిట్ల నె “మౌని మనకుఁ దెల్పి
నట్టి వంచవటి యిది పుల్లగ్రవాటి.

228

వనమున సంచరించి యెట వానము చేయుట కర్హమౌనా నై
పుడీ కలవాండ వీజనకపుత్రికకున్ విహరింప నెచ్చటన్
అనువుగ నుండునో మనకు నందఱు కెచ్చట వీలెయౌనా యే
వనిని జలాశయంబు దరిబాగుగ నుండునౌ చూడు మియ్యెడన్. 229

ఎచట వనము రమ్యంబగు
నెచట స్థలము రమ్యమౌచు వీక్షింపఁబడున్
ఎచట సమిధలు కుశపు
ష్పచయము జలము దరినుండు సరిగాఁ గనుమీ. 230

అని రాముండు వచింపఁగ
విని యంజలి పట్టి సీత వినుచుండఁగ ల
క్షణు డీటు వచియించెను రా
మునితోడ నపుడు వినయము మునుకొన ప్రీతిన్. 231

నీదరి సూరేం ధ్నున్నను
నాది స్వతంత్రంపు జీవనము కా దెటులేన్
“ఈదేశము రమ్యం బిదె
నాదుమతికి ప్రీయ మనుచును నాకుం జెవుమీ. 232

అటు నుహాత్ముడౌ లక్ష్మణుఁ డాడినట్టి
పలుకుల విని సర్వగుణ సంపన్నమైన
దేశమును విమర్శను జేసి దేశ మదియె
ఎల్లకును మంచి దని రాముఁ డిష్టపడియె. 233

అతఁ డాదేశ మెంతయు నాశ్రమమున
కష్ట మని తెల్పికొని యపు డెంతో యలరి
చేనితో చెయి గ్రహించి ప్రీతితోడ
ననుజుఁ డగు లక్ష్మణునితోడ ననియె నిట్లు. 234

“సౌమ్య ! ఈదేశ మంతయు నదిగఁగి
హలవెట్లతో శ్రీలు నందఱు నీను
ఇటనె. యాశ్రమ పదము ప్లాఘింపఁబడిన
వగిది చక్క నిర్మింపఁగా దగును జమ్ము.

215

రవిబింబంబును బోలు తామరపువ్వుల్ బాగై నుగంధంబులన్
కలియం జిమ్మంగ శ్రీల సొప్పి కటవృక్షశేడిఁ బుష్పింపు క్రొం
బువు లందాలొలికించుచుండఁగ మనోమోదంబు గల్గించె నీ
భువి, గోదావరి, యాయగన్తుఁడు మహాత్ముండన్న బట్టుల్ బడున్.

216

కారండవములు చక్కవలు రాయంచలు
మృగవంక్తు లటనట మెసలు చుండె
నెమిలికేకల మ్రోసి నెఱి నొక్కచో పుల్ల
తరుల నెత్తగు గుహల్ గిరులఁ దనరు

రాగి బంగరు వెండి రంగు ధాతులు పూయ
కిటికీలవలె నేను లటఁ దనర్చు

తాలతమాల సాలాలు ఖర్జూరముల్
వనన లామ్రకములు పర్వయుండు

చంపక శమీ లికుచములు న్నందనములు
చూత పున్నాగ తిమిశముల్ కేతకములు
తిలక చంద నాశోక పాటల ధవాశ్వ
ఖదిర కింశుక నీవ వృక్షములు వెలయు.

217

ఇది పుణ్యంబును మేధ్యము
నిరి బహుమృగ పక్షి రాజి వృతమై యుండున్
ఇది రమ్యంబగు. నివట ను
హృదుండు జటాయు వెనగుఁ గద నిట నుంధమయా.

218

అన పరవీరహుండగు అ
క్షుణ్డుడు విని శీఘ్రముగనె మహితాశ్రమవా
దీని నన్న యయిన రాముని
కిని నిర్మించె సకల విధ గృహభాగములన్.

229

మట్టి ముద్దల గోడలు పెట్టి యచట
స్తంభములు నిల్పి పొడుగు వంకయులు నుంచి
వానిపై మరల వెదుళ్ళు వఱచి జమ్మి
శాఖలను వైచి యొక వృక్షకాలఁ దీర్చె.

240

దానిపై దర్భ తెల్లకులు తగిన రీతి
కట్టి యామీద నేలను కరము సరిగ
సలిపి అఘు విక్రముఁ డగు అక్షుణ్డుడు నన్న
కొఱకు వందమౌ గొప్పమందిరము గూర్చె.

241

అట గోదావరి కేగి నిర్మలజలంబందున్ వడిన్ ముగ్ధి పి
మ్మట బద్మంబులు కోసి వండ్లు గొని యమ్మై క్రమ్మఱన్ వచ్చి యం
తట పుష్పంబుల వాస్తుపూజ క్రమతన్ గావించి శాంతిన్ హుటా
హుటిగాఁ జల్పియు నన్న రామునికి నింపొప్పారజాపెన్ గుడిన్. 242

పని తన మొప్పుఁ దీర్చిన భద్రాశ్రమ సొమ్మత సీతతోఁ గనుం
గొని మది మెచ్చి రాముండును గూరిమి తమ్ముని బిగ్గ నంతసం
బున వడిఁ గొంగిలించుకొని “మోదముతో నిటు చేసినందుకున్
గొనుమిదె కౌఁగి లిచ్చితిని గూరిమి తమ్ముండ యంచు నిట్ల నెన్. 243

నిరతము భావ మెఱిఁగి కృత
మెఱిఁగి పరమ మైన ధర్మ మెఱిఁగిన నీచే
వరధర్మాత్ముండు నాపిత
మరణింపండు మృతజీవి మహితుం డతఁడౌ.

244

అని యాలక్ష్మణు లక్ష్మీవర్ధనుడె యో నారాముడున్ బల్కి ఘా
 తును వండ్లున్ గల యాప్రదేశమున హర్షితాహ సౌఖ్యాలతో
 సనుజున్ ప్రేయసిఁ గూడి, వారిరువు రత్యంతంబు సేవింప నుం
 డెను స్వర్లోకమునందు నిర్భరుండు వోలెన్ గొంత కాలం బటన్. 245

—: హేమంత ఋతువర్ణనము :—

వ. ఇట్లు మహాత్ముం డైన రాముడు సుఖముగా వసించుచుండ శర
 త్కాలము గడచి యిష్టమైన హేమంత ఋతువు వచ్చెను. అప్పుడు ఒకనాటి
 యుదయమున రాముడు సీతతోఁ గూడ స్నానమునకై గోదావరికి కలశ
 హస్తంఁదై వెళ్ళ వారిని అనుసరించి వెళ్ళుచు సౌమిత్రి యిట్లనెను. 246

ఇదిగో నీకు నభీష్ట మైన సమయం బేతెంచెఁగా, యోప్రియం
 వద! హేమంతముచే నలంకృత మటుల్ భాసించె నీవత్సరం;
 బిదె యీమంచున లోక మెంతో బిరుసయ్యెన్, నేల సస్యాల నిం
 పొదకెన్, నీళ్ళు శరీరమున్ గఱచు, నిప్పో హాయి చేకూరుచున్. 247

విజ్ఞు లాగ్రయణార్చఁ బితృదేవతలఁ గొల్చి
 యాగ్రయణములచే నఘ మడంతు
 అతికాము లయి జను లాపుపాలను గాంతు
 నృపులు యాత్రల విజయేచ్ఛ నుండ్రు
 దక్షిణముగ రవి తరల బొట్టును లేని
 సతియ ట్లుదగ్గిశ సౌరు నిడదు
 ప్రకృతి హిమాఢ్యమై రవి దవ్వకాఁగ హి
 మాద్రి సార్థక నామ మగును నేఁడు

పవలు మధ్యాహ్న మది సోక ప్రమద మొసఁగు
రవియు సుఖమిచ్చు, నీడ నీళ్ళార్చి గూర్చు
రవి మృదు వగు, మంచొప్పు, చల్ల నగుగాలి
ఆకు లూడ హిమము మాడ్చ నలర దటవి.

48

ఇటు పుష్పమాన రాత్రులు
తటుకున రా బయటఁ బండ తగ్గించిరి మ
చిటఁ గురియ ధూసరమ్మగు
పటునై జాములు చలి మెయి బాగుగఁ బెరిగెన్

49

రవియందు సంత్రమించు వి
భవము గలిగి మంచు గప్ప భాసలఁడు నిశా
ధవుఁ డివయిని నిట్టూరుపు
అవి యలమఁగ గ్రుడ్డిదై న యుద్ధమువోలెన్.

50

సున్నని మంచున ముతీకయి
పన్నుగ నెండఁ బడివాడు వదెనయ పోలెన్.
వెన్నెల పున్నమి దినమున
చెన్నఁజి యందాల నిడదు శీతములోనన్

51

ప్రకృతిచేతన శీతల స్పర్శ కలిగి
నేఁడు హిమముచేతను గడు నిండిపోయి
యెల్ల నుదయాన రెట్టింపె చల్లనగుచు
వెడలి పడమడి గాలియు వీచుచుండె

52

ఉడుకుచేత మిక్కిలి కప్పఁబడుచు నుండి
యవలు గోధుమలును నిండి యలరు చుండి
ధ్వనులు చేయు సారస క్రౌంచ వక్షి తతుల
మూర్కుఁ డుదయింప నడవులు శోభ చెందు.

53

కడుగింజలను నిండి ఖర్జూర మమములఁ
 బోలు తలలు వంచి శాలు లొప్పె
 మంచుసోనలు కప్ప మనలు రత్నల దూర
 ముదయించు రవి చంద్రు ద్యుతినిబోలె
 తొలిప్రొద్దు వెచ్చనై మల్లిప్రొద్దు పోయియై
 యెఱువుఁ దెల్పుగ నెండ ధరను దనరె
 గ్రుచ్చి మంచు వడుటఁ బచ్చిక నుంత త
 డియ వనభువి నొప్పె లేత యెండ

మిగుల దప్పి గొన్ వనకరి మెల్లఁ జల్లఁ
 బడిన నీరుతాకి కరమున్ ముడుచు కొనెను
 జలములఁ జరించు వక్షులున్ సరస నిలిచి
 జలముఁ జొరవు సుందమున నిర్బలులువోరె.

254

మంచు నీటిలోఁ జీకటిన్ మించి యుండి
 గడ్డ మంచుచీకటులను గప్పి యుండి
 పువ్వు లన్నవె లేకుండఁ బూర్ణముగను
 వనులు నిద్రించి నట్టులు వరగు చుండె.

255

కరము బాష్పము నీళ్ళను గప్పివైవ
 కూత లివి సారసముల గుర్తు తెలువ
 మంచుచే నిసుక తడిసి మించు గట్లు
 నదులు నేడు ఖాసిల్లుచు పొదరె మిగుల.

256

మంచుసోనలు నిత్యముం బడుటవలన
 సూర్యుడును మెత్త నగుచును జూడఁ బడుట
 తైత్త్యమునఁ గొండ తుదిగూడ సరిగ నుండు
 జలమును తఱచుగ విషంబువలెను నుండు.

257

కాల మది రాగ నడలిన కాంతి కలిగి
కేసరమ్ములు కర్ణముల్ వాసి చెడుట
హిమము పద్మాల నడచ నాశములె మిగులు
నజ్జములచే వెలుగవు పద్మాకరములు

258

భరతుం డిప్పుడు దుఃఖముల్ పడుచు నీభక్తిన్ తపస్సుల్ కడున్
పురి ధర్మాత్ముడయై చరించు, బహుశా భోగంబులన్ రాజ్యమున్
ధరణిన్ మానము వీడి నేలవయి వన్యాహరుడై పండుచున్
సరయానీరములన్ మునుంగ నిపుడున్ బౌరాళితో బోవుచో

259

అతి సౌ యంబుల పృథ్విహింది సుకుమారాంగుండ యయున్ సుఖో
చితుడై యుండియు నెట్లు లాసరయులో శీతంబులో స్నానముల్
యతియై వేకువ జాము చేయునొ గదా, యత్యంతమున్ పొట్టయే
గతిలే కున్నటు స్రుక్తి వల్లంబడి సిగ్గాపొందఁ డావంతయున్.

260

హితుడై ధార్మికుడై జితేంద్రియుడునై యెప్పున్ బ్రియం బాడుచున్
మతి నావావిధ భోగముల్ విడి యరణ్యంబేగునన్నన్ నినున్
సతతం బెల్ల విధాలఁ బోలి చనుచున్ సత్యాత్ముడై సత్తపో
వ్రతుడౌ నీదగు భ్రాత యాభరతుడున్ స్వర్గంబె గెల్చెన్ గదా.

261

మనుజులు జనని స్వభావం
బున్నెగాని జనకు స్వభావమును నెల్లప్పుడున్
అనువర్తింప రనెడికోవా
దును భరతుండు తలక్రింధు తూర్ణముచేసెన్.

262

వీసతివతి దశరథుండో
వీసతి తనయుండు మహాత్ముఁ డీభరతుండో
ఆసతి ఎటు కై కజనని
యీసరణిన్ క్రూరమైన దృష్టిని దవరెన్.

263

ఇటు ధార్మిక డగు లక్ష్మణుఁ

డట భరతుని మీఁది ప్రేమ పలు వాకొనుచున్

త్తుటి జననీ వరివాదం

బటు వలుక నయివక రాముడనియెను నిటులన్

264

వైచునఁ మధ్యమజననిని

నేయనువునఁగాని దూఱ నీకున్ దగ చా

మాయిజ్ఞాకు వరు భరతు

న్యాయం బగు కథనె చెప్ప ననయం బెపుడున్.

265

వనవాసమందు భృథ మయి

సునిశ్చితపు బుద్ధికూడఁ జూడుమి యిటులన్.

మనభరతుని స్నేహము వ

ల్ల నది మరల సడలిపోవు లాగునఁ దోచున్.

266

ఎన్నఁడు మహాత్ము భరతుని

కన్నులఁ గని కలిసియుందుఁ గని శత్రుఘ్నున్

మన్నవ గావించెదనో

నిన్నును తలపోయువాడ నింతట మదిలో.

267

అని విలపించుచు రాముడు

చని గోదావరినదికిని జానకితోడన్

అనుజునితో, స్నానముచే

సెను స్నేహంబునను హింఁగి చెలగెడుమదితో.

268

అటు వారలు చని కరములు

నిటులమునను మోడ్చి నిరుతి దలిర్చున్

పటుభక్తిని పితృదేవుల

కటనీళ్లిడి మూర్ఛనురల వర్పించిరెదన్.

269

జలముల సభిషేకంబును
సలిపియు రాముం డనుజుండు జనకాత్మజయున్
* వెలిగిరి, యభిషేకంబును
సలిపిన శంకరుండు నంది శాంకరివోలెన్. 270

అటు లభిషేక మొనర్చి ఆ
కుటిలులు మువ్వరునుగూడ గోదావరి యా
తటముండును నాశ్రమ
తటమునకును జేరినారు తత్సమయమునన్ 271

అచటన్ రాముండు భ్రాతతోఁ గలిసి సంద్యన్ చక్క సేవించి మౌ
ని చయం బర్చిన చేయఁ బర్ణకుటీయం దింపారఁ గూర్చుండి చె
ప్పచు నాయాకథ: లింతితోఁ గలిసి సొంపుల్ నింపె నభ్రాసఁ బొ
ల్చుచు చంద్రుండును చిత్రతోఁ గలిసి వెల్లుల్ చిమ్ము చున్నట్లుగన్ 272

—: శూర్పణ రాక :—

అటు కూర్చుండియు రాముండున్ వివిధ వృత్తాసక్త చేతస్కుండై
యట నున్నంతట రావణాసురుని యాప్యాయంపుఁ దోఁబుట్టు, పు
త్యటయౌ రాక్షసి యైన శూర్పణఖ యంతన్ వే హతా త్రేటి కో
యటకున్ వచ్చి సురాభు రాముని గనె న్నాశ్చర్య మేపారగన్. 273

* ఇంతకు పూర్వము 10 ఏండ్లు గడచెను. పిదప ఇంతవఱకు మూడేండ్లు
గడచెను. అని వ్యాఖ్య. మిగిలిన యేడాదిలో వైత్రమున భావిరాక్షస
వధకు నాందిగా శూర్పణఖాగమనము వర్ణన చేయబడును.

పంచాస్మమున కలుల్ వక్షమున్ వృథుబాహు
 లజ్జపత్రాక్షులు నలరువాని
 అజానుబాహువు లతిసుందరాస్యము
 కడు ప్రియదర్శన మడరువాని
 గజపితృమముపంటి గమనంబు గలిగియు
 జడలగుంపును దాల్చి జరగువాని
 సౌకుమార్యంబును సత్త్వాధికతయును
 రాజలక్షణగతుల్ గలుగు వాని

రాము నిందీపరశ్యాముఁ బ్రథితగుణుని
 మన్మథ సురూపు ద్యుతిధృతుల్ మనలువాని
 ఇంద్రుతో సోదీయౌ వాని నెలమి గాంచి
 అసురకాంత పూర్వజన్మ కామాంధ యయ్యె.

274

అతఁడు సముఖుఁ డామె యవముఖి వృత్తమ
 * ధ్యేయదతండు, బౌజ్జతో నొప్పె నామె
 అతఁడు విశాలాక్షుఁ డామె విరూపాక్షి
 యతఁడు సుకేతుఁడ యది వికేశ *
 అతఁడు ప్రేయాకారుఁ డది యప్రియాకార
 యతఁడు సుస్మరుఁ డామె యతి భయరవ
 అతఁడు యువకుండ యామె దారుణవృద్ధ
 యతఁడు దక్షిణుఁ డామె యధమవాక్య

అతఁడు న్యాయమౌ శీలాన నలరు వాఁడు
 ఆమె దుష్టవౌ శీలంబున నమరియుండు
 అతఁడు ప్రేయుఁ డదియప్రియురాల యట్టి
 యనఁఁబు నట్టి రాక్షసి చూచి యనియె నిట్లు.

275

* వృత్తమధ్యండు = గుండ్రని నడుముగలవాఁడు
 * వికేశ = వికృతకేశములు గలది.

జడలన్ దాలిచి తావసాకృతివిద్రై దావంబు బాంబు లి
 ప్లడరన్ భార్యను గూడి రాక్షసుల కిల్లె యుండు నీభూమిలో
 నడయాడం బనియేమి సత్యము తగన్ వాక్రతుచ్చ మంచున్ వదం
 వడి * శూర్పభ సఖాల శూర్పజఖయన్ బ్రశ్నింప రాముం డనెన్. 276

అడిగిన వార లెట్టిజను లై న సరే ఋజు బుద్ధి యౌటచే
 నడిగిన దానికి సరిగ నెప్పుడు రాముండు చెప్పసాగె నె
 వ్వుడును నసత్యమాడఁ బ్రియ ముండదు రాముని, కిందు పైగ నీ
 పడఁతి జనంబుదగ్గజన పల్కు నసత్యము లాశ్రమస్థుండై. 277

వ. “దశరథుఁ డను నొకరాజు గలఁడు. అతడు దేవతలతో సాటి యగు
 వరాశ్రమము కలవాఁడు, అతనికి నేను పెద్దకుమారుండను రాముఁ డని నన్ను
 జను లందురు. ఈ లక్ష్మణుండు నాచిన్న తమ్ముడు. నన్ను వ్రతము పూని
 యనుసరించెను. ఈమె విదేహరాజు కూతురు. నాభార్య. ఈమెను సీత
 యందురు. సరాధిపతియైన నాశుద్రియును తల్లియును ఆజ్ఞాపింప ధర్మము
 కొఱకుఁ గట్టు బడి ధర్మాభిలాషిసై ఈ వనములో వసింప వచ్చితిని. మఱి
 నీవెవరో తెలికొనఁ గోరుచున్నాను. చెప్పు ఎవరవు ఎవనిదానవు. నీవుమనస్సు
 హరించు సంపము గలదానవు. నిన్నుఁ జూడఁగా రాక్షసిగా నీవు తోఁచుచు
 న్నావు. ఇక్కడకు ఎందుకు వచ్చితివి. సరిగాఁజెప్పుము” అని రాముఁ డనఁగా
 నారాక్షసి కామపీడితయై యిట్లు చెప్పెను. 278

వినుమోరామ! వచింతు సత్యమునె యీ విశ్వంబులో గామ రూ
 పిణియో రాక్షసి నేను, శూర్పజ నాపే రీయరణ్యాల నొం
 డిని నై సర్వభయంకరంబ యగుచున్ నే సంచరింతున్ బలి
 స్థుని నారావణు నన్నుగా నెఱుంగు రక్షో నాధుఁ డాతండు నూ. 279

* శూర్పభ-చేటలతోనను మైన సఖాల=గోళ్ళుగల

అతఁడో వీరుఁడు నీవు వాని బహుశా యాలించి యే యందు విం
దతఁడున్ విశ్వ వసు ప్రియాత్మజుఁడు నిద్రన్ గుంభకర్ణుండు సం
తతమున్ బొందు, విభీషణుండు యెప్పుడున్ ధర్మాత్ముఁడై యుండు స
న్మతితో రాక్షసచేష్ట లెప్పుడు తలంపం బోడు భద్రుండెయై. 280

ఖరుఁడున్ దూషణుఁ డట్టి వాని యనుజుల్ ఖ్యాతుల్ రణంబందు ని
త్తతి నేనందఱికందఁ జాలఁచునమో దానన్ నినుం గన్న యీ
తతి నుండిన్ పురుషోత్తముండ వగు సీతాత్పర్యముం బొందితిన్
మఱియున్ నేనా వ్రభావ యుక్తను కడున్ స్వచ్ఛంద వీర్యోజ్జ్వలన్.
281

చిర కాలంబుగ నాకు నీవు పతిపై జీవించు, మీసితతో
మఱి నీవేమి యొనర్తు, వీమె వికృతం బాచున్ విరూపాత్మయై
వజ్రలెన్, నీకిది యెంతయున్ తగనిదై ప్రాప్తించె; నేనే యిటన్
సరియో దానను రూపుచేత పతియో నన్ జూడుమీ చక్కఁగా. 282

వికృతాకారను నీభయంకరిని పాపిన్ బక్కయై చిక్కి పొ
ట్ట కనన్ లేనిది యెమనుష్య పతి పెట్టన్ నీప్రియుని దమ్ము నీ
వు కనన్ చట్టున మ్రింగి నంజుకొనెదన్ మున్నుండె. యామీద న
డ్డిక లేకుండ వనుల్ గిరుల్ చరచరా స్వేచ్ఛన్ తిర్గ నాతోడుతన్. 283

తగ నటు శూర్పణఖ వచిం
చఁగ విని వ్రహసించి *యంత మదిరేక్షణతో
తగునటు వాక్య విశారదుఁ
డగు రాముఁడు చెప్పఁబూనె నాపమయమునన్.
284

* మదిర=కల్లుపరె మత్తు కలిపించునవి. ఈక్షణములు=కళ్ళెకాని మాటలు
కాని రూపముగాని మత్తుకలిగింపవని సాభిప్రాయాక్తి.

అటు కామాంధత నేమి యాడవలెనో యాలోచనే లేని చె
న్నదీయై పల్కుచు నున్న శూర్పణఖకున్ *శ్లక్షంపు స్వచ్ఛక్తితో
నిటులన్ జిర్నవు నవ్వి రాము డపుడే యింపార హాస్యంబుగా
కటుతన్ వీడి వచించె నామెయును జాగ్రద్బుద్ధి నాలింపగన్. 285

భార్య యున్నవాడను నార్యురాలి!
ఈమె నాకుఁ బ్రియంబయి యెసఁగు భార్య
నిన్నుబోడి స్త్రీలకు నెప్పు డన్నివిధుల
సవతియుండుట యెంతో కష్టంబు గూర్చు. 286

అతఁడొ నాతోడ బుట్టువా ననుఁగు భ్రాత
తగిన శీలవంతుఁడు ప్రియదర్శనుండు
శ్రీయుతుండు చెంతను భార్య లేనివాఁడు
వీర్యయుతుఁడు లక్ష్మణుఁ డని పిలవఁ బడును. 287

భార్య మునుపుండె లేచిష్ట భార్య వలయు
యువకుడె ప్రియదర్శనుఁ డయి యొప్పుచుండె
ఇట్టి నీరూపమునకును నిట్టి నీకు
తగిన యనురూప భర్త కాదగిన వాఁడు. 288

* ఓ విశాలాక్షి! యిప్పుడు నీవు నాడు
భ్రాత నిఁక భర్తగా వేగ వడయు నుమ్మి
అరుణ కాంతియు నామేరుగిరిని బోలె
** ఓ వరారోహ! సవతియా యుండబోఁడు. 289

వ. అని రాముఁడు చెప్పఁగా విని ఆ రాక్షసి కామ మోహితురాలయి
రాముని విడిచిపెట్టి లక్ష్మణుని పట్టుకొని యిట్లనెను.

* శ్లక్షము=సన్నని అందమైన.

* శూర్పణఖనుగూర్చి హాస్యమునకై విశాలాక్షి అని వరారోహ అని సంబోధన చేయఁబడెను.

60 శూర్పణఖతో రామలక్ష్మణులు వరిహంసమా డబ్బిటను రామాయణసుఖ

వరవర్ణిని నగు నేను న
నురూప సతిసాదు నీకు నూతనముగనే
నిరతము నాతోఁ గూడ వి
హరింపుమీ దండకవనులను నానందముతో.

291

తగనటు శూర్పణఖ వచిం
వంగ విని ప్రహసించి యంత మదవత్తితోడన్
తగు నటుల వాక్యకోవిదుఁ
డగు లక్ష్మణుఁడును పట్టించె నానందమునన్.

292

దాసుఁడ నగు నా కేవో
దాసి వయిన భార్యకాఁగఁ దలచెద వేలా
వాసిన్ పూజ్యుఁడు నన్నకు
దాసుఁడను నెప్పు డస్వతంత్రుఁడఁ గాంతా.

293

ఎన్న పమృద్ధార్థుడగు
నన్నకు సిద్ధార్థపును ప్రహర్షాన్వితవున్
తిన్నని విమలపు వర్ణపు
త్రన్నననిక చిన్న భార్య కమ్మీభామా!

294

వికృతాకారను ఈ భయంకరిని పాపిన్ బక్కయై చిక్కు పొ
ట్ట కనన్ లేనిను వృద్ధ నీమె వెనువెంటన్ వీడి నిన్నే యితం
డిఁకఁ గైకొంగలఁ డిద్ది శ్రేష్ఠుమగు సొంపే ప్రాజ్ఞుడేన్ వీడి యీ
వికృతన్ మానుషి పట్టిపెట్టుకొను నోచిత్వైకరమ్యుంగిరో.

295

అనుచు నామె భీకరి చిక్కినట్టి పొద్ది
గలది యని లక్ష్మణుం డిట్లు తెలిపి నపుడు
వీడి వరిహంస మెది నిజ మెఱుంగలేని
యామె లక్ష్మణునుడి సత్య మనుకొనియెను.

296

జనకపుత్రితోడను వర్ణకాలయందు
కూరుచున్న దుర్దర్శుని వైరి దమను
రాముఁ గాంచి శూర్పణఖయుఁ గామవశత
నంధురా లయి యీరితి ననియె నపుడు.

217

వికృతాకారను ఈ భయంకరిని పాపిన్ బక్కయై చిక్కి పొ
ట్ట కనన్ లేనిది వృద్ధ నీమెఁ గొని తోడన్ నన్నె మన్నింపవే
లకు, వీక్షింపుమి యిప్పు డీవె కనులారన్ జూడ నీమానుషిన్
వికృతన్ మ్రింగియు నిస్సవత్నవగుచున్ నీఁ జరింతున్ దమిన్. 218

అనుచు నిప్పు కొఱవివండి కనులు గల్గు
శూర్పణఖ లేడిపిల్లదొ చూపు గలుగు
సీతఁ బట్టగఁ బరువెత్తె శీఘ్ర మలిగి
యెంతో మందు మహోల్కా రోహిణిని బోలె.

219

అట్లు మృత్యుపాశమువోలె నరుగు దెంచు
రాక్షసిఁ గని ఘనబలుఁడౌ రాముఁ డల్గి
హంకరించి క్రుద్ధుఁ డయి శంకవీడి
లక్ష్మణునితోడ నపు డిటులన్ వచించె.

220

క్రూరులు ననార్యు లై నట్టి వారితోడ
ఎటులును పరిహాసములు గావింప రాదు
సీతఁ గను; మహోదరి రాక్షసిఁ బ్రస్తుత
వికృతను విరూపఁ జేయు జీవించి యుండ.

201

వ. అని రాముఁడు చెప్పఁగ విని లక్ష్మణుఁడు క్రుద్ధుఁడయి రాముని
పార్శ్వముననె యున్న కత్తి తీసికొని యాశూర్పణఖ ముక్కు చెవులు కోసె.
అట్లు ముక్కు చెవులు కోయఁగా వికృత స్వరము గలుగునట్లు ఆర్చుచు మోరు
రాలు శూర్పణఖ వచ్చినట్లు వరువెత్తె. ఆరాక్షసి విరూపయై నెత్తుటఁ దడిసి వ్హ

కాలమున మబ్బువలె అనేక నాదములు చేయుచు నెత్తురు చిమ్ముచు బాహువులు చాచి మహావనమును ప్రవేశించి రాక్షస సంఘములతో గూడి జనస్థానములో నున్న క్రూరదర్శనుఁ డైన భ్రాతృఖరుని సమీపించి అకాశము నుండి పిడుగువలె భూమియందు పడి, భయమోహములచే మూర్ఛితురా లయి రాముఁడు భార్యతోడను లక్ష్మణునితోడను దండకాటవికి వచ్చినట్లు సర్వవృత్తాంతము చెప్పె.

302

—: ఖరుఁడు కోపించి యటచుట :—

వ. అట్లు పడి విరూపయయి నెత్తుటఁదడిసి యున్న చెల్లెలుభూర్పణఖను జూచి క్రోధముచే నొడలు తెలియని వాఁడై రాక్షసుఁడు ఖరుఁ డిట్లనె. 307

కోరల విషముండ నూరక పడియున్న
యెదురై న పామును కడిపె నెవఁడు

కాలపాశ మవని కనకయె నిను నొంచి
గొప్ప విషంబును గ్రోలె నెవఁడు

బలయుత కామరూపయుఁ గామగయు నంత
కాభ యే నిన్నిట్లు కలఁచె నెవఁడు

ఆమహాత్ము లగు దేవర్షి గంధర్వుల
లోనిన్నుఁ జేసె విరూప నెవఁడు

ఇంద్రు విడిచి నా కప్రియమెవఁడుచేయు
పాలు హంసటుల్ వాని ప్రాణాలు తీతు
వీను చంప నెవ్వని నెత్తు రిలయు త్రాగు
వేని మాంసము పక్షులు వ్రీల్చి తినునా.

అమర గంధర్వులును పికాచము లనురులు
నేను వట్టిన వాని రక్షింపలేరు
దుర్వి నీతుఁ డెవ్వఁడు నిన్ను దూఱి గెల్పె
సరిగ స్మృతి పొంది వానినిన్ గుఱిచి చెప్ప.

: 05

వ. అని క్రోధంబున ముండి పడి యడుగు తన సోదరుని వాక్యములు
విని శూర్పణఖ కన్నీరు విడుచుచు నిట్లనె.

: 06

తరుణాంశుల్ సుకుమారు లందఱును సత్యంబున్న పద్మాక్షులున్
వరకృష్ణాజిన చీర ధారులును గంధర్వైశ తుల్యుల్ మునీ
శ్వరులున్ మూల ఫలాశులున్ దశరథక్మాధీశ సత్పుత్రు లుం
డిరి తన్నామము రామలక్ష్మణులు క్షోణీనాథ చిహ్నంకితుల్.

: 07

వారు దేవులొ మనుజులొ వేఱె యూహ
చేసి చెప్పుట కిష్టంబు చెందఁగాని
వారిమధ్య జవ్వనియు రూపంబు గలిగి
సకల భూషల నొక సుమధ్య కనఁబడియె.

: 08

వారిరువురచేత ప్రమద కారణమున
అసత్యులు లనాథ యట చేయంగ బడితి;
కుడిల యగు నామెదియు వారి చటుల మైన
నురుగుతోడి నెత్తురు త్రాగ నుత్పహింతు.

: 09

వ. “ఇది నామొదటి కోరిక. నిపు యుద్ధములో చంపఁగానే నామె
నెత్తురు త్రాగుదునని ఆమె చెప్పుచుండఁగా ఖరుఁడు కోపించి యంతకులవంటి
వదనాల్గురు మహాబలులైన రాక్షసులతో నిట్లు చెప్పె. మనుష్యులును శస్త్రము
లతోఁ గూడిన వారును చీర కృష్ణాజినములు ధరించినవారునగు నిరువురు
స్త్రీతోగూడ ఈ దండ కారణ్యమును ప్రవేశించిరి. మీరు వెళ్ళి వారిని జంపి
వారిని తీసికొని రండు ఈనాచెల్లెలు వారి రక్తము త్రాగును. ఇది నా చెల్లెలి

కోరిక. మీరు మీతేజస్సుతో వారిని జంపి ఈకోరిక తీర్చుడు” అని ఖరుడు ఆదేశించ వారు గాలిచే ప్రేరేంపఁబడిన మేఘములవలె ఋతులు వెడలిరి. 310

—: ఖరుని భటులు రాము నెదుర్కొనుట :—

పిదపన్ ఘోర విరూప శూర్పణఖయున్ వేగంబ రామాశ్రమం
బదనందే చని పర్వకాలదరి సౌఖ్యాసీనులై యున్న యా
సుదతిన్ భ్రాతలతోడ రాక్షసులకున్ జూపంగ నారాముఁడుం
బిదపన్ లక్ష్మణుఁ బెత్కి సీతఁ గనుమీ యేన్ వీరులన్ జంపెదన్. 311

అని రాముండు వచింప లక్ష్మణుఁడు తానట్లేయనన్ రాముండున్
ధనువున్ బంగరు దాని నెక్కిడిమఁ బెన్ బాణంబు సంధించి యి
ట్లనె ఓరాక్షసులార! యాదశరథశ్శ్యా భర్త మాతండ్రి ల
క్ష్మణుఁడీతం డనుజుండు రాముఁడని యాఖ్యన్ గన్నవాఁడన్జూచి

312

ఏఘు సీతతోఁ గూడఁ జరింపరాని
దండకారణ్యమున నున్న ధార్మికులము
పండ్లు దుంపలు తినెడి తాపనుల మెప్పుడు
దాంతులమ యేల మమ్ము హింసించురిట్లు

313

పాపులయి యవకారులై పణచివచ్చు
మిమ్మునాజిఋమల నియోగమ్మువలన
చంపవచ్చి బాణముల్ శస్త్రమూని
యుంటి నిల్వండు ప్రాణేచ్ఛయున్నఁ జనుఁడు.

314

రాముఁ డిటువల్క నలిగి బ్రహ్మఘ్నులైన
వదినలువు రసురులు శూలపాణులగుచుఁ
బలికిరిటు మాప్రభు కరుఁ గోపంబు గూర్చు
నీవె మాచేత నాజి వధింపఁబడెను.

315

అనిని పెక్కు పెదుట నొక్క మనిషి వీచ
ఎట్లు నిల్వఁ గలవు నీకునేది శక్తి
రమ్ము మాచేతి వరిసు శూలాలచేత
నీవు ధనువునురులు విసర్జింతు విపుడె.

216

అని పలికివారు క్రుద్ధులై యాజిగెలువ
రాని రాముపై శూలముల్ వైవరాముఁ
డప్పు డా శూలముల నెల్లనన్ని పసిఁడి
శరములను వేసి భేదించె త్వరగనిట్టె.

217

ఆ మహాతేజుఁ డప్పుడు సూర్యాభ మైన
పదియు నాల్గు వాడివి యౌచుఁ బసిఁడి పిడులు
వజులు శరముల గుండెలన్ వైవవారు
పిడుగు లటు లార్చి నెత్తుటం దడిసి పడిరి.

218

మొదలు నజకిన తరు లట్లు భువిని పడిన
వారలను జూచి రాక్షసి భైరవముగ
నార్చి పఱచి నెత్తురు లెండ నడలి ఖరుని
దరిఁబడె జిగురు నందుగు తరువు వోలె.

219

అట్లు పడి యనర్థముకొఱ కరుగుదెంచి
నట్టి శూర్పణఖను జూచి వృక్ష మైన
వాక్కుతోఁ బల్కె నీకయి పదియు నల్వ
రసురులను పంపితి గద యిం కారెప్పదేల

220

భక్తు లనురులు నా కనురక్తు లెప్పుడు
చంపెదరు చంపఁదగ, రాజి సరి యొనర్తు
వీమి యిది యయ్యె నాథ! యంచేడ్చు చుంటి
చెప్పు పామటుల్ దొర్లద విప్పుడేల.

221

నాధుఁ డగు నేనె యుండ సనాథవోలె
 వీల యేడ్చువు లేలెమ్ము జేల కాకు
 పిటికితనము వీడుమ యంచు ఖరుడు సలుక
 నామె కండ్లు తుడిచికొంచు ననియె నిట్లు.

322 -

చెవులు ముక్కు కోయంబడి చేరినాను
 నేను నెత్తుటఁ దడిసి రక్షింపఁబడితి
 మన్నిమిత్త మలరామలక్ష్మణులఁ జంప
 పదియు నల్పు రసురలును పంపఁబడిరి.

323

వారలో శూల వట్టిస ధారు లగుచు
 మండి రాఁజూచి రాముండు మర్మఁ జీల్చి
 బాణములు వేసి చంపఁగ వారిఁ జూడ
 రాము ఘోరకర్మకు మహాత్రాస మొదలె.

324

హడలి పోయితి రా ! యార్తిఁ బడితి
 సర్వ దిశల నుల్కి మఱి నీశరణు గంటి
 వ్యథల మొసలులు భయతరంగాళి మించు
 కష్ట జలధి ముగ్ధిన నన్నుఁ గావవేల

25

ఇదిగో వీరి వాడి శరాల నిష్టత్వరగ
 రాముఁడో చంపె బలమున్న రాక్షసాళి
 పైని నాపైని దయయున్న వని వసించి
 రాక్షసులకుఁ గంటక మగు రాముఁ జంపు.

నాకు శత్రువౌ రామునిన్ జంపకున్న
 నీయెదుట సిగ్గు వీడి పేన్ విడుతు నిపుడె
 ఆత్మఁ బరికింప నీవు మహాత్ముఁ డైన
 రాము దరి నబలుఁడవై నిలంగ లేవు.

327

శూరుండ వనుకొందువు కావు శూరుండవును
మిథ్యగ సుప్రికముండ వని మెలగుచుందు
వామనుమ్యులొ లక్ష్మణు రాము నెపుడు
చంపంగా లేవు పరికించి సరిగఁ జూడ.

228

రాముతో సాదెయో తేజోబలంబు లున్నఁ
బ్రథితు దండకాటవి నున్న రాముఁ జంపు
ఓకులాంగార! యబలుండ వుండ కిచట
ఈ జనస్థానము విడిచి పో హితులతోడ.

229

వ. నీవు రాముని తేజస్సుచేఁ దిరస్కరింపఁ బడినవాడవు నీవు త్వరగా
సరించెదవు. దశరథాత్మజుఁడైన యా రాముఁడు మహాతేజస్సు గలవాఁడు
సన్ను విరూపనుగాఁ జేసిన యాలక్ష్మణుఁడును మహావీరుఁడె అని యనేక
విధములుగా విలపించి మహోదరి యగురాక్షసి యెక్కువగా దుఃఖించుచు చేతు
లతోఁ గడుపు బాదుకొనుచు నేడ్చెను.

230

ఇటులు చేటల వంటి గోశ్శేషఁగి యున్న
శూర్పణఖ యవమానింపఁ జూపి ఖరుఁడు
ఖరతముగ రాక్షసుల యగ్రమున నపుడు
వలికె క్రోధంబుచే నిడల్ తెలియకుండ.

231

నీవిటు అవమానించుటన్ బెరిగి పోయి
క్రోధ మిది సాటిలేనిదై మీది కుఱికి
యాపు కొన శక్యమదిగాక యార్తిఁ గూర్చె
గాట మగు వుండుపై నువ్వు నీడిఁ బోలి.

232

నరునిన్ రాముని క్షిణజీవిత రవంతం గూడ లెక్కింప, నా
పరవీర్యం బటువంటి. దాతృ కుటిల వ్రాతంబుచే రాముడి
తటి ప్రాణంబులు గోలుపోవు నీరక నీతాపంబు కంగారు చె
చ్చెడి వర్జింపుము వారలన్ యమపురిన్ శీఘ్రంబె పంపించెదన్. 313

నాదు గండగొడ్డలిచేత నరుకక బడంగ
ప్రాణము విడు రాముని వేడి రక్త మీవు
రాక్షసి! త్రాగెదవు లెమ్ము రయమ యనుచు
ఖరుడ నంగ మౌర్యమున నామె ఖరు స్తుతించె. 314

ఆమె జెచ్చ గొట్టి స్తుతింప నాతఁ డపుడు
సైన్యపతి దూషణుని బిల్చి సరగఁ జెప్పె
నాదు మతి చొప్పు వర్తించు నట్టి పదియు
నాల్గు వేవురు గలుగుసైన్యముల నడపు. 315

కన భీమం బయి యాజి మర్లని మహాగ్రాకారులన్ క్రూర వ
ర్తనులన్ శూరుల లోకహింసకుల నీలాశ్రాభులన్ వ్యాఘ్రు దా
రుణులన్ రాక్షసులన్ మహాస్యులను సర్వోద్యోగ దీప్తాత్ములన్
ఘనులన్ వెంటనె పంపి సర్వజలమున్ సంసిద్ధమున్ జేయుమీ. 316

త్వరగా నారథమందు వింటిని విచిత్రంబైన ఖడ్గంబులన్
శరముల్ శక్తుల నుంచి తెమ్మనఘులై పౌలస్త్యులౌ రాక్షసుల్
అరయన్ రామునిఁ జంపఁ బోదు నని వాక్యం బాడగా దూషణుం
డు రథం బంతటఁ బూనిచ్చి వచ్చి యనెఁ దోడ్తో సిద్ధ మైనట్లుగన్ 317

అవలన్ మేరువు శృంగ మట్లరి స్వర్ణాభూషణోద్భాసియై
వివిధ స్వర్ణపు మత్స్య పక్షి ధరణి భృద్వృక్ష సూర్యేందు పు
ష్ప విచిత్రంబయి హైమ చక్ర మగుచున్ సౌవర్ణ పుం గింగిణుల్
రవముల్ చేయు రథంబు నెక్కి ఖరుడ డార్పాటంబు మీఱివడిన్. 318

రథ మం దాఖరు దూషణున్ గని మహోగ్రంబై న వీర్యంబు చే
మధియింపఁబడి రాక్షసుల్ నలుగడన్ జార్షబులందుండఁగన్
రథమున్ వీరులు నాయుధాలు గల పై న్యం జెల్ల వీక్షించుచున్
పదుఁడి ముందుకె యంచు దూషణ రుల్ వాక్రుప్పసేనల్ చనెన్ 339

పరకుల్ పట్టినముల్ గదల్ పరిఘులున్ వజ్రాలు శూలాలు ము
ద్గరముల్ చక్రములున్ పరశ్వధములున్ ఖడ్గాలు చాపాలు తో
మరముల్ శక్తులు బాణముల్ ముసలముల్ మైఁ దాల్చి పద్నాలు వే
పురు వీరుల్ ఖరచిత్త వర్తనులు తీవ్రుల్ వెళ్ళి రప్పట్టునన్. 340

వ. అప్పుడు ఆభీమవిక్రములైన రాక్షసులను అనుసరించి ఖరుఁడు
కొంతవడికి వెళ్ళెను. అప్పుడు బంగారు భూషణు గల యశ్వములను సారథి
తోల నారథ శబ్దంబునకు దిశలు మార్చిగెను. 341

అపుడు క్రోధంబుతో కరస్వరముతోడ
నరిని జంపఁగ నంతకు డట్లు కరుఁడు
జాల వర్షించు మేఘముల్ గాలివోలె
సారథిఁ బురి కొల్పివడిగ సాగె ముందు, 342

గాడిదలను బోలి బూడిద రంగుల
నీరదా లతుభమై నెత్తు కురిసె
అరదాలఁ గట్టిన యశ్వాలు నూష్కాఢ్య
సమరాజ పథి యదృచ్ఛగను పడెను
కొన నెటు పై న నల్లని పరివేషము
కొఱవి చక్రమువోలె నరుణుఁ జుట్టె
మెండైన బంగారు దండా ల జెండాలు
పట్టియు పెను గ్రద్ద యట్టె నిలిచె

చని జన్మమునఁ బరుషముగ నతిచీ
మాంసము తిను నక్షి మృగాలు మనలి కూసె
అసురుల కశభముగ నక్క లతిచి తిరిగె
నసు నాజన్మముల కరుగు నపుడు

943

మత్తేభములటు భీమంపు మబ్బులు నెత్తు
రలఁది-మింట మిను లేనటులఁ జేసె
సంజ వేళయె కాక చదల నెత్తు రలమె
దిశల విదిశలఁ బెన్ తిమిర మడఁ
ఎదురౌచు నక్కలు గృధ్రాలు డేగలు
ఘోరమైన మృగ వక్షులును నతిచె
పరిఘమువలె మొండె మరుణదగ్గఱ తోచ
రఱిని పర్వమె కాక గ్రహము వట్టి

వీచెను తుఘాను, సూర్యుండు వెలుగఁ డయ్యె
రాత్రిగాక మిణుంగురు అట్లడఁరె చుక్క
లఱఁగఁ జేవలు వక్షు, లెండెను నశినులు
గాలిలేక మబ్బులు దుమ్ము కడలఁ గ్రమ్మె.

944

పూలు పండ్లును లేక మ్రోడు లయ్యెను ధరు
వీచిహుచియుని శారికలునఱచె
ఉల్కలు పిడుగులు నుగ్రమై వడియెన
సురపథము మ్రోగ ధరణి వడఁకె
ఎడమచేయి యదరె నితని మాట వడఁకె
అన్నివై పులఁ జూడ వ్రతు లురలె
నుమట జాధ జనించె నొదవెను కంపము
నై నను అని నుండి వెనుకఁ జనఁడు

ఇట్టి యుత్పాతములను వీక్షించి కూడ
ఖరుడు నవ్వుచు చనియె రాక్షసులతోడ
నేను బలవంతుడను బలహీనమైన
నీని నాశక్తి లెక్కపెట్ట నుంత.

245

స. తీవ్ర బాణములచే మిండినుండి సక్షతముల రాలగొట్టెడ. మృత్యువును అయ్యెదను. గర్వితులగు నామలక్ష్మణుల చంపం మరలను.

ఎవతెచే రామలక్ష్మణు లిట్టచిత్తు
రామె నాచెల్లె తద్రక్త మానుఁగాక
ఆజి నింతవఱకు నోడు బన్నమాటె
యెఱుంగ మీరె చూతు రసత్య మెప్పు డాడ.

246

ప్రవిది తైరావతము నెక్కు వక్షిఁ గూడ
నిట్ట కూల్చి నిట్టి కుమార్త్యు లేమిలెక్క
అనుచు గర్జించు ఖరు వాక్కులాలకించి
మృత్యుపాశానఁడు సేన ఎంతొ పొంగె.

247

సుర గంధర్వులు సిద్ధచారణు, అనిన్ జూడంగ నేతెంచి వ
ల్కిరి “గోత్రాహ్మణ లోక పూజితులకున్ శ్రేయస్సు లొఁగాక సం
గరరంగంబున రాఘవుం డనుర సంఘం బమృతుండట్లు న
త్వరమే గెల్చెడుఁగాక” యంచు గగనస్థానిన్ విమానస్థులై.

248

స. ఇటు లింకను వలరకములుగా వలుకుచు పరమర్షులు కుతూహలముతో గతాయుషు లగు రాక్షసుల సేనను జూచిరి. ఖరుడు మాత్రము వేగముగ సైన్యాగ్రమునుండి బయట వెడలగా మరల రాక్షసులు ఆ ఖరునిచుట్టును చేరిరి. శ్వేంగామి, పృథ్వీవుండు. యజ్ఞశత్రువు, విహంగముడు, దుర్జయుడు, కలకరాక్షుండు, పరుషుండు, కాలకార్ముకుండు, మేఘమాలి, మహా

చూలి, సర్పాన్యుడు, దుభివాళనుడు అను నీపన్నెండుగురు మహావీరులు కరుణి తెచ్చుచుగా వెళ్ళిరి. మహాకపాలాడు. స్థూలాక్షుడు, ప్రమాది, త్రిశిరుడు అను సేనలుగురు సేనానులు దూషణని అనుసరించిరి. ఇట్లు భీమవేగముగలిగి సమరము చేయఁగోరిన మహాబల యగు రాక్షస వీర సేన, ఆరాజపుత్రుల డగ్గఱకు వెంటనే వచ్చి గ్రహములమాల సూర్యచంద్రులను వలె ఆక్రమించెను,

349

ఖర పరాక్రమ మేపారు ఖరుండు నాశ్ర
మమున కేగ మేగు * పులకింపంగఁజేసి
ప్రజల కహితమో నట్టి యుత్పాతములనె
రాముఁ డరసి సాస్థ్యము పొవ భ్రాత కనియె.

350

ఓ మహాబాహు ! భూతాల నుక్కడంప
సర్వ రాక్షసులకు చావు సరిగ తెలుపు
నీమహోత్పాతములఁ జూడు మిదిగో మబ్బు
గర్భ భారుణమై నెత్తు కరముఁగురియు.

351

శరముల్ పెన్ పొగఁ జిమ్ముచున్ సమరమున్ శ్లాఘించు నీ మేలిబం
గరు పిళ్ళున్న ధనుస్సులున్ గదలు; నగ్రంబందు మాకెంతయో
వెఱిపొ జీవిత సంశయంబు గలిగెన్ వీక్షింపు “డన్నట్లు ని
త్రతీ పక్షుల్ పడఁగూయు, గొప్ప క్షయమున్ దాపయ్యెబోయిప్పుడే.”

* భయముచేఁ గూడ ఒడలు పులకరించును. ఖర పరాక్రమము ఉగ్రమైన పరాక్రమము.

“ఇదిగో నాభుజమున్ స్ఫురించి పలుమా, తీస్వల్ప కాలంపు న
న్నిచితోనే మనకున్ జయంబు. నరికిన్ జేద్వాటు నానంచు ని
య్యదె సూచించును, వేరి మోము విమలంబౌ సుప్రభం బాచునుం
డదౌ వారోడుదు, రేరి మోము విమలంబౌ వారికే గెల్పుగున్. 353

“క్రూరుల్ రాక్షసు లేర్పిచేయు ధ్వనులున్ మ్రోగించు భేరిధ్వనుల్
ఘోరంబౌ, శుభ మొందఁ గోరెడి నరుండున్ బాధ శంకించుచున్
చూరాలోచనతోఁ జరింపవలెఁ దోడ్తో సీతతోఁ బోయి యా
చేరన్ రాని ద్రుమాధ్యమౌ గిరిగుహన్ క్షేమంబ నిల్పుం డికిన్. 354

వృత్తిరేకం బొకయింత దీనికి నొనర్పబోకు, నాకాశ్మతో
డుత నొట్టి సుమి యాలసింపకుమి తోడ్తో బొమ్ము శూరుండ వ
ప్రతి యోధుండవ యైన నే స్వయముగా రక్షోగణం బెల్ల ను
ద్యుత శక్తిన్ వధియింపఁ గోరెదను వత్సా ! శంక లేకుండఁగన్.” 355

అని రాముండు వచింప లక్ష్మణుఁ డగమ్యంబౌ గుహన్ సీతతో
డను బాణాలు గ్రహించి విల్లుగాని తోడన్ దాఁ బ్రవేశింపఁగన్
వని పూర్తయ్యె సెబా సటంచుఁ గవచం బాపై వడిన్ దొడ్లి క్ర
న్ననఁ జీకట్లను మండు నివృణగిదిన్ రాముం డటన్ భాసెనెన్. 356

ఇక రాముండు మహా కా
ర్ముకమున్ శరములు గ్రహించి భూమి నభంబున్
వికటంబై మాఝోగన్
సకల దిశలు నిండ నారి సరి మ్రోగించెన్. 357

సుర గంధర్వులు సిద్ధచారణ ఋషుల్ చూడంగ నేతెంచి చె
చ్చెఱి గోబ్రాహ్మణ లోకపూజితులకున్ శ్రేయస్సు లొఁగాక సం
గర రంగంబున రాఘవుం డసురసంఘం బమృతం డట్టులన్
త్పరగా గెల్చెడుఁగాక యంచు నని రవ్వారల్ విమానస్థులై. 358

అని వాక్కుచ్చి పరస్పరము గను క్రూరాచారులౌ రాక్షసా
 శని పద్మాలుగు వేపురన్ మడి యెటుల్ శ్రీరాముఁ డొక్కండె ధ
 ర్మ నిజధుం డెదిరించు నంచును ఋషుల్ రాజర్షులున్ సిద్ధులున్
 గణయు క్తముగ వింతతో గను విమానా తెక్కియున్నారటన్. 359

—: రాముడు ఖరుని సైన్యములతో పోరుట :—

అటు తేజస్సున వెల్గుచున్ రణముఖం బందున్న యారాము నం
 తట వీక్షించి సమస్త భూతములు బాధం జెందెఁ తత్తుల్యుఁ డె
 చ్చటఁ గన్పింపడ యిష్ట రాము ముఖవేషంబో పినాకంబు ను
 త్పటుఁడై దాల్చిన రుద్రుఁబోలి భయదంబై మీత నప్పట్టునన్. 360

సురగంధర్వులు సిద్ధచారణు అటన్ జూడన్. సమీపాన భీ
 శర రక్షోగణముల్ పొనర్పెడి మహా గంభీర నిర్దామముల్
 తడి మాఝ్రోగెడి ఖ కవచ ధ్వజాల్ విజృంభించుచున్
 నిరతం బేర్పెడి సింహనాదములు నిండెన్ తప్పనం బంతటన్. 361

అపలన్ భీకర మైన యాధ్వనికి వన్యశ్వాపదాల్ పర్విడెన్
 వివిధా లాయుధముల్ ధరించియు మహావేగంబుతో సైన్యముల్
 కవిమున్ భీమగంభీర సాగర మటుల్ గాన్పింప రాముండు నా
 హవభీముం డయి సర్వదిక్కులకుఁ గండ్రంతంత సారించుచున్. 362

ఖరు సైన్యంబులు సంగరాభిముఖమై కాన్పింప శీఘ్రంబుగన్
 శరముల్ తూలులనుండి తీసి ధనువున్ సారించి యాచారుణా
 సురులన్ జంపఁగ గాలవహ్ని యగుచున్ జూడంగ రాకున్న దు
 ర్భరు రామున్ వనదీవతల్ గనిరి భావంబందు నుద్వేగముల్. 363

* మున్ను ధక్షాధ్వర ధ్వంసమును బొనర్చు
అపినాకము నెత్తిన హరుని బోలి
యుద్ధరంగాన తేజస్సు లొప్పి యున్న
రాము వీక్షింప భూతముల్ వణచె వెఱచి.

364

ధనుసులను నాభరణముల ధ్వజగజాల
నగ్నిం బోలిన కవచాల నమరియున్న
అసుర గణ సేన సూర్యోదయమ్మునందు
నీలి మబ్బుల బృందంబుఁ బోలె తనరె.

365

ఖరుఁ డా యాశ్రమమంత చేరియు ద్విషడ్వాతాత్ముడు
ద్దరు, యోధుల్ తనతోడ రా నరసి ఘోరధ్వానమౌ చాపమున్
కరమందెక్కిడి రాము ముందునకు వేగన్ స్యందనం బింకతో
లరసూతా! “యని హెచ్చరింప హయముల్ నడ్పించె సూతుండటన్.

366

అట వింటిన్ గొని యొక్కడై పృథుభుజుండౌ రాముఁడున్నట్టి య
చ్చటికిన్ జోవు యెడిదైత్యుజం మహాశర్దంబు గావించుచున్
విట తాటంబుగ రాక్షసుల్ చనియు నావేష్టింప నవ్వారి కం
తట మధ్యన్నతఁ డొప్పెఁ దారల నడిన్నం గారకుండున్నటల్.

367

శిరముల్ వేల్ కురిపించి యువతిమ తేజస్కుండెయౌ రాముపై
కరమాణిన్ ఘననాదమున్ బొనరువన్ గన్గొంచు నారాక్షసుల్
కరమల్కన్ బలుశస్త్రముల్ కురిసి రుగ్రంజై న చాపంబు భీ
కరుఁడై చాలించి దుర్జయుండయి మహాగంభీరుఁడౌ రాముపై.

368

అనిలో ముద్గరముల్ పరశ్చధములన్ ప్రాసంబులన్ ఖడ్గముల్
 మనశూలంబుల పట్టసాల గిరి తుల్యంబై న యేనుల్ హయా
 ల నియోగించి పయోద తుల్యులగు నారక్షోగజా లెల్ల రా
 ముని నాజిన్ వధియింప నారిచిరి యప్పున్ ఘోరనావంబులన్ 369

జలధారఁ గురిపించు జలదాల గిరివోలె
 శరవర్షి యసురాళి రాముఁ దొప్పె
 తిథులఁ బారిషదాళిఁ దేలిన హరుఁ బోలి
 రాక్షస బాణాళి రాముఁ డెనఁగె
 నది జలాఘాతల్ జలధి వోలె ననురశ
 రాళి నొవ్వక సైచి రాముఁ డలరె
 దీప్తవజ్రాల నద్రీంద్రుఁ బోలియు మేని
 రక్తాల సంధ్యాభ్ర రవిని బోలె

రాముఁ డొకఁడె నహస్రాసురాళిఁ బొదువఁ
 గని ఋషి సుర గంధర్వులు వనటఁ గనిరి
 కాని రాముఁడొ విలువంచి బాణతతులు
 నూలులును వేలు కురిపించె ధీరుఁ డగుచు. 370

అడ్డగింప రాని, సహింప నలవికాని
 కాలదండము వంటి, వంకరలు లేని
 శరము లేయ లీలగ. నవ్వి యరిఱలాల
 ప్రాణములఁ దీసికొనెఁ గాల పాశము లట. 371

ఆశరాలు రాక్షసుల దేహాల వెడలి
 రక్తములఁ దడ్చి దివి నుజ్జ్వలాంగమయ్యె
 గుండ్రముగను వంగినవింటి నుండి వెడలు
 సగడిత శరాలు పీల్చె దైత్యాసువులను. 372

తలలున్ మెండెములున్ ధ్వజంబులును తత్తద్భూషణ బోపిత బా
హులు తొండంబులఁ బోల్ తొడల్ పసిడిజీ నొప్పొరు గుఱ్ఱాలు నే
న్గులు నంబారులు మావటుల్ రథములున్ సూతుల్ పదాతుల్ శతం
బులు పల్వేవురు రాము బాణములతోఁ బూర్ణాహుతై రచ్చటన్. 73

* పిదప నాశీక నారాచ వితతి చేత

ఆ వికర్ణులచేత తీవ్రాగ్రములను
వీల్చిబడుచు రాక్షసులును భీమ మైన
యార్జునాదాలు చేసి మోహంబు పడిరి.

74

వ. ఆసైన్య మంతయు అపుడు మర్మములను భేదించు వాడి బాణము
లచే రామునిచేఁ గొట్టఁబడి యెండిపోయిన యడవి అగ్నిచే పలె సుకము
హిందదయ్యెను. అపుడు కొండలు భీమబలులైన రాక్షసులు శూలములనుకడ్గము
లను పరశ్వధములను ఇతరాయుధములను రామునిపైకి విసరిరి. అపు డా
మహాబాహు వైన రాముఁడు ఆ శస్త్రములను బాణములచే నడ్డగించి శిరస్సు
లను నఱకి వారిని జంపి వైచెను. వారందఱు అపుడు శిరస్సులు కవచములు
ధనుస్సులు తెగి పోఁగా గరుత్మంతుని అమృతాపహరణ సమయమున తెక్కల
గాలికి విఱిగి పడిన చెట్లవలెఁ గూలిరి. చావఁగా మిగిలిన రాక్షసులు విషాద
మొంది ఖరుని శరణుఁ జొచ్చిరి. వారి నందఱునోదార్చి మరల దూషణుఁడు
రుద్రునివైపు పరువెత్తు యమునివలె రామునివైపు పరువెత్తెను. దూషణుని
యాత్రయముచే నిర్భయులైన రాక్షసులు మరల మద్దిచెట్లు తాటిచెట్లు. 75

* నాశీకములు=చివరమాత్రము ఇనుము కలివి.

నారాచములు=పూర్తిగా ఇనుమైనవి

వికర్ణులు=చివర అంకుశములున్నవి.

వ. కాళ్ళు ఆయుధములుగాఁ గొని రామునివైపు వరు విడిరి. శూలములను ముద్గరములను ధనుస్సులను మరల చేతులతో ధరించి శరవర్షములు కురిసిరి. శస్త్రముల వైచిరి. చెట్లను విసిరిరి. - రాళ్ళు పడవైచిరి. ఇట్లు ఆ యుద్ధము మహాహారము అమృతమై తుముల మయ్యెను. ఇట్లు రాక్షసులకు రామునికిని మహాగ్రమైన రణమున దిక్కులు విదిక్కులు రాక్షసులతో ప్రాసములతో శరవర్షములతో నిండిపోయెను, అప్పుడు రాముఁడు భైరవ నాదము చేసి మిగులఁ బ్రకాశించు గాంధర్వాస్త్రమును ధనుస్సున సంధానము చేయఁ అందుండి శరములు కురిసి బాణములతో నది దిక్కులును నిండిపోయెను. 376

శర మెన్నఁ డతఁ డెక్కుపెట్టు, విడుచున్ సంధించుఁ దూణంబులో
గర మెవ్వఁచునా లాగునో యెఱుంగరే కానీ శరాసారముల్
కురియన్ రాక్షసు లెల్ల నేడ్తురు, తలల్ కోల్పోదు రట్టిట్టులన్
పరువుల్ తీతురు, నాట్యమాడెద రహో! ప్రఖ్యాత యుద్ధంబులో. 377

శర వర్షంబుల మిన్ను సూర్యుఁడు సమస్తం బంధకారంబుగన్
వఱలెన్; రాముఁడు వాఁడి బాణముల వానల్ క్రక్కుచున్నాఁడో యన్
కరణిం దోచె; ధరిత్రిపైఁ బడు, పడంగా బోవు, నావడ్డ యా
మరణం బొందిన, దొర్లు రాక్షసులతో మాయం బచ్చశ్యంబె యా. 378

మరణంబొందిన, కూలిన
సఱకఁబడిన, క్షీణులైన, వలిగిన, యెముకల్
విరిగిన ప్రీలిన యసురులు
ధరపైఁ గనఁబడి రటు నటఁ దగి వేపురుగన్. 379

తలపొగల్ తల లంగదాలు భుజముల్ తద్భూషితాంగాలు మూ
రలు మోకాళ్ళు తొడల్ నగల్ కరులు గుఱ్ఱంబుల్ రథంబుల్ ధ్వజం
బులు ఛత్రంబులు చామరాలు వ్యజనంబుల్ శూలముల్ పట్టిన
బులు నారామునిచేత భిన్న మయి పోరన్ భూమి భీగొల్పెడిన్. 380

ఇటు తనపైన్నె యోధుల వధించుచు నుండు కంక్షం జూచి యు
ధ్వుల భుజుడైన దూషణుడు వారితులై నమరానివర్తులై
పటు బలు లైదుచేపురను పంపంగ వారలు పట్టె సొల ను
తృప్త తరు శూల బాణకరచాల శిలల్ కురిపించి ధయ్యెడన్.

331

స్వనయనముల మూసికొని కృష్ణంబువోలె
అపుడు ప్రాణ హితమగు శిలాదివర్ష
ములను ధర్మాత్ముడైన రాముండు శరాల
నెదురుకొని సర్వరాక్షస వధకుం బూనె,

332

పీడవ కృద్ధుడై తేజుచే వెల్గి పోలె
సైన్యమును దూషణుని దోల శరము లేచు
ద్యేషి దూషణుడైన యాదూషణుడు
సైన్యవతి పిడుగులవంటి శరము లేసె.

333

త్వరగ రాముండు కోపించి ట్టురప మేసి
దూషణు ధనుస్సు భేదించి తురగములను
నాల్గిటిని వాడి శరములన్ జంపి సూతు
తలను భేదించె నర్థచంద్రాస్త్ర మేసి.

334

త్రిశరముల దూషణుని తొమ్ము ప్రవీలం జేసి
రాముం డార్వ ధనుస్సు గోల్పడి హయాలు
బావ సారథి కూల దూషణుండు విరథుం
డయ్యు నూరకుండకయె క్రోధాంధుం డగుచు.

335

గిరి శృంగంబునుబోలి, మేడల బులకల్ కీలించి, దీపించుచు
గురు పట్టంబులం జుట్టగాఁబడి, సురగ్రామం బఱిన్ వైరిగో
పురముల్ చీల్చియు, నిన్ను మేకులను సంపూర్ణంబు సంబద్ధమై
పరవక్షో వన యొప్పు వజ్ర పరిఘన్ బామట్లుచే బట్టియున్.

336

క్రూరుండై పడి దూషణుండు మిగులన్ గ్రోధంబుతో రాము డు
 రావోగ్రంభ యెదిర్చి మీదఁ బడఁగన్ బర్వెత్తి యేతేఱ నా
 ఘోరాకార విశేష దూషణు భుజం గోగ్రంబులౌ బాహులన్
 శూరత్వంబున రెండు బాణములచే నూత్నంబ ఛేదించెఁగా.

287

హస్తములు తెగి తద్దేహ మాజిఁ బడఁగ
 నిండ్రు ధ్వజమట్లు పరిఘయు నిలను బడియె
 దూషణుం డంత నేలపైఁ గూలి చచ్చె
 దంతములు విజిగి పడిన దంతి వోలె.

288

అట్లు పడిన షణుఁ జూచి యఖిలప్రాణు
 లపుడు మేలు మేలని కొల్చి యర్చ చ్చేయ
 నింతలో క్రుద్ధులై సేన కెదురు పఱచు
 మూపు రసురు అడ్డిరి రాము, చావు మూడ.

289

వ. ఆమువ్వురు రాక్షసులలో మహాకపాలుండు విపులమై శూలమును, స్థూలాక్షుండు వట్టిసమును ప్రమాధి పరశువును తీసికొని రామునిపైఁ బడవచ్చుచుండ రాముండు చూచి వెంటనే వాడి బాణములచే అతిధులనుబోలె వారి నెదుర్కొని, మహాకపాలుని శిరస్సును భేదించెను. అసంఖ్యాకమైన బాణ ప్రవాహములచే ప్రమాధిని పధించుటయు అతండు మహావృక్షమువోలె క్రిందఁ బడెను. స్థూలాక్షుని కన్నులను తీక్షమైన బాణములతో నింపెను. ఇట్లురాముడు దూషణుని ననుచరులు అయిదువేపురను కోపించి. భాణాఘముల చేయుము నింటికిఁ బంపెను.

అపుడు దూషణుండు హతుఁ డగుట చూచి అతని యనుచరు లగు సేనాధ్యక్షులును జూచి రాముని ఔకింపి యిట్లనెను. “ఓరాక్షసులారా! ఈ... ఈ షణుండు తన యనుచరులతో పాటు యుద్ధమున హతుఁ డయ్యెను. మీరికుత్పిత మనుష్యునితో ఈ మహాసేన గైకొని యుద్ధము చేసి చంపుడు

ఇదె ప్రతిజ్ఞ చేయుదు సత్య మిదిగొ కత్తి
బట్టి రాముఁ జంపెద రాక్షస భద్రమునకు
అతని లేనొ యాతఁడు నాకొ యగుత మృత్యు
వాటి నుండి మర్రి క్షణంబ సాక్షి వగుము.

౧95

హతుఁడై రాముఁడు నేలఁ గూల చుద మింపారన్ జనస్థానపున్
క్షితికిఁ జోయెదు గాని, నే హతుఁడనై నేలన్ బడన్ రామునిన్
హతమార్పన్ జను", మంచు మృత్యునెడ మోహం బంది పల్కిన్. ఖరుం
డతి వీరుండటలే యనంగ త్రిశిరుం డంతన్ బడెన్ రాముపై. ౧96

త్రిశిరుం డట్టుల రాముపైఁ బడి హయోద్ధిత్తంపు తేరెక్కి తా
సనమోగ్రాజిఁ ద్రిశృంగ శైలమటు జాణాసార సంఘంబులన్
ప్రసరింపించుచు మబ్బటుల్ కురిసి యార్ద్రం జై న పెన్ భేరి య
ట్లు శుభంబౌ ధ్వని చేయుచున్ దరియఁగా నారాముఁ డత్యుగ్రుఁడై.
897

ధనువుం గైకొని వాఁడియౌ శరములంతన్ వేసి నాయుర్పురున్
ఘనఘోరం బగు పోరు చేసి రిటు సింగం బేన్గు లట్టుల్; మొగం
బున నమ్ముల్ త్రిశరుండు వేయ వడి నప్పున్ రాముఁడున్ క్రుద్ధుడై
యనె నిట్టుల్ దితితోగ్రు డీత్రిశిరుతో నారాఘట మేపారఁగన్. ౧98

అవురా! విక్రమ శూరుడౌ ననురు వీర్యం బిద్ధియామేమి యీ
యవి వక్త్రంబున వేసి నట్టివి సుమాలా లేక జాణంబులా
యివె నాచావమునుండి వచ్చు శరముల్ వీక్షింపు మంచున్ భుజం
గ విధంబౌ పదునాల్గుటమ్ములను వేగన్ గొట్టె తగ్వక్షమున్. ౧99

నాలుగు శరాల వాని గుఱ్ఱాలఁ గొట్టి
చతురుడౌ రాముఁ డెన్నిది సాయకముల
సూతుఁ గొట్టి రథమునుండి క్షోణిఁ గూల్చి
యొక్క జాణాన్ ధ్వజమును నూడఁగొట్టె.

400

వ. అటు విగత సారథి హయుండయి రథమునుండి ఎగురు త్రిశిరుని హృదయమును బాణములచే భిన్నము చేసి, మూడు వాడి బాణములచే మూడు శిరస్సులను వడఁగొట్టి ఆశిరస్సులు రక్షముఁ జిమ్ముచు నేలఁబడ ఆత్రిశిరుండును నేలపయి వడఁగా వరువెత్తి శరణు గోరు నారాక్షసులు పెద్ద పులికి భయపడు లేళ్ళవలె వర్షిడుచుండ వారి సంక్షణము ఖరుఁ డాపి చంద్రుని పైకిఁబోవు రాహువువలె రాముని పయి విఱుచుకు పడెను.

401

త్రిశిరుతో పాటు దూషణు డనువు లుడిగి
చావఁగ రాము బలమెంచి జడిసె ఖరుఁడు
సై చరాని రాక్షస సేన సకల మిట్టె
హతులయిరి యొక్క రాముని యస్త్రములనె.

402

అని ఖరుం డెంచి హతమైన తన బలంబు
సరసియు నముచి యింద్రుని నట్లెదుర్చు
చాపమెత్తి బాణము లయిదు సర్పము లఱు
లేసి తన నేర్పు చూపె తేరెక్కి మిగుల.

403

అపు డది గని నుహారథుఁ డైన రాముఁ
డా మహా కర్ముకమును నన్ని దిశలు
విదిశలను నొక్క వర్యాయ మెదను దలచి
బాణములతోడఁ బూరించె బ్రబలుఁ డగుమ.

404

రాముఁడు సహింపరాని శరాలతోడ
తొరగ నెఱుసుల యగ్నులతోడఁ బోలె
జలదమటు వర్షములతోడ వలెను నపుడు
ఆకసము వివరము లేని యట్లు చేసె.

405

ఖరుడు రాముడు నటఁ జరస్పరముఁ వేయు
వాడి యైనట్టి శరముల వలన నపుడు
అన్ని వైపులు బాణంబు లావరింప
ఆకసం బాకసము లేని దయ్యె నపుడు.

406

ఒకరి నొకరు చంపదలంచి యుద్ధాస వేసినట్టి
బాణ వర్షాల లోపల భానుండు వెలుంగఁ డపుడు
తీవ్ర నాశీక నా రాచదీప్త వికర్ణి శరము
లేసి ఖరుడు రాముని గొట్టె నేను సంకుశము నటుల.

407

ధనుసు పూని రథమున సిద్ధముగ నున్న
ఖరుని పాశహస్త యమున ట్లరసె జగము
నకల పైస్య హంతకుఁ బొరుషాధ్యు రాము
వృథుల సత్త్వ నలసిన ద్లెంచె ఖరుడు.

408

సింగంబట్టుల విక్రమించి ఖరుడున్ సింగంబటుల్ సంవరిం
పంగా రాముడు చూచి, క్షుద్రమృగమున్ బంచాస్యమల్లెంచె, సం
తంగాంతిన్ వెదజల్లు సూర్యునెవ్ గెంటంజాల్ రథంబెక్కి వే
గం గోపంబున రామవహ్ని మిడతై క్రమ్మెన్ ఖరుండయ్యెడన్.

409

పిదపన్ బాణముదీసి శీఘ్రముగ గుప్పింటన్ నిబంధించు రా
ము ధనుస్సున్ కరలాఘవాన సతఁడున్ మోపెట్టి ఖండించి యిం
క ధనుస్సందిడి యేడు బాణములు వేగన్ సూర్యునింబోలి రా
ముఁ దనుత్రాణముగొట్టు నాకవచమున్ మూడై పడెన్ నేలపై.

410

శరముల్వేల్ కురిపించి యుద్రతిమ తేజస్సొప్పు రామున్ వడిన్
ఖరుడున్ నొవ్వంగఁజేసి యుద్ధమున సింగంబట్టు గర్జింప, న
త్తణి శర్వాంగములందు బాణముల దెప్పన్ సెత్తు చిమ్మంగ సం
గరసీమన్ బొగలేని యగ్ని యటు బిగ్గన్వెల్లె రాముండొగిన్.

411

కడు నల్కిన్ రిపుహంత రాముడపుడే గంభీర నిద్వావమై
 ఖడదారిచ్చిన పైష్టవంబును మహానావంబు పేరొండు నె
 వ్వడిమైఁ గైకొని శత్రుమారణ మొనర్పంగా ఖరుండున్న యు
 యొడకుం బర్పిడి స్పర్థబాణముల కండించెన్ ధ్వజంబున్ వడిన్. 412

ప. అప్పుడా బంగారు ధ్వజము చెల్లాచెదురుగాఁబడి దేవతలయాజ్ఞచేఁ
 బుడమిఁబడిన సూర్యునివలె దర్శనమయ్యెను. పిదప కరుడు నాలుగు బాణ
 ములు వేసి మర్మజ్ఞుఁడు తోమరములచేత ఏనుంగునుబలి సర్వగాత్రములందు
 రామునికి బాధకూర్చెను. అనంతరము కరుడు ప్రయోగించిన నాలుగు బాణ
 ములచేఁ గొట్టఁబడి రాముఁడు నెత్తురుచే తడవఁబడి కోవగించి గురిచూచి ఆరు
 బాణములను వేసెను. ఒకటి శిరస్సును. రెండు బాహులపైని అర్ధచంద్రుని
 వంటి మూఁడు బాణములనువేసి కొట్టెను. అట్లుకొట్టి మరియు ఒక బాణముచే
 రథయుగమును, నాలుగు శరములచే నాలుగు గుఱ్ఱములను ఆరవదానిచే రథ
 సారథి శిరస్సును మూడిటిచే యుగాధార కాష్ఠమును, రెండిటిచే యిరుసును
 వండ్రెండవ బాణముచే కరుని సశర ధనుస్సును భేదించి వజ్రమువంటి పద
 మూడవ శరముచే ఖరుని కొట్టెను. ఇట్లు కరుడు ధనుస్సును, రథమును గుఱ్ఱ
 ములను సొదిగిని గోల్పోయి గద ధరించి ఎగిరి భూమియందు నిలుచుండెను.
 అట్టి మహారథుడగు రాము కర్మచూచి దేవతలు, మహర్షులు ప్రాంజలులై విమా
 నాగ్రమునందుండి పూజించిరి. 413

విరథుండై ఖరుఁడున్ గదన్ గొని రణోర్విన్ నిల్వ రాముం డటన్
 పరుషోక్తిన్ మృదుపూర్వమైన యటలన్ వాక్రుచ్చె నోయీ కరా
 కరు లశ్వాలు రథాల్ గలిగి యుగ్రంబై బలంబుండ సం
 గరమం దేచితి క్రూరమై సకల లోకాలసహ్యమౌ కర్మలన్. 414

అనఁచుం బన్నిటి గష్టపెట్టుచు కలుండై యుండి పాపంపుఁ గ
 ర్మను గావించెడు వాఁడు మూఁడుజగముల్ పాలించువాడయ్యు ని
 ల్వును జాలండు, జగద్విరుద్ధ మగు కర్మల్ చేయు క్రూరాత్మునిన్
 జనమెల్లన్ గుటిలోరగంబును బలెన్ జంపింతు రక్రాంతమున్. 415

కడులోకుల్ మది నేదొ లోభముననో కామానకున్ లొంగియో
చెడు కర్మల్ పొనరించుచుండి మనుచున్ జింతింపకే ప్రస్తుతై
వడఁగండ్రన్ నలికళ్ళపామువలెనే ధ్వంసంబ యై పోదు రి
యొడ ధర్మాత్ములఁ జంపి మౌనుల ఫలంబే మొందెదో నీ వహా

416

పాపపుఁ గర్మ చేసి నటువంటి దురాత్ములు లోక నింద్యు లె
న్నో పెను సంపదల్ గనియు నొందరు శ్రేయసు నెండు చెట్లటుల్
పాపఫలంబు పొందెదరు వండిన కాలమునందె మాత్ర మె
న్నో పువులన్ ఋతు క్రమము నొందిన యప్పుడె యెల్లచెట్ల టుల్:

417

ఇలలోనఁ బాప కర్మకు
ఫలము లచిరకాలంబులోనె ప్రాప్తిండుఁ జూపి
తెలియుము రాక్షస! విషముల్
గలసిన యన్నములు తిన్న ప్రాణుల కటులన్.

418

దారుణ పాపము చేసిన
వారల, లోకాప్రియంబు వాంఛించెడి యా
వారల ప్రాణము తీయగ
నోరాక్షస! నేను వచ్చియుండిని గనుమీ.

419

వసిడి భూషణంబులు గల బాణము లివి
నేను వేయ నీదేహమున్ జీలుచుకొని
పాములను పుట్టలోనుండి వలెను వచ్చి
నేలపై ని బడఁగలవు నీవు చూడు.

420

నేను నిను జంప దండక కావనమున
నీవు చంపి తినిన ధర్మ నిరతులైవ
సంయముల నిప్పుడే నీవు చచ్చిపోయి
ముఖిలసేవకో పాటుగ పనుసరింతు.

421

మున్ను నీవు చంపిన చుట్టి మునిజనంబు
నాశరాలం జంపబడియు సరకమందు
గ్రాలు నిను విమానములెక్కి కాంతు కొట్టు
నడువు తాటిపండలు తలపడగ గూల్తు.

422

—: ఖరరామ యుద్ధము :—

అని రాముండు పచింప రక్తనయనుండై క్రోధ సమ్మాధుడై
యనియెన్ నవ్వి ఖరుండు పామరుల, దైత్యశేణులన్ జంపు మా
త్రతన నీయంతట నీవు నిన్నిటుల నల్లాఘ్యున్ గడున్ శ్లాఘ్యుఁగా
ననుకొన్నా విటు విక్రమాంచితులొ నిన్నావంతయెన్ మెత్తురే. 423

౪. విక్రమము గలిగి బలవంతు లైన సరశ్రేష్ఠులు తమ తేజస్సుచే గర్వి
తులై ఏమియు తమ్ము గురించి చెప్పకొనరు. రామ! నీవు నిన్ను హిగడు
కొనునట్లు నేర్పరులు కాని పామరు లిట్లు తమ్ము హిగడి కొందురు. అనవసర
ముగా చెబురు తమకులము గొప్పను జెప్పకొనుచు మరణసమయము రాగా
తమతమ వంశమును చెప్పకొందురు. బంగారమువలె తోచుని త్తడితుషాగ్నిలో
తవ్వమై తన తక్కువ తనమును చూపు నట్లు నీవు నిన్ను హిగడికొని తేలిక
తనమును ప్రదర్శించుకొంటివి. గదను ధరించి నేను కంపింప రాక గైరికాది
ధాతువులచేత చిత్రితమై యున్న ధరాధరమైన పర్వతమువలె నుండుటనునీవు
చూచుట లేదు. పాశమును దాల్చిన యంతకునివలె నేను గదను దాల్చి
నిన్నే కాదు చూడు లోకములను గూడ చంపగలను. నేనును చాల చెప్ప
వలసి యున్నది. కాని నేను చెప్పను. సూర్యుఁ డస్తమించుచున్నాడు.
విష్ణుము కలుగును. నీవు పదునాలుగు వేపురు రాక్షసులను జంపితివి. నిన్ను
జంపి వారి కళ్ళ నీళ్ళు తుడిచి వైచెదను” అని ఖరుండు చెప్పి బంగారు కడి
యము కల యీగదను ఖరుండు రామునిపై ని విసరెను. అపుడాగద నిప్పులు
గ్రక్కుచు దారిలోని చెట్లను పొడలను బూడిద చేయుచు రాముని సమీపము

నకు వచ్చెను. అట్లు అకాలము నుండి వచ్చుచున్న మృత్యుపాశమువలెనున్న
యాగదను చూచి రాముడు బాణములచే ముక్కముక్కలుగాఁ జేసెను. అప్పు
డది మంత్రాపథి బలములచేఁ బడఁ గొట్టబడి త్రాచుపామువలె బాణములచేఁ
గొట్టబడి యాగద నేలపై పడి పోయెను. 424

చిరునవ్వుల్ తురికింప ధర్మరతుఁడౌ శ్రీరాముఁ డాదోపముల్
నజలంగన్ ఖరుజూచి యిట్లనె” నిదా త్వద్వీర్య సర్వస్వమున్
ఖర! నావల్లనె శక్తి శూన్యుఁడవుగా నై పోతి, వ్యర్థంబుగా
నుజుకీ గర్జనచేతు నీగద యిదే యుర్వింబడెన్ జూడుమీ. 425

మఱి ప్రగల్భాలు కొట్టి నమ్మకము కలుగ
“రాక్షసులకంటి లోని నీళ్ళను కరంబు
తుడిచి వైచెద నంటి” వానుడులు నిపుడ
యేమి మయ్యె నీమాట అనృతమె యయ్యె. 426

అనృతాచారివి క్షుద్రకీలుఁడవు నీచాత్ముండ! నీప్రాణముల్
గనుమీ నేన హరించెదన్ సుధ గరుత్మంతుడు వోలెన్ భవ
ద్భువ కంఠంబును నేనిటన్ నరుక వేగన్ ఫేనముల్ చిమ్ము వె
చ్చని రక్తంబును ధారి కలము స్వేచ్ఛన్ త్రాగుగాతన్ వడిన్. 427

ఒడల బూది పూసికొని బాహువులు రెండు
చాపి దుర్గభాంగనఁ బోలె క్షమను గౌగి
లించి రాక్షస పాంశన! యీవు గాఢ
నిద్ర చెంద దండకలు శరణిచ్చుఁ బ్రజకు. 428

సరె జనస్థానమిది హితస్థాన మగుచు
నీకు నాశరాలనుకాఁగ నిర్భయులయి
వనము నందంతటను మునిగదము లెల్ల
ఇంక ముందు నెప్పుడు నంచరింపఁ గలరు. 429

ఇంక రాక్షస భామిను లిపుడు కనుల
నిళ్ళు కాఱగ దీనలై యెల్ల హితులు
మృతి గనగ భీతిఁ బొందియు నితర భయము
కలుగఁ బోయెద రిదండకలు త్యజించి.

420

బ్రహ్మ, వీవిట్టివాడవై వజ్రలు చుండ
నీమ ననురూపవత్సులు వృథగ బ్రదుకు
పొవ, శోక రసంబులు పూర్తి కాగ
తెలిసి యనుభవించుచు నేడ్చు రిలను కూలి.

421

నీచః క్షుద్రబుద్ధిః స్పృశంసః నిత్య విప్ర
కంటకః యెవుడు వత్తువో గద యటంచు
నిను గురించిన శంకతో మునులు తాము
అగ్నిలో హవిస్సుల వ్రేల్చు రనవరతము.

422

అని గంభీరతఁ బల్కు రాము వచనం బాలించి రోషంబుతో
ననె గర్జించి ఖరుం డవశ్యమును గర్వాంధుండవై భీతికిన్
అనువో చోటున నిర్భయుండ వయి వాచ్యావాచ్యముల్ చూడకే
యనుచున్నా విటు; మృత్యుపాశవశమై యాలోచింప వేమాత్రమున్.

423

ఆకాల పాశ వశులై
ఈ కార్యాకార్యము లెవో యీక్షింపకయే
లోకులు నింద్రియ వశులై
లోకంబునఁ జేయుచుండ్రు రోషమునఁ బనుల్.

424

అని వాక్రుచ్చి రుండు రామునికి నడ్డోచున్ విజృంభించుచున్
కనుబొమ్మల్ ముడి పెట్టి దగ్గఱగనే కన్పించు సొలంబు వెం
టనె వ్రేళ్ళూడఁగఁ బీకి యంత పడిగన్ తా మోవిక్రోధంబునవ్
ముని పంటన్ గడుగట్టిగా కొఱికి రామున్ గొట్టచెట్టె త్తియున్.

425

-: ఖరుని మృతి :-

అటలన్ గొట్టుచు నార్చి చచ్చితివిరా యంచున్ వచింపన్ హుదా
హుదీమై వచ్చెడి చెట్టు నంసగమితో నూలాడి ఛేదించి వేగన్ ఖరున్
మటుమాయం బొనరింపఁ బూని చెమటల్ మైవర్వ రాముండటన్
బటు రోషంబున నెఱ్ఱఁ బాటు కనులన్ బాణాలఁ గొట్టెన్ ఖరున్. 426

వ. అపు డారాముని బాణమధ్య నుండి నురుగుతోఁ గూడిన రక్తము,
ప్రసవణ గిరినుండి జలధారవలె ప్రవించెను. యుద్ధమున రాముని బాణముల
చేత ఖరుఁడు విహ్వలఁడుగాఁ జేయబడి నెత్తుటి వాసవచేత మత్తుఁడై రాముని
వై పై పరువెత్తెను. అపుడు. 427

ఒడలది నెత్తుటం దడియ నున్నటులుండి చటుక్కునన్ బయిన్
బడివడి వచ్చు నాఖరుని వట్టి పథింపఁగ విక్రమంబుతో
నడు గటు వెన్న సద్దకొని యంతనె నిల్చియు బ్రహ్మదండమే
వడునన నింద్రదత్త మయి వహ్నిని బోలు శరంబు తీసియున్. 428

పడి సంధించియు మంటలే యెగయు అవజ్రాయుధ ధ్వాన మే
ర్పడ వక్షంబున వేసి యంతకు సితారణ్యంబునం దుగ్ర రు
ద్రుఁడు వోలెన్ బలు నింద్రుఁ డట్లు సముచిన్ దుర్వార వజ్రం బటుల్
పడి వృత్రున్ సురరాజువోలె సడరన్ వ్రాలెన్ ఖరుం దుర్విప్రై. 429

వ. అపుడు రాజర్షులును మహర్షులును అందఱు కలసి వచ్చి రాముని
గౌరవించి ప్రహర్షముతో నిట్లనిరి. ఓదిశరభాత్మజా! ఇందుకొకటి పాకశాసనుఁ
డగు నింద్రుఁడు పాపన మైన శరభంగా శ్రమమునకు వచ్చెను. ఇందుకొకటి
యుపాయముచేత మహర్షులు నిన్ను ఇటుకు రప్పించిరి. పాపకర్ము లగు
రాక్షసుల ఒధయే యిపుడు మేము తలచిన కార్యము. అది నీ వొనరించితివి.
ఇంక మహర్షులు సుఖముగా ధర్మముగా దండకారణ్యమున చరింతురు” అని
యామహర్షులు చెప్ప నంతలో దేవతలు చారణులతోఁ గలిసి వచ్చిరి. దుందు

మీలు మ్రోగించిరి. అంతట పుష్పవర్షము రామునిపై నీ ఆశ్చర్యముగాఁ గురి
పించిరి. అర్థము కంటె పెక్కుడైన ముహూర్తములోనే మూడుగంటలలోనే
రాముఁడు వాడి బాణములచే భయంకర కర్మలగు పదునాలుగువేపురు
రాక్షసులను జంపెను. ఖరదూషణాది ముఖ్యులును చంపఁబడిరి. ఔరా! యేమి
విదితాత్ముఁడగు రాముని మహాకర్మ మహావిష్ణువునకుఁ బోలె చూడగా ఎంతటి
ఘనము. ఎంతటి దక్షత" అని ప్రశంసించి దేవులందఱు వచ్చినట్లు వెడలి
పోయిరి. ఇంతలో లక్ష్మణుఁడు సీతను వెంటఁ బెట్టుకొని గిరి గుహను వెడలి
హాయిగా ఆశ్రమమునకు వచ్చెను. అప్పుడు విజయియైన రాముఁడు మహర్షులు
పూజింప లక్ష్మణుండు కొలువ ఆశ్రమము ప్రవేశించెను. అప్పుడు శత్రుహంతకుఁ
డును, మహర్షులకు సుకముగలిగించినవాఁడు నగు భర్తను వై దేహికొగిలించు
కొనెను. రాక్షసు లట్లు చావఁగా నే బాధయు లేకుండు రాముఁడు వచ్చుటయు
జూచి శశి ప్రభావన యగు జానకి ప్రహస్తులైన మహర్షులచే గౌరవింపఁబడు
రాముని మరలఁ గొఁగిలించుకొనెను.

440

అపు డకంపనుం డనియెడి యసురుఁ డొకఁడు

ఉలికి పడి జనస్థాన మందుండి వెడలి

జంకి కంగారుపడుచును లంకకేగి

రావణునితోడఁ జెప్పె సంభ్రమము మీఱ.

441

ఆ జనస్థానమం దున్న యసురు లెంతో

మంది చంపబడిరి యుద్ధమందు ఖరుఁడు

చంపఁబడియెను; నెట్టులొ చావ కుండి

బయటఁబడి యిచ్చటకు నేను వచ్చినాఁడ.

442

అని యకంపనుఁడు వచింప నాలకించి

క్రుద్ధుఁడై యెఱ్ఱఁబడిన కన్గొనలతోడ

కంటితోఁ దగులఁ బెట్టఁ గలుగువాఁడు

పలె, నకంపనుతోడుకఁ బలికె నిట్లు,

443

ప్రాణముల యాశ వదలిన వాడెనందు
నాకుచిర జన స్థానమున్ హత మొనర్చె
ఎవడు సర్వలోకములందు నెనగి యుండి
కాలగతిని నిచ్చుడు హిందరాగ గలందు, 444

వృద్ధ పతిగాని యల్లవై శ్రవుడుగాని
యముడుగాని మహావిష్ణువైన గాని
నాకు నప్రియ మొవరించి లోకమందు
సుకముగా నుండఁ జాలరు నుమ్మి తెలియు. 445

యమునికిఁ గూడ నే యముండ నగ్నిని గూడ దహించివై తు వ
చ్చు మృతికిఁ గూడ మృత్యువను సూర్యుని దేజనుచేతఁ గాల్చి వా
తము వడి నడ్డగింతు నని తద్దశవత్తుగఁడు రావణుండు ను
గ్రముగ వచింపఁ గన్గొని యకంపనుఁ డంతవణికి పోవుచున్. 446

అభయ హస్త మీయఁగఁ గోర నభయ హస్త
మాదశాశనుఁ డీయఁగ హడలు మాని
స్త్రీమిత వడి యకంపనుఁ డంత తెప్పరిల్లి
రావణుని తోడ నపుడు నీలాగు , 447

రాముఁ డనువాఁడు దశరథరాజ సుతుఁడు
గలడు, సింహాగ్రతుఁడు వృషస్కంధుఁ డతఁడు
తిరిగిన హెడుగు బాహువుల్ వజ్రులు వాఁడు
వీరు డతుల విక్రముఁడును పృథు యతుండు. 448

వీరు డతఁడు శ్రీమంతుడై వెలయుచుండి
మన జనస్థాన మంతను దునిమి వై చె
దూషణుని తోడ కరుఁ గూడ దునిమె ననుచు
నొగి ననఁగ రావణుఁ డహి యట్లూర్చి యనియె. 449

ఎల్ల సురల తోడను నాసురేంద్రు తోడ
తరలె నేమి రాముండు జనస్థానమునకు
చెప్పు మన నకంపముండు వచించె నిట్లు
వెన మహాత్ముడౌ రాముని ఏకమమును.

450

రాముడౌ యతితేజుండు ధనుర్ధర వరుండు
అజిలో నిండ్రసముండు దివ్యాస్త్ర యుతుండు
అతనికి తగిన తమ్ముండు నరుణ సేత్రుం
డిందు ముఖుండు లక్ష్మణుండు వా డిష్టబలుండు.

451

అగ్నికిని గాలి మిగులం దోడైన యట్లు
అనుజుడును తోడు రా రాము డధిక బలుండు
శ్రీయుతుండు జనస్థానముఁ జెల్లి చెదరు
చేసి నాశంబు గావించె శీఘ్రముగనె.

452

అది మహాత్ములౌ సురల కృత్యంబు గాదు
ఇందులో విచారణయుఁ గావించవలదు
రాముఁ డేయుపైఁడి పిడి శరాల సురుల
సంహములయి పాములయి భక్షించివైచె.

453

ఎట కెటకు రాక్షసులు భీతి నెంతౌ హడలి
పరువు లిడుదురౌ యందందె స్వాగ్రమందు
రాముఁ డున్నట్లె చూచువారలు మహాత్మ!
ఇటు జనస్థానమును రాముఁ డేచి కూల్చె.

454

అని యకంపముఁ డనంగ రావణుండు పలికె
ఇదె జనస్థానమేగెద నిట్లె బాముఁ
లక్ష్మణుని తోడఁ జంపెద రయముగానె
అన న కంపముఁ డనియె రావణుని తోడ.

455

వినుము ప్రభు! రాము పౌరుషమును బలంబు
జరిగినది జరిగిన యట్లు సరిగ వినుతు
క్రుద్ధుఁడగు రాముఁడొ యసాధ్యుఁ డిద్ధయశుడు
విక్రమంబున సర్వము నాక్రమించు.

456

వఱదల్ వచ్చియుఁ బొంగి పొర్లెడి నదిన్ బాణాలచే నాపు, నం
బర మం దొప్పెడి తారకా గ్రహములున్ మాయన్ భువిం గూల్చుఁ జె
చ్చెర నీటంబడి మున్న భూమినయినం జేచేతఁ బైకెత్తు సా
గరవేలన్ బడగొట్టి లోకములు మున్నం జేయునాతం డిటన్.

457

అలధిన్ గాలిని వేగమాపును శరాసారంబు కుర్పించియున్.
బల శౌర్యంబుల లోకముల్ దునిమియున్ బౌరాళి సృష్టించెడున్
కలనన్ రాముని నెట్టులున్ గెలువ శక్యం జేమిగా దాదురా
త్ములు స్వర్గంబును గెల్వలేనటుల దైత్యుల్ గెల్వలే రాతనిన్.

458

విను రామున్ సురలై న దైత్యులయినన్ వీర్యంబుచేఁ గెల్వలే
రనుకొందున్; మఱి వానిఁ జంపెడి యుపాయం బేను వాక్రుత్తు శ్ర
ద్ధను నాలింపుము సీతనాఁగ నొక కాంతారత్న మొప్పున్ దదం
గనతో లోకమునందు సాటి యెచటసి గగ్గోము సూ రావణా.

459

పరువంబొందిన యౌవనంబు గలదై బాగొప్పు నంగంబులున్
సరిగాఁ బంచఁగ బడ్డవై తనరు నాచార్యంగికెన్ సాటి కి
న్నరిగానీ సురకాంత లేన్ దనుజకాంతల్ గాని చెన్నారు న
చ్చర గానీ తనరార, రింకను మనుష్యస్త్రీ లెటుల్ సాటియా.

460

వనిలో రాముని మోసగించి వడిఁ దత్పత్నిన్ హరింపదగున్
వనితన్ గొల్పెడి కామి రాముఁడును స్వప్రాణాలు వర్జించుగా
యని యాతం డన రావణుం డతని వాక్యంబుల్ మదిన్ నచ్చ న
ట్లనె భావించి యకంపనున్ బలికె నీలాగప్పు డీవాక్యముల్.

461

సరే రేపే యిటనుండి యొంటరిగ నే చల్లంగ నానూతుండే
అరుదేణిన్ జని సీత నాపురికి నెయ్యన్ నొత్తుగా జమ్ముంచు కం
చరగాడ్డల్ గల తెల్లనా రథముపై సర్వప్రదేశంబులున్
మెఱయంగన్ దివి దారకావధమునన్ శీతాంతు వట్టుల్ చనెన్. 462

మరి దైత్యేభుండు తాటకాతనయుండౌ మారీచు సయ్యాశ్రమం
బరయంగాఁ జని, భక్త్య భోజ్యములచే మారీచుచే సర్వనల్
కరముం బొందియుఁ గూరుచుండ నట సర్వస్వం బిచ్చి సేవించి యు
త్తతి మారీచుండు రావణాసురుని కర్మప్రాప్తిగా నిటన్. 463

ఎల్ల లోకంబులకు క్షేమమే గదయ్య
యసురనాథ! నాకాశంక యగుచు నుండి
ఉన్నటుల నుండి వడి రాఁగ నొదవె నేదొ
యనుచు వసుకొందు నెఱుంగుదు సధిప వర్య! 464

ఇటుల మారీచుండు వచింప నిద్ధతేజుఁ
డసురపతి వాక్యకోవిదుండనియె నిట్లు
“సులువుగఁ బని చేసిడి రామువలన నాదు
రాక్షస జగంబు నాయన! ప్రహతమయ్యె. 465

చంపరాని సకల జనస్థానమిట్టె
యుద్ధమునఁ గూల్చిబడె, నిట్టులున్న నాకు
సతని భార్యావహరణ కార్యమును సరిగ
చూచు మంత్రివగు మన మారీచుడనియె. 466

ఎవ డాసీతనుగూర్చి చెప్పె సఖుండన్ శ్రేష్ఠాఖ్యతో నున్న శ
త్రువె యాతండు నినుంగనుంగొనుచు సంతోషించగా లేని జీ
వి వినింద్యాత్ముండు, సీతఁ దీసికొని రాఁ బ్రేరేచు వాఁడెవ్వఁ డా
యవివేకున్ వడి, దెల్పు, మాయుఖిలదై త్యాంగార మెవ్వం డాకో! 467

నిను బ్రోత్పాహము పెట్టువాఁడరియె, సందేహంబు లే దిందు నే
మనుదున్. నీదుకరాన సర్వవదనం బం దున్న పెన్గోర ని
ట్లనె పీకించుచునుండె వాఁడెవనివల్లన్ చెడ్డదొ బాట ని
ట్లను నిల్పింబడి, తేఁడు హాయిగఁ జరుండన్ నీతలన్ గొట్టె రా. 468

విమల ఘనవంశ మనెడి తొండమున మీటి
హస్తముల దంతములు, తేజ మనెడు ముదము
గలుగు రాముఁడనెడి గంధగజముతోడ
యుద్ధ మొనరింపఁ జూడ నయు క్త మయ్యె, 469

ప్రహరణాంత సుస్థితి నంధి వాల మొప్పి
చతుర మగురాక్షసమృగాశిఁ జంపఁ గలిగి
ఆశుగాంగ పూర్ణుడయి తీవ్రవాసి దంష్ట్ర
నేపుగల యీనృసింహమున్ లేవఁ దగదు. 470

విండ్లను మొసళ్ళు, బాహుల వేగ వంక,
మమ్ము కెరటాల్, రణప్రవాహములు మీరి
యుగ్ర రామపాతాల ముఖాగ్రమందు
తిరిగి పడఁగ యు క్తము గాదు దితిజ రాజ! 471

అసుర రాజ! ప్రసన్నుడవై గ్రహింపు
లంక కరిగి లంకేశ! హర్షంబు గనుము
నీదుసతులతో విహరింపు నిరత మెలమి
ఇంతితో రాముఁడును విహరించు వనుల. 472

అనుచు మారీచుఁడు వచింప నాలకించి
రావణుఁడు లంక కవుడు శీఘ్రముగ నేగి
తనదు సుత్తమ గృహమును త్వరగఁ జొచ్చి
యటనె యుండెను. నేమియు ననుకొనకయె. 473

తనకళ్ళ ముందె యిట్టె ప
దునాల్గు వేపు రసురులను దుర్జయు ఖరు దూ
షణు త్రిశిరసు నొకరాముడె
తునుముట శూర్పణఖ యంత తూర్జమ కనియున్.

474

జరిదమ్మటు, అరుముచు, న
ట్టుల నెవ్వరును సలువని కఠోరపుఁ గర్మం
బులు రాముఁడు చేయఁగని మ
రలి రావణుఁ డేలు నట్టి లంకకుఁ జనియెన్.

475

—: రావణ వర్ణన :—

సౌధాగ్ర భాగాన సచివులతో తేజ
మెసఁగి, సురలతోడి యింద్రుఁ బోలి
పసిఁడి వేడిని మండు పావకుఁ డటు, సూర్య
మీరు నాసనమునఁ గూరుచుండి
వాయి తెఱచు యమున్ బలె, మహాత్ములు దేవ
కిన్నరఋషులకుఁ గెలువరాని
దేవాసుర రణాన దీప్త వజ్రైరావ
త క్షత వక్షో వ్రజోక్షితాంగు

ఇర్వది భుజాల రావణు నింపు గుల్కు
సుత్తరీయము గలవాని, మజ్జలాంగు
కనక కుండలు, వైడూర్య కాంత గాతు
మభుజు శుక్లదంతు మహస్యుఁ జూచె వామె.

476

విష్ణు చక్రాదిచే వేల దెబ్బలు దేవ
 రణమునఁ దినురాజలక్షణాఢ్యుఁ
 డురువక్షుఁడు నమరాయుధముల వ్రణములు
 తగ దృఢాంగములచే దనరువాఁడు
 అక్షోభ్య జలధులునఱి క్షోభ పెట్టుచు
 గిరుల నెగురవైచు క్షిప్ర కరుఁడు
 సురల మర్దించుచు వరధర్మములవీడి
 వరభార్యలను బల్మిఁ బట్టువాఁడు

అఖిల దివ్యాస్త్రధరుఁడు యజ్ఞాంతకరుఁడు
 చొచ్చి భోగవతీపురి వాసుకుని గెల్చి
 తక్షకుని భార్య హరియించి తనరువాఁడు
 అష్టిభునుఁ డైనవాఁడు దశాస్యుఁ డతఁడు.

477

త్వరగఁ గైలాసాద్రి నరవాహనుఁ గుజేరు
 నణచి పుష్పక విమానము హరించె
 చైత్ర రథవనంబు సరస నళినిని నం
 దనముఖోపవనాల నణచి కూలెచ్చి
 తపియించి యుదయించు తవనుని చంద్రుని
 కైలశృంగ మటు హస్తాల సడ్డె
 వదివేల యేండులు వనిని దవసుచేసి
 మును స్వయంభువుఁ దలల నిడి గొలిచె

నరుని వల్లను దక్క నేసుర పిశాచ
 వతగ గంధర్వ నాగాది భయము గొనఁడు
 ద్వీజాలచే మంత్రములచే స్తుతింపఁబడియె
 హవిసు లర్పింప సోమమున్ హరణచేయు.

478

యజ్ఞహరుండు బ్రహ్మఘ్నుఁ డతిబలుండు
 దుష్టుఁడు జన గణ కష్టకరుఁడు
 సర్వ లోక భయుండు సకల దివ్యాభర
 ఙుఁడు దివ్యమాలా వినుత శరీరి
 ధృఢ తరకాలకాలుఁడు వోలె నాసన
 మందున్న వాఁడు దైత్యాగ్రవరుఁడు
 పౌలస్త్య కులజుండు వరనాశకుఁడు మంత్ర
 పరివార యుతుఁడు రావణుఁడు గర్వి

యయిన లోకరావణుఁ గాంచి రాక్షసి యగు
 శూర్పణఖ భిన్న నాసిక చూచి స్రుక్కి
 భయముతో వడంకుచును దీప్తాక్షి యగుచు
 తఱిని మంత్రులు వినఁ బల్కె దారుణముగ.

479

—: శూర్పణఖ రావణునితో తనయవమానము జెప్పుట :—

కామభోగాలలోఁ గడు స్వేచ్ఛ మత్తిలి
 యిటు వచ్చిన భయంబు నెఱుంగ వైతి
 గ్రామ్యభోగాలలోఁ గ్రాలు రాజును శ్మశా
 నాగ్నిని బలెఁ బ్రజ లాదరింఁతె
 తగివ కలానఁ జక్కఁగ వర్తిలనివాఁడు
 రాజ స్వకార్యాల భ్రష్టుఁ డగును
 అస్వతంత్రుఁ డయుక్తు డగు నరాధిపువ్రజల్
 హస్తీ నదీ పంక మటు త్యజింతు

అస్వతంత్రులై తన దేశ మరయు నట్టి
 స్వపులు- గిరు లబ్ధిని వలెదీపింప రెపుడు
 ఆత్మవిదులైన దేవ సిద్ధాసురాకు
 లెదురుకొన రాజవయి యేలు దెట్లుచవల :

480

మూఢచిత్తుండవు బుద్ధిహీనుండవు
 జ్ఞేయమెఱుంగవు క్షితిపుండవుదె
 చారులు నయము కోశమ్ము స్వాధీనముల్
 కాని రాజులు మూఢులైనవారు
 దవ్వనఁ గల యనర్థముల చారులవల్లఁ
 గని దీర్ఘచక్షులై దనరు చుండదు
 ఆజనస్థానమునందుఁ జచ్చిన వారి
 నెఱుంగవు మంత్రుల వఱికికూడ

రాముఁ డొకఁడె దూషణ ఖర ప్రభృతులైన
 వదియు నాల్గువేపురు దైత్యవరులఁ జంపి
 ఋషుల కభయంబు నిడి యింక నెల్లదండ
 కాటవికి క్షేమ మొనరించె నయ్య వినుము.

481

వ. సులువుగఁ గార్యములు నెఱవేర్చు రామునిచేత ఆజనస్థానమంతయు
 ధర్షిత మైనది. రావణా ! నీవు బుద్ధుండవు ప్రమత్తుండవు పరాధీనుండవు. నీ దేశ
 మునఁ గలిగిన భయము నెఱుంగ కుంటివి. తీక్షణుడై యల్పదాతయై ప్రమత్తుఁ
 డయి గర్వితుడై శత్రుడైన రాజును వ్యసనములో సర్వభూతములు రక్షింపఁ
 బూనవు. అతిమానియై సుజనులచే గ్రహింపఁ బడక తన్ను దాను గౌరవించు
 కొను క్రోధముడైన నరపతిని వ్యసనములలో స్వజనులుకూడఁ జంపెదరు.
 కార్యములాచరింపక భయస్థానములందు భయపడక త్వరగా రాజ్యము నుండి
 చ్యుతుఁడైన దీనుఁడు గడ్డివరకతో సమాను డగును. ఎండిన కట్టెలు బెడ్డలు
 దుమ్ముకూడ పనికివచ్చును గాని స్థానభ్రష్టులు రాజు లెందుకును పనికిరారు.

వాడిన వస్త్రము నలిగిన హుంకండులువలె రాజ్యభ్రష్టుడైన వాడు సమర్థుడైనను వృద్ధుడై పుగును. పౌరపాటువడక సర్వమునెఱిగి యింద్రియముల వశమం దుంచుకొని కృతజ్ఞుడై ధర్మశీలుడైన రాజు చిరకాలము నిలుచును. కన్నులు మూసికొని నిద్రించినను నీతినేత్రముచే చూచుచు సమయముపచ్చు నప్పుడు క్రోధప్రసాదములు వ్యక్తవఱుచువాడు జనులచేఁ బూజింపఁబడును. రాజవా ! నీవు దుర్బుద్ధివి. ఈయుత్తమ గుణములు లేని వాడవు. ఈ రాక్షసుల మహాసభను వారులనల్లఁ చెలిసికొన వైతివి. శత్రులం దుదాసీనుఁడై విషయ సక్తుఁ డయి దేశకాల విభాగముల తత్త్వ మెఱుంగక గుణదోష నిశ్చయమున యుక్త బుద్ధికాక విచన్నరాజ్యుఁ డగువాడు త్వరలో విపత్తు హిందును.” అని యిట్లు శూర్పణఖ చెప్పిన స్వదోషములను బుద్ధితో నాలోచించి ధనఘుతోడను దర్పఘుతోడను బలఘుతోడను గూడిన ఆరావణుఁడు చిరకాలము చింతించి అట్లు క్రోధముతో పరుషముగాఁ బలుకు శూర్పణఖను జూచి అమాత్యుల మధ్య మిక్కిలి కోపముతో నిట్లు అడిగెను. 482

రాముఁ డెవండె యాతని బలం బెది యెట్టుల నుండు విక్రమం బేమిటి యాతఁ డెవ్వరును నెట్లును చేరఁగ రాని దండకన్ ఏమని చొచ్చె దూషణుని నీఖరు నీతిశిరున్ వధించు నా రాముని శస్త్ర మేది రుచిరాంగి ! విహవగ నేరు చేసిరే. 483

అని దైత్యేంద్రుఁడు ప్రశ్న చేయ నలుకన్ వ్యామోహముం బొందిరాముని పృతాంతము నెల్ల శూర్పణఖ సంపూర్ణం బెఱింగింప నిట్లనియెన్ “రాముఁడు దీర్ఘబాహువు విశాలాక్షుండు కందర్పుడోయన నొప్పురును ఆతఁడో దశరథ క్షౌధీశు పుత్రుం డగున్. 448

మృగపుఁ జర్మ వల్గలములు మేనఁ దాల్చి
వజ్ర విలు వంటిదై పైడి వలయు మొప్పు
పిండి నెక్కిడి పాములవంటి విషము
వరలు వాడియౌ బాణముల్ కురియు నతఁడు. 485

శరములు తీయుటగానీ

బిరిబిర బాణములు వేగ వేయుటగానీ

త్వరగా విలు లాగుటయును

నరములు సైన్యముల చాచె యరయుదు మాజిన్.

486

పడగండ్లన్ బడ మొత్తి సస్యముల దేవాధీశుఁ బోలెన్ గడున్

వడి నారాముఁడు కాలిబంటె యవుచున్ బద్నాలుగా వేపు ర

క్కడి యాదై త్యుల దూషణున్ ఖరుని వేగఁ జంపగా మూడె యౌ

గడియల్ పట్టద; యైరి మౌను లభయుల్ కష్టాల్ వనెన్ దండకన్. 487

వనితన్జంపంగ శంక చెందుచు బహు ప్రజ్ఞాత్ముఁడౌ రాము డె

ట్లనా యల్లక్కతె విడిచి పుచ్చియు నిటుల్ నన్దేసె తమ్ముండు ల

క్షణఁ డన్నన్ సరిపోలు దుర్జయుఁడు తేజశ్శాలి సమృద్ధి రా

మునికిన్ దక్షిణబాహుపై బలిమి నెఱుఁగె దా బహిఃప్రాణమై.

488

రాముని పత్నియౌ యవర లక్ష్మియె, భర్తృహితంబు కోరు నా

భామిని పూర్ణచంద్రముఖి బంగరుఁ బోలును మేనిభాయయౌ

ఈమె విశాలనేత్ర పనికే వనదేవత, పేరు సీత యె

త్తైమడి గోళ్ళా యెఱ్ఱనివి, యామె సుకేశి శుభోరు నాసయున్.

489

ఇటులే తిన్నరింగాని యవ్వరసంగానీ యక్షి గంధర్వి నిం

తట నుంటం గనలేద యేనరుఁడు సీతన్ భార్యగాఁ బొందు ముం

గట హస్తంబున సీత యేపురుషునిన్ గొంగింటిలోఁ జేర్చు నా

పటుధన్వాత్ముఁడు నిండుకంటె ఘనుడై పాటిల్లు లోకాలలో.

490

అందములోన సాటి యెట నారయ మామెకు నామెమేనె యె

న్నందగు నాసుశీల భువి యం డనురూపయ నీకు నీవు నా

సుందరి కర్ణుఁడౌ పతివి, చూడుమి పెన్జఘనంబు గల్లు నా

పెం దగఁ బొందు మామె పృథు వీనకయోధర ప్రకోటిరమ్యయున్. 491

అట్టి వరాస్త్వ సిక్కు సతియౌ నటు చేసియుఁ దేంగఁ బూనఁ దా
నిట్టులు క్రూరుత్వముఁడె యీడ్చి విరూపగ నన్నుఁ జేసె నీ
నట్టి సముద్రచంద్రమునీ నానని శాముఖరాల బారినై
యిట్టె సకలంబు కాంగలవ యెంచుము దీనిని సోమహాభుజా :

492

ఆమెను భార్యఁ జేసికొను నాశయ మిప్పుడ నీకె యున్నచో
ఈమరు క్షమాత్తమందునె జయింపఁగ నీకుడికాలు పెట్టు నీ
వేమియు చంకఁ బూన కొనరింపుము నాదగుమాట; రావణా!
రాముని వాని తమ్ము సబలత్వము నీజల మెంచి పూనుమీ.

493

రాముఁ డొక్కఁడ యవక్ర శరాలు వేసి
ఆజన స్థానమందున్న యసురతతుల
ఖరుని దూషణుఁ జంపెను నెఱుఁగు మోయి
దానికిఁ బ్రతిక్రియయుఁ జేయఁ దగుదు వయ్యు.

494

ఒడలు ఝల్లన మెయిఁ బుల్క లొడవఁజేయు
శూర్పణఖనుడుల్ రావణాసురుఁడు వినియె
సచివుల యనుమతిం గొని సలువఁదగిన
దెఱిఁగి గుఱదోష చర్చ గావించి యపుడు.

495

ఇట్లు గావించవలె నని యేర్పరించి
సరిగ స్థిరబుద్ధియై యానశాల కరిగి
గూఢముగ దైత్యపతి సూతుఁ గూడి యంత
రథము పూన్పు మటంచు వల్కంగ నతఁడు.

496

క్షణముతో రత్న భూషిత కనక రథము
పై డి మువ్వలును విశాచ వదనము లగు
కరములను గట్టి నడువ మేఘ స్వనంబు
గల రథంబుపై జలధి కడకుఁ జనియె.

497

ధవళ చ్ఛత్రము శ్వేతచామరము లందాలిన వైడూర్య క
 చ్ఛపియై బంగరు కుండలంబు లమరన్ చారూత్తరీయంబునన్
 దివిజ దేవిషి మునిఘ్నం డిర్వది భుజాల్ దీపించు నారావణుం
 డవస్థిద్రిశుండువోలె రాజితం గరం బాదోప మేపారంగన్.

498

కామచరం బగు రథమును
 ఆమెయి నెక్కి దనుజేంద్రుఁ డపుడు వెలింగెన్
 ఆమింట బలాకలు తగ
 శ్యామల మేఘము మెఱుపుల నమరియుఁబోలెన్.

499

వివిధ పుష్ప ఫలాల వృక్షాలు వేల కొ
 లంది గల భూముల రమ్య మగుచు
 చల్లని శుభమైన జల మొప్పు తమ్మికో
 లంకులు వేది సహితాశ్రమము లమరి
 నారికేళ కదళీ సాల తాల తమాల
 ఘన వృక్షములఁ జూట్టుకొనఁగ బడియు
 అతి నియతాహారు లగు వేల ఋషి నాగ
 గంధర్వ కిన్నరుల్ కలిగి యుండ

బ్రహ్మసుతులు వైఖానసుల్ వాలఖిల్య
 లామరీచిపులు జితేంద్రి యాది సిద్ధ
 చారణులు మీర మిక్కిలి చారు వగుచు
 నలరు వార్ధి భూభాగంబు నరిగె నతఁడు.

500

అది దివ్య మాల్య భూషాకరలౌ కేళి
 రస లచ్చరల సుందరాలయంబు
 శ్రీమతులౌ దేవతామణులకు శ్రీకి
 దాన వామృత భోజి తతికి గృహము

క్రౌంచ సారస హంస కాక ధ్వని యుతంబు
 వై డూర్యసాను ప్రభాంచితంబు
 విపులమై పొండువై వివిధ మాళాధ్యమౌ
 తూర్య గీత విమాన తోరణంబు

తపసుచే లోకములు గల్చు ధన్యు లిలర
 అష్టరసలు గంధర్వులు సమరియుండు
 ప్రమాణ తప్పణ తక్కిల గంధ జాతి
 మరిచ చండన వన శోభ వజలి యొప్పె.

501

అట శంఖోపలముల్ ప్రవాళతతులున్ హైమాద్రులున్ వెండివౌ
 తటముల్ నిర్ధరముల్ ప్రసన్న హృదముల్ ద్రవ్యాధ్యమై భామిని
 పటు హస్త్యశ్వ రథాం చితంబులగుచున్ స్వర్గమ్ముతో సాటియౌ
 తట శోభాంచిత శీత వాత యుతమౌ స్థానాంతం డారసెన్.

502

వ. పూర్వము గరుత్మంతుడు (తన తల్లి దాస్యమును బాపుటకై) అమృతము తెచ్చుటకు బయలుదేరి దారిలో నాహారము కొఱకు ఒక యేనుగును ఒక తాబేలును ఎత్తుకొనిపోయి యొక్క మహా వటవృక్షముపై వ్రాలెను అది ఆ బరువునకు విరిగెను. దాని కొమ్మలు నూలు యోజనములు పొడుగు గలవి. ఆ కొమ్మలను పట్టుకొని వ్రేలాడుచు తపము చేయుచున్న బ్రహ్మ సంతానమగు * వైఖానసులు మాఘులు వాలఖిల్యులు మరీచిపులులను మహర్షులు మొదలగు వారికి కష్టము గలుగునేమో యని యాకొమ్మను క్రిందికి విడువక ముక్కుతోఁ బట్టుకొనియె వేగముగా నెగురుచు గరుడుడు ధర్మాత్ముడయి ఒక్క కాలితో ఆ యేనుగును తాబేలును భక్షించుచు ఆ మజ్జెకొమ్మతో

* బ్రహ్మ సఖములనుండి పుట్టిన వారు, వైఖానసులు

మాఘులు=మాష గోత్రులు.

వాలఖిల్యులు=బ్రహ్మకులజులు. మరీచిపులు=కిరణములను త్రాగువారు.

నివాసదేశమును జంపి మహామునులను మృత్యువునుండి విడిపించి యెక్కువ సంతోషము పొందెను. ఆ సంతోషముతో రెడ్డింపైన పరాక్రమముతో అమృతమును తీసికొని రా బుద్ధి గలవాడై యినుప గొలుసులను ద్రెంపి మహేంద్ర భవనమునఁ దాళఁబడిన చుక్కత భాండమును దెచ్చెనో ఆ మట్టి వృక్షము మేఘమువలె వ్యాపించియుండెను.

దానిని రావణుడు దారిలోఁ జూచుచు నదీవతి సముద్రుని యవతలి యొడ్డున కేగి యట నేకాంతముగా రమ్య మగు వనమధ్య ఒక యాశ్రమమును చూచెను.

503

అటను లేడిచర్మము పూని జటలు దాల్చి
నారబట్ట లూని నియరాహారుఁ డైన
అసురు మారీచుఁ గన నాతఁ డసుర వతిని
కల యమానుష కామాలఁ గొలిచి యునియె.

504

రాజ! లంకలోపలఁ గుశలంబ కాదె
ఎందుకై త్వరగా వచ్చి తిటకు మరల
అస మహాతేజుఁ డై నట్టి దైత్య విభుడు
వాక్య చతురుఁ డిరితిగఁ బలికె నపుడు.

505

వత్స! మారీచ! నేఁ జెప్పు పలుకు వినుము
ఆర్జునాడను నేను గతివి నాకార్తునకును
ఎఱుఁగుదువు జనస్థానాన భరుని దమ్ము
ప్రకటభుజుని దూషణుని శూర్పణఖఁ జెల్లి.

506

పిరితభోజిని తేజస్విఁ ద్రిశరు నెఱుగు
దన్యాక్షసుల్ పొర నాయాజ్ఞచేత
ధర్మ చరులైన మునుల పాథలకు లోను
చేసి యడవిలో నెపుడు వసించుగాదె.

507

ఇటులన్ కానలనుండి భీమబలులై యేపారు యుద్ధోద్ధతిన్
పటువౌ నాఖరు నిచ్చతో మెలగుచున్ పద్మాల్గువేల్ రాక్షసుల్
అటు నారామునితో ననిన్ గలిసి, నానాస్త్రోపేతులై రాముతో
కటువుల్ పల్కక యున్న-సమ్ములను వేగన్ వేసె రాముం డాగిన్.

508

వ. అట్లు వేసి,

నరుండౌ రాముండె యుగ్రులై న పదియున్ నల్వేపురౌ దైత్యులన్
వరుసన్ గాల్పడ వచ్చి యందె త్రిశిరున్ ప్రఖ్యాతులౌ దూషణున్
ఖరునిన్ జంపియు దండకావనములన్ భద్రంబొనర్చెన్ గదా
నరుం డారాముండు క్రుద్ధుం డై న పిత గెంటన్ భార్యతో పచ్చెం జూ.

509

చావే మూడిన రాముం డాబలములన్ జంపెన్ త్యక్త ధర్మండు దు
ష్టావేశండును కర్మశండు నగుచున్ క్షత్త్రాధముండౌ జడుం
డే వైరంబును లేక కేవల బలంబే పూని దుశ్శీలుండై
యీవిశ్వంబున భూతరాజి కహితంబే చేయఁ గోరెం జుమీ.

510

ఇదియే గాదిక జెల్లి శూర్పణఖవౌ నీవీనులన్ ముక్కు నా
యదనన్ గోసి విరూపఁ జేసెను నింకన్ నేనా మా జనస్థాని నుం
డి దగన్ రాముని భార్య దేవసుతతో నిండై న సీతన్ బలం
బిదిగో చూపియె తెత్తు నాకు నగుమీ యీవిండు సాయంబవై .

511

నీవో నాడరినుండి సాయమవు దేనిన్, నాదు తమ్ముల్ కరం
బావేశంబున వచ్చిరేని సకలంబై నట్టి యాదేవులన్
ఈవేశన్ గణింప సాయమవుమీ యీవెంతొ శక్తుండవే
యీ వీర్యంబున నాజి దర్పమున నీకేసాటి లే రెవ్వరున్.

512

ఊరుండవు సర్వమాయా విశారదుండవు
కడు నుపాయజ్ఞుండ విటు నీకడకు నేను
వచ్చితిని, సాయమునకు నాపల్కు వినుము
సంశయింపక యిటు వచ్చి సాయ మగుమి.

513

బంగరు లేడివై రజత వర్ణపుఁ జుక్కలు మేనఁదాల్చి వే
గం గని రాము నాశ్రమము క్రచ్చుట సీతకు నందునట్టిటల్
చెంగున గంతులేయు నిను సీత గనుంగొని లేడివై న ని
న్నుం గనితెమ్మటంచును అనున్ మఱి పంపును రాము లక్ష్మణున్. 514

పిదప వారిద్దఱును లేని వేళ నేను
సుకముగా నడ్డు లేకుండ నోమకళను
రాహు వటు-సీత హరియింతు రాము డింక
బెంగ స్రుక్కిపోక బ్రహరింతు. మేగ రాము.

515

వ. అని రాముని గుఱింపిన క్షణల్ రావణుడు చెప్పగా విన్న యా
మహాత్ముడైన మారీచుని మొగము నెత్తురు చుక్కయైనలేక యెండిపోయెను.
అంత భయపడిపోయి యెండిన పెదవులు తడుపుకొనుచు తప్పపాటు లేనివివలె
నున్న కండ్లతో ఆర్తుఁడయి మృతప్రాయుడయిన వాడువలె రావణుని
మొగముపైకి చూచి భయపడిన మనసుతో రావణుని పరాశ్రమ మెఱిగినవాఁ
డయి కృతాంజలియై అతనికిని తనకును అపితము గోరుచున్నట్లు సరియగు
సంగతిని వాక్యవిశారదుడగు మారీచుడు చెప్పెను. 516

అనయము ప్రయముగఁ బెక్కిడి
మనుజులు నులువుగ లభింతు మహిలో రాజాః
మనమున కప్రియము హితము
వినిచెడి వారు వినువారు వెదకిన వరుడే.

517

స్థిరబుద్ధి లేని వాడవు
నిరత మనుచిత వర్తనుడవు నిజముగ రామున్
స్థిరవీర్యుని గుణయుక్తుని
వరుణేంద్రోపము నెఱుంగవు పసుధాస్థలిలో.

518

భూమి నఖిల రాక్షసులకు
క్షేమం బగుటన్నది యిక స్థిరమగునేనిన్
రాముండే క్రుద్ధుండయి
యామహిని సరాక్షస మొనరింపడు గాతన్.

519

నీచావు కోసమై నిజముగ సీతయె
పృథివిలోపలఁ బుట్టలేదు గదవె
సీతా నిమిత్తమై భూతలి నాకును
కష్టంబు నిప్పుడు కలుగదు కద
అడ్డలేకుండఁ గామాత్ముడవా నీవ
అన సరాక్షస లంక యణుగదు గద
నీవంటి కామియు నిర్గుణ దుశ్శీలి
పాపి రాష్ట్రముఁ దన్ను మావడుగద.

అతఁడొ తండ్రి గెంటినవాడె యసలె కాడు
ఎటులు మర్యాద లేని వాడెందుఁ గాడు
కనఁగ లోభి దుశ్శీలుఁడు గానివాడు
అతఁడు కాఁ డెన్నడును క్షత్త్రియాధముండు

520

—: మారీచుఁడు రావణునికి హితము చెప్పుట :-

తాను ధర్మగుణాలు లేనివాఁడును గాఁడు
కౌసల్య కానందకారి యతఁడు •

కర్మశుండును గాఁడు కల భూతముల కెందు
అహితంబు కోరువా డసలె కాఁడు.

కైకేయి వంచించఁ గని పితన్ సత్యాత్ముఁ
జేయ ధర్మాత్ముడై చేరె వనికి
పితకును గై కకు ప్రియము కామము గూర్చు
రాజ్యభోగాల్ వీడి వ్రాలె వనుల.

రాముఁడో దారుణుండు కర్మశుండు గాఁడు
ఎఱుక గలవాఁడె కాఁ డజితేంద్రియుండు
ఈతఁ డన్యతమాడుట యాలకింప మెప్పుడు
అందుచేత నీవిటు చెప్ప ననుచితంబు.

521

ఈమెయిఁ దాల్చిన ధర్మమె
రాముఁడు, సాధువు నతని బలము సత్యంబే
రాముఁడు జగములపతి ను
త్రాముండు సమస్త దేవతలకుం బోలెన్.

522

తనతేజసుచేఁ గాచికో
నిన యాతని సీత- బల్మి నీవు హరింపన్
మనమునఁ దలఁచుచు నుంటివి
యినుని ప్రభనుబోలె సంకయింపక యిప్పుడే.

523

శరములయర్చిను గలిగి, యె
దురు కొనరాని వగు ధనుసు దూసిన యసియన్
చిటు కట్టెల రామాన్నిని
దరికొలిపిన దానిఁ జొరకు ధనుబాధేభా !

121

రాజ్యము సుఖంబు ప్రాణముల్ వదలి పెట్టి
ధను సనెడి తెఱచిన నోరు దసరియున్న
వైరి పై న్యాల ప్రహరించు వీరుడైన
రామయముని సమీపింపరాదు సుమ్ము.

122

జానకీ రాము తేజము పై పరాదు
రామ చాపాశ్రిత హరింప రాదు నీకు
సింహవక్షుని ననుసరించెడి లతాంగి
అతని ప్రాణాలకందె బ్రయంబు సుమ్ము.

123

మండు సగ్నిహోత్రములోని మంటఁ బోతె
అట్టి తేజస్వి సతి సీత నంటరాదు
ఎందు కీవృథాశ్రమను గావించు వీవు
ఆజి నిన్నతఁడు గని నీయంతు చూచు.

124

ఇట్టి జీవము సుకము రాజ్య మెందు నరుదు
ధర్మపరులౌ విభీషణా ద్యమల మంత్రి
వరుల సంప్రదించి నీదు ఇలము రాము
శక్తిని హితాహిత గుణ దోషముల నెఱుంగు.

125

కోసలాధిప సుతునితోఁ గూడి రణము
సలుపుటది మేలు కాదని తలపు మయ్య
మఱియు నాయు త్తమోక్తి క్షమంబ యుక్త
మైనదియు నాలకింపుమి యసుర రాజ !

126

నేనొకప్పుడు వేయి యేనుగుల బలంబు

వజ్రల నేవున భువిఁ దిరుగుచుండి

అది తుల్యుఁడను నీలాభసముఁడనై

మేలి బంగారు కుండలాలు దాల్చి

లోకంబునకు భీతి పుట్టఁ గిరిదీనై

వరిఘఁ దాలించి ఋషివరులఁ దినుచు

దండకారణ్యాలనుండి పై వ్రంబుగ

సంచారములు నేను సలుపుచుండ

ధర్మపరుఁడు విశ్వామిత్ర వరమమౌని

నావలన భీతిలి దశరథావనీశుఁ

గోరె నేఁజర్వమున శ్రద్ధ మీర రాముఁ

డింక మారీచునుండి రక్షించుగాక".

520

అని కోరన్ వరధర్ముఁడౌ దశరథుం డాలించి యాశ్రేష్ఠ మౌ

నిని వీక్షించి వచించె "నానుతుఁడు * పండెండేళ్ళ వాడింక న

ప్ర నిదానంబును లేనివాఁడె, ఘనమౌ పైన్యంబుతో నేను వ

త్తును గొంపోవుము, దై త్యులన్ దునిమి ప్రోతున్ నీదు యజ్ఞంబన్.

522

-
- * అయోధ్యలో విశ్వామిత్రునితో రాముఁడు ఊన షోడశ వయస్సు గలవాడని దశరథు డనెను. ఇప్పుడు రాముఁడు పండెండేళ్ళవాఁడు అని చెప్పెను. రాముఁడు చిన్నతనములోనే తన్నుఁ గెల్పె నిక నిప్పు డాతడుచాల ఘనుఁ డని తెలుపుటకై యని తెలియునది. బాలకాండలోని ఊడ షోడశ పదునాతేండ్లు నిండనివాఁ డనఁగా పండెండేళ్ళుగలవాఁడని దీనిబట్టి తెలియునది. చూ. పీఠిక.

—: పూర్తిచుండు రాముని ఘనతఁ జెప్పుట :—

వర ధ్రాతీకుని వాక్కు లంత విని విశ్వామిత్రుఁ డీలా గనెన్
సురలన్ బ్రోచిన మాట సత్యమె కడున్ జ్ఞోడీశ! ముల్లోకమం
దరయన్ భ్యాతుండ వీర బహుసై వ్యం బుండసి, రాఘవే
తరు లారాక్షసుఁ జంపజాలరు సుమీ తామెంతవారేనియున్. 532

రాముండు బాలుఁ డయ్యును వరౌజుసుఁ డాతఁడె వానిఁ జంపు సు
స్థీమము గల్గివాఁ డతనిఁ జెచ్చెరఁ గైకొని పోదు నీకింకన్
క్షీమము గల్గఁగాక యని చెప్పి ప్రేయంబున స్వాశ్రమానకున్
రాముని వెంటఁ దీసికొని రంజితి యేగెను మౌని యంతటన్ 533

అవలన్ దండకలోన యజ్ఞమును జేయన్ దీక్షితుం డైన మౌ
నివరేఱ్యుం భజియింపఁ జేరి ధనువున్ జిత్రంబ సారించి మ
ధ్యవయశ్చిహ్నులునుంత గన్నడని పద్మాక్షుండు రాముండు పి
న్న వటుం డొక్కటె వస్త్రమున్ శిఖను స్వర్ణంపున్ స్రజం బూనియున్. 534

తన తేజస్సున దండకాటనిని దీప్తంబౌనటుల్ చేయుచున్
వినువీధి న్నుదయించు లేశశియుటుల్ వేగంబ యేతేర మే
ఘ నిభుండన్ వరకుండలుండ బలిమిన్ గర్వించి నే నప్పుడున్
ఘనమైనట్టి వరాలఁ గ్రొవ్వి యట శీఘ్రంబ యేతెంచితిన్. 535

అతఁ డావేశ ననుం గనుంగొనిధనుస్సం దమ్ము(దు-అమ్ము)నెక్కించినే
నితఁడో బాలుఁడె యేమి చేయు నని యెంతే మోహముం జెంది క్రొ
వ్వి తపోరాశి సుయజ్ఞవేదికకుఁ బర్యెత్తంగ నశ్రాంతుడై
శీత బాణం బొక దీసి కొట్టె జలధిన్ నేఁగూల నూతామడల్. 536

అతఁడో నన్ వధియింప నెంచకయె యట్లంభోదిలోనన్ బడన్
శిత బాణంబునఁ గొట్టనేనును స్మృతిన్ జేదప్పి యెట్లో తుదిన్
స్మృతియుం గాంచియు లంకఁ జేరితిని నిట్లే చిన్నవా డయ్యు నా
మతిపోఁ గొట్టి సహాయులన్ దునిమె: రామాఖ్యన్ స్మృతిం దేకుమీ.

537

ఏ నిటు లడ్డగించినను నేమి గడింపక రాముతో ననిన్
మానవ యేని ఘోరపు టనర్థమునే కొనితెచ్చు కొందు హృ
ష్టాననులై సుఖించి విహరించి సమాజ పుటుత్సవాలలో
మేనులు మర్చు రాక్షసుల మేలునశించు ననర్థమే యగున్.

538

వలుసొధంబుల సౌఖ్య సీమలగు వల్ ప్రాసాద సంఘాలతో
లలితంబై బహురత్న భూషితమయౌ లంకాపుర మొక్క మై
థిలికై నష్టమ యౌటఁ జూతు శుచి లింతేన్ జేయుకే పాపమున్
ఖల సంవర్కముచే నశించెదరు మీ*ల్ నాగ హదానన్ బలెన్.

539

నగలు దాల్చుకొని గంధాలు పూసికొను రా
క్షసులు నీతప్పుచేఁ జావఁగనెదు

సతులు గల్గియు సుతుల్ హృతలుకాఁగా దిక్కు
చనఁ జావ మిగులు రాక్షసులఁ గనెదు.

ప్రాసాద హర్యాలు లంకలోఁ గాలిపోఁ
బురి నేల మట్టమై పోవఁ జూతు

వతులు నావ్తులు పోవ జారున నేడ్చు దై
త్యసతుల యార్తనాదాల వినెదు

540

* సర్పములున్నవని రాజులచే నియోగింపబడిన వల్లెవారు పాములఁబట్టు
కొనుదురు. పాముల సంవర్కముచే చేవలును జచ్చినట్లు రాక్షసులు
చచ్చెదరని భావము.

అన్య భార్యల సంస్పర్శకండె గొప్ప
పాప మింకేది లేదు విశ్వంబునందు
వేలకొలది భార్యలు భవనాలఁ గలరు
స్వీయ దార సుఖవయి రక్షింపు గులము. :541

మానము నమ్మద్ది రాజ్య మాత్మ ప్రేయంబు
జీవితము సౌమ్య భార్యల స్నేహితాళి
చిర మనుభవింపు నీవు వాంఛింతు వేని
రామునికి నప్రేయము నొనర్పంగఁ బోకు. :542

ధృఢ సుహృదుఁడ నగు నేనిటు
కడు వారించినను సీతఁ గాంక్షింతువ యేన్
చెడి బలము, రాము శరముల
నడఁగి నబంధువుగఁ గనెదు యముని పురంబున్. :543

ఎటో రణమున రామునిచే
నిటులు విడిచి పెట్టఁ బడుట నిటు నచ్చితిఁ జూ
ఇట నింకను నెది జరగెనొ
యిటు లోకోత్తరపు వృత్త మిదిగో వినుమీ. :544

అటులన్ నన్నొనరించిన
నెటులును వైరాగ్య మొంద కేనోయపుడున్
పటుమృగరూపము గొను ను
తృణ రాక్షసు లిరువురఁ గొని దండకఁ జనితిన్. :545

నాలుక మెఱయఁగ కోరలు
వాలుగఁ దగ గొప్పమేను పఱలఁగ బలిన్
వీలగు మాంసము తినుచును
వోలిఁ జరించితిని దండకోగ్రాటవిలో. :546

—: మారీచుడు తన పూర్వకథ దెలుపుట :—

భువి నగ్నిహోత్రములలోఁ
 పవిత్ర తీర్థంబులందు వరచై తన్యములం
 గవిసిన తరువులఁ గ్రూరత
 మిపులన్ ఋషివరుల నాక్రమించి చరింతున్. 547

వర ధార్మికు లగుతవసుల
 త్వరగఁ దునిమి తద్రుధిరము దండకవనిలో
 నిరతము త్రావుచు వారల
 వరమాంసమ్ములఁ దిను మను వర్తిలిశాడన్. 548

ముని మాంసములను దినుచును
 వనమందలి వారి నెల్ల భయపెట్టుచునే.
 అనయము రుధిరమున మదము
 గని ధర్మము దూషణంబు కడు గావించున్. 549

నియతాహారుడు ధార్మికుఁ
 డయి వ్రతీయయి యఖిల హితాచరణుండై
 ప్రియుడగు రాము నతి పవి
 త్రయయిన సీతను నతిరథు లక్ష్యుఁ గనుచున్. 550

ఈతఁడు తవసి యని యెఱింగి
 ప్రాతవగ వ్రహరముల తలఁచి చంపుటకై
 ఆతని నిరసించుచు మృగ
 రీతి నెదురుకొంటి జడత శృంగంబులతో. 551

అతఁ డవుడు రిపులఁ జంపెడి
నితశరముల మూఁడు చేయఁ జెంగుచు గరుడిన్
ద్రుతపవనునిఁబలె మోయుచు
గతి వేగమున రుధిరేచ్ఛఁ గలిసె పిడుగులై .

552

అశరము లిర్పొ రసురల సవుడె చంపె
సంత సతని పరాక్రమ మరసి పూర్వ
భయము గన్న శతుండను పాటి పోయి
రాము శరము విడువ నెట్లో బ్రతికి పోతి.

553

ఇటు నచ్చి సన్యాసి నై యిట్లు మంచి
వర్తనమ్ముననుండి తాపసుడ నైతి
ఇంక నాబట్టలు తోల్ ధరించి ధనుసు
గొనిన రాముఁ బాశధరు యమునిగ నెంతు.

554

చెట్టు చెట్టున రాము నీక్షించు చుంటి
హడలి వేవుర రాముల సరయుచుంటి
రామమయముగ నీయరణ్య మెంతు
రాము డుండకున్న ను జూతు రామునిగనె.

555

రామునిఁ గలలోఁ గనుఁగొని
యీమతి చెడిపో భ్రమింతు; రేపాధికమౌ
నామములు రత్న రథముల్
నామది భయపెట్టు నన్ను రామ త్రస్తున్.

556

రామునితో రణము సలుపు;
రాముని సైరింపు మింక రాక్షస! కానీ
రాము ప్రసంగము తేటమి
ఈమహి నన్నుఁ జూడ నెంచెద వేనిన్.

557

ధర యొగ్గులు ధర్మాత్ములు

వరదోషమున నణఁగుదురు బాంధవ యుతులై

ఎఱుగుము నీదోషముచే

విఱుగుముఁ ద్వమచితము చేయు విఱును త్వదుక్తిన్.

558

రాముండు మహాశేజుండు

రాముండు ఘనసత్త్వ యుతుండు వ్రథిత బలుండున్

రాముండు రాక్షస జగముల

కేమియు నంతకుండుగాక యెసఁగెడిఁ గాతన్.

559

భరుడును పూర్వజభక్తులై

యరిగి జనస్థానమునకు హాని యొనర్పన్

నిరతమ్ము కష్టపెట్టని

నరుఁ డగురాముఁ డెది దాదె నయముగఁ జెప్పుమి.

560

ఇటు బంధు హితార్థమ్ముగ

నిటఁ జెప్పెడి నాదు వాక్కు లింక వినవేనిన్

ఎటురాము బాణములచే

కట! కూలుదువు బంధు గణములతోడన్.

561

ఇటు మారీచునిచేతన్

స్ఫుటముగఁ దగఁ జెప్పబడిన సూక్తుల నత్తున్

ఎటులును వ్రతిగ్రహింపఁడు

కలు పగన నౌషధము మర్తు కాముండు వోలెన్.

562

హితమును వధ్యముఁ జెప్పిన

హితుఁ డగు మారీచుతోడ మృతి చోదితుండై

దితిజేంద్రుండు పరుషవుఁ బ

ర్థితోడ నయుక్తవాక్కు తటుకునఁ జెప్పెన్.

563

బంగారులేడివై సాయముచేయుమని రావణుడు
చూరీచుని కోరుట

అప్పు చూరిచ : యయు క్తనౌ నుడుల నాకాచెప్పు చున్నావుగా
చవుడా నేలను పొతుగించవలె నీసందేశ మెల్లన్ వృథా
అదిచేకుండగు రాముతో రణము నేనందున్ విశేషించి మా
నవ దుశ్శీలుని తోడి సంగరము నేమానన్ చూన ముమ్మాటికిన్. 564

ఎతఁడు రాజ్యమున్ సుహృదులఁ బితను తల్లి
వదలి పామర స్త్రీవాక్కుఁ బట్టి వనికి
వెడలి ఖరుఁ జంపె నాతని ప్రేయసు సీత
నీయెదుట నెత్తుకొని పోయి నెగడువాడ. 565

ఇదియు నానిశ్చితపు బుద్ధి హృదిని గలదు
దాని మారీచ : యింద్రుతోఁ దరలి సురలు
రాక్షసులు గూడ నేమి మరల్చలేరు
నీయెదుట సీత హరియించి నెగడువాడ. 566

ఏది చేసిన దోషమొ ఏది గుణమొ
ఎది యపాయమగు నుపాయమేది యగునొ
ఈవిషయమున తుది నిశ్చయింప వలసి
అడిగి నప్పుడు దీనిని నుడువ వలయు. 567

అడుగఁబడి బుధుఁ డగు నమా
త్యుఁడు నంజలి పట్టి- తనకు నుర్విపతికిన్
చడి శుభము కోరి- మృదువును
కడు హితము తగునటు ప్రేమముగాఁ జెప్పవలెన్. 568

ఇతరుల యొత్తడి గల నుడి
హితముని చెప్పంగఁ జకును నెల మారేదా :
మతిలో గారవహిను
బృతి నొరవవంతుఁడు నభివందించఁడుగా.

569

అమితౌజను గల రాజులు
విమలాన్నిని వేడి, యింద్రు వీర్యము, శశి సౌ
మ్యము, వరుణు దండము, వ్రసా
దము యమునిది చాల్చు గాన ధరణిపు అర్చ్యులే.

570

నీచో ధర్మం తెలుగక
కేవల మిటు మోహమొంది కెలకెద జేలా
ఈవిధి వచ్చిన నన్నున్
నీచో దుష్టతఁ బరుషమ నిందింతువురా.

571

ఏది చేసిన దోషమో యేది గుణమో
ఏది నాకర్హమైనదో యిప్పుడు నిన్ను
అడుగుటయె లేదు సుమ్మియో యమితవీర్య :
నిన్ను నేనడుగున దిది చిన్నఁ జెప్పుదు.

572

వ. సీతను అరహరించెడి యీకార్యములో నాకు నీవు సాయము
జేయుము.

73

బంగరు లేడివై రజతవర్ణపుఁ జాక్కలు మేనఁ చాల్చి వే
గం గని రాము నాశ్రమము, క్రచ్చకు సీతదరిన్ జరించి యా
మెం గడు లోభపెట్టు మిక మీఁదట మాయలలేడిఁ గాంచియున్
బంగరులేడి యంచు నుది నమ్మియు తెమ్మని పంపు రామునిన్.

574

వ. అప్పుడు రాముని దూరముగా దీసికొనిపోయి హస్తితా! హస్తితా!
అని వలకుము. అప్పుడు రాముని స్థితిని విని సీత ప్రేరేపణగా స్నేహముచే
గంగారువడి అక్షులుండ కూడ రాముని అనుసరించును. అప్పుడు నేనుస్వేచ్ఛగా
నిండ్రుడు శచినిబోలె సీతను హరింతును. పిదప నీవు స్వేచ్ఛగా వెడలి
పొమ్ము. ఓసుప్రతా! మారీచ! ఇందుకునేను నారాజ్యములో
సగ బుచ్చెను. ఈకార్యసిద్ధికై నీవు ఈశుభ కార్యము చేయుము.
నేను రథముతో దండరావనమునకు నిన్ను అనుసరింతును. నేను యుద్ధము
చేయుకుండనే సీతను పొంది రాముని వంచించి లంక చేరుదును. ఇట్లు నేను
నీచే కృతకృత్యుడ నవుదును. అట్లు గాక నీవిది చేయనందువా ఇప్పుడే నిన్ను
జంపి వేయుదును. ఇట్లు నీవు నీకిష్టము లేకపోయినను బలత్కారముగనైనను
చేయుదువు. రాజును వ్యతిరేకించు వాడు సుకముగా వర్ధిల్ల లేడు. ఇట్టి
జీవిత సంశయము వచ్చి నప్పుడు నాకు విరోధించితివా నీకు మృత్యువు తప్పదు
కనుక దీనిని సరిగా బుద్ధిచే గ్రహించి నీకేది మంచిదో అదే చేయుము. 575

ఇట్లు రావణుచేత శాసించఁబడుచు
నపుడు రాజులు మారీచు డనురవతిని
గాంచి నిశ్చంకత వ్యతిరేకముగఁ బలికె
వరుషవాక్యము, భయ మేమి వడయ కుండ.

576

సుత రాష్ట్ర మంత్రి సహితముగ నశేయింప
నేపాపి యిటుల బోధించె నీకు
హయిగ నీవుండ నలర కెవ్వఁడు మృత్యు
నాశ్యము చాఱ నుపాయంబు చెప్పె
బలంతు నెదిరించి భ్రష్టయౌ నినుఁ జూడ
సేహిన రిపు దైత్యు లిష్టవడిరి

పాప మారీచుడు విధిలేక సాయము చేయ నొప్పుకోనుట - రామాయణము

స్వాపరాధముచేత క్షయమొందగా నీకు నే
హిను డిటు లుపదేశించె నిపుడు

కావధమునఁ జోయెడి నిన్ను నాపకున్న
సచివులను జంపఁదగుఁ గాని చంపవైతి
కామమునఁ గావధము పట్టు జ్ఞాపు యోగ్య
మంతు లాపనా అవని మంతులేల.

577

స్వామి యనుగ్రహ మొందిన
యామంతులు సంతతంబు యశ మర్థంబున్
కామము ధర్మము రావణః
యీమహిలోఁ బొందు చుండు రెఱుంగుమి నీవున్.

578

స్వామి విరుద్ధులె యగుచో
నామంతుల సర్వ మింక వ్యర్థమ్మ యగున్
భూమిని గలిగిన జనములు
వేమరు కష్టాలఁ గాంతు వివిధత మణియున్.

579

రాజ మూలంబు ధర్మము రాక్షసేంద్రః
జయమునకుఁ గూడ రాజులె సాధనంబు
కనుక నన్ని యనన్థలందును కరంబు
రాజులే ప్రోవఁదగు వారు రాక్షసేశ.

580

న. ఓనిశాచర! క్రూరుఁడును స్వప్రకృతులకుఁ బ్రతికూలుఁడును విన
య్యును లేని,వాఁడు నగు రాజు రాజ్యంబు చేయ శక్తుడుకాడు. శీఘ్రముగాఁ
బరువెత్తు గుఱ్ఱములు మందుఁడైన సారథిచే దోలఁబడి విషమ స్థలమున
భంగము పొందినట్లు తీవ్రమైన మంత్రోపాయములు గల సచివులు ప్రతికూలు
డైన రాజుచే భగ్నులవుదురు ధర్మ మనుష్షిండు సాధువులు చాలామంది

లోకముననితరుల యవరాధముడే సజాందవముగా నశించురు. ప్రతికూలుఁ
డును తీక్షణుడు నగు స్వామిచేత రక్షింపబడు ప్రజలు నక్కచే మేకలు వలె
వర్ధిల్లురు. కర్మకుండు దుర్బుద్ధి యింద్రియములను జయింపలేని వాఁడు నగు
నీనంటి రాజునకు నందఱును నశించురు. నాకు ఈ విషత్తు కాఁజాలీయముగ
వచ్చినది కానిమ్ము ఇటు నీచే శోచనీయుండవు. నీవు ససైన్యముగా నశించి
పోదువు. నన్ను జంపి యారాముండు పిదప నిన్ను జంపును శత్రువైన
రామునిచే సంభవించిన చావునైన నేను కృతకృత్యుండ నవుదును. రాముని
జూడగనే నాప్రాణము తెలిసి పోవు నని నీవు నిశ్చయించుకో. సీతనుహరించి
నీవు సజాంధవముగాఁ జంపఁబడుదు వనియు తెలిసి కొనుము. రాముని
యాశ్రమము నుండి నానహయమున సీతను అపహరించి తీసికొని వత్తువా
యింక నీవుగాని నేనుగాని లంకగాని చివరకు రాక్షసులుగాని మిగుల రని
తెలిసికొనుము. నేను నీహితమును గోరి చెప్పుచున్నాను. ఈనా వాక్యము
విసకున్నావు. సుహృదులు చెప్పిన మాటను వినని నరుల యాయువు మూడి
నదె యనుకొనుము.

581

అని యిటు మారీచుఁడు రా
వణు నని వద పోద మంచు బహుదైన్యముతో
ననె మరియును, నాయసువులు
ధనుర్ధనుండు రాముండు గనఁ దటుకునఁ బోవున్.

582

రాము నెదుర్కొని యెందును
నేమనుజుండు బ్రదికి బయట మనలేండు సుమీ.
ఏమి యమ దండ హతమౌ
నీమేనికి వేటు రూప మిటనే నేఁగా.

583

ఇట నీవు దుర్మాత్ముండవై
యిటు లుండఁగ నేన యింక నేమి యొనర్తున్.
అటులే పోయెడఁ దంద్రడి
ఇట నీకును శుభమ యవుత మింక నిశాటా.

584

అని మారిచుం డన రా
వణుఁ డీవాక్యంబుచేత పరమానందం
బును గని కొఁగిటఁ జేరుచు
కొని మారిచుని, నిటు అనె కొనియాడి తగన్.

585

సరె మంచిది నేఁజెప్పిన
కరణి సలుపు నీదుబలము కడుయుక్తం, బి
త్తటి మారిచుఁడవై తిది
పఱలోఁ గేవలము దైత్య పద మాత్రుఁడవే.

586

మఱి భూషల్ మొరయన్ బిశాచ ముఖ రమ్యంబౌ ఖరార్పూన్చియుం
డిన యీస్యందన మెక్కుమావయి వడిన్ నీవింక నందేగి నీ
తను వ్యామోహము పెట్టి స్వేచ్ఛఁ జనుమీ తర్వాత కూన్యాన నా
మెను బల్మిన్ గొనిపోమ నంచు బలికెన్ బెంపార దైత్యకుడున్.

587

నతి మారిచుఁడు, రావణుండును విమానం బట్లు తేరెక్కి యా
తతమౌ నాశ్రమ వాఱునుండి చని యాదారిన్ పురంబుల్ వని
క్షితులన్ శైలములన్ నదుల్ నగరముల్ గ్రేవన్ గనుంగొంచు వృ
క్షతతిన్ నిండిన దండకావనము వేగన్ జేరి రాయిర్వరున్.

588

అపలన్ బంగరుభూష లొప్పిన రథంబందుండి తాడగ్గి యా
భువి మారిచుని గేఱఁ బట్టుకొని యుష్టన్ బల్కె నారావణుం,
డచిగ్గి నాశ్రమభూము అందె కదశీప్రాంతంబు రామాశ్రమం
బు వలెన్ దోచెడి; వచ్చి యెంచిన వనిన్ బూర్ణంబుగావింపుమీ.

589

అమారిచుఁడు రావణుం డనిన వాక్కాలించి బంగారు లే
దై మాయన్ గొని రాము నాశ్రమపు బాహ్యద్వారమున్ జేరియున్
జేమా జీట్టులు సంచరింపఁ దొడగెన్ వింతైన రూపంబుతో
నామాయా మృగరూప సంచడ కడున్ వ్యామోహ వర్చన్ వనిన్.

590

ఇంద్ర నీలాల్ వంటి శృంగాలఁ దనరాజి
 సీత మసితము ముఖాకృతి యొసంగ
 ఎఱుపుఁ దామర కల్పకరణి సింహగు మోము
 శ్యామమణ్యత్వల * శ్రవణులలర
 సుంత యెత్తగు మెడ సొంపులఁ జెలువొంది
 హరి నీల దళ సమాధరము మీఱ
 కుందేందు వజ్రాభ సుందరోదర మొప్పి
 ** మధు కాఙ్గ కింజల్కి మహిత పార్శ్వ

మొప్పు, వైడూర్య తుల్య ఖురోజ్జ్వల మయి
 సన్ననా పిక్కలఁ గలసి సొరులీన
 శక్రధను వటు లూర్ధ్వపుచ్ఛంబు దనర
 కడు మణుల లేడియయ్యె రాక్షసుఁడు త్రుటిని.

పేరి

ధమ్యమౌ రాము నాశ్రమపథము వేగఁ
 జెలువారు రూపుచే వెలుంగఁ జేసి
 జేగురు రంగులఁ జిత్రమౌ రూపాల
 సీత లోభ వడఁ బచ్చికలఁ దిరిగి
 వెండి చుక్కల నూర్లఁ బ్రయదర్శనం బొచు
 చిరుచివుళ్ళను దించుఁ దిరుగుచుండి
 సీతకుఁ గనిపింపఁ జెంగి యరఁటి యింద్ల
 జేల చెట్లను జేరి లీలఁబోయి

* ఉత్పలములవంటి చెవులు.

** మధుకము = ఇప్పుపువ్వువంటి.

వడ్డ చిత్రమౌ వీపుతోఁ బరగి మిగుల
రాము నాశ్రమ పథి విహారములు చేసి
వెడలు మరలును తిరుగును వెడలి త్రుటిని
కొసరి మరలును విహరించుఁ గూరుచుండు.

592

కొంచు నాశ్రమ ద్వాదమున్ గడుపుఁ జేరు
లేళ్ళ కడుపులు వెంటరా లీల మరలు
లేడి యయ్యె దైత్యుడె సీతఁ జూడఁ గోరి
చిత్రముగ గుండ్రముగ భ్రమించియె చరించు.

593

వనిఁ దిరుగు వన్యమౌ లేళ్ళు పైకిఁ జూచి
దానిదరిఁ జేరి మూచూచి త్వరగఁ బాటు
రాక్షసుడు గూడ నడవి లేళ్ళను వధింపఁ
జూచి స్వీయభావము గప్ప సోకి తిసఁడు.

594

—: సీత బంగారులేడిని తెమ్మనుట :—

సరిగ నప్పుడె శుభనేత్ర సరస వదన
సీత మదిరాక్షి పూవులన్ జిదుమఁ గోరి
కొండగోగు లశోకముల్ కొమరు మావి
పూవులను గోయ చరియించె మోద మలర.

595

అడవిలో వసింపఁగఁ దగ నట్టియామె
రమ్యబింబోష్ఠి మెఱసెడి రత్నమయపు
ముత్యములఁ బోలు చుక్కలఁ బోలుచు మేను
రజత ధాతు రోమపు లేడి రాఁగ నపుడు.

596

పరమ మాశ్చర్యమున నుల్కి పడుచు
గనులు బాగుగా విప్పి పయికిఁ జూచె
వెనను మాయలేడియు రాము ప్రాయను గాంచి
వని వెలుంగ జిత్రముగఁ జరించెను గరంబు.

597

ఇదివఱ కెన్నఁడుఁ గనని వి
విధరత్నమయంబ యైన పితగు లేడిన్
ముదమున గని పూల్ గోయుచు
మదిలో నాశ్చర్య మొందె మైథిలి మిగులన్.

598

విమలాంగి శుభశ్రోణి మి
సిమి బంగరు రంగు గలుగు సీత వసేడి వెం
డి మిసిమి పార్శ్వము లమరు మృ
గము గని పిలిచెఁ బ్రియుని ధృతకార్ముకు మఱచిన్.

599

అటులు సీత పిలువ నరవ్యాఘ్రు లైన
రామలక్ష్మణుల్ వచ్చి యరసిరి మృగము
అపుడు సౌమిత్రి శంకతో ననియె నిట్లు
దీని రాక్షసు మారీచుఁ గానె తలఁతు.

600

వేటకును వచ్చి వేటాడు వృథివి పతులు
కామ రూపుడౌ వీనిచే క్షయము గనిరి
స్ఫూర్తి గలిగి గంధర్వుల పురముఁ బోలు
నిట్టి మాయామృగము మాయనే యొసంగె.

601

ఇట్టి మాయా మృగాకృతి యట్టి మాయ
కానిదే యిట్టి రత్న మృగంబుఁ జూడ
మిదియు మాయయె యనెడి మఱచిని నాపి
సీత యనె ఛద్మచే హృత చేతన యయి.

602

ఆర్యపుత్ర! యిచ్చుది చెలువారు చుండె
 ఈమృగము నామనసును హరించు చుండె
 ఓమహాబాహు ! దీనిని నొడిసి తెమ్ము
 మన వినోదంబుకై యిది పనికి వచ్చు.

602

మన యీ యాశ్రమ మందుఁ జాలశుభమౌ మాన్యంపు జంతుల్ దన
 రెచ్చెను దుప్పుల్ సితసేలమౌ చమరముల్ ఋక్షంబులున్ కిన్నరుల్
 ఘనమౌ క్రోతులు నుండె, దీప్తిని క్షమన్ గాంతిన్ సుతేజస్సునన్
 కన మీలాటి మృగంబు నెందయిన నీక్షామండలంబు దహా.

604

వివిధంబైన విచిత్ర గాత్రములతో వెల్గొంది రత్నంపు బిం
 దువులన్ గాన వెలుంగఁ జేసి మృగ మిందుం బోలి రమ్యం బగున్
 అవురా! యేమి మనోజ్ఞ మేమి స్వరమాహా లక్ష్మి యేలాటిదో
 సువిచిత్రాంగము గల్గు నీమృగమహా శోభిల్లు; లాగున్ మదిన్.

605

బ్రదికియే దొరకెనా బాగుగా నీవేడి
 ఆశ్చర్యమై విస్మయంబు గూర్చు
 వనవాసము ముగించి మనము రాజ్యము పొంద
 నంతఃపుర క్రిడ కది తనర్చు
 ఆర్యపుత్రునికిని నాభరతుని కత్త
 లకు నాకు నిది కేళులకు నెసంగు
 జీవింపకయు నది చేఁజిక్కునాదాని
 చర్మంబై రుచిరమై సొరులీను

చంపఁ బడిన దీనిది చర్మ స్వర్ణకాంతి
 వజ్రం బచ్చిక బయలులఁ బఱచియందు
 నీదరిని నుపాసించెడి నెయ్య మొప్పు
 గూరుచుండఁ గోరుదును సుమి వీరవర్య!

608

స్వప్రయోజనమును గోరి స్వపతిఁ బనుచు
టదియ రౌద్రము స్త్రీలకు నిదియు తగదు
కాని యీవంత జంతువు కాయకాంతి
కరము విస్మయమును నాకుఁ గలుగ జేసె.

౫౮7

వ. అని సీత పలుకటయు నంత.

పసిఁడి రోమంబులు తరుణభాను కాంతి
మణులశృంగాలు చుక్కల మార్గ దీప్తి
కలుగు నామాయమృగముచేఁ గరము రాము
మనసుగూడ విస్మయ మొంది మానకపుడు.

౫౮8

ఇట్టి సీతోక్తి విని వింత మృగముఁ జూచి
అట్టి రూపముచే లోభ పెట్టఁబడియు
సీత ప్రేరేప ముద మొంది చెలఁగి రాము
డనియె తనతమ్ముడైన లక్ష్మణునితోడ.

౫౮9

ఎటుల సీతకు మృగముపై నిచ్చకలిగె
చూడు లక్ష్మణ! యిది రూప శోభయందు
ఎంతో శ్రేష్ఠమై యుండిన హేతువునను
ఇప్పు డీలేడి యుండద యింకముందు.

౫90

వనమునఁ దైన నందనవనిని నైన
బైతర మందుఁగాని యీసాటి లేడి
యుండ దనిన నింక ధరలో నుండు బెట్లు
చూడు! లక్ష్మణ! యీమృగ శోభ నిపుడు.

611

ప్రతిలోమం బనులోమ మౌచు నెటులన్ రమ్యంబ రోమాళి తె
న్నుతగెన్, లేడిని జెంది స్వర్ణమయ బిందుల్ చిత్రమై యెప్పె డీ
పితమౌ నగ్నిశిఖం బలెన్, జలదమున్ వెల్వడ్డ విద్యుత్తటల్
మృతి నొప్పెన్ మృగ మాపులింప ముఖమందున్ దోచుజిహ్వగ్రమున్.

612

ఇంద్ర నీల చషక మట్టు లెనఁగు ముఖము
శంఖ ముక్తాసరముఁబోలు సన్నపొట్ట
గరము నందమౌ నిట్టిమృగంబు నెవని
చిత్తమును లోభపెట్టక క్షితిని నుండు.

613

మేల్మి బంగరువంటి యామేలి రూపు
వివిధ రత్నమయం బగు విశద దివ్య
మైన దీని యాకారము నవనిపైని
వేని మనసుఁ బ్రలోభము పెట్ట కుండు.

(14

సీత మైథిలి బాలను నాతి నెట్టు
లచ్చెరువు పరిచక యుండు నామ్మగంబు
మాంసమునకు విహారపుం బ్రకట కృతికి
వేటలో లేళ్ళ నృపులు చంపెదరు గాదె

615

వేగ ఘన వనిన్ వేటయుద్యోగమునను
ధనము లెన్నొ సంపాదించి తనరుచుండ్రు
వివిధ మైనట్టి ధాతువుల్ విలువ లేని
స్వర్ణలత్నాదులను గూడ పంగ్రహింతు.

(16

నరుల కోశంబు వర్దిల్ల వరలు ధనము
సర్వమును వన్యధన మెంతొ సార మగును
మనసుచేతఁ జింతిత మైన మహితధనము
లన్ని శుక్రకుని సమ్మతి నైన యట్లు.

617

అర్థమును నపేక్షించెడి ప్రాణి యెపుడు
సర్థము నిమిత్తము విమర్శ లావరింప .
కొనరుచును, సర్థమునఁ బ్రయోజనము పొందు
సర్థశాస్త్రజ్ఞు లద్దాని సర్థమండ్రు.

618

ఈ మృగ చత్వపు ఘనమగు
హేమపుంజర్యమువందు ఈనాతోడన్
ఈమైఖిలి శుభమధ్యమ
ప్రేమ తొడక గూరుచుండి వేడుక పొందున్.

819

ఈచర్మపు మెత్తదనమున
కేచర్మము సావీరావ, యాక్షితిలో నా
లోచింపఁగాదశి ప్రియకి
చూచెడు నాపికి ప్రవేణి శుభములు గావున్.

820

ఈమృగము దివ్యము నబో
గామియు శ్రీమంతము నయి ఘనమై యొప్పున్
అమృగ శిర మృగమును నీ
భూమి జరించెడి మృగమును పో దివ్యంబుల్.

821

ఒకవేళ నీవె యన్నటు
లింక రాక్షసు మాయ యేని నిపుడే దీనిన్
ఒకక్షణములోననే మా
నక వధియింపఁదగు లక్ష్మణా! గనుకొనుమీ.

822

మునుక్రూరుం డకృతాత్ముడున్ బలుఁడు నీమూఢుండు- మారీచుండే
వని సంహారము చేయుచుండియు మునివాతంబులన్ జంపెఁగా
తని వేగంబ హతాత్తుపైఁబడి ధరానాథుల్ ధనుర్ధారు, లే
మనుదున్, వేటలంజంపఁగా బడిరి, దుష్టైఙం బెటుల్ వధ్యమే.

823

* కాదశి=మురువై స పొడుగు కర్బుర మగు నీల రోమములు గల మృగ
ముకదశి దాని చర్మ. ప్రియకి=మెత్తని రోమములు గలది. అపికి =
మేక చర్మమున్నది ప్రవేణి=మృగ విశేషచర్మము.

మునుపు వాతాపి తపసుల మోసగించి
 ఉదర మందుండి ద్విజులను నోలించి
 * అశ్వతరిని స్వగర్భంబ యటల; నపుడో
 అతఁడు కని యగస్త్యునికి నాహార మయ్యె. 124

శ్రాద్ధము తుద స్వరూపంబు ప్రకట వజ్రము
 దైత్యుఁగని నవ్వి మౌని వాతాపి కనియె
 నీవు వాతాపి! గణియింప కెల్ల ద్విజుల
 స్వబలమునఁ జంపి తందుచేఁ జచ్చినావు. 125

అటలె వాతాపివలె నేయసురుఁ డైన
 నింక నావంటి ధర్మాత్ము నిట్టివశిని
 ధిక్కరించునెడ నగస్త్యుని ధిక్కరించి
 యపుడు వాతాపి యైనట్లు హతుఁడె యగును. 126

∴ రాముడు మాయలేడిననుసరించి చంపుట :—

ఇచట నీవు సన్నద్ధత నెసఁగి యిపుడు
 జానకిని రక్ష చేయు మశ్రద్ధలేక
 మనము చేయవలసినది మానకుండ
 చేయుము గాక లక్ష్మణ ! స్థిరతతోడ. 127

అటలన్ దమ్మునిఁ బిల్చి పైఁడి పిడి నింపొ ఖడ్గముందాల్చి యు
 త్కటతేజుం డగు రాముఁ డంతఁ దన కంచాలీయ ముచ్చోటులన్
 పటువై వంగిన విల్లు గైకొని, *కలాపాల్ రెండిటిన్ గట్టి యు
 ద్భటుఁడై విక్రమ మొప్ప లేఁడికొఱకై బైల్దేరె శీఘ్రంబుగన్. 128

* అశ్వతరి=గాడిదకు అడుగుజ్జమునందు పుట్టినది. దానిని దాని గర్భము
 చంపునందురు. * కలాపాలు = అంబులపొదులు

వనిలో జంతుల రాజేయౌమ్మగ మటుల్ బద్ధానియై వచ్చు నా
మనుజేంద్రున్ గని, బీతితోడ మరుగై మర్లన్ త్రుటిన్ గన్నడన్
ధనువుం గైకొని ఖడ్గధారి యపుచున్ రాముండు పర్యేత్త రా
ముని దాఁజాచియుం జాత్తికానబడియున్ ముం, దేగియున్ తిట్టయా.

620

* శర పాతంబుననుండి తప్పకొను, నాశల్ పెట్టు నొక్కప్పడున్,
తిరుగున్ మింజవలెన్ భ్రమించు, దరిగన్నించున్, వనిన్ మాయమా
శర ద్రభంబులం జంద్రుం డట్లు మనలున్ జక్షుస్సులన్ దోచు, నా
దరినే కన్నడ కంతలోఁ గనఁబడున్ తన్నాయలే డయ్యడన్.

631

అటు మారిచుండు లేడియై క్షణములో నట్టుల్ క్షణం బిట్టులన్
చటులంబై యటు లాశ్రమంబున కటుల్ చాలాపడిన్ రాము ని
ట్టుట దవ్వన్ కొని పోవఁ జేయునది లేకారాముండున్ మోహితుం
డటలై చుల్లి శ్రమించి వచ్చికను చాయన్ జేరి నిల్వంబడెన్.

632

మృగరూపంబును గొన్న రాక్షసుండు పేర్మిన్ నేర్మి వన్యంబులౌ
మృగముల్ వెన్నొని రా సమీపమునఁ గన్నించున్ గ్రహింపం దలం
చఁగఁ బర్యేత్తెడి రాముచేఁ బడక త్రాసం బొంది మాయం జగున్
తగ వృక్షంబుల చాటునుండి వెడలున్ దవ్వేగుం జేరున్ దరిన్.

633

తుదకున్ రాముండు పల్కరున్ విసిగి యందున్ జేరి వేసారియున్
హృదిలో దానిని జంప నిశ్చయము నెంతేఁ బూని సూర్యార్చి య
ట్లదనన్ మండెడి బ్రహ్మ నిర్మిత శరం బావింట సంధించి యా
పిదపన్ బుస్సును పాముపై నివలెనే వేసెన్ వడిన్ లేడిపై.

634

* అంతల నాటకములో కాశిదాసు నిట్లే దుష్టంతుండు లేడిని తఱుము
నపుడు వర్ణించెను.

అటు వ్రజంబటు బాణ మాహృగముమే సవ్యేశ భేదించి, పి
మ్ముల మారీచు హృదిన్ పగల్పి సతడమ్మై దాళవర్యంత ము
చ్చుటఁ బై కెన్ ద్వరితులుగా నెగిరి యుచ్చైర్భైరవ ధ్వాన మం
దబుఁ గావించుచు నల్ప శీవుఁ డయి చెంతన్ నేలఁ గూలెన్ వడిన్. 636

నడి మారీచుడు కృత్రిమంపు దనువున్ వర్జించుచున్ వేగ నే
నుడిచే జానకి లక్ష్మణున్ పడిగఁ బనుచ్చిన్ శూన్యమైనట్టి యీ
యడవిన్ సీతను రావణుండు సులువొన ట్లొకఁ గొంపొవు నా
నుడి నాగాక్షమఁ డంతటన్ దలంచె మున్నుందే స్వచిత్తంబునన్. 637

అనువై యుప్పటి కర్ణమైన యటులన్ “హాసీత! హాలక్ష్మణా !
యని యారాముఁడె యన్న యట్టులు తదీయం బైన కంఠంబుతో
సని మారీచుడు రాము సమ్మున హతుండై లేడి రూపంబు క్ర
న్నన వర్జించి మహాశరీర మడరన్ బ్రాణాలు వీడెన్ వడిన్. 638

చిత్ర కేయూరములు దాల్చి చెలువు గూర్చు
నెల్ల భూషణు ధరియించి హేమమాల
కలిగి భువదంష్ట్రలు గల రాక్షసుండు భువిని
తూర్జముగ నెత్తుటఁ దడిసి దొర్లఁ జూచి. 639

రాముండును లక్ష్మణుని వాక్కులను దలంచి
మదిని సీతను దలపొసి మాయ యిదియె
అనుజుఁ డన్నట్లు మారీచుఁ దాచరించె
నిపుడు మారీచుఁ జంపితి నిట్లు గూడ. 640

అటుల హాసీత! హాలక్ష్మణా! యటంచు
నధిక మైసట్టి ధ్వనితోడ నార్చి యార్చి
చచ్చె మారీచుఁ డిప్పు డీస్వరము తాను
అలకించి జానకియు నేమగునో గాడె. 641

ఆ మహాబాహు లక్ష్మణుఁ డేమవస్థ
యందునో గద యనుచు ధర్మాత్ముఁ డై న
రాముఁడును యుల్లు మని రోమరాజి
గగురు పొడవఁగ భయమును మిగుల బొంది.

841

హరిజ రూపము దాల్చిన యనురుఁ జంపి
అతఁ జాడిన మాటల నాలకించి
మఱొక లేడిని జంపి తన్మాంసము గొని
వడి జనస్థానమువయిపు నడువ సాగె.

842

వనిని వినఁబడ్డ యార్తుని స్వరము ప్రియుని
స్వరముతో సమముగ నుండు బెఱిఁగి యపుడు
సీత వలికె లక్ష్మణునితోడ శీఘ్రముగనె
“అరిగి రాముని వృత్తాంత మరయు మిపుడె.

843

నాయెద జీవితంబు చలనంబయి యున్నటు నిల్వ; విట్లు వా
పోయెడి యేడ్పు వింటిఁ గద, ప్రోవుమి యీవని నేడ్పు నన్ను నీ
వో యటు పోయి సింహవశ మొందిన యెద్దటు, దైత్యరాడ్వకుం
డై యటు రక్షకై పిలుచు నన్నకునై వరువెత్తు వెంటనే.

844

ఇటులన్ జానకి చెప్పినప్పటికిఁ గానీ లక్ష్మణుం డన్న య
ప్పటి యాజ్ఞన్ దలపోసి వెళ్ళ కటు నిల్వన్ సీత వల్కెన్ క్రుధన్
ఇటువం టప్పుడుగూడ నన్నదరి కేమీ పోవు సౌమిత్రి! నీ
విటులన్ ప్రభాతకు మిత్రరూపమున నిందే యుంటివే శత్రువై .

845

రాముఁడు సశయించుచుండఁగ నేమి యిటులు
కనుట కిష్టపడెదు నన్నుఁ గొనుట కొఱక
లక్ష్మణా! నన్నుఁ గొనుట కారామునిపుడు
ననుసరింపక యుంటివి యాశతోడ.

846

వ్యసనమే నీకుఁ బ్రతుమని యాత్మఁ దలఁతు
నీకు నన్నపై స్నేహంబు లేక యుండె
కనుకనే మహద్భుతి రాముఁ గనకె యిప్పుడు
నిశ్చలంబుగ స్థిరఁడవై నిలిచి యుంటి.

[47

ఎవనిని బ్రధానముగఁ గని నీవిటకు వచ్చి
తతఁడు సంశయావస్థలో నణఁగు చుండ
ఇంక నీయాశ్రమమున నే నిట్టులుండి
యేమి చేయవలసి యున్న దిప్పుడు నాకు.

[48

అనుచు బాష్పకోకమ్మున నవసి, హరిణీ
కరణి హడలు సీతఁ గని లక్ష్మణుఁడు వలికె
వదెన! నాగ గంధర్వ దేవాసురాదు
తెవరు నన్నఁ గెల్వఁగఁ జాల రిది ద్రువంబు.

849

సరులందున్ సురలందుఁ గింపురుష గంధర్వాదులం దేనిఁ గి
న్నరులందేని పిశాచులందు నయినన్ దై త్యాదులందై న నె
వ్వరు నింద్రోవము రాము యుద్ధభువిలో వారింబి పోరంగ జా
లరుదేవీ! యిది నిశ్చయంబు మది నేలా భీతి నీవొందెదే.

[50

అనిలో రాముఁ డవధ్యుఁ డెవ్వరికి నేలా! యిట్లు వాక్రుత్తు వీ
వనిలో రాముఁడు తేనిోయప్పుడు నినున్ వర్జించి నేనేగఁ జా
లను, ముల్లోకము లీశదేవులను గూడంగట్టుకొంచున్ వడిన్
చనుడేఱన్ సరె వీరు రాముఁ గెలవన్ శక్యంబె యెం దేరికిన్.

[51

హృషి సంతృప్తిని బొందు మీవ్యధ విసర్జింపందగున్ జమ్బి యిం
యదనన్ లేడిని జంపి వచ్చును ప్రియుం డాలస్యమే చేయఁ డీ
యదియో రాముస్వరంబె గా,దనలు దివ్యంబై నఁ గాదింక నా
యది *గంధర్వ పురంబువంటి దయి డైత్యాదిష్టమౌ మాయయే 652

నిను వై దేహి! మహాత్ముఁ డన్న మృగమున్ దేఁబోయి న్నాసంబుగా
విను, నాయం దిడి యేగె, నిన్ విడిచి దేవీ! వెళ్ళఁగాఁ జాల నీ
మనకో, శూర్పణఖన్ విరూప నానరింపంగా జనస్థాన మో
ర్చిన క్రూరున్ ఖరుఁ జింపుటి మొదలు వచ్చెన్ రాక్షస ద్వేషముల్. 653

అసురుల్ హింసలఁ దేలి యాడుదురు, వాక్యాలెన్నొపల్తీర్తనిం
దు సృజిం, త్రానుడులం గుఱించి మనమెందున్ గూడఁ బట్టించుకో
నసలే కూడ. దటంచు లక్ష్మణుఁడు నొయ్యన్ బల్కఁ గండ్లెఱిఁజే
సి సుతీవ్రోక్తులు సీత యల్లి వచియించెన్ సత్యవా గ్గక్షణున్. 654

కరుణాహిన! యనార్య! ఘాతుక! కులాంగారుండ! యీరాము దు
ర్భర కష్టంబులె నీకు నిష్టమని నే భావించెదన్ రాము దు
ర్భర కష్టంబులఁ జూచి యిట్ల నెదు దుర్భావాన, నీవంటి దు
ష్కరులౌ ఛన్నులు జ్ఞాతులం; దివియు నాశ్చర్యంబులే లక్ష్మణా. 655

కడు దుష్టుండవు: నన్గొనన్ భరతుచేఁ గానీ యిటుల్ పంపగం
బడినావో యిది నీదొ యాభరతుదో! మ్రత్యాప్తి సిద్ధింప ది
పుడు నేమాత్రము; నెట్లు లుత్పలతనున్, బొందమ్మిబోల్ కన్నులౌ
పౌడుభర్తన్ బ్రియు నాశ్రయించియు నికన్ బ్రేమింతునే ఘద్రునిన్.

656

* వేదాంతులు సంసారమును గంధర్వపురముతో పోల్చెదరు. గంధర్వ
పురము లేనట్లే సంసారము లేదని దాని తాత్పర్యము. అట్లే యాస్వరము
గంధర్వపురమువలె లేనిదే రామునిది గా దని భావము.

వినుమో అక్షయః! నీకు ముందే మనువుల్ వీడంగలన్, సుంత యిం
దనుమానం బింక లేదు రాము విడి నాప్రాణాలు నిల్పన్ భువిన్
క్షణమే, నందును సీత దారుణముగన్ మైబుల్కరింపంగ యు
ల్లనఁ బల్కన్ వశి యైన అక్షయఁ డనెన్ హస్తాబ్జముల్ మోడున్.

657

జానకి! నీవు వల్కిన వచస్సుల కుత్తర మీయఁ గోర నె
ట్లనియు నాకు దైవతము, వీవిటు వల్క. నయ్యుక్త మిట్టులన్
చానలు వల్కఁ జిత్రమెటు, చానల కిద్ది స్వభావ, మిట్లు లో
కానను నొప్పె, స్త్రీల్ చలలు కష్ట లధర్మలు భేదకారిణుల్.

658

ఇటు నాదీనుల నెఱ్ఱఁ గాల్చిన శరంబే గ్రుచ్చినట్టిట్టిని
కటు వాక్యంబు సహింప నేను జనకజ్ఞాపూత్రి! యీకానలో
నిట నున్నట్టి వనేచరుల్ మిగుల వింద్రదేగాక, పల్సాక్షులై
యిటు న్యాయంబుగఁ బల్కు నన్నిటు కరం బీవన్న యన్యాయముల్

659

అన్న వాక్యంబు తలఁబూని యాగియున్న
నన్ను నిటు స్త్రీస్వభావంబుననె కరంబు
సంశయించుచున్నావు చీ! క్షణములోన
నాక మొందుచు నుండివి నయతఁ జూడు.

660

ఎటను రఘురాముఁ డున్నాఁడో యటకె పోదు
ఓశుభాస్య! నీకును శుభం బొదవుఁగాక
అఖిల పనదేవతలు వికాలాక్షి! నిన్ను
నిపుడు సర్వవిధముల రక్షింతు గాక.

661

హరుణులై యగు నిమిత్తములు నాకు
నిచట మిక్కిలి నావిర్భవించుచుండె
మరల నాముతోడ గదాడ నేనరుగుదెంచి
సుఖమును నున్న నిన్నిటం జూడంగలనె.

662

అనుచు అక్షుణ్డ డనఁ, గండ్ల వ్రతు లురల
ఏన్నుచుం గజోరముగ సేత యిట్టు అనియె
రాముం గనక గోవాపరిన్ రయము చాత్తు
ఆరిని పోసికొందును నదైనుండి వడుదు.

663

ప్రబల విషమును త్రావుదు వహ్నిం బడుదుం
నాని రాముకంటెను నన్యు నేను సోక
సనుచు అక్షుణ్డ గని యార్చి వ్యధల సేత
బాధచేఁ గేలఁ బొట్టను బాదుకొనియె.

664

అటు లార్తిన్ గని యేడ్చుచుండిన విశాలాక్షిన్ సతిన్ జానకిన్
అట వీక్షించియుం బట్టించు విమనుండై యూరడింపండు, పి
మ్మట నాసీతయు సుంతయున్ మఱిదితో మాటాడ, దాలక్షుణ్డ
డటు కేల్పొడిచి మ్రొక్కి సీతఁ గనుచు న్నారాము చెంతన్ జనెన్. 665

సీత వరుషులుగా నట్లు చెప్ప నలిగి
అక్షుణ్డడు వెళ్ళగోరకె రయము వెళ్లె
ఇంక అది గాంచి రావణుం డింతలోనె
సీత కడకుం బరివ్రాట్ట రీతిం జనియె.

666

సునువుఁ గామోయుమును కంఠమున వేర్చి
శిఖము భ్రతము పొదుకల్ చెలువు లీన
దండము కమండలు లెడమ దండ వ్రాల్చి
రావణుండు సీతఁ గనెఁ బరివ్రాట్టె యగుచు.

667

అతిబలుఁ డగు రావణుఁడును

వతియు మఱిది దరిని లేని పడఁడిని సీతన్

అతి తొరగఁ గనె శశి రవి ర

హస్త సంధ్యను ఘనతాపంబు సోనసిన యట్టున్.

668

అతి దారుణుఁ డగు నాతఁడు

సతిని యశ్వస్వీనిని రాము జ్ఞాయను దరిసెన్

ద్యుతి గల చంద్రుఁడు దరిలే

ని తఱిని రోహిణిని నాశని గ్రహ మటులన్.

319

దారుణ కర్ముని రావణుఁ

గ్రూరు జనస్థానమున మొలుచు వృక్షంబుల్

ఆరసి కడలవ యచ్చటి

మారుతమును మెదలక యుండి మౌనం బూనున్.

670

ఎడతెగక పాటు చుండియు

వడి గల గోదావరియును భయమని నెఱుంగ

బడు కనులఁ జూచు రావణు

హడలుచుఁ గని మెల్ల మెల్ల నరుగం దొడఁగెన్.

671

అప్పుడు భవ్యముగఁబతిం

డప్పక భావించుచున్న తరుణిని సీతన్

చప్పుడు చేయక దైత్యుఁడు

చప్పునఁ గనె, జిత్రం గనెడు శనియో యనఁగన్.

672

పాతకి దైత్యుఁడు భవ్యపు

రీతిఁ దృణచ్చన్న కూప లీలను దగు నా

మాతకుఁ డారాము సతిని

సీతను వీక్షించి యచటఁ జెంతనె నిలిచెన్.

673

వ. అట్లు దరిని నిలిచి.

హిలుహి దంతము లోష్ణముల్ దనరగా, హృష్టేందుఁబోల్ ముద్దు మో
మలరన్, దామరపూరిం బోల్ గనులఁ జెన్నె సీత కాశీయమున్
గలదై జానకి బాచ్చకోశములు నిండన్ బర్హళాలంగణ
స్థలి భర్తన్ దలపోయుచుండ ఖలుఁడౌ తద్రావణం డారసెన్. 674

కని కామోందుఁడె యౌచు రావణుఁడు చక్కన్ పేద మంత్రంబులన్
విన హెప్పించుచు, రాముఁ డుండని తతీన్ జెందమ్మి లేనట్టి ల
క్ష్మిని తోపించుచు, మేనితో వెలుఁగు నాసీతన్ ప్రళంసించి యి
ట్లనె బంగారపు మేనిపై బసుపుఁ బుట్టం బూను నీవెవ్వరే. 675

అమలం బౌచు విశాల మీకనులు, నీవౌ నల్లగ్రుడ్డివ్వి యం
తమునం దెఱ్ఱని జీరలన్ దనరు, పీనంబై వెడల్పై నితం
బము మీటున్, కరి హస్త శోభలు తొడల్, ప్రాథంబులై బల్ని యూ
ర్ధ్వముఖంబై కలిసుండెఁ దాళఫల పృత్తాల్ రత్నరమ్యాల్ చనుల్. 676

ఓసి: విలాసిని: సుందర

హాసిని: చారురదన: హృదయంగమ నయనా:

ఓసుందరి: నామదిని న

దీనలిలము తటమును బలెఁ దెగ హరియింతే.

677

గుప్పితి నిముడు నడుము గల

యొప్పులకుప్ప: నినుబోలు నువిదను గనలే,

దిప్పగిది దై వి కిన్నరి

యొప్పుల గంధర్వి యక్షి యొప్పుదు సమమై.

678

ఇటు లోకోత్తర సౌకుమార్యమును, నీయీప్రాయమున్ గాన నుం
డుటయున్ నాకివి పిచ్చిడున్, శుభము నిన్నుం బొందు, నీవిందు నుం
డుట యర్హంబును గాదు రాక్షసులు నెందున్ గామరూపంబుతో
నిట సంచారము చేయుచుండియు భయంబే కూర్పు నీకెంతయున్.

678

సరసంబై చెలువై సుగంధు లగు ప్రాసాదాగ్రముల్ భమ్యమౌ
పుర బాహ్యోపసమల్ చరింప నుచితంబుల్ నీకు, నీలాక్షిరో!
పరమౌ మాల వరంపు భోజ్యము వరంబౌ ఐవ్వలున్ మేల్ నగల్
పరుండౌ భర్తయు నీకు నుండవలయున్ పద్మాక్షి ! యుం చెంచెదన్.

480

ఎవతె వీవు దుద్రులదాని వేమొ, వసుల
దానివా లేక మరుతుల దానివాదె
ఓవరారోహ! దేవతగా వెలిగెద
వనుకొనుచు నుండి నిప్పుడు నిను దలంచి.

481

ఇటు గంధర్వులుగాని కిన్నరులుగాని దేవులుంగాని రా;
రిట నారాక్షసు లుందు, రేవిధముగా నీవిందు నేతెంచినా,
విట సింహంబులు వ్యాఘ్రముల్ మృగములున్ ఋక్షంబులున్
వానరుల్

పటువౌ రాపులుగుల్ సివంగు లడరన్ త్రాసంబు నీవాందవే. 682

మద మొప్పారెడి ఘోర కుంజరములుం బల్ వ్యాఘ్రముల్ మీరెడిం
గద, యేతాదృశ భీకరాటవిని నొక్క రైల్లు భీతిల్ల వే
మిది; నీవెవ్వతె, వేరిదాన విటు, లీవెందుండి యేతెంచినా,
వెది యే హేతువుచేత దండక వనం బిట్టుల్ చరిం తొంటివై. 683

అని పద్మాహ్మణు డట్లు రావణుడు దుష్టాత్ముం డనన్ సీత యా
తని బూజించి, శుభాసనం బతిథిసత్కారంబు పాద్యమ్ము ప
క్తిని నర్పించుచు, నెల్ల సిద్ధిమని- విద్వేషింప రాకుండి సౌ
మ్యుని యట్లుండి కుసుంభవస్తుగ డగు దైత్యుం గొల్చె విప్రుంబలెన్.

684

ఇదె దర్బాసన మీపు స్వేచ్ఛగను నిందే యింకఁ గూర్చుండుమీ
ఇదె పాద్యంబు ప్రతిగ్రహింపు, వనియందే యుండు చూడఁజికం
బిదె, నీవున్ ప్రేమితంబు వీనిగానుమీ యిందంచు నాసీత యె
ప్పు దలన్ ద్రిష్టచు బల్కి నామెను హరింపఁ గోర్తెగా చాపుతై. 686

పిదప సువేషుడు వేటకు
పదపడి వెళ్ళిన పతి కయి బావ మఱుదెక్తై
అదె పనిగఁ జూచె జానకి
మది శ్యామల వనమె తోడె మఱి కని దెవరిన్. 687

అమరి పరివ్రాజక వే
షముతో నేతెంచి జనకజను హరియింపన్
స్వమతిఁ గను రావణుతో
నమలిన జానకి తనంత ననియెను నిటులన్. 688

ఈతఁడు బ్రాహ్మణుఁ డతిథియు
ఈతనికిఁ దెలుపనిచో శపించువా యనుచున్
సీత క్షణము తలపోసియు
నీతీరుగ నతనితో వచ్చిందెను నపుడే. 689

మిథిలాధిపతి మహాత్ముఁడు
ప్రథిత గుణుం డైన జనకరాజు కుమార్తెన్
ప్రథితను సీతయన, ద్విజా
గ్రః ధరణి నీకు శుభ మవుత రాముని భార్యన్. 690

ధర నిక్షాకుల సర్వకామ సుసమ్పద్దంబౌ గృహంబందు వీ
నరులున్ కొందని భోగముల్ గనుచు నుండన్ రాజు శ్రీరాము నీ
యురుధాత్రిన్ యువరాజుచేయఁ బడుమూడో యేట సామాన్యుడై
యురుసామగ్రిని కూర్చ యత్నముల నెన్నో చేసె సంప్రీతితో. 691

అప్పు డార్య కైక వాని నరసి మామఁ
బతిని నిగ్రహించియు రెండు వరము లడిగె
అందు నానుక్మతంబుచే నడవికిఁ బతి
చను డొకటి, భరతాఖిషేచనము రెండు.

681

అటుల సత్యసంధుని భర్త నధిపు నడిగి
రాముని నభిషేకించుచో బ్రదుకఁ జత్తు
ఇక భుజింప నీళ్ళాన నిద్రింప నెపుడు
అని పలుకు కైకఁ గని రాజు ననియె నిట్లు.

682

ఎన్నో విలువైన వస్తువు లిడెద ననియెఁ
గాని స్వపతి ప్రార్థన నామె కాలఁదన్నె
అపుడు తేజస్వి పతి కిర్వదైదె * యేండ్లు
నాకు పదునెన్ని దేండ్లు జన్మంబు మొదలు.

683

ధరరాముండని ఖ్యాతి హింది గుఱి సత్యాత్ముండు ప్రాణిప్రియుఁ
డరు బాహుండు విశాల నేత్రుండగు పూజ్యంబుత్రుఁ దేజస్విభా
సురతేజుండును కామియౌ దశరథ క్షేణేశుఁ డాకై శకున్
కరమున్ వాంఛయుఁ బ్రీతి గూర్చనభిషేకం బాచరింపండటన్,

684

* జనకునికి దొరకక పూర్వము ఆరేండ్లు సీతకు ఉన్నవి. ఆ దొరక
సమయమునే జన్మగా మనము గ్రహింపవలెను. పెండ్లియైన పిదప
అయోధ్యలో 12 ఏండ్లు ఉన్నది. కాన 18 ఏండ్లు అని చెప్పుట 6
పోవుచున్నది. వనవాసము 12 ఏండ్లు. ఈ 18 తో 12 కలవగా 30
ఏండ్లు అగును. అదివరకు ఆరేండ్లు కలవగా 36 ఏండ్లు అని యనుకోవ
వలయును. (చూ. వివరము బాలకాండ పీఠికలో).

పిదప నభిషేకమునకును పితృ సమీప
మరుగు దెంచిన పతి రామునరసి కైక
యనియె నీతండ్రి ధృతితోడ నాజ్ఞయిడిన
యీ పలుకు నాలకింపుమి యిపుడె రామ,

౪౯౫

భరతు నికఁ గంటకములేని ప్రధితరాజ్య
మివ్వవలె, వనిఁ బదునాలుగేండ్లు నేపు
నుండవలె, వనికేగి నీవుండి తండ్రి
నిపు డన్యతమునుండియు విడిపింపురామ:

౪౯6

అనుచు కైకేయి యన భయంబె లేని
మత్పతి దృఢ ప్రతుండయి మాటయిచ్చె
నెపుడు మాట తప్పఁడు సత్యమే వచించు
అన్యతమాడఁ డిదె ద్విజ! యాయనఘడిక్ష

౪97

రాము పినతల్లి కొడుకైన లక్ష్మణుండు
వీరుడన్నకు సాయమై వెడలివచ్చె
ఆతఁ డాశ్రమహంత ధర్మాత్ముఁ డన్న
వనుసరించె నాతోడ జడను ధరించి.

౪98

కైకకై మేము నీదండ కాటవికిని
సకల రాజ్యము నుండియు జాతీవడియు
తేజసున గభీరమగు మహోగ్రవనిని
తిరుగుదుము, విశ్రమింపుము ద్విజ వరేణ్య!

౪99

ఇంతలో వన్య మాహార మిటకుఁ బతియు
పృష్కలంబుగ తెచ్చియు నిపుడు వచ్చు
నీవెవరు గోత్ర మెది కులంబేది సరిగ
తెలుపు, మీవని నొంటివై తిరిగెదేల.

700

వ. అని రాముని వత్తి సీత ప్రశ్నించు మహాబలుండును రాక్షసాధి
పుండు నైన రావణుండు తీవ్రముగ వద్దతిని ఇట్లు పలికెను. 701

ఎవడన్నన్ సుర వన్న గానురులు ఈయెల్లన్ జగంబుల్ భయం
బు వహించున్గదో యట్టి రావణుండఁ బువ్వుంబోడి సీతా? నిశా
* ట విభుండన్ కనకాంగి: నట్టుదగు పుట్టంబున్ మెయిన్ దాల్చు ని
న్నవలోకింప మదీను కామినులయం దానంద మొందన్ జామీ. 702

సకల దిక్కులనుండి తీసికొని వచ్చి
యున్న యుత్తమస్త్రీలలో మిన్న వగుచు
నాకుఁ బట్టమహిషి వయి లోకమంతు
భాగ్య భోగాలు గను; నీకు భత్ర మవుత. 703

ప్రమదా! లంక యనంగ నాకొక మహావట్నంబు సంద్రంబు మ
ధ్యమునన్ సంద్రమునేతఁ జుట్టబడి శైలాగ్రంబునం దొప్పు,నం
దు మనోజ్ఞం బగుఁ బూవుదోటలను నాతోడన్ విహారాలు చే
సి మహానందము పొంది కాననములన్ సీతా స్మృహన్ దేవికన్. 704

ఈవు నాకు భార్యగ నవుదేని సీత!
అయిదువేల దాసీలు సర్వాభరణలు
నిను గొలుతు రొచు రావణుం డనంగ సలిగి
యిట్లు విమలాంగి సీత నిందించి యనియె. 705

శైల మటు స్థిరుని శక్రవంటి విభుని
వత్తి, రాముఁ గొలుచుట వ్రతము నాకు

అంభోధి యుట్టుల నక్షోభ్యుఁ *వటబంధుఁ
 బతి రాముఁ గొలుచుట వ్రతము నాకు
 సర్వలక్షణ యుక్తు సత్యసంధు నృసింహుఁ
 బతి రాముఁ గొలుచుట వ్రతముఁ నాకు
 వృధు బాహుఁ బృథువక్షు విపుల సింహగమనుఁ
 బతి రాముఁ గొలుచుట వ్రతము నాకు

పూర్ణచంద్ర దాన్యు దశరథ పుత్రు వశిని
 వతిని రాముని గొలుచుట వ్రతము నాకు
 నీవా నక్కవు సెంహిని నేను మూర్ఖః
 సూర్యు వ్రతభఁ బోలె నను నీవు సోక లేవు.

706

రాముని ప్రేయసత్తీన్ రావణ! గోరెదు
 *కడు బంగరు తరులఁ గంపి వటరః
 అఁకొన్న సింహము నాశీవిషము నోడి
 వాడి కోరను లాగ వేడు దటరః
 మందరాద్రిని గేల మడఁచియుఁ దిరిగెదె
 కాలకూట విషంబు గ్రోలి మనుదె
 సూదితోఁ గను తుడ్చి ఘోరము నాల్కిను నాకి
 మెడబండ నిడి వార్ధిఁ గడవఁ దలఁతె

ఇందు సూర్యులఁ గేల హరింపఁ దలఁతె
 మండు నగ్నిని బట్టతో మావ నెంతె
 ఇనుప శూలాల చివరఁ జరింపఁ దలఁతె
 రాముసతి శుద్ధఁ గోరెదు రావణుండః

707

-
- * వటమువలె వ్యాపించిన బంధువులుగలవానిని
 - * బంగారు చెట్టును కలలో చూచిన వాడు చచ్చునని నిమిత్తజ్ఞులు,

ఎక్కడ ఆసింహ మెక్కడ ఈ నక్క
 ఎక్కడ రఘురాముఁ డేడ నీవు
 ఎక్కడ పంద్రంబు నెక్కడఁ గాబువ
 ఎక్కడ రఘురాముఁ డేడ నీవు
 ఎక్కడ బంగార మీసిన మిను మేడ
 ఎక్కడ రఘురాముఁ డేడ నీవు
 ఎక్కడఁ జందన మెక్కడ బురదయు
 ఎక్కడ రఘురాముఁ డేడ నీవు.

వీనుఁ గెక్కడ నెక్కడ ప్రమాను పిల్లి
 గరుడుఁ డెక్కడ నెక్కడఁ గాకిపిట్ట
 నెమలి యెక్కడ నెక్కడ నీరుకాకి
 హంస యెక్కడ నెక్కడఁ జవిటిగ్రద్ద
 రాముఁ డెక్కడ నేడ దురాత్మః నీవు.

708

ఆ మహి తేంద్రుని బోలిన
 రాముండు చేత ధను వూని రాజిలి యుండన్
 ఏమియుఁ గాను హరించిన
 నీమహిఁ బురుగు దినిన మణి యెటులన్ గాదో.

709

అని యిటుల సాధు భావము
 దనరిన సీత దృఢముగను దైత్యుని తోడన్
 అని గాలి కదలు కదలి వ
 లెను తనుగాత్రంబునఁ గదలెను నచ్చోటన్.

710

ఆట వడఁకెడి సీతను గని
 పటుమృత్యు సమ ప్రభావ భావముతోడన్
 ఇటు స్వకులము, కర్మబలము
 నట రావణుఁ డనె జనకజ యార్తి గనంగన్.

711

ఇటు వరుషముగ సీత వచింపఁ గాంచి
నుదురు గను బొమ్మముడి పెట్టి పిదవనలిగి
రావణుఁడు సత్వరముగ సంరంభ మొప్ప
ప్రబలి సీతకు బ్రతుకైతరంబు నొసఁగె,

712

వైశ్రవణునికి సాక్షాత్తుపత్ని సుతుండ
ఓసి! వర్షార్థిని! విను ముర్ఖియందు
దశముఖుండను మిగులఁ బ్రతాపయుతుండ
రావణుం డంద్రు, నీకు భద్రంబ యవుత.

713

ఎవని వీక్షించి-మృతిఁ జూచి జను లట్లు
అమర గంధర్వాదు లడలుచుండ్రొ
ఎవఁడేదొకతన వైశ్రవణుని నెక్కటి
కయ్యాన నోడించి ఘనత కెక్కి
ఎవని భీతిని దనయులు వీడి ధనదుండు
కైలాసగిరి యందుఁ గాలు పెట్టి
ఎవఁడు స్వేచ్ఛగను బోయెడి పుష్పకముఁ గెల్చి
యాకాశమున హాయి నరుగు చుండు

ఎవని క్రుద్ధ ముఖమె చూచి యింద్రముఖ్య
సురలు భీతిల్లి మిక్కిలి వరువు విడుదు
రట్టి సర్వరాక్షస భువ నాధిపతిని
ప్రబల రిపు విరావణుండను రావణుండను,

714

ఎట నేనుందునో యందు గాలి వెజచే స్వేచ్ఛాగతిన్ వీచలే,
దెట నేఁ బోవుదు నందు నుష్ణకిరణుండే భీతి శీతాంశువౌ
దెటనే నిల్చెద నందు చెల్లనలు కంపింపన్ భయం బొందుంగా
ఎటనేఁ జూచెద నందు నేర్లునయితం బేమాత్రమున్ పొజివే.

715

ఇంచున కమరావతి వలె నిద్రె నాకు
అంక యనువురి వార్ధిపారమునఁ గలదు
మోర రాక్షసావళి చేతఁ జూర్చితంబు
పొండరకుగు ప్రాకారాన ప్రభాజితంబు.

716

పలు బంగారపుఁ గడ్డలన్ వెలుగుచున్ మైడూర్యపుం దోరణం
బుల పొల్పొందుచు సత్సహస్తి రథ సంపూర్ణంబ యై తూర్య సం
కులమైయోపురి సర్వకాల పల వృక్షోద్యాన శోభా మహా
జ్జ్వలమై యున్నది యందు నీ వంది సీతా! యెంచ వీశ్రీలనే 717

సర భోగంబుల, దివ్యభోగముల నానందంబు నీ వొందుచున్
మొజచే పొందువు చావె మూడిన నరున్ రామున్: బువుంబోడి! యా
సంసున్ బుత్తుని నిష్టునా ధశరథశ్చాధీశుఁ డారాజ్య మం
దరయన్ స్థాపనచేసి మందఱులఁ డా నగ్రాత్మజున్ వీడె నూ. 718

మతియే పోయియు బ్రహ్మరాజ్యుండగు నీ మందాత్ముతో మౌనితో
గతియే యుండని రాముతో నడవి నే కార్యంబు గావించు, వీ
వతి లోకున్ సకలానురాధిపతిఁ దానై వచ్చి యున్నట్టి యీ
యతనూత్కృష్ట శరార్తుఁ డ్రోయకు విశాలాక్షీ! యి దన్యాయమా. 719

లొలుతన్ దన్ని పురూరవున్ దొలంగఁగాఁ ద్రోయించి యాపైని చిం
తిలు నాయూర్వశిచోలె భీరు యిటు నన్నె గెంటి యామీంద చిం
తిబుదే సుమ్మిరణాన రాముఁడు రవంతేన్ నాచు క్కాగ్గోటి కె
ట్టులు చాలం డిటు నీచుదృష్టమున నిట్టుల్ వచ్చునన్ బొందుమీ. 720

ఇటుల రావణుం డనఁ గడు నెత్తివడిన
కండ్లతోఁ గలుపుగ సీత కనవి పలికె
ఎల్ల భూతంబులు సమస్కరించు దేవు
వై శ్రవణు భ్రాతఁగాఁ జెప్పి పాపి వపుదు.

721

చంచ లేంద్రియుండవును దుష్టాత్ముండవును
కర్మతుండ విద్వి నిస్పృకుఁ గాఁగఁగొన్న
సర్వ రాక్షసులు నింక నాశంబె గాంత్తు
నీమపాపాన నీయుర్విమీంద దుష్టః 722

సురపతి భార్య శచిని నవ
హరించి బ్రదుకుట యశక్యమగుఁ గద యటలే
వరరాము వత్సి నను నవ
హరించి బ్రదుకుట యశక్య మగుఁ జుమి యనురాః 723

నిరుపమ శచి వజ్రాయుధు
కరమున లాగియును బ్రదుకఁ గలుగుదు వేమో
కర మమృతమానినను న
స్నారసి బ్రదుకుతోడ మోక్ష మొందం గలవే. 724

అట్టులన సీత, రావణుం డాలకించి
మిగులఁ జేయి చేయి చఱచి మేను పెంచి
మరలఁ బలికె నున్నతనై మత్సరాక్ర
మమును వీర్యమున్ నీవు కర్ణముల నిడవు. 725

దివి నిబ్బంపి భుజంబులన్ ధరణి నెంతే నెత్తు నెత్తంగలన్
భువి సంధ్రంబును త్రాగఁ జాలుదు యమున్ బోరన్ వధింపం గలన్.
రవిబింబంబు శరాల నడ్డంగల వ్రీల్చంగల్లుదున్ ధారుణిన్
ఉచిదా! కామదుఁ గామరూపిఁ బతి నన్నున్నతః వీక్షింపుమీ. 726

అని పల్కుచుండగ వర్కు నగ్నిని బోలి
యెఱ్ఱనై తుదనీలి దృష్టు లెసగె
సౌమ్య భిక్షుని రూపు క్షణములో త్యజియించి
కాలుని రూపానఁ గరము వెలిఁగె.

కను తెఱవడఁ దప్త కనక కుండలములు

దాల్చి నీలాభ్రాభ తనువె పూనె

విల్లు బాణముఁదాల్చి విద్యుత్తువలె మీరి

గొప్ప దేహము దాల్చి క్రూరుఁ డయ్యెః

అట్లు తనరూపు రావణుం డపుడు దాల్చి

రక్త వననంబుగట్టి- స్త్రీ రత్నమైన

సీతఁ గని- నీలి పాపిడి చెలఁగి యుండి

అందమగు నగల్ గల యామె కనియె నపుడుః

727

మీరి లోకప్రథితుఁబతిన్ గోరు దేని

త్వరగ నన్దేరు నేనీకుఁ దగిన వతిని

ఇప్పటికి నైన నను బొందు మీవు సీత!

నేను నీకెంతో శ్లాఘ్యుఁడ వైన ప్రేయుఁడః

728

ఎన్నఁడును నీకు విప్రీయ మేను జేయ

భద్ర మోసుష భావన వదలుమిపుడె

సాయెడల భావమును నిల్పు నయము మీఱ

నేను నీకెంతో శ్లాఘ్యుఁడ నైన ప్రేయుఁడ.

729

తన రాజ్యంబును బోవఁ గూలఁ బడి సిద్ధార్థుండునుంగకయే

తనకున్ జూపును మూడు రాము నెడ ముగ్ధా పండితమ్మనృ యే

గుణముల్ చూచి సురక్తవై తహహ మూర్ఘుండైన యాతండ్రి గా

ఘన రాజ్యంబు సుహృజ్జనంబు విడి నాగాఢ్యాటవలె గూలఁ బో 730

అని వాక్రుచ్చి ప్రేయంవదన్ సతిఁ బ్రియార్థున్ జానకిన్ పే యెదు

క్రింది కామంధుఁడ యౌచు నాకసమునంగూడన్ బుధుం డల్ల రో

హిడినింబోలె గ్రహించి యపైడమచేయే యెత్తి యాచేత జు

ట్టును మూరుల్ కుడిచేతఁ బట్టి నట దుష్టుండా నిశాటుం డికన్.

731

యముని వలె దీప్త దంష్ట్రలు
నమర మహాభుజః డయి గిరి యటు బుండెడి యా
యమరారిని గనుగొని సరి
భ్రమమున పనదేవతలును వజ్జిరి భీతిన్.

722

అట నిక మాయామయ మయ
కటు నాదంబులు మొరయగ ఖరహాహనమై
పటు హైమ చక్రము చదరఁ
ద్రుకుకున రౌహణ రథంబు దరిఁ గన్పించెన్.

723

విడిపించు కొనఁగ నిటు నటు
వడిగింజు కొని వడు సీతఁ బరుషోక్తులచే
నడలగ నడచుచు రావణుఁ
డొడిలోఁ బొదివి రథమునఁ బరుంధఁగఁ ద్రోసెన్.

724

బలిమిని రావణుఁ డప్పుడు
గలియఁగఁ బడి యదిమి వట్టఁ గడువడి వ్యథచే
నలిగి యశస్విని సీత ద
పుల కేగిన రాము! రాము! ప్రోవని యుజ్జెన్.

725

కామాంధుఁడయి యకామను
వేమటు లిట్టులు దొర్లు వివశను సీతన్
రాముని వత్నిని త్రాచుం
బామును బలె రావణుండు వట్టుక యెగిరెన్.

726

అటు సీత రావణుని చే
పటుగతిఁ దీసికొని పోవఁ బడుచున్ మింటన్
కటకటఁ బడుచును పిచ్చిది
యటు, ముతించెడి నటు నరోగ యట్టులు నార్పెన్.

727

అకట! సుహృభుజ! లక్ష్మణ!

ప్రకృతిగ నన్నను ప్రసన్న పటచెడి సౌమ్యా:

ఒక రాక్షసుం డలిగి తీ

సుక పోయెడి నన్నెఱుంగవు చూడుమి యిపుడే

778

రామా! జీవితము సుఖము

లీ మహి నర్థములు ధర్మకృత్యము కొఱకై

జే మఱు విడు నీవును నను

నీ మెయిని నధర్మముగ హరించుటఁ గనవా :

779

అవినీతుల వంచెడి వాఁ

డవుగద యొక్కత్రు వమనుఁడా! యిపుడీవున్

భువి నిట్టి పాపకర్ముఁడె

యపు రావణు శిక్ష చేయ నరుదే వేలా!

740

అవినీతుల కర్మకు ఫలము

అపి పెంటనె రాక యప్పి యదనున వచ్చున్

భువీఁ బంటలు వండుటకై

యపు కాలము రావలె గద యదె సాయంబౌ.

741

ఇటు వీఁడు కాల మియ్యది

తఱుకున జ్ఞానమును మావఁ డన్నుక రాఁగా

నిటఁ బాపము చేసెను ముం

డట రాముని వలనఁ జచ్చు దారుణమునకై .

742

అపుఁ: యిపుడు కై క సజాం

ధవంబుగాఁ గోర్కె దీరఁ దా ముడ మొందున్

భువి ధర్మకామియు కి

ర్తి వఱులు రామునతి యవహరింపం బడుటన్.

743

సను హరియించె రావణుం డని రాముతో
 చెప్పుడు విచ్చిన జేలచెట్టులార!
 సను హరియించె రావణుం డని రాముతో
 సనుడు మాల్యవదాదు అద్రులార!
 సను హరియించె రావణుం డని రాముతో
 సనుడు గోదావరీ హంసరార!
 సను హరియించె రావణుం డని రాముతో
 పలుకు డోవన్య దైవతములార

త్వరగఁ జెప్పుడు మీకిదే దండ మిడుదు
 నోజవస్థానమా! శరణొందు చుంటి
 ప్రేయుని ప్రాణాలకంటె గరియ మైన
 నను వివశను హరించె రావణుండు వినుము

744

ఆ మహాబాహువౌ రాముం డధికబలుండు
 స్వర్గలోకాన నున్నను త్వరగఁ దెచ్చు
 యమఁడె తాఁ దీసికొనిపోయి నప్పటికిని
 విక్రమించి శీఘ్రముగ రప్పింపఁ గలఁడు,

745

వ. అని యిట్లు సుశ్రోణియు ఆయతలోచనయు సగు సీత కరుణ
 ఉట్టిపడునట్లు విలపించుచు సుదుఃఖితురాలై చెట్టుపై నున్న గృధ్రమును జూచి
 రావణువశమునందుండి భయపడు చున్నదై ఇట్లు అక్రందించెను. ఓజహయూ!
 చూడు సన్ను పాపియగు ఈ రాక్షసింద్రుండు అనాథనువలె నెట్లు తీసికొని
 పోవుచున్నాడో ఈ క్రూరుడైన వికాచరుని నీవు ఆపలేవు. ఇతఁడు సత్త్వ
 వంతుఁడు నిర్భయుండు దుష్టుండు పైఁగా ఆయుధములు ధరించియున్నాడు

ఓజటాయా! సరిగా రామునికి అక్షణునికిని నేను అపహరింపఁబడినట్లు చెప్పుము. 746

సుంత నిద్రించిన జటాయు పంత సీత
యటపు విని రావణుని సీత నరసి వేగ
వాడి ముక్కుతో కొండంత వాడె యైన
యాతడంతట చెట్టుపై నమరి యనియె.

747

ఓరి దశముఖ! తొలి ధర్మ మొంది యుండి
సత్య మగు ప్రతిజ్ఞ కలిగి సరిగ నడచు
నేజటాయువన్, నే గృధ్రరాజు జమ్మి
గాప్ప వీర్యము గలవాడ నిప్పటికిని.

748

దశరథసుతుండు రాముఁ డింద్రవరుణ సముఁ
డఖిల లోకంబునకు రాజు నఖిల హితుఁడు
అట్టివాని ధర్మపతి యీయతివ సీత
యీమెనే నీవు హరియింప నెంచి నావె.

749

ఎటులన్ రాజయి యున్న ధార్మికుఁడు తా నిట్లన్యు భార్యన్ గ్రహిం
చుటకై పూనును, రాజు భార్యఁ గొను టిచ్చోటన్ విశేషించి యెం
తటి యువ్యాయము, నన్యు భార్యఁ గొనుటల్ ధర్మంబె, నింద్యంబ యా
సటు నేధీరుండ చేయు, నన్యుపతి భార్యన్ బోలె ప్రావం దగున్. 750

కలుషాత్ముండవు పాపివిన్ చలుండవున్ కష్టుండవా నీవ యె
ట్టులు నై శ్వర్యము నావిమానమును నట్టుల్ పొందినా వొక్కొ యె
ట్టుల నై నన్ భువిఁ గాముకుండు తనయాబోవంబు మానంగ లే
డెటులున్ దుష్టుల యింద్ల పుష్క మదియింటే నిల్పఁబో దెప్పుడున్. 751

ధరలో శాస్త్రములందు జెప్పనివియో ధర్మార్థకామంబులన్
వరులొ శిష్టులు రాజు లెన్నఁ దొనరింపంగోర, రాజులే
వరధర్మంబును సర్థకామములు; పాపంబేన్ తుదంజేసి గుణన్
వరధర్మంబులు రాజుమూలముగనే వర్తిల్లు లోకంబునన్. 753

పురిలోఁగాని స్పదేశమందయిన రాముం డామహావీరుడౌ
వర ధర్మాత్ముఁడువేరికేని యెటులున్ పుల్కాపరాధంబు నె
త్తతనిన్ జేయఁడ యట్టివాని కపరాధం బెట్లు గావించు వా
ఖరుండో శూర్పణఖన్ గుడించి యతిగాఁ గ్రాలెన్ జనస్థానిలో. 754

మును కష్టంబులు వేరికే నిడని రాముం డెంచి దుర్బృత్తుండౌ
టను జంపెన్ ఖరు, నిందుఁ గల్గు నిజ మింతన్ నీవ గుర్తింపు మా
తని భార్యన్ హరియింతు వేమి యిటు లా తండేమి గావించె నా
తని నీతన్ విడు వృత్రు నిండుడట రౌద్రంబౌ దృశన్ గాల్చురా. 755

తనకోరన్ విషమున్న సర్పమును వస్త్రంబందు బంధించియున్
గనకున్నావు మెడనదగెల్చిన యమోగ్రంశైన పాశంబుఁ గ
న్గొన వేభారము మర్త్యుఁ జంపదొ యికన మోయన్ దగుదానినే
తిన రోగంబులు తేకజీర్ణమగు భుక్తిన్ మాత్రమే పొందనా. 756

ఎది గావించిన ధర్మమే యశమే పేరే పొందఁగా లేమొ, య
య్యది యీమేనికి ఖేదమే, యది యెవం డత్యంతముం జేయు, న
ర్వది వేలేండులు నేను పుట్టి గడచెన్ బై తామహంబైన యె
ల్లధరన్ బాలన చేసితిన్ ద్విజము లెల్లన్ నంతనం బొందఁగన్. 757

మునుకండన్ యువకుండ వీవు రథి, నమ్ముల్ విల్లు చేఁబూనిపెన్
గద మీఱన్ గవచంబు దాల్చితవి యైనన్ జానకిన్ క్షేమ మొం
దఁదగన్ దీసుక వెళ్ళలేవు కనుచుండన్ నేహరింపంగ లే
వధే వీక్షింపుము న్యాయ హేతుల ధ్రువంబౌ వేదముల్ పోలికన్. 758

పెనుకూరుండవన యేని పోరుము క్షణంబే నిల్వ మోరావణా !
మునుపే యాఖరుఁ డట్లు చంపఁబడి యీభూమిన్ వడిన్ గూలునె
వ్వనిచే దైత్యులు దానవుల్ రణములఁ బ్రాప్తించి రోమృత్యు, నా
ఘనుఁడౌ రాముఁడె చేలచీర ధరుఁ డింకన్ వేగ నిన్ జంపులే. 758

ఇప్పుడే నేమి నినున్ బానర్పఁగల దవ్వే యేగి రారాల్పుతుల్
ఇప్పుడే చత్తువు, వారివల్లను భయంబీ వొందినా వెంత మా
త్రపు సందేహము లేద యిందు నిటనేఁ బ్రాణాంతో నుండ బ
ద్ధ వలాశాక్షిని రామురాణిని హరింపన్ లేవురా నిమఁడా! 759

ప్రాణములను సమర్పించి యైన గాని
దశరథునికిని తనయుడౌ దాశరథికి
నేను ప్రियము చేయ వలయు, నిలుము నిలుము
ఓ దశముఖ ! రావణ ! క్షణ ముండు కనెదు. 760

శక్తియున్నంత వఱకు రాక్షస విభుండః
సంగరంపు బాతిధ్యము సరిగ నిడదః
తొడిమ నుండి వండును బోలే తొరగ నిన్ను
ఈ రథోత్తమమునుండి ఈడ్చివై తు. 761

అని జటాయువు పచియింప నాలకించి
యలుకచే నెఱవడిన కన్నుల వెలింగి
మేలిమేల్చి బంగరు కుండలాలు కదల
రాక్షసుల రా జుజీకె పక్షిరాజువైని. 762

వ. అపు డామహావనమున తుఫానుచే నెగురఁ గొట్టఁబడిన మేఘములకు
వలె వారిద్దఱకు ఘోరయుద్ధము జరిగెను. తెక్కలతోఁ గూడిన మాల్యవత్పర్వ
తములువలె గృధ్రరాక్షసులు అద్భుతముగా పరస్పరము పోరాడిరి. పిదప వాడి
మొనలు గలిగి మహాఘోరము లైన వికర్ణు లగు నాశీకములను బాణములను

మహాబలుఁ డైన రాక్షసేంద్రుఁడు గృధ్రరాజుపై ని కురిపించెను. ఆ బాణము లన్నిటిని జటాయు పెట్టెట్టెని వాడిగోళ్ళతోదను కాళ్ళతోదను కాఁచించుచు రావణుని శరీరమును గాయపఱచుటయు నాతఁడు కాలదంపములనె నుచ్చు ఘోరమైన బాణములను శత్రును మర్త్యంపఁ దలచి తీసి వంకరలేని యా బాణ ములచే గృధ్రరాజును భేదించెను. ఆ గృధ్రరాజు కన్నీళ్ళు పెట్టుకొని చూచు జానకి వైపు చూచుచు ఆబాణములను లెక్కపెట్టక రావణునిమీఁదఁ బడి బాణము లెక్కిడి ముత్యాలసరముతో నుంకిరించఁబడియున్న వాని ధను స్సును విఱుంగఁగొట్టెను. అంత రావణుఁ డింకొక ధనుస్సు తీసికొని వందలు వేల కొలఁది బాణములను గృధ్రరాజుపై క్రోధమూర్ఛితుఁడై కురిపించెను. 769

బాణములచేతఁ జుట్టుకోఁబడి జటాయు
వపుడు గూటిలోఁ గల వక్షియట్లు దనరె
అంత నాబాణములను వక్షంతరముల
దులిపి కాళ్ళ విఠించె దమజ్జల ధనుస్సు.

784

అగ్ని సమంబైన యారావణధనుసున్
ఘన జటాయువును స్వవక్షముల విఠిచి

బంగారుజీనుల వఱలు పికాచాస్య
రథఖరములఁ జంపి రయమె యెగిరి

మూఁడు వేణుల కాడిఁ బొలిచి రత్నా లొప్ప
చక్రాలు రథమును సరగ విఱచి

కొమరు చంద్రుని బోలు గొడుగుఁ జామరములు
వహించు దైత్యులఁ బడఁగఁ ద్రోసి

ముక్కుతో నూతు తలఁగొట్టి భువిని గూల్చి
ధనువు గుఱ్ఱాలు సారథి ధరణిఁ బడఁగ
జానకిని నొడి లోపల సరిగఁ బట్టి
రావణుఁడు భూమిమీదను వ్రాలిపడెను.

785

రథము విడిగి భూమిని బడ్డ రాక్షసేంద్రుఁ
గని జటాయువున్ వనము మేలనుచుఁ బొగడి
మెచ్చ, జర నలసిన వక్షి మేను సరసి
పొంగి రావణుఁ డాసీతఁ బూని యెగిరె.

766

వ. అట్లు సంతోషించి సీతను ఒడిలో నుంచుకొని వెళ్ళుచున్న రావణు
నెదుర్కొని యాగృద్ధ్రరాజు జటాయువు మహాతేజస్సు గలవాడై ఎగిరి రావణు
నడ్డగించి యిట్లనెను.

667

వజ్ర సమ శరాల వణలు రాముని సతిన్
హరియింతు దైత్యుల మరణమునకు
బంధు మిత్రామాత్య బలముతో విష మిది
గ్రోలెదు దప్పికిన్ గ్రోలునట్లు
కర్మలకు ఫలంబు కలుగు నం చెఱుగని
జను లణఁగునటు నీవణఁగిపోదు
మాంసపు గేలాన మత్స్యము పోలిక
కాలపాశాన మోక్షమును గనవు.

ఎదురు కొనరాని రాఘవు లింక నీదు
నాశ్రమ నిరాకృతి పైవ నరయ రివుడు
పిఱికి వందపై నింద్యమై వణలు నిట్టి
దొంగపని చేతువెల్లరు దూఱునట్లు

768

వీరుడ వై తే పోరుమి
ఓరీ! రావణ! క్షణంబ నిల్వమి యిటనే
మీరి ఖరుఁడు చచ్చిన యటు
వీరులు నిందింపఁ జచ్చి వృథివింబడెదే.

769

కాలము మూడిన పురుషుడు
కూలంగ నే కర్మచేయుఁ గోరునో యదియే
బాలంగఁ జేయును, నీకును
కాలము మూడెను, నధర్మ కర్మ యొనర్తే.

771

ఏ కర్మను పాపం బగు
నా కర్మ నెవండు చేయు, నమరేబుండున్
ఆ కర్మ ఫలం బొందును
ఆ కర్మ ఫలము స్వయంభు వై నను పొందున్.

772

అనుచు జటాయువు శుభముగ
నని యారావణుని వీపు నంతటఁ బడుచున్
కని, దుష్ట కరిని మావటి
యనువున రావణుని - గోళ్ళ నంతయుఁ జీల్చెన్.

773

సఖ వక్ష ముఖాయుధుఁ
డఖిలాంగము రావణు నిది యటు పీల్చుచు నా
సఖముల వాని శిరస్సును
నిఖిలము కేశములఁ గూడ నిలుపునఁ బీకెన్.

774

అటు మాటి మాటికిఁ గడున్
జటాయు వపుడు వ్యథ పెట్టఁ జకితుం డగుచున్
కటకటఁ బడి పెదవి యదర
నట రావణుఁడు ప్రకంపమందుచు వడకెన్.

775

అతఁ డెడమ యొడిని సీత నదిమి వట్టి
క్రొధమున నొడలెఱుంగక మీఁద కెగిరి
దరి జటాయువు నఱచేతఁ జఱచి కొట్ట
వపు డెదుర్కొనె జటాయు వధిశక్తి.

776

వడి నెమర్కొని రావణు నెడమ భుజము
నాజటాయువు ముక్కుతో నపుడు కొఱుక
తెగిన చేతులు దైత్యు దేహమందు
పుట్టనుండి జ్వాలల పాము లట్లు మొలిచె.

776

పిదపన్ రోషముతోడ రావణుడు పృథ్విన్ జానకిన్ దింపి యా
యదనన్ ముష్టులతోడ పాదములతో నాగృధ్రరాజున్ వదే
వదె కొట్టంగ నటన్ మహాబలులెయో పక్షింద్ర దైత్యేంద్రు లే
పు దలిర్చన్ హిసరించి రాజి నటులా మూర్తంబు ఘోరంబుగన్. 777

అటులన్ రామునికై మహారణము చేయన్ జూచి యారావణుం
డట గృధ్రేంద్రుని వక్షముల్ చరణముల్ ప్రాంతాల్ విజృంభించి యు
ద్భుటఁడై ఖడ్గము నెత్తి నిర్వయత రౌద్రం బొప్ప భేదింప న
క్కట! పాపంబు జటాయువు ర్విఁ బడె శృంగం బట్లు స్వల్పాయువై.
778

క్షితిపై నెత్తుటఁ దడ్చి కూలిన విహంగేంద్రున్ స్వబంధున్ బలెన్
వెత పొంగన్ పరువెత్తి సేత దరియన్, నీలాభ్రముం బోలునా
సితవక్షస్కు నుదార వీర్యుని పరిక్షిణున్ జటాయున్ ధరా
స్థితుఁ జల్లంబడు నా దవానలపు భాతిన్ రావణుండుం గనెన్. 779

అటు రావణుండు కొట్టంగ
తటుకున నేలంబడిన యుదారచరితు ను
ద్భుట వీర్య జటాయువుఁ గౌ
గిటఁ గ్రుచ్చి శశిముఖి సేత కెవ్వన నేడ్చెన్. 780

గురుతులు, స్వప్నము శకుని
స్వర దర్శనములు సరులకు సౌఖ్యము దుఃఖం
బెఱుంగం జేయు నిమిత్తము
లిరవుగ నివి యుండుట కనిపించును మనకున్. 781

వసు నవహరించు పెద్దండ

యని మృగములు వక్షులు కని నటు వరుకె త్రేన్

కన వీసూచన రామా:

నను హరియించెడి వ్యసనము నమరె నటంచున్.

712

ఘనపాపి రావణుని బా

రినుండి నను గాచుట కయి ధృతితో మిగులన్

రణ మొనరిచి మ దభాగ్యం

బుననె జటాయువు క్షతుఁ డయి భువిఁ బడి యుండెన్.

713

నను రామ! లక్ష్మణ! త్వరగ

చనుదెంచియ ప్రోవుఁ డనుచు శాసకి సరసాం

గన మిగుల భీతి నొందుచు

వినువారికి దరి వినఁబడ విలపించెఁ గడున్.

714

నలిగిన పూవులు చెదరిన

వలు భూషణును జనకజ యవస్థను దెలుపన్

వలుగతి విలపించెడి యా

వెలఁడి వయిపు రావణుండు వెనఁ బరువె త్రేన్.

715

నునుండివెవోలెఁ జెట్టుల

బెనచేసికొనుచును బట్టి విడువని సీతన్

కని రాక్షసాధిపుండు రా

వణుండు విడు విడు మని కడువడిగా నటచెన్.

716

జనశూన్యం బైన వనం

బున రామా! రామ! యనుచుఁ బొగిలెడి సీతన్

తనమృత్యువున కయి గ్రహిం

చెను జుట్టును, యముని బోలి చెడు రావణుండున్.

717

అటు సీత పట్టుకొనఁబడ
 నటనిట సచరాచర మగు నఖిల జగంబున్
 ఎటులును తన హద్దు విడిచి
 పటుతర మగు సంధతమన వార్ధిని చునిఁగెన్.

788

పవనమువీచదు, వెలుఁగఁడు
 రవి, యతిడిసఁబుయి సీత గ్రహియింపఁబడెన్
 బువి దివ్యదృష్టిని స్వయం
 భువు చూచి మన పనితీతఁ బూర్తిగననియెన్.

789

అటు సీత పట్టుకొనఁబడ
 నట దండకవనిని నున్న యఖిల మహద్భుల్
 అటు రావణుని వినాశము
 తటుకునరాఁ గనిరి ముదముఁ దదువరి వ్యథయన్.

790

రామా! రామా! లక్ష్మణ!
 యోముఁడు నన్ననుచు నేడ్చు నువిదను సీతన్
 ఆమోసపు రావణుఁడును
 వేమింటికిఁ దీసికొనుచు వెడలెను త్వరగా.

791

పుటములు వేసిన బంగా
 నటు మెయి రంగు గలిగి, పసుపగు కౌశేయం
 బిటఁ దాల్చిన రాజాత్మజ
 చటులంబగు మెఱపువోలెఁ జక్కగఁ దనరెన్.

792

ఎగురు పసుపు సతివలువం
 దగి రావణుఁ డగ్నిఁ దనరు నగ మటు లెసఁగెన్
 మిగులన్ శుచి జానకి సిగ
 తొగజేకులు రావణు మెయిఁ దూర్ణము రాలెన్.

793

చదలం దెగిరిన బంగరు
ముది రంగు గలిగిన సీత పుట్టము వజ్రెన్
చదలున సంజను సూర్యుని
ముది రంగులచే నెఱువగు స్ఫుట మేఘ మటుల్.

784

సురుచిర నాసిక గల సుం
దరి మోముభ్రమన రావణాసురు నొడిలో
వజలిమ రాముండు లేమిని
నెఱి తామర తూడు లేని నీరజ మటులన్.

785

నీలంబా జలదంబును
జీలుచుకొని వచ్చెడి సరసేందుని బోలెన్
నీలి కురుల మధ్యమమున
లీలఁ గనుల గర్భ మటు వెలిగి నుదు రలరున్.

786

తెలుపై విమలంబయి ప్రభఁ
జిలికెడి నెఱి పళ్ళ పరుసచేతను మిగులన్
జెలుపై జానకి వదన
మ్మల మింటను రావణాంకమందుఁ దనర్చెన్.

787

సునుమంచు సోనఁ బ్రియద
ర్శన మగు చంద్రువలె నశ్రులఁ దగు సతి యా
ంసము సునాసికమై యె
ఱ్ఱి మోచి గలిగి పసిండి రంగుల వజ్రులన్.

788

రావణు భ్రమమున వజ్రకెడి
యావెలఁది ముఖంబు రాముఁ డట నుండమిచే
నేవిధి రాజిలదు, వగలు
నావిమలేందువు ప్రకాశ ముండని యట్టుల్.

789

పసిడి మిసిమి గల జానకి
అసితుడు రావణుని యాశ్రయంబున నుండెన్
అసిత మణి నాశ్రయించిన
పసిడి మిసిమి కాంతిచోలె వణలెను నచటన్. 800

నశినమువలె గౌరవం బయి
చెల్లువు పసిడి మిసిమి గలిగి చెలు వగు నగలన్
బొలిచెను జానకి, మెఱువది
జలదముఁ బొందిన సరణిని జ్ఞాతలిలోనన్. 801

తరువుల చివురుల నెఱుపగు
వరవర్ణిని సీత నీల వర్ణుని ససురున్
నెఱు బంగరు గొలువది
వర గజమునువలె వ్రకాశవణచెను నచటన్. 802

యోహమడి సీత నగల
ఘోషముతో రావణుండు కూడితనర్పెన్
ఘోషిలు మెఱుముల నీలపు
వేషంబున చనరు మబ్బువిధి నావేశన్. 803

హరియింపంబడు వేళ జానకి శిరంబందుండి నత్తైప్పులన్
విరివానల్ ధవణిన్ బడెన్, విరుల యావృష్టుల్ వడిన్ రావణా
సురు డేగన్ నలువైపులం దెగురుచున్ శోభల్ వెదంజల్లుచున్
మరలన్ రావణుడగ్గనన్ వడిఁ బడెన్ బ్రాప్తించు వాయూర్ధతిన్. 804

విమలంబై తగు నక్ష
త్రమాల యెత్తైన మేరుధరణి ధర పా
ర్శ్వములన్ దిరిగెడి రీతిని
సుమధారయు రావణునికిఁ జుట్టు భ్రమించెన్. 805

జనకజ చరణము సుండియె
మఱి భూషిత నూపురంబు మఱి జాతినదై
నును మెఱిపుల మండలమో
యన మెఱిసి మధుర నినాద మలరంగఁ బడియెన్.

803

చదలను మహాల్క్ష్మ పోలికఁ
ఁడిను తేజస్సుచేతఁ దగ దీప్తంబౌ
సుదతిని వడి రావణుడో
చదలం దీసికొని పోయె సత్త్వరముగనే.

807

అనలంపు ధంగు గలిగిన
జనకజ భూషణము లుర్విఁ జరచర వడుమన్
నినదముచేసెను పుణ్యం
బణంగ నాకసమునుండి వడు పుణ్యులటుల్.

811

జనకజ స్తనాంతరము నుం
డి నిండుచందురుని బోలి లీలం బడి జా
రిన హార మాకసము నుం
డి నేలకును జాటు గంగ లీలఁ దనర్చెన్.

815

క్షితి నుత్పాత పవన విని
హతమై నానాద్విజాలి నలరుచు వాతా
హతి ధూతాగ్రములై తగె
క్షితిరుహములు వెఱవకుఁ డని చెప్పెడి రీతిన్.

819

కమలంబు లెండి పోవ, భ
యము పడి సుత్యములు జలచరాదులు పోవన్
తమప్రాణము వీడిన పయి
విమల సరసులు సఖిఁ బోలెవెత సీత గనెన్,

811

నలు గదలనుండి వచ్చియు :

బులులును సింహములు మృగములు చక్షులు

ట్టుల భాయం బట్టి మోచే

నల సీతను ననుసరించి యుడె పరువె త్రైన్.

812

జలపాతము లత్రు లురల

చెలువగు శిఖరము లనియెడి చేతులు పైకిన్

నిలిపి గిరులు నేడ్చెడి యవి

వలెఁ దనరె రావణుండు సీతఁ బట్టిన వేళన్.

813

జనకజ నీడ్చి కొనుచును

చనువేళను జూచి రవియు జాలినె పడుచున్

తనప్రభయు తగ్గిపోవగ

చని పొండుర మండలుఁ డయి జలధిం బడియెన్.

814

ఇటు రాము భావ్య సీతను

నటు రావణు డీడ్చుకొనుచు నరిగెను గాదా

ఇటు నిఁక ధర్మము లే, దెది

యిటు సత్యము, ఋజుత లేద యన్మశంసతయున్.

815

అని సర్వ భూత గణములు

కని యేడ్వంగ దీనమౌ ముఖంబులఁ జిఱిలే

శ్చును జూచి చూచి కన్నీ

శ్చును దృష్టియును తెడిపో విలాపము చేసెన్.

116

అటుపంటి యవస్థను గని

యును పొరు మనుచును నేడ్చు నా వైదేహిన్

అటుల వడఁకు నొడలితో

నటు వనదేవతలు స్థామలై రి వనానన్.

817

ఇక హా! లక్ష్మణ రామ! రామ! యని జాలేపారు కంఠంబుతో
వికలంబా మదితో ధరిత్రి తలఱున్ వేమార్లు వీక్షించుచున్
మొకమున్ బాపిడి, బొట్టుజుట్టు నొకదై హే! బిచ్చిదై హే! జా
నకి నా మానిని నాత్మనాశనమున కంతన్ రావఁబడివేయెన్. 816

సుదతి కుచిస్మిత జానకి
స్వదయితుఁడు మఱుది మొదలు బంధులులేమిన్
స్వదయితు రాముని లక్ష్మణుఁ
బిడవఁ గనక భయము పొంది వెలవెలపోయెన్. 819

ప. అట్లు పాటుచు నాశనముపైకి నెగురుచున్న యారావణుని జూచి
జానకి దుఃఖితురాలై మహాభయ మొంది రోషకోదనములచే నెఱ్ఱపడిన కండ్లతో
భయంక రాక్షసులు గల రావణునిచే నటు తీసికొని వెళ్ళఁ బడుచు కరుణముతో
నేడ్చుచు నిట్లనెను. 820

మఱుదియుఁ బతిలేని సమయ
మెఱుగి ననుహరించి వరువులిడి నీచా! యీ
దురితంపుఁ గర్మమును నా
చరించుచును సేగుపొంది చావ విడేరా! 821

నను దొంగిలింపఁ దలచియె
మఱుగి పిఱికి పందపగుచు మాయామృగమున్
చనిపియు నాపతి దవ్వగఁ
జనునట్లుం నిజముగఖల! నలిపితివీచే. 822

ననుఁగావఁగ వచ్చిన యి
య్యునెఱుని మామామ సఖుని నతిగా వృద్ధున్
ఘను గృధ్రపతి జటాయువు
దినుతుని బడఁగొట్టి సేగు విడితివిపైఁగా. 823

కనిపించుచు నున్నది నీ
 ఘనవీర ము నేనె యింతఘనుడ నటంచున్.
 వినిపించితి విట నీపే
 డను, నన్ను జయించితివిర క్రూరరణోర్విన్.

824

ఇంతటి యనన్య కర్మను
 చెంతనె గావించి సిగు చెంద వదేరా!
 చెంత నెవరు లేమిని పరు
 నింతిని నేకాకినిని హరింతువు నీచా!

825

ఊరుండ నని తలచెడి నీ
 వీరత క్రౌర్యము నధర్మవికృతపుఁ గర్మన్
 ఆరిసి లోకంబున నీ
 పౌరుషమును జెప్పుకొంద్రు పూర్తిగఁ బురుషుల్.

826

మొదటనె పచించు కొంటివి
 గదచా నీశౌర్యము బల ఘనతయు భీ! భీ!
 విడిత కుల నింధ్య మిట్టిది
 త్పదీయ చారిత్ర్య ఘనత వ్రకటం బయ్యెన్.

827

ఇటు వేగంబుగఁ బరువిడి
 యిటు పొలుటె గాక శక్య మెయ్యుది నీకా
 ఇటు ఊరుండ వైతే నొక
 క్రుటి నిలునిలు మిట నుసురులతోఁ జనవెంకన్

128

ఇదె యాస్పద మతుల కనుల
 యెదుటం బడి సైవ్యముండి యేనియు క్రుటియేన్
 బ్రదుకం జాలవురా! యో
 మెధవా! రావణ! నిలవర! పీఠికీ! నీచా!

829

వారి బాణాల నిండుక స్పర్శ యేని
సెంత మాత్రము నీవు సహింపలేవు
ప్రజ్వలించెడి యగ్ని స్పర్శ సుంత
మిడత సహించలే నట్లు పుడమియందు.

878

నిండుకై బల్మి నను హరియింప నెంతు
వాప్రయత్నము నెల్ల నిర్లక్షకంబె
ఏను సురసముండౌ భర్త నెపుడు గననౌ
వైరి వశ నయ్యుగ జిరయుగ బ్రదుక నపుడు.

881

క్షితిలో నీత్రేయస్సును
హితమును నిజముగను నీవ యెఱుంగవునుమ్మీ
మృతి పొందెడి సమయమ్మది
యతిదరి రా నరుడొనర్చు పృథిరేకములన్

882

చనిపోవఁ గోరు నెల్లరి
కిని తమకు హితంబ యేదౌ క్షితిఁ దోచదులే
నిను మృత్యుపాశ మది గళ
మున బంధించిన యటుల నిపుడు గను చుంటిన్.

883

భయ మిడు నిచ్చోట భయమును పొందవు
సత్యమ వసిడి వృక్షములఁ గనెడు
నెత్తు దేరులు పాటు నిండు వైతరణిని
నసి వత్తపనమును నరయుచుంటి
వసిడి పూవులు గల్గి వైచూర్య వత్తముల్
గల యిన్న ముండ శాల్మలిని గనుదె
ఆ మహాత్ముని కిట్టి యవకారమును జేసి
విషపాయువోలె జీవింపఁ దలఁతె

దుప్పివారోగ్ర పాశ బద్ధుండవై తి
 కద్దు నావతిన్ బాధించి పఖండ వౌదె
 భ్రాత సాయంబు లేకరే పదియు నాల్గు
 శేష రసురుల త్రుడిఁ జంపె నావిభుండు.

874

అట్టి పర్వాస్త్ర నిపుణుండు నామహాత్ముఁ
 డెంతో బలశాలి రాముండు నిష్టభార్య
 నెత్తుకొని పోవు నిన్నింక నెంతో వాడి
 బాణముల నిట్టె వధియించి వై వ కున్నె.

875

చ. ఈవిధముగను ఇంక నితర విధములుగను పరుషముగఁ బలుకుచు
 రావణు నొడియందు నిటు నటు గింజుకొనుచు నుండి దీనముగా విలపింపఁ
 బాపాత్ముఁడైన యారాక్షసాధిపతి రావణుడు వణకిపోవుచు గింజుకొని తప్పిం
 చుకొనఁజూచు నాశానకిని అపహరించుకొని పోవుచుండెను.

876

ఇట్లు సీతను రావణుం డీడ్చుకొనుచు
 పోవుచుండ నేనాధుని పొంద కపుడు
 అపని గిరి శృంగమందున్న యయిదుగురను
 వాసర శ్రేష్టులను జూచె వనిత సీత.

877

అవిశాలాక్షి జానకి యపుడు పసిఁడి
 పట్టు టుత్తరీయము శుభాభరణములను
 వారి మధ్యను బడవై చె వారు తనదు
 నెలపు రామునికి వచింపఁ గల రటంచు.

878

ఈ త్తరీయము దీసి యాయుత్తరీయ
 మందు భూషణములఁ గట్టి యవని పైవ
 జానకిని దీసికొని పోవు సంభ్రమమున
 రావణుఁ డెఱుంగఁ డానగల్ నై చు జేమి.

879

వసువుఁ గన్నులు గల్గిన వానరులును
శ్రవణముల దాఁకఁ గనులున్న ప్రమద సీత
అటులు రామా! లక్ష్మణ! యని యార్వఁ గనిరి
జెప్పపాటు నేయని కన్ను లప్పగించి.

అటఁ బంపాసర నెల్ల దాటి తొరగా నానంకపై పేగి యం
దటు రోదించెడి సీత మృత్యువయి రా నానందమున్ బొందుచున్
పటుదంష్ట్రన్ వివ మున్న పామునుజలెన్ వై శంఖ యుత్సంగమం
దటులన్ దాలించి రావణుం డరిగె సత్యంతంబు కంఠాదుగా. 841

ధనుసండుండియె వేయఁగాఁ బడిన రౌద్రం బైన బాణం బటుల్
వనముల్ తైలములున్ నదుల్ సరసు లభ్రంపుం బధిన్ దాటుచున్
ఘన నక్రాలు తిముల్ తనర్ప వరుణాకారంబుగా నున్న వా
ర్ధిని నారావణుడున్ దరించుతటి నూర్మి స్ఫూర్తి మీల్ మాన్పడెన్. 842

చదల సంవరించెడి సిద్ధ చారణులును
నేడితో రావణు బ్రదుకు నిండె ననిరి
అట్లు దొర్లు సీతను రావణాసురుండు
ఒడిని నుంచుకొనియు లంక వడిగఁ జొచ్చె. 843

బాగుగ విభజించిన రావణాట లొప్పు
లంకఁ జొచ్చి నలు కక్ష్యలను జెలంగు
అంతిపురిలోన శోక మోహముల ముగ్ధు
నిలి క్రిగంటి సీతతో వ్రాలి యపుడు. 844

అచట మయుండు మాయా లతాంగి నట్లు
రావణుం డుంచి ఘోరదర్శనము గలుగు
నా పిశాచాంగసలతోడ ననియె “నీమెఁ
బురుషుఁ డింతయే నాజ్ఞలే కరయరాదు. 845

ముత్యములు, మణులు, పసిండి, పుట్టములును
నగలు నెవి యొప్పు డీమెయు మిగులఁ గోరు
నవ్వి యపుడె యీమెకు నాదు నాజ్ఞఁ బట్టి
ఇన్వవలయును జూడి యని యెఱుంగఁ జెప్పె.

846

ఎవతె యైనను నీమె కనిష్టమైన
దేది యైన నెఱింగియొ యెఱుంగలేకొ
యన్నచో నామెజీవిత మంతతోనె
ప్రియము గాకుండ మేనిని వీడిపోవు”.

847

అనుచుఁ గట్టడి చేసి వీర్యంబు గలుగు
రావణుడు సంతిపురినుండి రయమ రేగి
ఇంక నేమి చేయవలయు నిప్పు డనుచు
మాంసభుజుల వీరుల నెనమండ్రఁ జూచి.

848

రావణుడు వరదాన గర్వమున మీరి
వారిని ప్రళంస గావించి పలికె నిట్లు
వివిధ శాస్త్రాలఁ గైకొని వేగ మున్ను
ఖరుడె యున్న జనస్థాన మరుగుఁ డిపుడె.

849

సరె హితస్థానమౌ జనస్థానమందు
పొరుషబలంబు పొంది యేభయములేక
యుండు, డట మున్ను ఖర దూషణోగ్రబలము
లుండె నవి రాముఁ డమ్ముల నుక్కడించె.

850

అందుచేత రోషమున దైర్యంబు పూన
నిపుడ కోపంబు హెచ్చె, నాకింక నెంతో
ప్రబల వైరాగ్ని రామునిపైని రగిలె
దీనిఁ దీర్చినఁ గాని నిద్రింపఁజుండి.

851

ఖరుని దూషణుఁ జంపిన ఖలుని రాముఁ
జంపి నప్పుడె సౌఖ్యము శాంతిఁ గాంతు
నిర్దనుండు ధనంబుల నిండుగాను
పొంది సౌఖ్యము, శాంతిని పొందునట్లు.

352

ఆ జనస్థానమున నిల్చి యంద జిప్తుడు
రాముఁ డెప్పుడేమి చేయునో ప్రకటరీతి
సరిగఁ దెల్పికొనుచు వాని సకలవృత్తి
యెప్పటి కప్పుడె నాకు పంపింప వలయు.

353

మీనిశాచరు లందఱు నే నిమేష
మింతయుఁ బ్రమాద మొందక యెసఁగవలయు
అన్నివిధముల రామ వధార్థ మింక
పూర్ణ యత్నంబు గావించఁ బూనవలయు.

354

రణములోఁ బల్కులు మీబలంబుఁ గంటి
గనుక నిపుడ జనస్థానమునకు మిమ్ము
చన నియోగింతు ననఁ గామచరులు వారు
ప్రమోక్తి యాజనస్థానంబు పొందఁ జనిరి.

355

ఆతఱిని రావణుఁ డీక సీత తనకు
దక్కె నని యెంచి హర్షమోదములఁ బొంది
హెచ్చి రాముతో వైరముఁ దెచ్చికొనియు
మోహమున హర్ష మొందుచు మోద మొందె.

356

అట్లు ఘోరు లైన యెసమండ్రు రాక్షసులకుఁ జెప్పి రావణుఁడు బుద్ధి
హీనతచేత తన్నుఁ గృతకృత్యునిగా ననుకొని సీతనే తలఁచుకొని కామబాణ
హతుఁ డయి సీతను జూడఁ దొందర వడి తనరమ్య గృహమును ప్రవేశించెను.

అచట రాక్షస భామినులొవరింపఁ
గూరుచుండి శోకముచేతఁ గుములుచుండి
దీనయై యశ్రువులు మోముపై ని గాఱ
నేడ్చు సీతను రావణుం డేగి చూచె.

858

వనధి గాలి తుఫానులొఁ బడి మునుంగు
పడవనటు, లేళ్ళకదుపుల నడిమి నుండి
విడియుఁ గుక్కల మధ్యను బడిన లేడి
నటు లధోముఖి యగు సీత ననుర దరిసె.

859

అటు దరిసి శోక దీనయై యవశ యగుచు
నేడ్చు సీతకు దేవతా గృహమువంటి
తనదు భవనంబును బలవంతంబుతోడ
రావణాసురుఁ డటఁ జూపె రయముఁ గానె.

860

వేలకొలఁది స్త్రీల బెంపారు హర్యాలఁ
బ్రాసాద సీమలఁ బ్రబలి యుండి
వివిధ పక్షులతోడ వెల గల మణులతో
నింపారి సౌందర్య మీను చుండి.
వసిండివై వెండివై వజ్ర వై డూర్యమై
స్పటికమౌ స్తంభాల వజ్జలియుండి
దివ్య దుందుభి రవ శ్రావ్యమై కనక తో
రణములఁ బై ఁడి మెట్లను వెలింగి

దంత రజత గవాక్షాల దళుకు లొప్పు
వసిడి జాలాల చేతను భద్రమగుచు
మడి సుధా చిత్ర భూభాగ మహితమైన
స్వగృహ మెక్కించి సీతకున్ బలిమిఁ జూపె

861

దిగుడు బావుల గొలకుల దెసలఁ దరుల
నెల్ల రావణుం డటు నుక్కి వీడ్చు సీత
కపుడు చూపి పాపాత్ముడై యామె నెంతో
క్షోభ పెట్టఁ దలంచి యనెఁ గ్రూరు డపుడు

382

ఈ సమస్త రాజ్యపు తంత్ర మెల్ల నింక
నాదు జీవిత మిదియు నీ మీఁద నెపుడు
నెంతో యాధారపడి యుండె నీవ నాకు
బ్రదుకు కంటె శ్రేష్ఠపు విశాలాక్షి! వినుము.

383

నేఁ బరిగ్రహించిన వలు నిపుణ సతులు
వేవురకు నీవు రాణివై వెలయు దిపుడె
నాకు భార్యవై కమ్మి యింతకు మించి
వేఱు తలఁపు మానుము ప్రియ! వినుము మేలు.

384

నేను చెప్పిన వాక్యంబు నీవ యిపుడె
అలకించి యిష్టము చూపు మతివ మిన్న
వన్ను పొందుము కామ సంతాప మొందు
నాయెడ ననుగ్రహము చూప నర్హ మింక.

385

వారినిది చేత జుట్టఁగాబడియు నూరు
యోజనంబులు గల లంక నుర్విలోన
నిండ్రుతో దేవ రాక్షసు లెత్తి వచ్చి
గూడ నెదురింపఁ జాలరు చూడు నీవ.

386

మర గంధర్వుల లోఁ గి
న్నర యక్షులలో విహగ గణంబుల లోనన్
అరయను జుమ్మి నాతో
పరాక్రమమున సరియైన వాఁడు జగలన్.

387

క్షితి రాజ్య భ్రష్టుండై
యతి దీనుండై గతాయువై తాపసుండై
మతి హీనుడల్పజ్ఞుడ
యి తనరు రామ నరుతోడ నే మొందెంతే.

818

నన్నొందు పిటిక దానా !
యెన్నందగు పతిని, నీకు నెంతయు సముండన్
ఎన్నాళ్ళో వయ సుండదు,
నన్నుం గని యిట విహరింపు నాతో సీతా.

869

వరముఖి ! నీకక రాముని
నరయుదు నను బుద్ధి వదలు నాత్మను సీతా !
అరుదేరం గల నిట కని
వరికించియుఁ గోరు శక్తి వానిక గలదే.

870

మిగుల జవము గల గాలిని
గగనమునం ద్రాళ్ళచేతఁ గట్టం గలరే
భగ భగ మండెడి యనలపు
సిగను గ్రహించుటకుఁ గాని చేవయుఁ గలదే.

871

వరతను! ముల్లోకములం
దరయను నటువంటి వీరు నాలోచింపసి
మడి యెవడై తే మద్భుజ
పరిరక్షిత నిను హరించు ఐలమున నుండున్.

87

లంక గల మహారాజ్యము
కొంకక పాలింపు మీవు కువలయనేత్రా!
కింకరులె యగుచు మముఁబోల్
లెంకలు సురలు స్థిరచరులు లీలన్ గొలుతుర్.

872

అభిషేకముచేతఁ దడిసి

విభు నను నానందపెట్టు; విషిచిత్త వనతిన్

శుభముయొక్క బాక ముడె; నీ

శుభధర్మమునకు భల మిటు సులువుగఁ గనుమీ.

374

ఇచట నెల్ల హృదయములు నెల్ల దివ్య

గంధములు భూషణములు కరము పొంది

స్వేచ్ఛ నాతోడ హాయిగ నెల్ల చోట్ల

మనసు మైమరచి విహరింపు జనకతనయ.

375

అన్న వైశ్రవణుని గెల్చి యర్కు వంటి

పుష్పక విమానమును స్వేచ్ఛఁ బొందినాఁడ

ఓసి సుశ్రోణి! సీత! యా యుత్తమంపు

ఆవిమానాన విహరింపు నన్నుఁ గూడి.

376

నీదు వదనంబొ గెలుచును నీరజమును

చారుదర్యము విమలమై రుచించు

శోకమున దిగు లొందుటన్ శోచి' చెడెను

ఓవరారోహ! వ్యధ వీడు మోవరాస్య!

377

అతఁ డిటు పల్కుచుండ నాయన్నుమిన్న

చీరకొంగుతో శశివోలెఁ జెలఁగు మోము

కప్పుకొని యెడ్చె నంత దుఃఖార్తి మిసిమి

చెడియు ధ్యానించు సీతతో నుడివెఁ బాపి

178

ధర్మలోపంబు వల్ల నుత్పన్న మైన
సిగ్గు పొందుట వీడుము సీత! యింక
దేవి! యీస్నేహ సంబంధమౌ వివాహ
* మార్గమే నుమ్మి యిటు సంశయంబు పడకు. 879

ఈ పరస్పర ప్రేమచే నింపు మీఱు
నీవడంబులు నాశిరో నివయ పాశిఁ
బీడితం పొత్త,నన్దయఁ జూడు మిపుడె
పశ్యుడను నీకు దాసుఁడఁ బ్రమద! సీత! 880

కాముచేఁ దపింపఁ బడి యీకరణి నేను
చిత్త శూన్యుడ నౌచును జెప్పుచుంటి
రావణుం డెప్పుడైన శిరస్సు వంచి
యేవనితకును నమస్కరింప లేదు. 881

రావణుఁడు సీతతోడుత
నీవిధముగఁ బల్కి యముని కిటులన్ వశమై
“ఈవై దేహి యిపుడు నా
కే వశమగు నీమె నాదె యింక నని తలఁచెన్.” 882

అని రావణుఁ డన జానకి
మనమున నినుమంత భీతి మసలఁగ నీకన్
తృణ మడ్డుంచి తృణముతో
ననినటు రావణునితోడ ననియెను నార్తిన్. 883

* పూర్వము ఋషులు ఎనిమిది విధములగు వివాహములు చెప్పిరి. అందు
రాక్షస వివాహ మొకటి. ఋషులు చెప్పిరి. గాన ఆర్షము. కాని ఈ రాక్షస
వివాహము ధర్మవిరుద్ధమైనదని ఆ ఋషులె చెప్పిరి.

వశరమం డనుచుండె, వృక్షమునకు
నడండు స్థిరసేతు మటు బండు, నడండు జగతి
సత్వసండుం డటండు యశంబు గాంచె
అతని పుత్రుండె రాఘవుం డనుచు! విన్నము.

864

రాముండని ముందు, రతండు ధర్మాత్ము డండు
మొదలు లోకాల భృతిని హంది యుండె
అతండు దీర్ఘబాహువు విశాలాక్షుం డెపుడు
అతండె పతి నాకుం బరమ చైత్రము కూడ.

865

వినుతు లిక్ష్వాకువుల కులంబున జనించె
సింహమున కట్లు స్పంధముల్ చెలంగు వాండు
అతిగ ద్యుతి గల్గు మహితుండె, యనుజుండై న
లక్ష్మణునితో హరించు నీ ప్రాణములను.

866

అతని యెదుటనె ననుం బట్ట నరసి తేని
అజన స్థానమున ఖరుండట్లు నీవు
నాజిం బచ్చియుందు, విట నీవనిన యనుదు
లా గరుడి ముందు పొము లట్లడంగి చత్తురి.

867

పసిండి భూషలు గల రాము బాణ విరతి
నిన్నుం గూల్చు, గంగాతటిన్ గెరటము లటు
అనురులకు సురల కవధ్యుం డాదుగాక
అతనితోం బగగొని నీవు బ్రతుక లేవు.

868

బ్రతుకు మిగిలిన నిను రాముం డతండె చంపు
యూపమునం గడ్డిన పశువులా గుంటి వోరి
అలుక చూపుతో నిను రాముం డరసె నేని
తగులం బడిపోదు, థిక్కతిన్ మిగులం గనెదు.

869

౧౩౬ తృణ మడ్డుంచుకొని రావణుని సీత నిందించుట—రామాయనుడ

మింటినుండి చంద్రు భవిత గెంటువాడె
గెంటియును మంటఁ గలిపెడి యెంటి ఘనుడె
చేరి సంద్రము నెండించఁ జేయువాడె
జానకిని విడిపించురా సరిగ నెఱుంగు.

880

నీకు నాయువు మూడెను శ్రీ కడంబె
బలము పోయెను నింద్రియంబులు నడంగె
నిన్నుఁబట్టియె యీలంక నేలఁ గూలి
విధవరా లయి పోవురా వేగ తెలియు.

881

ఈవు పతినుండి విడఁ దీసి యిటకు నన్ను
నీడ్చికొని వచ్చితివి గాన నింక నీవు
చేసెనట్టి యీపాపమ్ము చెడుగ! భావి
కాలమున సుఖంబును గూర్చు గలుగ దెపుడు.

882

మరఁదితోఁ గూడి నాభర్త మహితజేజుఁ
డబయుడై వీర్యమున ఊన్య మైన యుగ్ర
దండకాటవి నుండె; నాతండె నీదు
బలము గర్వము పొగరును బాపు ననిని.

883

ప్రాణికి వినాశ కాలంబు వచ్చి నపుడు
కలుగు విపరీతబుద్ధి రాక్షసుడఁ యధమః
నన్ను నీడ్చితి, వచ్చె వినాశ వేళ
పురికి రాక్షసులకు నంతిపురికి నీకు.

884

ద్విజాల మంత్రాల పూతమై వెలసి స్రుక్కు
స్రువము మొదలుగా భాండాల సొంపు నింపు
యజ్ఞ మధ్యస్థ వేదక నంటి పాడు
చేయు భండాలునికి శక్యమే యదెట్లు.

885

అటుం ధర్మనిత్యుం డయి యనభయం దైవ
రామం ధర్మపద్మని బ్రతిక్రడను నన్ను
రాక్షసాభయ! పాపి దురాత్ముల దైవ
నీకు శోక భక్తమై నున్న నీకు! భవతిని.

8:5

రాజ హంసతో దమ్మి కొలంకు లందు
క్రమం మొక్కాక విహరించు రాజహంసి
గడ్డి దుమ్ములం దగు నిరుకాకి నెప్పు
దైన గండ్లతో గాంచునే యరసికొనర

897

చేతనయె లేని యీ మేనిం జెనఁడి నీవు
ఇంక బంధింపు లేక భక్షింపు మైతె
ఈ తనువు జీవితమ్ము రక్షింపఁ గోర
జానకి యనతియను నిండ పై వఁ జాతి.

898

అని యలుకను సీత పరుష మైన మాట
రావణునితో వచించి మారాడకుండ
అప్పుడు పరుషమై గగుర్పాటు లందఁ జేయు
సీత నుడి రావణుడు విని చెప్పె నుజ్జిమి.

899

సీత! నామాట విను సుహాసిని! లతాంగి!
కడకు పండ్లెండు నెలలలోఁ గనుక నన్ను
పడయకున్నచో నిన్ను వంటవాండ్లు
చలిదికై ముక్కలుగఁ గోయఁగలరు వింకె.

900

వ. అని రావణుడు పరుషముగాఁ బిల్కి క్రుద్ధుడై రాక్షస స్త్రీలతో నిట్లనెను. "రాక్షస స్త్రీ లారా! మీరు శీఘ్రముగా వికృతాకారై ఘోర రూపంబు దాల్చి మాంస శోణితములను దినుచున్నవారై ఈమెహిగరుహిగోట్టు దురుగాక". అని యనఁగా, ఆ రావణుని మాటవలన వారు అంజలివట్టి

మోరాకారలై సీతను చుట్టుముట్టిరి. మణియు ఆ ఘోరాకారుడయిన రావణుడు కాళ్ళు నేలపై చఱచి భూమిని బ్రద్రలు కొట్టువాడువలెనయి నట్లు పలికెను. మీర లీమె నిక్కడ నుండి గూఢముగా అశోకవనమునకుఁ దీసి కొని పోయి తర్జనలతోను మరల సాంత్యవాక్యములతోను అడవి యేనుగును వలె వశ పఱచుడు” అని రావణుడు ఆజ్ఞాపింప వారు జానకిని వట్టుకొని సర్వ కామములు ఇచ్చు పండ్లుకలిగి నానావిధపుష్పములలో నొప్పి సర్వకాలము అందు మదించిన పక్షులతో నిండియున్న యశోకవనమునకుఁ బోయిరి. 901

అట నాజానకి పాప మార్తయయి దైత్యస్త్రీ వశంబౌచు న
క్కట! వ్యాఘ్రీ వశమైన లేడివలె శోకగ్రస్తయై పాశసం
కట బద్ధాత్మయై యైన లేడివలె సౌఖ్యం బొంద కేమాత్ర మం
తట భర్తన్ స్మరియించు చుండె వ్యధఁ తన్యంబె పోవన్ మదిన్. 902

—: రాముడు పర్ణశాలకు బయలుదేలుట :—

మృగరూపుం గొని కామరూపి యగు మారీచున్ వడిం జంప సీ
తఁ గనం గోరిక జాల తొందరగ సంతన్ రాముఁ డేతెంచు చూ
డఁగ పృష్టంబున నక్క దారుణముగన్ బల్కాఱు గూయంగ మై
గగురుంపొటును పొంది దుశ్శకుసమేగా యంచు శంకన్ గనెన్. 903

అసురుల్ సీతను జంపియున్ దినరుగా యాసీత క్షేమంబుగా
ననువుల్ చాలించి యుండునే గద, మదీయంబౌ స్వరం బూనియున్
వెస మారీచుఁడె యార్వ లక్షణుఁ డికన్ వేగంబు యాలించి యే
యస లాభితను వీధి, సీత వడిఁ ద్రోయన్ రాఁడుగా యిట్టులన్ 904

కలియం గూడియు రాక్షసుల్ నిజముగాఁ గాంక్షించి యీరితి మా
యలు గావించిరి, పైఁడి లేడి యులు నన్నావర్ణకాలాస్థులన్
తొలగం దీసుకు పోయి యుండు మిగులన్ దూర్ఘంబ మారిచు డ
ప్పల హా! లక్ష్మణ! సీత! యంచు నజచెన్ బాణక్షతుండై యటన్. 905

అట నేనుండని వేళ భ్రాత సతె సౌఖ్యంబార క్షేమంబ యుం
డుటయున్ సంభవమౌన, నైత్తులెడ నేనున్ దైరముంబూని యుం
డుట యయ్యెన్, కడు దుర్నిమిత్తముల నెన్నో కన్నడున్ గాద, యం
చిటు లోనెంచుచు నక్కకూతలను నెంతె శంకతోడన్ విసెన్. 906

మృగరూపంబున రాక్షసుండు తను నిజ్జే కూడఁ దప్పించి ద
వ్వగఁ దెచ్చెన్గద, యంచు రాముండు కరంబున్ తజ్జనస్థానివై
పుంగ రాఁగా నటు దీనచిత్తు ఘను రామున్ జూచి యావత్తులన్
మృగముల్ సవ్యముగా భ్రమించియు నొనర్చెన్ ఘోరమౌ శబ్దముల్. 907

ఇటులన్ ఘోరపు దుర్నిమిత్తముల నెన్నేఁ జూచియూ రాముండం
తట వేగన్ దనయాశ్రమంబునకుఁ జెంతన్ లక్ష్మణున్ సీత శుం
దట లో నెంచుచుఁ గాంచె వచ్చు ననఘున్ భ్రాతన్ గళాహిను ను
త్కట దుఃఖార్తుని దుఃఖితుండయి విషాదార్తున్ విషాదార్తుడై. 908

అటులన్ రాక్షసులుండి యన్యజన శూన్యంబౌ మహారణ్యమం
దిటులన్ సీతనువీడి వచ్చు ననుజున్ వీక్షించి గర్హించి యూ
రటయే లేకయు భ్రాతదౌ నెడమకేల్ తాఁబట్టి పైఁడియనౌ
కటు వాక్యంబులఁ బల్కె లక్ష్మణుని దుఃఖార్తుండు రాముండటల్. 909

ఏరా ! లక్ష్మణ ! సీత నొంటి విడి యిట్లేతెంచి నీవెంత యీ
దూఁం దగ్గ పనిన్ బొనర్చితివి; యిందున్ భద్రమౌనే, యిటన్
వీరా ! లే దనుమాన, మన్నివిధులన్ బెన్కొనలో దైత్యు ల
వ్వారిపాటికి జానకిన్ దునిమియౌ భక్షించియౌ యుందురే. 910

386 రాముడు లక్ష్మణుని జూచి సీత నడుగుట—రామాయణసుధ

ఎక్కువ యశుభంబులె కనిపించుచుండె
జనకపుత్రిని సీత జీవనము లుండ
బూర్తిగఁ గనఁగలమె, మృగములును నక్క
కూయు, రాఘుత్త్ర కగునె శుభము.

911

ఇదిగో మృగ మట్లు కనిపించి యెంతో లోభ
పెట్టి దవ్వగ ననుదెచ్చె, బిట్టు శ్రమను
ఎటులో హతుఁ డయ్యె రాక్షసుం డితఁడు చూడు
వాడు నింకఁ జంపఁ బడినవాఁడె యయ్యె.

912

నామనసు దీనమై హర్ష మేమి గనదు
ఎడమ కన్నొ యదురుచును నిడును వికృతి
జానకియో ! యుండ దనుజ ! నిస్సంశయముగ
దొంగిలిరో చంపిరో లేక శ్రోవఁ గలదొ.

913

—: రాముడు లక్ష్మణుని జూచి సీత నడుగుట :—

వ. సీత లేకుండ దీనుడై వచ్చి చిత్తఘాతముడై యున్న లక్ష్మణుని
జూచి ధర్మాత్ముడైన రాము డిట్లు అడిగెను.

914

దండకాటవి కేనుతరల నెవ్వతె వచ్చె
నేమెను విడిచచ్చి తామె యేది
ద్రష్టరాజ్యుడ నౌచు వడిదండకకు రాఁగ
నాపద సాయమౌ నామె యేది

ఓన్నతే లేకుండ నేను క్షణంబేని
 బ్రహ్మకంఠగోరణా ముక్తి ప్రకటయేది
 అమరకాంతను బోలి చుండానైననుఁ
 బ్రాహ్మహుయయౌ నబలయేది.

అష్టికనశాంశి జానకి సరయుకుండ
 నిండు రాజ్యమేన్ భూరాజ్యమేని తోర
 అష్టి జానకి, ప్రాణాలకంతె ప్రియయు
 నైన యా సీత, బ్రదికియుంఁగానబడునె.

915

జానకి లేకున్న నేను బొప్పునుఁ గాన
 కాననుండుట మిక్కిలొకదుగదకె
 సీతకై నేఁ జావఁజెడి సేపుఁబోవఁగై
 కయుపూర్ణ కామయై గ్రాలఁగావె
 సుత రాజ్యయుతకై క మృతసుతన్ దీనను
 గౌసల్య దాసిఁగాఁ గనునెకాదె
 సీత బ్రతికి యుండ జీవాలతో నేను
 బ్రతికి యాశ్రమమున వలలుదు నొకొ

జానకి హరింపఁ బడినఁ జంపఁబడిన
 లక్ష్మణ! వదలి వైతు నా ప్రాణములను
 హస ముఖియగు జానకి యాశ్రమమున
 నుండి నాతోడ మాటాడుకున్నఁ జత్తు!

916

సీత బ్రతికి యున్నదొ లేదొ చెప్పుమి యనుజ :
 యే ప్రమాదాన యసురులే దీనిఁ దినిర
 బాల సుకుమారి దుఃఖమున పడని సీత
 ప్రకటముగ నా వియోగాన వ్యథల వగచు

917

కనటి దుష్టుండు రాక్షసుండు హాత్తులు :
యని యార్జునీవును హడనిరావె

ననుబోలు స్వరమును వినెనట్టి సీతయు
పడిబంబ ననుజుండ ! వచ్చివావె

వనమున సీతను పదలి యిప్పుడు నీవు
వెన వచ్చి యిటు కష్టబెట్టివావె

చల్లగ రాక్షసుల్ సమయంబు కనిపెట్టి
కడగ వారికి నవకాశ మిడితె

ఖరుని వధచే వగచి మాంస భక్షు లనురు
లింక సీతను దిని యుండు రిది ద్రువంబు
ఇట్టి వృషనాలం బడి యుంటి నెల్ల గతుల
ఇప్పు డేమి చేతు ననుభవించ బోలు:

918

అని సీతన్ దలపోయుచుండియె, కరం బట్లా జనస్థానమున్
గని యార్తుం తగుతమ్ము దూకుచు శ్రమన్ గష్టంబునన్ దప్పికన్
ఘనమౌ నాకలిచేత శుష్కముఖుండై కాంతుల్ చనన్ బర్హశా
లను కూన్యన్ గని యాయుడే యని గగ్గుర్పాటొంది చింతన్ గనెన్ 919

—: రాముడు లక్ష్మణుని దూకుట :—

ఆశ్రమమునుండి వచ్చుచు నార్తి నింక
నవియు లక్ష్మణున్ రాఘవుం డనియె మధ్య
ఏల సీతను విడి వచ్చి తిటకు నిట్లు
నేను నిను నమ్మిగద వీడినాను ప్రేమను.

920

జానకిని వీడి యిరుకును సరగ వచ్చు
నినుఁ గనియు అక్షవా! నాదు మనసు గొప్ప
పొడమును శంకచేయుచు వాస్తవముగ
వ్యధను మిక్కిలి చెందుచు నవి ను చుండె.
921

సీత లేక వచ్చెడి నీన్ను భ్రాత! చూచి
ఎడమ కన్ను బాహు వదిలె హృదియు, ననుచు
రాముఁ డన నులక్షణుడైన అక్షుణుండు
అర్తి మరలఁ బొందియు రాము నార్తుఁ జలికె.
922

స్వయముగా నేనె జానకిన్ వదల లేదు
వదెన యుగ్రవాక్కులె గెంట వచ్చినాఁడ
అక్షుణా! ప్రోవు! మని నీస్వరంబువోలె
మివుల స్పష్టముగా సీత చెవిని బడియె.
923

అట్టి యార్తస్వరము సీత యాలకించి
నీదు స్నేహన నేడ్చుచు నిరత ములికి
వెళ్ళువెళ్ళు మనుచుఁ ద్రోయ వెళ్ళ కపుడు
ఆమె నమ్మకమునకయి యుండి నిట్లు.
924

ఇతనికి భీతి గూర్చు దనుజేశ్వరు నెవ్వనిఁ జూడఁబోము నీ
మతి ముదమొందుమీ చినిన మాటలో యన్నవి కావెవండ్ యి
ట్లతఁడటు వల్కె నసురల పైనను బ్రోచెడి యన్న యిట్టి గ
ర్హితగతిఁ బ్రోవుమన్ పలుకు లెన్నఁడుఁ బల్కఁడు నమ్ము జానకీ. 925

ఎవరో యెందుకొ యన్నకంఠ మవలంబించే యనం బోలు, ని
ట్లు వికారంబుగఁ బ్రోవుప్రోవు మని పేరో రాక్షసుల్ పల్కి యుం
ద్రు వగన్ అక్షుణ! ప్రోవుప్రోవు మని నన్నున్ గూర్చి యిట్లన్న యి
ట్టి వికారోక్తులు నమ్మఁబోకు చెడుబోడిఁ బోలె నేలా వ్యధల్. 926

చాలు వీటికిదాసవు గాకు స్వస్థ వగుము
బెంగవడకు ముల్లోకాల వీరుఁ డెవఁడు
రాము నోడింపఁ గలవాఁడు ప్రభవ మొంద
లేదు ప్రభవ మొందఁడు గెల్పలేదు సురలు.

927

వ. అని నేను చెప్పఁగా విని చైతన్యము వ్యామోహము పొందఁ
గన్నీళ్ళు విడుచుచు సీత దారుణముగా నాతో నిట్లనెను.

928

పుట్టె నామీద పాపపు బుద్ధి నీకు
అన్న చనిపోవఁ బసికట్టి నన్ను పొంద
నెంచుచుంటివి గాని నీ వెంత మాత్ర
మేని నన్నుఁ బొందగ లేవ యింక పై ని.

929

అభరతు కుట్రచే రాము ననుసరింతు
వందుకే యన్న యేడ్చిన నరుగ వైతి
చాటుమాటుగఁ దిరిగెడి శత్రు వీవు
నాకొకటె నీవనుసరించినావ యిటులు.

930

వీదొ రామునికిని సంభవింపుదాఁక
నక్క విసయాన వేచి యున్నావు గాదె
అందుకే యన్న యేడ్చిన నరుగ వైతి
నాకొకటె నన్నునుసరించినావ యిటులు.

931

ఇటులు జానకి యన వేగ నెఱ్ఱఁబడిన
కండ్లతో మోవి యదరఁ గంగారుతోడ
ఆశ్రమమునుండి శీఘ్రమె యరిగి యిటులు
బయలుదేరితి” నని ప్రభాత పలుక వినియు.

934

రాముఁ డప్పుడు మిగుల వ్యామోహ మొంది యు
అనియె అత్మజునికి నాత్మతోడ
అటులు సీత వదలి యొకఁని యొసామన్.
ఇపు డక్కత్తము నొనరించినాన్.

939

అసురుల్ పైఁబడి మించినన్ నెలుచుగా మున్నయ్యఁడుం బీపు నా
దు సమర్థత్వ మెఱింగియున్, వదెన క్రోధోన్మితవై మున్న యా
యసమోక్తుల్ విని, కైలుదేరితిరా, యాక్తు యాయాగునా
ని సినల్ కాని కటూత్తజే జనకజన్ నేటికి నా మెచ్చఁజూ.

944

జనకజ ప్రేరేపింపంగ
ననువే కాని పనిచేసి మన్ని విదాలన్
విను క్రోధమునకు వశమై
యొనరింపవు నాదునాజ్ఞ యొసామిత్రీ.

945

కనక మృగం బయి యాశ్రమ
మునుండి నను దీసికొనుచుఁ బోయిన దగు నా
కనకమృగం బక్కడ శర
మునఁ గొట్టంగఁ బడి చచ్చి భువిపైఁ బడియెన్.

946

విలు సారించి శరంబు నెక్కిడియు నే వేగంబ గొట్టంగ జి
త్తుల మాయామృగ రూపమున్ విడిచి యెంతో భీతితో నాచ్చుచున్
అల కేయూరము లూను రాక్షసుని భీమాకారముం దాల్చి మై
ధిలి భీతిల్లగ నా స్వరాస నజచెన్ దీనంగదా చచ్చితే.

947

అటు రాముఁడు వడిరాంగఁ గ్రి
దటిది యెడమకన్ను మిగులఁ దఱచుగ నదరెన్
తటుకున రాముఁడు తొట్రితె
చటుకున నొడలిని వణుకు జనియించెఁ గడున్.

948

మఱి మఱియు దుర్నిమిత్తము లరసి రాముఁ
డపుడు సీతకు క్షేమామె యనుచుఁ బలికి
జానకిని జూచుటకు శూన్యమైన పర్వ
శాల గనుగొని దుఃఖిత స్వాంతుఁ డగుచు.

939

అటు నిటులన్ భ్రమించు నటులై కరముల్ కడువేగఁ జాపుచున్
అట నటఁ బర్వశాలఁ గలయుఁ గని ప్రేయసి సీత లేని యా
కుటి శిశిరానఁ బాడువడి కొంచెము శ్రీ యది లేక యున్న చు
చ్చటి సరసిం బలెన్ గని విచారమునం బడె రాముఁ డార్తుఁడై . 940

పువులున్ పక్షులు జంతువుల్ కమిలి మోముల్ వాడఁ జెక్కిడ్చుచు
న్నవి యట్లే, పనదేవతల్ చనఁగ క్షీణంబౌచు శ్రీ పోవ నె
ల్లవి నష్టంబయి, చర్మమున్, గుళలు చల్లంబడ్డటుల్ కాఁగఁ
ర్భవి చాపల్ చెదరంగ, శూన్యపుఁ గుటిన్ రాముండు కన్పడిచెన్. 941

హరియింపంబడెనో భుజింపఁబడెనో హః మాయమై పోయెనో
తరులన్ దాగెనొ భీరువౌచు పనమున్ దానాశ్రయించెంగదో
విరులన్ బండ్లను గోయ నేగెనొ జలంబే తేనెనదీ సీమకో
నరసి ప్రాంతమొ పోయెనో యని సమస్తం బేగి కాంచం డెటన్. 942

తరువున నుండి తరువునకు
గిరినుండి గిరి వదినుండి గిరికిన్ వదికిన్
పరువిడు, విలపించుచుఁ గడుఁ
తీరుగు. వెతల బురద జలధి దిగఁబడి పోయెన్.

943

వ. అట్లు శోకసముద్రమునఁ బడి పోయి రాముఁ డిట్లు విలపింప
సాగెను.

944

∴ సీతకై రాముని విలాసము :-

కడిమిపూఁ బ్రియఁ బ్రియన్గడిమిచో కంజిచే
 సుముఖ సీత నెఱుంగుచో వనింపు
 మిసిమిచివురుఁ బోలి పనుపుఁ బుట్టముఁ దాల్చు
 *బిల్వస్తనిని గన్న బిల్వ! జెపుమి
 అర్జున ప్రియఁ బ్రియ నర్జున! భీరువౌ
 సీత బ్రదికియున్నఁ జెపుమి త్వరగ
 చివురు పూవుల నిండిన వనస్పతి కకుభ
 మా! కకుభోరు నర్థాంగిఁ దెలుపు.

భ్రమరములు ముసురుచుఁ బాడ వఱలు తరువు
 తిలకమా! తిలక ప్రియ తీరు తెలుపు
 శోక హతచిత్తుఁడను నైతి శోకహరి!
 ఓయశోక! యశోకుఁగాఁ జేయు నన్ను.

245

నీకు నావయి దయ నెగడినచోఁ జెప్పు
 పక్వతాళస్తనిన్ బత్నిఁ దాళ!
 నీవెఱింగినఁ జెప్పు నిశ్చంక
 నేరేడు ఫలకాంతి నెగడు ప్రియను

* బిల్వ=మారేడు, అర్జున=మద్దిచెట్టు, గన్నేరు కకుభ=మద్ది.
 తిలకము=బొట్టుగుచ్చెట్టు

నీవు చూచినఁ జెప్పు నిండియుండివి పూల
 కర్ణికారా! కర్ణికార హరను
 నీయాడులేళ్ళతో నెఱిఁ బోయెనా చెప్పు
 మృగమటు కను మృగదృశను మృగమః

అనుచు చూత నీవ కురవ పసన దాడి
 మానస ధవాది వృక్షాల మల్లికలను
 మాధవీ కేతకి చంపకాది లతల
 వని నడుగుచు నున్నట్లువలెను దిరుగు.

84౯

గజకరోరును గజ! కనుఁగొన్నచోఁ జెప్పు
 మెఱిఁగి యుందువు సతిన్ కరివరేణ్య!
 ఇందు ముఖిని ప్రేయ వీక్షించి యున్నచో
 వ్యాఘ్ర! స్వేచ్ఛగఁ జెప్పు భయము లేదు
 ప్రేయురాల! దవ్వల వీక్షింపఁ బడితివి
 చెట్లచాట్ల గుచు భాషింప వేమి
 అగు మాగుమి యోవరారోహ! దయలేదె
 మేల మాడవ యుపేక్షింతు వేల

పసుపు పట్టుపుట్టమె తెల్పె వడిగ నిన్ను
 పరువిడఁగఁ గంటి నాగుమి ప్రణయ మున్న
 చారుహాసినీ! నిన్ను హింస సలువ రెవరు
 ఇట్లు వ్యథఁ గుందు నన్ను పేక్షింపఁ దగదు.

847

నేను లేని వేళను జూచి నెలమగుచు
రాక్షసులు, సర్వులౌ భూంకభక్షకులును
ఇందు నేయంగమునకు వామెన్ బుంక
మిప్పుడు వేదం గొట్టి వాలన్ భుజించి యుండును.

343

తుదమగు వలువరుస నెవ్వె సొంపు చుండు
వారుకుంకలములతోడ సొరు లేను
నెవము రాకుచే గ్రస్తమౌ పూర్ణ చండు
దట్లు కళయు కాంతియు లేక యాత్తి నూర్చును.

344

సంపెంగతి రంగు గల్గియు సరులు పైలు
మెడయు సతియొద్దుతటిం దినంబడెనొ యెఁమె
చిప్పుచువలె మెత్తనై నగల్ చెలువు నూర్చు
వణకి చిమ్ముజడు కరాలు తినంగం బడెనొ.

345

పెక్కు బంధువుల్ గల్గియు నొక్క నేను
లేని తతి తినంబడి విసర్జింపం బడియు
రాక్షసులు భుజియించుట కయి యీ క్షణాన
ఇవట నుంచగం బడియు నెసంగు నేమొ.

346

ఎటనైనను హా! లక్షణ!
పటుబాహూ! నీవు ప్రియను బాగుగం గనుచే
ఎట కేగితివో హా! ప్రియ!
ఎటనుండివో గదవె భద్ర! యెటం గనంబడవే.

347

అని యిటు కడు విలపించుచు
వనినుండియు వనికి మిగులం బరువులె యిడుమన్
కని యొకచో భ్రమియించుచు
ఘనముగ విక్రాంతి పొంది కడుం బరువెత్తున్.

348

ఒకచోఁ బిచ్చెక్కిన యటు
సకియ నట వెడికుటలోన సంతగిన్నెండై
ఒకటి తిరుగును పనులు కొ
లంకులు నదులు గిరులు నిలబడ డెచటన్.

954

అటుల మహాదన మరయుచు
నటు నిటు జానకిని గూర్చి యరుగును తిరుగున్
నట నొక నిరాశుడ డయ్యును
నటునిటు మరల మరలఁ జని యాయాస పడున్.

955

ఇక శూన్య మాశ్రమమును
వికలంబయి ధ్వంసమై వివిధాసనముల్
వికలాత్మతఁ గని రాముఁడు
స్వకరములు గ్రహించి యేడ్చి పలికెను నిటులన్.

956

ఎటరా, జానకి, లక్ష్మణ !
ఎట కేదేశ మిటనుండి యేగెర చెప్పమీ
ఎట కెవరు హరించిరి మఱి
ఎటు లెవ్వరిచేతఁ బ్రിയ భుజింపబడియెన్.

957

తరువుల చాటునఁ బడి, నను
పరిహాసముచేయ నీవు వలంతువ యేనిన్
పరిహాసం బొకఁ జాలును
పరమార్తుని నన్ను నిపుడె పడయుము సీతా !

958

ఏలేళ్ళ శిఖలు నీతో
తేలుచు నాడుచును నమ్మి తిరుగుచు నుండెన్
ఆలేళ్ళ శిఖలును నీ
చే లేమిని కంట నీళ్ళ నిడి తలపోయున్.

959

జగదజ లేనిదె బ్రదుకను
జనకము హరించు నార్తి జనిపోయిన నన్
గని జరలోకమునఁ బ్రతి
జ్ఞను తిర్చుక వచ్చిరే మని జగతుం జనుచున్.

980

నను స్నేహ విహరుని ఈ
యూర్ముని నవత్పవాది నాచి మిగులన్
జగతుండు పియని మాజుచు
తనుంగు జరలోకమును చ్చక్రము నాంగన్.

981

విజతున్ శోకపతితు దిను విఫలంబే మైన కామాత్ము న
శ్చువివేకున్, జడు, బ్బకు. దినుని యశం బట్టుల్ విసర్జించి యో
ని ! పరాలోచరా ! మందుఁజొయెదెనొ వర్జింపఁగఁబో కోసుమ
ధ్య ! వడిన్ సేవిరహంబుచేత ననువుల్ తధ్యంబుగా వీడెదన్.

982

సీతాదర్శనలాలసుం దగుచు నాశ్రీరాముఁ డాత్రాన నీ
రితిన్ సీరసు గానకే వగచుచున్- గృచ్ఛంపుఁ బంకాన దు
ర్మితినే గూలియు స్రుక్కు నేనుంగులెన్- జింకిల్ల సౌమిత్రి యా
భాతిన్ రాముహితంబు కోరి ధృతితో వాక్రుచ్చె నారాముతో.

983

వనటన్ వీడుము, సీతతై మన మొనర్పంగా దగున్ యత్ను, మీ
వనమో పల్గుహులన్ మనోహర మగున్ వై దిహికో కాననం
బున నందారము చేయు డిష్టము, వనంబున్ జూచి పిచ్చెక్కి యే
వనముం జొచ్చెనొ, విచ్చి యున్నసరసుల్ భాసిల్ల నందేగెనో.

984

మను మీల్ ప్రబ్బలి చెల్ల మీతిన నదీన్ జాడంగ నందేగెనో
మునుకల్ చేమంగఁ బోయి యంద యడగెంబో కానలన్ గోర్కెత్తి
లనిదై మందె చరించు సొక్కొ, మనకున్ ప్రతానంబు చేకూర్చ నం
దడగెంబోయెనొ, నిన్ను నన్నెఱుంగగా నందున్నదో యేమొకో.

985

పురుషవ్యాధుఁ ! క్షణాన సీత వెదకన్ బూర్ణంబు యత్నింతమే
 కర్పూరంబోయి వనాన నిపు తలచన్ బాగొప్ప గాలింతమే
 పరితాపంబును పొందరా దనుచు సౌభ్రాత్రంబు యేపార వా
 చిరి శామిత్రి వచ్చింప, నట్లు యని యన్వేషింపగా సాగిరే. 966

విషింబుల్ గిరులున్ నమల్ గుహలనన్వేషించుచుం బోయి వా
 రపు డెచ్చోటను సీతఁ గానరు మనం బాందోళనం జెంది బ్రా
 తపయిన్ రాముండు చేయి యాన్ని యిటు చింతన్ బెక్కి సౌమిత్రి బ్రా
 త ! పడంతిన్ గన మేమి చేత మన బాధన్ లక్ష్యంబుం డిట్ల నెన్. 967

ఇచ్చి వీక్షింపుము దండకాటవిని నన్వేషించుచున్నాము గా
 నుచిత్తన్ మైఖిలి నింకఁ జూచెను; బలిన్ సూక్ష్మంబు బంధించి యా
 చిదవన్ విష్ణువు భూమిఁ బొంది నటులన్- వేగంబుగా నంచు నీ
 చిది సౌహృద్దముతోడ లక్ష్యంబుడనం బెన్నాని రాముం డనెన్. 968

వనముల్ విచ్చిన తమ్మిపూల కొలఁకుల్ పల్కైలముల్ కందరా
 లను కానల్ సెలయెట్లు కొండచటియల్ సర్వంబు గాలించి యెం
 దును ప్రాణంబులకందె గొప్పదయి విందుల్ సేయు, నాసీతఁ జూ
 డగె యంచున్ విలపించుచున్ క్షణము వై క్షణ్యంబుతో స్రుక్కుచున్. 969

కడు సంతాపము పొంది యొక్క సడలన్ గాటంపు బుద్ధి వనన్
 వడిఁ జైతన్యముపోవ దై న్యమున వై శంబు నిట్టార్చి ప్రే
 ముడి సీతా ! యని బాష్ప గర్గదిక రాముం డెడ్వ సౌమిత్రి యూ
 రడిలన్ జేయుచుఁ జేతు లొగ్గి వివిధాలన్ ధార్మికుండై యనన్. 970

విని రాముండు బ్రాత పెదవు
 అనుండి జాతిన పలుకుల లక్ష్య మిడక వా
 ని ననాదరణము చేయుచుఁ
 దన ప్రాయ సీతను మఱిమఱి తలచుచు నేడ్చెన్. 971

తన ప్రేమ సీతను రాముడు
కనకయో కనుచున్న యులు కామా ముందై
అనుభూతిని మాత్రమే యెఱుఁ
గ నయి, తెలుప రానియులు కడు విలపించెన్. 972

పుష్ప అనినన్ ప్రేమ మగుటన్
బుప్పబోడి ! ప్రేమ ! యశోకపుం గొమ్మలతో
మిపులం గననియును సేమ త
నుపు గడ్డుకొనుదువె శోక నోదన మిడకన్. 973

నునుపగు ననంటి పోదెల
నునుపును గొను సేదు తొడలు నునుపనఁజులతో
గననటు దరికొని యుండియు
నిను దాచుకొనంగ లేపు నిన్నిటు దేవీ ! 974

పరిహాసం బింక జాలును
కరుణీ ! సీత ! యిది బాధ తద్దయుఁ గూర్చున్
మఱికొండ గోగు వనమును
దరిసియె గొల్పెదవు దేవి దయగొను భద్రదా ! 975

అలసిన నా కుపహాసం
బులతోఁ బనియేమి ప్రేమరొ ! ముదమిడు మిపుడే
వలదింక నుపహాసము నా
కెల నుపహాసంబు గూడ నింక రుచి యిడదే. 976

పరిహాస ప్రేమ వనుచును
నెఱుంగుదు సీతీలంబుగూర్చి యింకఁ జాలునులే
మఱియందు విశేషించియు
పరిహాసము నాశ్రమమున వల దింకఁ దగదే. 977

ఇటు రమ్ము విశాలాక్షి !

యిటు నీయీ పర్ణశాల యిదె శూన్యంబౌ

స్ఫుటముగ ప్రేయ తిలబడెనో

కట! హృతయో యేడ్చు నన్ను గనునె యుపేక్షన్.

978

కనులన్ నీరిడికొని యిదె

కను లక్ష్మణ! లేళ్ళ కడుపు కట! ప్రేయ ననురుల్

తినీ రనీ యను హయార్యా!

చనితి వెటకు నయ్యె సాధ్వి! సరస సువర్ణా!

979

ఇపు డాకైక సకామ య

యి హింగి పోవు నిను బట్టియిక దేవీ!

అపుడో నీతో వచ్చితి

నిపుడో యిదె నీవు లేకయెటు లేగెదనే.

980

ఎటు శూన్యం బంతిపురిని

కటా! ప్రవేశింపఁగలనా; కని నను జనులం

ద్రుటు; నిర్వీర్యుడ నని ప్రేయ

నటు పోఁగొట్టు కొను పించు నని యదయుఁ డనిన్.

981

వనవాసము తీర్చిన నను

జనకుఁడు కుశల మడుగఁ గనఁ జాలుదు నెటులన్

జనకుఁడు నిను జూడక నను

గని సుత ప్రేమను దపించి కను మోహంబున్.

982

ఇకఁ బోని భరతుఁ డేలెడి

సకల మగు నయోధ్యపురికి జనఁబో నిటులై

వకి లేని స్వర్గమో నా

కిక శూన్యం బగుచుఁ దోచు నెల్లపుడై నన్.

983

వనమున నన్ను విసర్జించియె
చనుమి యయ్యాధ్యాపురికి సౌమిత్రి! వడిన్
వినుమీ సీతను విడిచి
క్షుణ్ణ! నే జీవింపలేను చనుమీ తొరగా.

984

కరము బిగియార భరతుని గొంగలించు
కొనియె నామాట గాంగ వాకొనుమి యిట్లు
రాముడే యనుజ్ఞను నిడ రాజ్య మెల్ల
పాలనము చేయుమీ నీవు భరత! యనుమి.

985

జనని కైక సుమిత్ర కౌసల్య యిపుడు
న్యాయరీతిని నభివాదనంబు చేయు
ఏను చెప్పిన రీతి గావించు నీవు
యత్నపూర్వకముగ రక్ష యాచరింపు.

986

శత్రుసూదన సీత నాశంబు గూడి
విస్తరముగ జననికి నివేదనంబు
చేయు మని దీనముగ వచింపఁ బడవ
ఏకలఘుఁ డయి సౌమిత్రి వెతలఁ బడియె.

987

—: రాముని శోకము :—

వ. అప్పు డారాముండు ప్రయాణాన్వంధయి శోకముచేతనుమోహంబు
చేతను పీడింపఁబడి అసలే యార్తుడై యున్న సోదరుని కింకను విషాదము
గలిగించుచు తాను మరల నింకను విషాదము పొంది నిట్టూర్చి యేడ్చుచు
లక్ష్మణునితో నిట్లనెను.

988

క్షితిలో ననుబోసెన్ దు
 స్కృతమును గావించినట్టి రెండవ వాండో
 మతిఁ గనిపింపఁడు! వెతలై
 వెత వరుసగ నయి హృదయము వెన భేదించున్.

989

మను బుద్ధిహర్షకంబుగ
 క్షణక్షణము చేసినట్టి కలుషము లెల్లన్
 కన నిపుడు పండఁ గనుకనె
 వనటపయిని వనట నేను పడుచును నుంటిన్.

990

మొదటన్ రాజ్యము పోయెను
 పిదపన్ బంధుల విరహము పితృ శాశనమున్
 పిదపన్ మాతృ వియోగము
 పొదవియు నన్నియును బెంచు నుద్వేగంబున్.

991

వనికిన్ వచ్చిన తఱి ల
 క్షణ! సర్వవృథలును క్షయమే యయ్యెన్
 ఘన సీతా విరహముచే
 ననలము కాపొలఁ బోలె నవి మఱి పెరిగెన్:

992

వదెన యిట రాక్షసునిచే
 వదపడి బల్మిని హరింపఁబడి మింటను పెన్
 వృథ భీతిని బాటు మనుచు
 వదెవదె విలపించి యుండు స్వరము వణుకన్.

993

మూరు వగు కుంకుమమునకును
 నెఱి యగు చందనమునకును నెలవయి సొంపై!
 తిరుగు ప్రేమతోమ్ము దైత్యులు
 కొఱికి తినఁగ నెత్తు రోడఁ గూలియె యుండున్.

994

నునుపై స్ఫుట మృదు సంభా
షణ గలిగి కురుల బరువున సరి వంగిన దా
యనుగుం బ్రహ్మమోము ఇల దై
త్యుని నోటఁ బడి గ్రహభుక్త తుహిన కరుండె.

995

మారువగు ముత్తైపు నరులకు
నిలపై నా ప్రణయిని మెవ నిశ్చే త్రుతిలో
తురిమియు రాక్షసులును నె
త్తురు నిజముగఁ గ్రోలియుండ్రు తూర్ణమ మకటా.

996

వనిలో విజనములో నా
కనుమొఱిగి ప్రేయసు నసురులు గ్రక్కున లాగన్
నను దలఁచి పొడుగు దీనపుఁ
గనులన్ గని కరరివేలెఁ గడు నేడ్చెను బో

997

మిక్కిలి యుదార శీలము
నెక్కిను మీ వదెన మున్ను నిడుదగు శీలపై
గ్రక్కునఁ గూర్చుండి నగుచు
వాక్కులు నీతోడఁ బలికె స్వచ్ఛస్మితయై.

998

వరనదియగు ఈ గోదా
పరి ప్రేయూరాలికి నిరతము బహుళ ప్రేయ, ఈ
తజ్ఞ నటు చను నని తలఁచెద
సరుగద యొంటరిగ నామె యనయం బెపుడున్.

999

నశినానన నశిన విశా
లలోచన నశినములు గొను లాలసఁ జనెనో
స్థానముల కెపుడు పోవదు
నశినములను గోయఁ జనదు నను విడి యెపుడున్.

1000

నునుపై స్ఫుట మృదు సంతా
షణ గలిగి కురుల బరువున సరి పంగిన దా
నునుగుం బ్రీనుమోము ఖల దై
త్పుని పోటఁ బడి గ్రహభుక్త తుహిన కరుండా.

995

మరువగు ముత్తైపు సరులకు
నిలవై నా ప్రణయిని మోవ నిశ్చే త్రుటిలో
తురిమియు రాక్షసులును నె
త్తురు నిజముగఁ గ్రోలియుండ్రు తూర్ణమ యకటా.

996

వనిలో విజనములో నా
కనుమొఱిగి ప్రియను ససురులు గ్రక్కున లాగన్
నను దలఁచి పొడుగు దీనపుఁ
గనులన్ గని కురరిపోలెఁ గడు నేడ్చెను బో

997

మిక్కిలి యుదార శీలము
నెక్కిను మీ వదెన మున్ను నిడుదగు శీలపై
గ్రక్కునఁ గూర్చుండి నగుచు
వాక్కులు నీతోడఁ బలికె స్వచ్ఛస్మితయై.

998

వరనదియగు ఈ గోదా
వరి ప్రియురాలికి నిరతము బహుళ ప్రేయ, ఈ
తజ్జి నటు చను నని తలఁచెద
సరుగద యొంటరిగ నామె యనయం బెపుడున్.

999

నశినానన నశిన విశా
లలోచన నశినములు గొను లాలసఁ జనెనో
నశినముల కెపుడు పోవదు
నశినములను గోయఁ జనదు నను విడి యెపుడున్.

1000

విరిసిన తరువుల వనమిది
మురువగు చలు పక్షి తతులఁ బొలువయి యుండెన్.
యరిగెనొ వని; కిటులనఁ దగ
చరిగద యొంటరిగ నామె యతి భీరువు గా : 1011

సపితా! కృతా కృతజ్ఞుఁ
డవు సత్యాసత్య కర్మలకు సాక్షివి నా
కువలయు దృశ జనకజ యెం
దు వెళ్ళెనొ, హృతయొ, వ్యధితుఁడఁ దొరగాఁ జెపుమీ: 1102

బలిల లోకాల నీవరయనిది లేదు
అన్ని సంగతులను నీవ యరయు దెపుడు
పవన! కుల పొలినిని నాదుపత్నిఁ గంటె
దొంగిలిరా చంపిచో లేక త్రోవఁ గలదొ. 1 003

అని శోక నకుం డయి చే
తన లేక వినంజ్ఞుఁ డగుచు తఱచేడ్చెడి రా
ముని గని యదీనుఁ డగు ల
క్ష్యుఁడనె న్యాయమున నుండి కాలోచితమున్. 1004

వెత వర్జింపుము, ధృతి గొను
సతతోత్సాహమున వెదకఁ జాలుచు సీతన్
సతతోత్సాహము గల నరు
లతిమష్కర కర్మ నై న పందరు వ్యథలన్. 1015

అని యతి పొరుష మొప్పుఁగ
వినిచెడి సౌమిత్రి నుడుల విని రాముండున్
గణియింపక దైర్యము విడి
వనటను గడు పొంది మరల వ్యధికుం డయ్యెన్. 1006

వ. అటు దీనుడై యున్న రాముండు దీక్షయై... బాల్మీకి అక్షరమున
 కిట్లనియె అక్షరము: నీవు శీఘ్రముగా గోదావరినది దగ్గఱకుఁ బోయి సీత
 తామర పువ్వులు తీసికొనుటకు వెళ్ళిన దేనో అని రాముండు దనఁగా అక్షరము
 తీర్థవతి యైన గోదావరి దగ్గఱకుఁ బోయి రామునితో కట్టెను. ఇప్పుడో
 ఈమెను గూర్చి యార్చినను నా మాట వివరును చెనుట లేదు. క్లృష్ణములను
 నశింపఁ జేయు సీత యెక్కడున్నదో తెలియుటలేదు" యని యిటు అక్షరము
 దనఁగా గోదావరినది దగ్గఱకు వెళ్లి సీత యెక్కడ అని యిదిగోను అంత. 1009

చంపఁ దగు రావణునిచే హరింపఁబడిన
 యటు చూచియు భూతంబులై నఁ జెప్పు
 వామెఁ గూర్చి, గోదావరియైన నామె
 జాడ రామునికిఁ జెప్పఁ జాలదుయ్యె.

1008

అటు భూతంబులు సీత జాడ వ్యభిక్తుండు రాముతోఁ జెప్పు మిం
 తట సంచున్ కడుఁ బ్రోత్సహించిన నటన్ దద్రావణ ప్రభుడై
 యటు గోదావరి దుష్ట రావణుని యా యాకాశమున్ కర్మలున్
 కట! లోనందలపోసి రామునికి వక్కాడింప దా దీతితో.

1009

అటు గోదావరి సీత జాడలను నావంతేని వాక్రవృత్తు కుం
 డుటఁ జిత్తాన నిరాశుడై కుమిలి తోడ్తో అక్షరముం బల్కె న
 క్కట! గోదావరి సీతఁ గూర్చియును వక్కాడింప దీక్ష ము
 చ్చట నా తల్లికి మైథిలాది వతికో సౌమ్య! యెటుల్ చెప్పుదున్. 1010

అటు రాజ్యంబును పోయి యా యడవిలో నాకో యలమ్మో యెదో
 యిటు భక్షించుచు జీవముల్ గడపు నాకీ కష్టముల్ తోచ రా
 నటు సంతోషముపెట్టు సీత కట! యీరాడెట్టి కష్టంబు లె
 చ్చటఁ దాఁ బొందుచు నున్నదో యెటకు నిచ్చుం బోయెనో యక్కట.

1011

జ్ఞాతులున్ లేక యాజానకిన్ గణక మే
 ల్కొనిన నాకును నిశల్ చనవయింక
 సీత కన్పించుచోఁ జేరి మందాకినిన్
 వ్రవనవణ జలస్థలాలఁ గాంతు
 ఈమహాబలమృగా లింక నాకు వచియింపఁ
 దలచి నటు తడింగితాలు తెలుపు
 ఇక వృక్షములు మాకెల్లఁ దెలియు నని
 యన్నటు తల లిటు లటుల నూపు

వీదిశ వయిపు సీత హరింపఁబడియె
 ఆదిశ మృగముల్ పొడి యధిపుఁ జూచె
 అదియె వధి భువి యని మది ననుజఁ డెఱిగి
 తత్వచన సార మగు నింగితములఁ జూచె.

1012

అప్పుడు లక్ష్మణుఁ డన్నతో ననియె నిట్లు
 'సీత యెక్కడ' నని నీవు చేరి యడగ
 ఈమృములు వెంటనే లేచి యిప్పు డిటుల
 దక్షిణపు దిక్కు భువిఁ జూపెఁ దక్షిణంబ.

1013

వ. అని అప్పుడు లక్ష్మణుండు మంచిది పోదము, ఈ దక్షిణదిక్కుగా పోదము. వదెన గుర్తులు ఏమైన గనుపట్టు నేమో ఎక్కడ నైన గనిపించు నేమో చూతము" అనఁగా సరే అని రాముండు దక్షిణదిక్కుగా బయలుదేఱె. ఇట్లు వారిరువురు భూమిపై పు చూచుచు ఒండొరులు మాటాడుకొనుచు పోవుచుండ దారిలో వారికి భూమిపై ని పువ్వులు చెల్లా చెదరై వడి యుండుటను దారిలో నేలపైఁ బడియున్న పువ్వువర్షమును చూచి రాముండు దుఃఖితుఁడై దుఃఖముతో లక్ష్మణునితో ఇట్లనెను.

1014

జపియే యాపుషు లందు సీత కిడంగా నాసీత కేకంబులో
స విశేషంబుగఁ దాల్చె నప్పి ధరణి నే నాలం భూ సూర్య వా
యువులున్ ధ్వస్తము గాని యట్లునిపియున్ యోగంబు కేమంబు నీ
తపి తెల్పుంజుమి యంచుఁ బ్రాచీనణ భూర్థం జెంపి నాచుండగన్

105

గిరిరాజాః పనిలో మదీయ పిరహన్నిం గుండు సర్వాంగ నుం
దరి యాసీతను నీవనిన్ గనితివే తవ్వార్త వాక్రుచ్చ మం
చురు కోపంబునఁ బల్కి తుద్ర మృగము స్ఫుగ్రంపు సింహంబు మా
దిరి గర్జించి ప్రియన్ గనంబువలె తెసే సీతబులే గూర్చెదన్.

106

అని రాముండుబుమంగఁ బర్యతము హేమాంగిన్ ద్రియన్ గూర్చి చె
ప్పనొ యన్నట్టులు చూపకుండుతటి రాముండిట్లనెన్ తెలమా
నిను నీచెట్టులతోడఁ గ్రొంబువులతో నే భిన్నముం జేతు, నీ
తను నాకుని వచియింప దానదిని తత్తం జేసి యెండించెదన్.

1017

ఇటులు రాముండు కంట దహించువాడు
వోలె నయి యటు రావణుం డాలితాంగి
నెత్తుకొనిపోవు నప్పుడు నిలను బడ్డ
రావణుని పెద్ద యడుగును రయమ గాంచె.

1012

సీత భయపడి రాముకై చెంగి మిగుల
పరువు లెత్తుచు రావణాసురుని నుండి
తప్పుకొనిపోవఁ బడిన పదాల గురుతు
లాక్షణమ రాము డారసె నచట బయట.

1018

అవల విడిగిన వింటిని వమ్ముపొదిని
పలుగతులఁ జెల్లచెద రౌచుఁ బడిన రథము
భ్రాంత హృదితోడ రాముండు భ్రాత కవుడు
చూపి యిట్లునె భ్రాతతో నీవగిదిని.

1020

చూడు లక్ష్మణ! రాలిన పైఁడి పొడులు
 సీత నగలు పల్ మూఁకముల్ చెదరె నిచట
 పైఁడిపొడులఁ బోలిన నెత్తు రోడి వడిన
 చుక్కలను ధరిత్రి తడిసి చూడఁ బడియె.

1021

తలతు లక్ష్మణా! కామ రూపులుగ నున్న
 రాక్షసులచేత సీత శీఘ్రముఁగఁ జీల్చి
 చీల్చఁబడి భుజింపఁబడెనొ చేరి పిదప
 దొంగిలింపఁబడెనొ యేమొ తొరగఁ జూడు.

1022

ఆమైకె ఘోరముగను పోరాడి నట్టి
 యిర్వు రనురుల యుద్ధంబు నిచట జరగె
 ముత్తైముల సరుల్ బంగారు భూషణములు
 గల ధను సిది యెవరిదో భగ్నంబు యయ్యె.

1023

అసురులదో లేక ఘనులైన యమరు లదియొ
 లలిత రవిఁ బోలి వైడూర్యగుళిక లొప్పు
 పసిఁడి కవచ మెవ్వరదియె భగ్న మౌచు
 మహిని బడియుండి యొప్పు లక్ష్మణుఁడ! కనుము.

1024

శత శలాకలు దివ్యప్రజాలు గలుగు
 గొడు గెవరిదో దండము చెడి వడియె భువిని
 పసిఁడి కవచములు పికాచ వదనములను
 భయద తను వొప్పు ఖరము లెవ్వరివో కూలె.

1022

మండు నగ్నిఁ బోలి ద్యుతుల నిండిపోరి
 ధ్వజ మలరు యుద్ధరథ మిదెవ్వరిదో కూలె
 రథపు టిరుసుల వంటి పరాలు పైఁడి
 నగలఁ దగివడె, నేదైత్యనాథు నిదియొ.

1046

చూడు లక్ష్మణ! శరములు కూడియున్న
యమ్ముల పొదు లివి ధర్మశ్రుతియును పడెను
కేలులోఁ గొరడాయుఁ గళ్ళేలు చాల్చి
భువిని బడియున్న సారథి యెఱిగి వాఁడొ.

1027

సారథిని జంపిన మహాబల సహిత్తు డెవఁడు
పురుషవర! చామరములు కరములందు
ప్రేల తలపొగ మణికుండలాలు చాల్చి
అనిని బడిన చామరధారి వనిత లెవరు.

1028

సృష్టముగ నిది యెట్టి రాక్షసుని వదలెను
ఇతర జీవితము లనంత మెనయఁ జేయు
ద్వేష మిది నేను వారితోఁ బెట్టుకొంటి
అందుకే యిన్ని కష్టము లందుచుంటి.

1029

సౌమ్య! కామరూపు లగురాక్షసులు నకట;
జానకిని దీనను దినిరో చంపి రాక్కొ
ఈ మహావనిన్ సీత హరింపఁ బడెనొ
జానకిని ధర్మ మది ప్రోవఁ జాల దయ్యె.

1030

జానకిని ధర్మమే ప్రోవఁ జాల నపుడు
ఆమెను భుజించి హరియించి నప్పటికిని
అనుజ! లోకములో నాకు సప్రియము
ఈశ్వరులు గాని యెట్లు గావింపఁ గలరు.

అన్న! లక్ష్మణ! గుణమును నన్ను బొంది
యయ్యె దోషము; చూడు నాయుఖిల కరుణ
గుణములను ద్రోసి యెల్ల ప్రాణిని నసురుల
పణతు; రవివెన్నెలను ద్రోసి యుణఁచుఁ దమము.

1031

యక్షులునుగాని గంధర్వులైన గాని
రాక్షసులు పిశాచములును ప్రాణులెల్ల
కిన్నరులును మనుష్యులు గాని క్షేమ మేమి
పొందఁజాలరు నాశ క్రిముందు చూడు.

102

కనుము లక్ష్యణ! నాయస్త్ర గణముతోడ
ఆకసం బంతయును గప్పి యాక్రమించు
మూఁడులోకాలఁ జరియించు బుధుల నెల్ల
అఖిల సంచారములనుండి యాపి వైతు.

1033

చంద్రసూర్యుల గతిని ధ్వంసంబు చేతు
గ్రహగతుల నడ్డెదనునగ్నిఁ గాని యడఁతు
గిరులఁ గూల్చెదఁ గాల్చెద తరుల; నబ్ధి
సరసు లడఁతు త్రిలోకనాశంబు చేతు.

1034

క్షేమముగఁ బియన్ నాకప్పగింపరేని
ఇప్పు డీక్షణంబున నింక నీశ్వరులును
లక్ష్యణా! గాంత్తు నాదు వరాక్రమంబు
అన్ని భూతా లెగిరిపోవు నాకసమున

1035

చూడు లక్ష్యణ ! నా వింట వీడఁ బడిన
బాణతతిచేత మృగములఁ బక్షితతుల
ధ్వంస మొనరింతుఁ జూడు ప్రవంచమెల్ల
తల్ల క్రిందులౌ నటు చేతు వల్లకాడు.

1036

శ్రవణముల దాఁక బాణముల్ లాగివైచి
సేతకై నేఁడు వెంటనే జీవజగతి
సర్వ మపిశాచముగ నరాక్షసముగను
జలిపివైచెదఁ జూడు లక్ష్యణ ! క్షణాన.

1037

ఉగ్రముగ నా వలనను ప్రయుక్త మౌచు
మిగుల దూరముగాఁ బోవు మేలివాఁడి
బాణముల బలము వడి దేవతలు నిపుడె
చూచెదరుగాక లక్ష్మణ! చూడు మిపుడె.

1036

నా యలుకచేఁ ద్రిలోకముల్ నాశమొంద
దేవతలుగాని రాక్షసుల్ దితిజులేని
ఆ పిశాచాలు జీవాల నమరి యుండఁ
జాల రిలోకమందు లక్ష్మణ! క్షణాన!

1038

జానశి హరింపఁబడినఁ జంపఁబడిన
నాకు నప్పగింపరయేని లోకపతులు
సర్వ జగములు హద్దులు చనెడు నటుల
చేసివైతు లక్ష్మణ విమర్శించి చూడు.

1040

అట్టి సీతను ప్రేయసి నవ్పఁజెప్ప
లేని ఈ చరాచర లోక మిపుడుఁ గూల్తు
అనుచు రోషమునను నెఱ్ఱవైన కండ్ల
పామువంటి ధనుసున్ పొడిఁ బట్టి.

1041

వింట శరమును సంధించి వీరుఁ డైన
రాముండు యుగాంత వహ్నియట్లును, దహింపఁ
జూచుచును నిట్లు మరియును జొచ్చి యల్కి
శీఘ్రముగఁ బల్కి లోకమున్ చెంతఁ జూచి.

1042

సర్వభూతంబులకు నవశ్యంబుగాను
వచ్చెడి ముసలితనము దైవమును మృతినీ
కాలమును నివారింపఁగఁ జాల నట్లు
క్రుద్ధుండ నగు నేదుర్పివారుండఁ జుమ్మి.

1043

మున్నె యన్నట్లు నుదతిని నన్ను మిన్న
 సీత నిప్పుడ నాకప్పు జెప్పటన్న
 దైవ గంధర్వ సరవన్న గావృతంబు
 జగతి నెల్ల క్షణములో నాశంబు చేతు.

1044

—: లక్ష్మణుండు రాముని శాంతపరచుట :—

వ. అటు సీతావహరణముచే స్రుక్కి బాధపడుచు ప్రసన్నుడై పతే లోక
 నాశమునకై వీర్పడిన ధనుస్సువైపు చూచి నిట్టూర్పుచు ప్రాంతములమున
 హరునివలె జగమును దగులబెట్టఁ దలంచుచు, నిదివరకు నిట్లు చూడరాని
 రాముండు క్రుద్ధుండుకాఁగా లక్ష్మణుండు ప్రాంజలియై వెలవెలచోలు యెండిన
 ముఖముతో నిట్లనియె.

1045

ఇందునియెడ లక్ష్మీయు, రవి
 యందును క్లాంతియును, గాలియందు గతి, భువం
 బందును క్షమయును మఱి నీ
 యందు త్తమకీర్తి కూడ ననయం బుండున్.

1046

వ. కాన నొక్కరు చేసిన యపరాధమునకై లోకములను బంపితి వను
 సవయశము పొందఁ దగవు. సంగరమున కుపయోగించెడి అయుధములతోను
 పరికరములతోఁ గూడిన యీరథ మెవ్వరిదో విడిచి యున్నదే. ఈ ప్రదేశ
 మంతయు డెక్కలచేతను రథపుఁ బట్టాలచేతను సలిగిపోయి నెత్తురు చుక్క
 లచేఁ దడిసి యున్నదే. ఇక్కడ ఘోరమైన యుద్ధము జరిగి నట్లున్నది.
 రాజకుమారా! ఇది యొకరివల్లనే జరిగిన సమ్మర్దము. ఇద్దఱిది గాదు. వాక్య
 చతురా! ఇటు మహాబలమునకు సమయుము వచ్చినట్లు గనఁబడదు. ఒకరికై
 లోకములను నాశము చేయఁ దగవు.

1047

జనవతు లెవును మెత్తుని
మనసుగలిగి కాంతు లగుచు మాస్మృత దండం
బును బెయ్యించుచు, రటు ని
పు నఖిల భూత శరణ మయి పూజ్యపు గతియె. 1046

స. రామా ! నిభార్వనాశమును ఎవరు మంచి దని చుందురు. 1049

నదులును సముద్రములు దే
వ దైత్య గంధర్వు లెవును- ప్రత మూనిన యా
బుధునికి సాధువులువలెను
ఎవియేన్ జేయఁ గలరె యీక్షితి నీకున్. 1050

ఎవ రాసీతను దొంగిలించిరొకొ యన్నేషింపఁగా నర్హమౌ
వివిధం బైన గుహల్ నదుల్ జలధులున్ పృథ్విధరంబుల్ వనుల్
దివి గంధర్వజగల్ బుభుల్ మనము నెంతేఁ జూచి గాలింత మిం
క వధూచోరుని; నామె సామనిడ రా; గన్గొంద మాయాశులన్. 1051

అవలఁ గోసలేశ! యింకఁ జేయంగఁ దగిన
వని యెదో చూతము నయాన వినయమునను
సామచే శీలమున నిప్పు డామె గనని
యెడల పజ్రాభ శరముల నేసి దునుము. 1052

. —: రామునికి లక్ష్మణుఁడు హితము చెప్పుట :—

అటులు శోకముచేఁ దప్పుఁడై యున్నాఁడు
డట్లు విలపించుచు మహావృథార్తుఁ డగుచు
చిత్తమే చన్నరాముని జేరి కాళ్ళు
పట్టుకొని యూరడించుచు భ్రాత వలికె. 1053

ఘనతపము చేసి ఘన మ
యిన కర్మలు చేసి రాజయిన దశరథుండున్
నిను రామా! పొందెను ఆ
ఘనులగు నమరు లమృతంబు పొందిన ముట్టుచే.

1054

నీ గురువు దశరథుం డో
నీ గుణముల బద్ధుండయియె నీ విరహమునన్
దేవత్వంబును పొందెను
నీవిది భరతుండు చెప్పె, నిది వింటివిగా

1055

ఇటు సంభవించిన వ్యథను
నిటు నీవే సైవజాలవేనియు నింకన్
ఎటు సామాన్యు లబలలును
ఇటు సైవంగలరె యన్న యిట్టివి రాగా.

1056

కోకార్తుండ వగు నీవిటు
లోకములన్ దేజస్సుచేత లోక గొని కల్చన్
కోకార్తు లైన జనములు
నేకడకున్ జని ముదంబు నెనయుదు రసఘాః

1057

ఊరడిలుము నరవర! యె
వ్వారికి నావదలు వచ్చివడ లేదార్తిన్
మారుతమున నగ్నివలెను
చేరు, క్షణములో నవి వడి పోవున్.

1058

లోక స్వభావమే యిది
వీక నహుషనుత యయాతి వెన నింద్రునితో
సాలోకత గని, మణియా
లోకమునుండి చ్యుతుండయ్యె లోక జెడు పోకన్

1059

లోకములకు జనని యగుచు
లోక సమస్కృతయగుచును లోకస్తుతులన్
చేకొను భూమాతయు ఓ
లోకస్తుతః చలన మొందు లోకములోనన్. 1052

లోకాలకు నేత్రము లయి
లోకశ్చ దర్శన వత్సత్తిలోపల గడు నా
లోకించెడి చంద్రార్కులు
లోకంబున గ్రహణమునకు లోబడుదురుగా. 1053

ఘన భూతంబులు దేవులు
ఘను లైన మహాపురుషులు ఘను అయ్యును ఓ
ఘన పురుషా! దైవమునకు
ననయంబును వశులె యగుచు నందెద రాత్రిన్. 1061

సురపతి లోనగు దేవులు
తఱచుగ సుఖదుఃఖములకు తగ లో బడుటన్
ధరలో విందుముగద యో
నరవర! నీవిట్లు కుంద న్నాయం బగునే. 1062

అనఘా! జానకియు నశిం
చినను హరింపఁగబడినను చింతను నీవున్
గనరాదు సుమీ పామర
జను డటు లెన్నటికిని శూర సన్నతచరితా. 1063

సతతము సత్యము చూచుచు
క్షితి యుక్తాయుక్త తత్త్వచింతనఁ దగి న
స్మృతి గల నీవంటి ఘనులు
సతి కష్టంబులయందు నైన వ్యధ పొందరుగా. 1064

వ. ఓసరశ్రేష్ఠా! తత్త్వమును బుద్ధితో నాలోచింపుము బుద్ధి గల మహా
ప్రాజ్ఞులు శుభాశుభములను ఎఱుంగుదురు. గుణదోషములు ప్రత్యక్షముగాచూడ
నట్టియు ఇది చేసితినిని నిశ్చయింప శక్యముగాని కర్మలను తత్త్వపురుష
వ్యాపారము లేకుండ నిశ్చిత్తి కలుగదు రామా! నీవును నాకు పూర్వము ఇట్లు
చెప్పితివి. సాక్షాత్తు బృహస్పతి కూడ నీకు శిక్షణ ఇప్పలేడు. మహాప్రాజ్ఞ! నీ
బుద్ధిని దేవతలు గూడ హింపలేరు, శోకముచే నిద్రించిన నీజ్ఞానమును మేలు
కొలుపు చున్నాను. ఓ ఇక్ష్వాకులశ్రేష్ఠా! దివ్యమును మానుషమును నైన
నీ పతాక్రమమును దెలిసికొని శత్రువధకు ప్రయత్నింపుము. అందఱనుచంపుట
వలన నీకిమి లాభము గలుగును. నీవు ఆశక్తు లేవరో తెలిసికొని దారిని
పెల్లగించి వేయుము.

1065

—: రామలిక్ష్మణులు జటాయువును జూచుట :—

అన్న యయ్యును లక్ష్మణుం డనిన సూక్తి
సారము గ్రహించు రాముండు సరి గ్రహించి
ఆగ్రహంబును లోననే నిగ్రహించి
చిత్ర మగుటలు వించి వచించె నిట్లు.

1066

ఏమి చేతము తమ్ముడా! యెటకుఁ బోద
మేయుపాయాన సీత నీక్షింత మంచు
మన జనస్థానమె మనము కనుద మింక
అరిగి యున్నేషణము చేత మనియె భ్రాత!

1067

పెక్కు రాక్షసు లుండురు పెక్కుతరులు
పొదలు గిరి దుర్గములు దరుల్ పాలుచు
తగు మృగము లున్న గుహలు గంధర్వ కిన్న
రాలయము లొప్పు వెదకుద మందు మరల.

1068

నిన్నుఁ బోలి బుద్ధిమంతులు నియమితాత్ము
లావదలఁ గనలరు నాలి నద్రులట్లు
అనుచు అత్మజుం డన రాముఁ డపుడు వింట
శరము సంధించి యావనిఁ దిరిగి చూచె.

1070

ఇంక గిరిపోతె నున్న పక్షిండు భువిని
పడిన యాజటాయువు రక్తపక్షుఁ గాంచి
వీడఁడొ కానకిని మ్రొగి వృథవి గృధ్ర
రూపమునఁ బడియుండెఁ జూ ద్రువము చూడు.

1071

అవిశాలాక్షి సీతను నపుడె తినియు
నెలమిఁ బడియున్న వీని వధింతు ననుచు
వింట శరము సంధించి యావృద్ధి యదుర
ననఁగ నెత్తు గ్రక్కి జటాయు వార్తి బలికె.

1072

ఓయి దీర్ఘాయుః యెవతను నోషధిబలె
వెదకుచుంటి వామెను నాదు బ్రదుకు, రెండు
రావణుండు హరియించెః రాక్షసుండు
సీతను హరించుచుండ నీక్షించినాను.

1074

సీతఁ గాపాడ నెదురయి చేరినాను
రావణుని యుద్ధరథము చత్రంబు భువిని
పడఁగఁ గొట్టి విల్లు విరిచి వైచి నూతుఁ
జంపితిని రామ! నిటు నేను శత్రువును నలయ.

రావణుండు కత్తి గైకొని రయము నాను
నామ తెక్కల నఱకీ జూపితిని నెత్తు
కొనుచు నాకాశ మాగ్ధానఁ జనియె; మున్నె
రావణుండు చంపె; నను జంప రాదు మరల.

1075

దాని రాముండు నాలించి బాష్పపూర్ణ
ముఖం డగుచు సీతఁ గూర్చిన ముఖ్యవార్త
నెఱిగి గృధ్రరాజును గోరిలించుకొనియు .
ధనుసు పడవై చి భువిని తత్క్షణమే వడియె.

1076

అవశుడై భూమి నటు వడి యనుజుతోడ
ధీరతరుం డయ్యు రెట్టింపు మీటు వ్యధను
ఏడ్చి యెగయూర్పు దిగయూర్పు లెగయ నూర్పు
నాజటాయువుఁ గని యన్న యనుజుఁ బలికె.

1077

ఘనమగు రాజ్యమొ పోయెను
వనవాసము వచ్చె సీత వ్రజయిని పోయెన్
ఘనుండు జటాయువు చనిపో
యె నిట్టిది యలక్ష్మి యగ్నినేని దహించున్.

1078

సకలం బగు నంబుధిని ము
నుక లాడుచు దాటు, మైనను జన విక పాపాల్
సకలం బగు నంభోనిధియు
వికలం బయి యెండు నాడు వికటాలక్ష్మిన్.

1079

లోకం బెల్లను వెదకిన
నాకంటెను నింత గొప్ప నాశిత భాగ్యుం
బేకడ నైనను దొరకఁడ
నాకిటుల ఘనమయిన వ్యసనపు వల వచ్చెన్.

1080

వ. ఇదిగో చూడు ముదుసలి యైన గృధ్రరాజు నాతండ్రి స్నేహితుండు
నాదొర్భాగ్యముచే దెబ్బ తిని భూమిని వడియున్నాఁడు” అని రాముండు వది
యించి వలుసార్లేడ్చు జటాయును తాకి పితృ స్నేహమును జూపుచు. 1081

తెక్కలు తెగివడి నెత్తురు
మిక్కిలి దడిసి భువిఁ బడిన మేటి జటాయున్
నెక్కొను జనకుని మైత్రిని
నెక్కువ గని ప్రేయ యేది యని యేడ్చియుఁ గూలెన్. 1082

పుడమిని ఖల రావణుచే,
బడఁ గొట్టఁబడిన జటాయుఁ బడెపడె గని రా
ముఁ డనుజుఁ బలికె జటాయువు
నొడలు నిమిరి కౌగిలించి యొగి జాలిమెయిన్. 1083

నిజముగ నాకొఱ కయి యీ
ద్విజము జటాయు విటు పూని దితిజ హతంబై
త్యజియించెను నిప్పుడ దు
స్త్రజ మగు తనప్రాణములను తమ్ముడ! కంటే. 1084

ఇంకను దీని శరీరము
వంకఁ గనుమి ప్రాణ మింక వడలదు దీనిన్
శంకయె లేదిట స్వరము వ
జంకియుఁ గన్నడుఁ బయికి మనలఁగనసాగెన్. 1085

నాయన! జటాయు! యిప్పుడు
పొయక చెప్పఁ గలవేని వచియింపుమి నా
ప్రేయసి సీతను గూరిచి;
నీయెడ శుభ మవుతఁ గొట్టె నిన్నెటు లతఁడున్. 1086

సీతను రావణు డెందుకు
నీతఱి దీసికొనిపోయె నే యపరాధం
బాతనికి నేను జేసితి
నాతఁడు ప్రేయఁ దీసికొని పోవు నంతటి దానిన్. 1087

చిమలేందుని బోలెడి యా

మె మనోహర వరస మెట్టి మెయి సప్త డుండెన్

ప్రమదయు జాన మటి యా

సమయమున నేమి వలికె సరిగాఁ జెప్పమి.

1088

ఆరాక్షసుఁ డెట్టి మహా

వీరుఁడు, తప్తూప మెట్లు వెలయును, నాతం

డేవిధముగ నేకర్మలు

గావించును, వాని గృహంబు కల దెచ్చోటన్.

1089

అటు విలపించుచు దీనత

నటు ప్రశ్నించుచును సున్న యారాముని వై

పటు గని హీనస్వరమున

జటాయు వారాముతోడఁ జటుకునఁ బలికెన్.

1090

దనుజేంద్రుఁ డగు నారా

వణుఁ డాజానకిని గగన పథిని పవన దు

ర్దిన సంకుల మగు మాయను

గాని వేగమె యపహరించె గ్రూరుం డగుచున్.

1091

కడు నాయాస పడిన నా

నిడుదగు తెక్కలను నణికి నీప్రియ సీతన్

పడఁతిని దీసికొని మిగుల

వడి దక్షిణదిశ మొగ మయి పరువుం దీసెన్.

1092

కడ తేఱుచుండె ప్రాణము

లెడనెడ పృష్టియు భ్రమించు నిదిగో రామా!

* వడిఁ బసిఁడి చెట్లు గాంతును

కుడి యెడమల వట్టి ప్రేళ్ళ కురులన్ జూతున్.

1093

* పసిడి చెట్లు, వట్టి ప్రేళ్ళ కురులును జూచువారు చనిపోవుదురనిశకునజ్ఞులు

ఆతఁడు విందపు మూర్తం
బొతఁజి బియ్యం తీసికొనుచు బరువున్ దీసెన్
ఆతఁణిని నష్టపోయిన
ప్రీతికరధనంబు సొప్పి వేగమె పొందున్.

1094

అది రావణునికిఁ దెలియుచు
గద, కావున నపుడుఁ గాంతఁగని కొనిపోయెన్
పదపడి యనురుఁడు గేలము
నెద గొనుమత్స్యమువలె సరియించును త్వగగా.

1095

జనకజను గూర్చి నీవును
వనటం బొందకుము నీవు త్వరగా దైత్యున్
పనిపి యము మందిరమునకు,
జనకజ తోడ విహరింతు సత్వరమింకన్.

1096

రామునితో నిటు వల్కుచు
వ్యామోహము పొంద నట్టి పక్షిండునికిన్
అమృత్యువుతఁజి మోమున
నామిషమును గలిసి నెత్తు రట ప్రవియించెన్.

1097

ఆవిశ్రవసుని పుత్తుడు

* అనైశ్రవసుని యనుజుడు సాక్షాత్తుగనొ.....

ఈవిధిఁ బలికి జటాయువు

వేవే దుగ్ధభ మనువులు విడిచెను కట్టా !

1098

* “విందపు” ముహూర్తమున పోయినది. దొరకును అని శాస్త్రము,
కాన సీత దొరకునని భావము.

* రావణుడు సీత గైకొని వేవేగమెపోయి అంక వేగమె చేరెన్ అని చెప్పు
బోయి పక్షి చెప్పలేక మరణించెను.

చెప్పు చెప్పని రాముడు చేతు లొగ్గి
పలుకుచుండ జటాయువు ప్రాణములను
పక్షి మేనును వీడి యుభ్రంబు చేర
పక్షి కాళ్ళను తల వాల్చి పడెను భువిని.

1099

రాక్షసుల భూమి గింత కాలంబు హాయి
బ్రదికి, దంటకాటవి నేడు పక్షి పోయె
చాల యేండ్లుగఁ జిరముండి కాల మింక
తీరఁ పోయెఁ, గాలము దురతిక్రమంబు.

1100

అతి వీర్యం డగు రావణాసురునితో నాసీతకై పోరుచున్
పితృ పై తామహ మైన రాజ్య మసువుల్ వేగంబు కోల్పోయి, యీ
క్షితి నాకై యుపకరమున్ జలిపె పక్షిండుండు, సర్వత్ర యీ
గతి సాధుల్ శరణిచ్చువారు పశులంగానీ కనన్ వత్తుగా.

1101

వ. పక్షిండు డైన యీజటాయువు నాకయి మరణించి సందువలన
కల్గినంతగా సీతను హరించినందువల్ల నాకు దుఃఖము కలుగుటలేదు. మహాయశ
స్వియు శ్రీమంతు డగు దశరథుఁ డెట్లు పూజనీయుఁడో యట్లే ఈపక్షిరాజును
పూజనీయుఁడు, మాన్యుఁడును. సౌమిత్రి! వెళ్లి కట్టెలను తెమ్ము. నేను నిప్పు
మండించెదను. నాకయి చనిపోయిన జటాయువును దహనపఱచెదము. రాద్రు
డైన రావణునిచే హతుఁడైన ఈ పక్షిరాజును చితిపై ని ఉంచి దహించెదము.
యజ్ఞశీలురకు ఆహితాగ్నికి పరివ్రాట్టులకు భూదానము చేసినవారి కెట్టి గతి
గలుగునో అట్టి గతియు వీనికి కలుగునుగాక. ఓ మహాపత్వా! గృధ్రరాజా!
నాచే సంస్కరింపఁబడి నాచే ననుమతింపఁబడిన వాఁడవై ఉత్తమ లోకము
లను పొందుము. అని పలికి ధర్మాత్ముడైన రాముండు దుఃఖితుఁడు తన
బంధువునువలె చితివయిని బెట్టి దహించెను. విదప రాముండు లక్ష్మణునితోఁ
గూడ అడవిలో స్థూలములైన మహామృగములను జంపి ఆపక్షిని తృణమును
దర్శలను బఱచెను. ఆమృగమాంసమును ముద్ద చేసి ఆపచ్చని వచ్చికపై ని

శకునములకు వైచెను. చనిపోయిన మనుజునికి వతె ఆపక్షికిని మంత్రిములు
వరించి రాముడు పితృకర్మను జరపెను. పిదప గోదావరివర్గమున వెళ్ళి నది
యందు స్నానముచేసి ఆగృధరాజునకు వారు శాస్త్రప్రకారముగా నెక్కు దండ
లిరి. ఆపిదప మహర్షి తుల్యుడైన రామునిచే నాగృధరాజు సంస్కరింపఁబడి
పుణ్యలోకమునకు వెళ్లెను. ఆరామలక్ష్మణులును పక్షిరాజునెడ స్థిరబుద్ధి యుంచి
మరల సీతను అన్వేషించుటకై సురేంద్రులైన విష్ణుదేవేంద్రులవలె వనముల
బ్రవేశించిరి.

1102

—: కబంధుఁడు రామలక్ష్మణులఁ బట్టుకొనుట :-

ఇంక నాపక్షికి రామలక్ష్మణులు నీశ్వీరితి నర్పించి జా
నకి నన్వేషణ చేయ వైర్యతిదిశన్ బైత్తేరి వృక్షాల గు
ల్మికముల్ తీవెలు చుట్టుకొన్న బహుదుర్లంబౌ వసుల్ దాడి గం
డక శార్దూల భుజంగ సింహ మృగ గూఢారణ్యమున్ దాడియున్. 1103

చని యాపై నింక భ్రాత లిద్దఱు జనస్థానంబు శీఘ్రంబు దా
టినవారై యట మూఁడు క్రోశములు సూటిన్బోయి క్రౌంచాటవి
ల్గని నానా ఘన పూర్ణమై వ్రమదమున్ బాటిల్లి యుండంగ నా
వని నానా ద్విజ సర్పజంతు యుత మొప్పం గాంచి రవృక్షానన్. 1104

ఇటు సీతన్ గనఁ గోరి కాననములన్ వీక్షించుచుండఁ ద్రి
ప్పటచే నాగుచు నుండి పోవుచును తూర్పైపోయి యా భ్రాత ల
చ్చట క్రోశంబులు మూఁడు పోయి మఱి క్రౌంచారణ్యమున్ దాడిముం
గట వీక్షించిరి జంతు సంతత మతంగాఖ్యాశ్రమం బచ్చటన్ 1105

వ. మఱియు నా యాశ్రమంబు దాటి భీకర వ్యాళ కీర్ణంబైన
యొక్క మహారణ్యమును జూచి దానికి

1106

దరిఁ బాతాళ గంభీరమై యిరుల సత్వంతంబు గాడాంధ్రము
దరిఁ వీక్షించియు దాని దగ్గఱనె దౌద్రాకారమై తీక్ష్ణ ఓంఘ్రముగ భీ
కర లంబోదరి భీకరరాస్య యయి యుగ్రహాసలందించు పెన్
కురు లల్లాడఁగ నొప్పు రాక్షసిని నొక్కొర్తున్ జూచిరా సోఁ సుత్. 1107

అది యారాక్షసి రాము ముందరుగు శుద్ధాచారు నా లక్ష్మణున్
గదియం జట్టియు రా సుఖంత మని బిగ్గన్ గ్రుచ్చి వాక్రుచ్చె నీ
యదిరా భాగ్యము నేనయోముఖిని నీపంటఁ బ్రేమం బయ్యె ఈ
బ్రదుకున్ తెలతలాల నేటి పులిసాలన్ హయిల్లెంతసేన 1108

అని యారాక్షసి పల్కి లక్ష్మణుఁడు క్రోధాబోల మేహుఁడై
త్తిరి బైకెత్తి నిశాఢీ ముక్కు చెవిచనదొడ్డిట్టె ఛేదింప ప
చ్చిన దాఁచి పడియార్చుచున్ బరుగుదీసెన్ రాక్షసన్ యింక
మన సౌమిత్రియు రాముఁడున్ చనింగమూర్తయ్య మౌజన్ముఖో. 1109

శుచియున్ కాలము గల్గు లక్ష్మణుఁ డీఁకన్ భోభాధ్య తేజస్సుతో
రుచి చూపం గల రాముఁ గాంచి కరముల్ జోడించి వాక్రుచ్చె న
న్న; చలించెన్ గడు నాభుజంబు, నిదిగో నాచిత్త ముద్విగ్నమై
పచరించెన్ మరి దుర్నిమిత్తములుకన్నటున్ జుమి యియ్యెడన్. 1110

కనుకన్ సిద్ధముకమ్మి యన్న; హితమౌ కమంబులౌ వాక్యముల్
విని కావించు నిమిత్తముల్ భ్రమము గొల్పెన్ క్రద్ధగా నుండు దా
రుణమౌ వంజులకాఖ్య పక్షి మన గెల్పున్ మంచి సూచింపఁ గూ
సె ననన్ పిమ్మట వారి కప్పు వినిపించెన్ ఘోరమౌ నాదముల్. 1111

ధ్వను లేతెంచిన వైపు చూచిరి పొదన్ వారల్ కబంధున్ శిరం
బును కంఠంబునులేక పొట్టను ముఖంబున్ పైకి మైలేచు దూ
క్షణ రోమంబులు కాటు మేఘ మటు లుగ్రంభై న నాదంబు న
గ్నిని మంటల్ విరఁజిమ్ము కన్ను నుదుటన్ నిండారె నవ్వానికిన్. 1112

కనుతెప్పల్ కడుఁ బెద్ద దంష్ట్రలు మహాగ్రంథై తమన్, వక్తమున్
ఘనజిహ్వగ్రముచేత నాకుచును ముక్తి వ్యాధు సింహ స్వీహా
అను భక్షించుచు యోజనంబు పొడవై భ్రాజిల్లు హస్తంబులన్
పెనుజంతుల్ విహగాల లాగుచును నొప్పెన్ శత్రుఁలఁకుండున్. 1115

దరిగా వచ్చిన రామలక్ష్మణుల యాచారిన గరం బాక్షమిం
చి రయానన్ బహు మోర దర్శనర నుజ్జ్వలించి చేజో వస
ర్దరు లొచున్ దృఢధన్వులొచుఁ గరవాహల్ చాల్చు నాభ్రాత లి
ర్వురఁ బట్టన్ భృతి రాముఁ డంతట భయంబుం జెంద డేమాత్రమున్.

1114

భృతి లేకుండుటఁ జిన్నయౌట భయమెంతేఁ బొంది సామిత్రియో
వెతతో రాముని బల్కె “రాక్షస వశంబే యౌ ననుం జూచు నీ
మతి వీరా: నను వీనికిన్ వదలిపొమ్మా యొక్క నన్నిపుడి
గతి వేగన్ బలియిచ్చి క్షేమముగ సొల్పొందెం బప్పెత్తమి. 1115

అతి శీఘ్రంబుగ సీతఁ గాంతు పని నాస్మాంతంబు వాక్రుచ్చు మీ
పితృ పై తామహ రాజ్యముం బడసి పృథ్విన్ బ్రోచుచున్ నన్ను నీ
మతి నెప్పున్ దలపోయఁ గాదగుచు వోమాశ్వా: కనుంగొమ్మనన్
భృతి రాముం డనె వీర: చింతిలకు మార్తన్ త్వాదృశుల్ గాంతురే.

1116

ఇక దై త్యోత్తముఁడౌ కబంధుండు మహాత్కృష్ట ధ్వనిన్ వారితో
వికటుండై యనె మీరలెవ్వరౌ యసిన్ పెన్ విండ్లు చేదాల్చి నా
నికటక్షోణికి వచ్చి నాకు వశతన్ దృగ్గోచరం బైతి రెం
దుకు మీరల్ చనునెంచి యీగతి క్షుదార్తుండైన నన్ బొందిరే. 1117

శరముల్ విల్గొని తీవ్రశృంగములతో సారొప్పు నెడ్లంబరెన్
దరికిన్ వచ్చియు నాదు నోటబడి రింతన్ మీరు జీవించుటే
యరుదౌ నంచు వచింప దుష్టమతియౌ నాదైత్యు వాక్యంబు లా
తజీ వాలించి ముఖంబు వాడ ననెఁ దత్సామిత్రితో రాముడున్. 1118

ప్రియపోవన్ వ్యథ మీఁదటన్ వ్యథయు బ్రాప్తింపంగ హోరంబు లి
మ్మెయిఁ గల్గెన్ రఘువీర! యిట్లు కనుగొమ్మి సర్వభూతాఁ నీ
వయి ఏబాధ్యత లేదు దైవమున కీప్రే గష్టముల్ పొంది యెం
తయొ వ్యామోహము గన్నయీ మనయవస్థల్ చూడుమీ అక్షుణ్ణా 1119

బలవంతులు శూరులు నిపుణా
స్త్రిలయిన వారలును గూడఁ దొరగా నాజిన్
ఇల కాలమునకు వశులయి
పలు బాధలు కనెద రినుక పంతెన అట్టుల్. 1120

అని యపుడు మహాయశుఁడును
ఘన సత్య పరాక్రముఁడును గరము వ్రతాపం
బు నుదగ్ర పౌరుషము గల
మన రాముఁడు స్వమతి నాత్మ మహితుం డయ్యెన్. 1121

బాహువులచేతఁ బట్టుకొఁ బడిన బ్రాత
లిద్దఱును జూచుచుఁ గబంధు డిట్లు అనియె
ఆకలిగొను నన్ను నృపాగ్ర్యులార! యేమి
కనెదరు మిము దైవమే నేను దినఁగఁ బంపె. 1122

అన విని యార్తిఁ బొందియును ప్రాప్త పరాక్రముఁ డాచు, వీరక అ
క్షుణ్ణుఁ డపుడేమిచేయ హితమౌనో మతిం గని యిట్లు పల్కె, నీ
న్నును నను రాక్షసాధముఁడు నొప్పఁగఁబట్టెను, వాని గొప్ప కే
లును, వడిఁ గత్తిచే నఱకి లోకము నిర్భయముంబొనర్తమే. 1123

ఘనతను పూనె రాక్షసుఁడు కాని యచేష్టుని యాగ బాహ్య జం
తునుబలె రాజు చంపఁదగదున్గదె యుం చన నాలకించి నో
రును గడు దైత్యుఁడున్ దెలిచి క్రూరత వారి భుజింపఁ గోర వా
రును వెన దేశకాలము లెఱుంగుచు నుండిరి ధీరచిత్తులై. 1124

రాముండు వాని దక్షిణకరణును కక్షతం గొట్టి హర్షితున్
హమ కరంబు లక్ష్మణుం డవలచరాక్షసుం డెంచి కొట్టె, నా
భీమ కబంధుండున్ బడి దివిన్ భువి దిక్కులు మారుమోగంగా
శ్యామల మేఘమట్లబడి యార్చిని నీరులు మీరెడం ద్రవన్, 1125

వ. శుభలక్షణం డైన లక్ష్మణుండు విని అనుహజలుం డైన కబంధునికి
ఇట్లు చెప్పెను. “ఇతండు ఇష్టాకు చాయాదుండు రాముం డని యందుడు. వీని
తమ్ముడను నేను. నాపేరు లక్ష్మణుండు. పల్లి రాజ్యము హరించగా రాముడు
వనమునకు వచ్చెను. నాతోడను భార్యతోడను ఈతం డీవనమునం జరించు
చుండెను. దేవ ప్రభావుండైన యీశండు విజన వనమున వసించుచుండగా
ఒక రాక్షసుడు ఈతని పత్నిని హరించెను. ఆమెను వెదుకఁగోరియింకు వచ్చి
తిమి. నీవెవ్వఁడవు, నీవెందుకు మొండెము మాత్రమే గలిగి యుండివి. వక్ష
మున వెలుగుచున్న మొగముతో కాలి పిక్కలు విడిగి పోవ దొడ్లనుండి వేల
అని యడుగ చాల ప్రీతిగలవాండ్రై కబంధుండు ఇంద్రుని వాక్యమును గుర్తుకు
తెచ్చుకొని యిట్లనెను. “ఓనర శ్రేష్ఠులారా! మీకు స్వాగతము. అదృష్టవశ
ముచే నేనిప్పుడు మిమ్ము చూచుచున్నాను. ఈబాహు బంధములు నాభాగ్య
ముచే తెగఁ గొట్టబడినవి. నే నేఅవినయము చేయుటచేత నాకీ విరూపము
ప్రాప్తించెనో సరిగా చెప్పెద వినుడు. 1128

— కబంధుండు తన వృత్తాంతమును జెప్పట :-

మును రామా! సృధుకాహా! నేనిచట సోముం డట్లు శక్రుండిటుల్
ఇనుండుంటేలే త్రిలోక విశ్రుతము, నుత్కృష్టంపు రూపాన నుం
డిని నొక్కప్పుడు భీకరాకృతిని నేని ట్లరణ్యాన నుం
డిన మానీశుల భీతిగూర్ప పిదపన్ వెగంబ యావేశనే. 1127

ఈవిగర్హిత దారుణాకృతియె నీకు
నడరెడి నని స్థూలశిరుఁ డనెడి మౌని
నాకు శాప మీయఁగ నేను నయము మీఱ
ప్రార్థన మొనర్చ నాతఁడీలాగు పలికె.

1128

ఎప్పుడు రాముఁడు కేలు చేదించి నిన్ను
విజన వని దహించునాకొ యావేశ నీవు
నీదు శుభరూపు గనెదవు నీవు నన్ను
దను కుమారుఁగ నిపుడు లక్ష్యణ! యెఱుంగు.

1129

అపుడు శ్రీలతో రాజిల్లి యలరినాను
పిదప నింద్రుశాపమున నీవికృతి గలిగె
నేను తీవ్రతపము చేయ నెమ్మనమున
మెచ్చి బ్రహ్మ దీర్ఘాయువు నిచ్చె నాకు.

1130

అంత నాకు దీర్ఘాయువు నలరియుండ
నన్ను శక్రుఁ డేమి యొనర్చు నన్న భృతిని
శక్రు నెదిరింప నతఁడు వజ్రంబు వేయ
తొడలు తలయు మేనునఁ జొచ్చి యుడరె నిట్లు.

1131

అతని యాచింప నాతఁడు యముని యింటి
కనువ కపుడు బ్రహ్మనుడి సత్యంబ యగుత
అని పలుక నాకు నాహార మగును నేది
తొడలు విఱుగ దీర్ఘాయువు నడరు బెట్లు.

1132

అనుచు నేఁబల్కి నింద్రుఁడు నపుడు నాకు
యోజనము పొడవగు చేతు లొసగెఁ గుక్షి
యందుఁ దీవ్రదంష్ట్రలు మోము నమరఁ జేయ
నే దవుల నున్న పశుల భక్షింతు లాగి.

1133

ఎపుడు రామలక్ష్మణులు నేగుదెంచి
కరముల నతికెవ రపుడె కనెదు స్వర్గ
మనియె రామః ఈమేనితో పనిని నెల్ల
కాంచినవి లాగి తిను యోగ్యతయుఁ గలిగె.

1124

పట్టుపడును రాముండె యవశ్య మనెడి
బుద్ధితో దేహమును వీడఁబూని యుంతి
సరియె నీవు రాముండవు, నన్ జంప నెవఁడు
శక్తుడేగాఁడ చుని చెప్పె సరిగ మౌని.

1125

నేను * బుద్ధిసాయమ్ము గావించు రామ !
మీవలన నగ్నిసంస్కార మావహింపఁ
బడియు మిత్రమై యువదేశ మిడుదుఁ గూడ
ననఁగ రాముండు పల్కె లక్ష్మణుండు వినఁగ.

1126

నేను తమ్మునితో జనస్థానినుండి
హాయిగ నేగుచుండఁగ యశము గలుగు
సేత నా భార్య రావణుచేత వట్టు
కోబడియు నెందొ తీసుక పోఁబడెజుమి.

1127

వాని పేరె తెలియుఁగాని వాని రూప
మాతఁ డెటు లుండునో వాని యాప్రభావ
మేమొ వాని నివాసంబు నేదొ తెలియ
మిట్టి యీ యనాథులము మమ్మీవు గనుము

1128

ఆమెకై యూర్తిఁ బరువెత్తు నట్టి మమ్ము
జాలి గని యుపకారంబు సలుపవయ్య
ఏనుఁగులు విడిచిన యట్టి యెందు కట్టె
లిపుడు తెచ్చి గోతిని నిను దహింతు మిచట.

1139

ఈవు సీతను గూర్చి వచింపఁ దగును
వెటకు వెవ్వఁడు హరియించి యేగెఁ జెప్పు
సరిగ తెలిసినచోఁ జెప్పి చాల శుభము
చేయు మని రాముఁ డడుగ వచించె ననుర.

1140

రామ! నాకు దివ్యజ్ఞాన మేమి లేదు
సీత నెఱుంగను నను దహియించి నప్పుడేను
నాస్వరూపము పొంది జానకిని గూర్చి
యెఱుంగు వానిని నీకు వచింతు నిపుడు.

1141

తగులఁ బెట్టక పూర్వము తగినరీతి
ఆయనురుఁ డెవడో వాని యుభిలవార్తఁ
జెప్పఁజాలను శాపానఁ జెప్పుకత్తి
చనియె నిదె నేను నిటు తెచ్చికొనిన వికృతి.

1142

కాని సూర్యుఁడు గుణ్ణముల్ కరము బడలి
యస్తమింపకుండఁగ గోతియందు పైచి
నను దగులఁబెట్టు మెవఁడు దైత్యుని నెఱుంగు
వానిఁ జెప్పెద నిపుడె న్యాయురీతి.

1143

నేను జెప్పిన వానితో నీవు మైత్రి
న్యాయముగఁ జేయు నాతఁడు హర్షమొంది.
సులభ విక్రముఁడౌచు నిన్ జూచి సరిగ
సాయమును దప్పకయె చేయు నోయిరామ!

1144

చూడు లోకాల నాతఁడు చూడ నట్టి
దేమియును లేదు సుమి రఘురామ! యింక
నేను కారణమున కయి నెడలి మున్ను
లోకములఁ జాట్టి వచ్చెను నీకె తెలియు.

1145

—: సీత లభించు ఉపాయమును జెప్పట :—

ఇట్లు కబంధుఁడు చెప్ప నరేఖ లవుడు
గిరిని పగులును జూచి నిప్పరసి పెట్టి
రంత సౌమిత్రి మంటలు నసురుఁ జాట్లు
సలుప ఆమెద డాజ్యంబువలెనె కాలె.

1146

అతఁడు చితినుండి పొగలేని యగ్నివోలే
వఱలి కుళ్లవస్త్రాలు దివ్యంపు మాల
దాల్చి వెలుగుచు హృష్టుడై తత్క్షణంబ
యాకసముపై కెగిరి భూష లన్నిదాల్చి.

1147

వ. అట్లు ఆకాశమందు భాసిల్లుచున్న హంసలు గల విమానమున
ప్రభతో మహాతేజస్సు గల దిశదిశలను వెలిగించుచుఁ గబంధుఁ డిట్లనెను.
రామా! వినుము వాస్తవముగ సీత నెట్లు పొందఁగలవో చెప్పెదను. రామ !
లోకమున సంది విగ్రహయానాసపద్వైధీ భావముల నాశ్రయించిన యుక్తు
లాఱు గలవు. వానిలో నన్నియు విమర్శింపవలయును.

1148

ఈ త్రమ స్థితినుండియు నూడి పడిన
వాఁడె యు త్రమ స్థితి పొందవలసియుండె
ఈవొ యు త్రమస్థితి పోవ హీనుఁ డైతి
నదియు లేక భార్యయు పోత వ్యసన మొనవె.

1149

అందుచే నీవు తప్పక యడ్డిస్థితికి
స్నేహితుని హిందవలయును స్నేహితుండఁ
ఎంత శోధించి యత్నించి కూడ
స్నేహితుని మైత్రి చేయక నిద్దిరాదు.

1150

నీవు చినుము చెప్పెదను సుగ్రీవుఁ డనెడి
వానరుఁడు గల, డాతఁడు భ్రాత యైన
ఇంద్రసుతుఁ డైన వాని కోపించి గెంట
ఋష్య మూకాద్రుఁ బంప దరిగ వసించె.

1151

వానరుల నల్వరమ గూడి బలము గలిగి
తేజమున నొప్పి వానరరాజె యగుచు
సత్యసంఘుండై ప్రభ ధృతి సన్ననన్పు
గలిగి సుగ్రీవుఁడును శక్తి నలరి యుండె.

1152

అతఁడు రాజ్య నిమిత్తమై యన్నచేత
వెళ్ళఁ గొట్టఁబడియె యుండు వెల్లి నీవు
వానితో మైత్రి చేయుము వాఁడు నీకు
పీత పెదకుటలో సాయమై తనర్పు.

1153

కావలసినది యెప్పుడున్ గాకపోదు
అది మఱొకరితి చేయ శక్యంబు కాదు
కాలమును దాట నెవరి శక్యంబుకాదు
సలఁపు సుగ్రీవుతో మైత్రి జ్వలను నెదుట.

1154

వానితో నగ్నిసాక్షికమైన మైత్రి
వలన ద్రోహంబు చేయుట వలన వడదు
నీవలఁతిగఁ గపీకు సుగ్రీవుఁ గనకు
కడు సహయార్థి, కృతవేది కామరూపి.

1 55

అతఁడు కోరిన కార్యము నాచరింప
నధిక శక్తులు మీరు, కృతార్థుఁ డైన
మఱియు నకృతార్థుడైనను మఱచి పోక
మీవనిని చేయ మానఁ డేమియును గూడ.

1156

అతఁడు ఋక్ష రజసు పుత్రుఁ డనయ మతఁడు
వాల్మీకిఁ బంపా సరోవరము దరిని
మెసలు చుండు సూర్యునికి నారస సుతుండు
వాల్మీకీ వైరమును బూని వఱలుచుండు.

1157

అయుధము సాక్షిగాఁ గూడ నప్పు డీవు
ఋష్యమూకాద్రి యందుఁ గపీశతోడ
సత్యముగ స్నేహమును జేయ సర్వగతుల
మీకు సాయంబు చేయును మీర డెపుడు.

1158

అతఁడు రాక్షసు లుండెడి యన్ని చోట్లు
పూర్తిగా నేర్చుగాఁ జూచి పొందఁ గలఁడు
అతఁ డెఱుగని స్థానంబు లవనియందు
నెచటను లేవు సుమ్మి గ్రహింపు డెపుడు.

1159

చేల కిరణాలు గల రవి విశ్వ మెపుడు
కడు దహించునో యందాకఁ గందరముల
గిరుల నదులను గిరిద్వందరుల నెల్ల
కపులతోఁ జూచి నీవత్పిఁ గని యెఱుంగు.

1160

గొప్ప మేను గల కపులఁ గూడఁ బంపి
నీవియోగానఁ గుండుచు రావణాల
యమున నిర్మలమై యున్న యావరాహ్య
వెదుకఁ గలఁడు నీదరికి రప్పింపఁ గలఁడు.

1161

221 ఋష్యమూక పర్యతమునకు మార్గము చెప్పుట—రామాయనుధ

ఊర్ధ్వ మేరుశృంగాగ్రాల నున్నఁ గాని
గూడ పాతాళ తలములఁ గూడ నున్న
స్థిప్రియను వానరేశుఁడు నేర్పు మీర
నరసి దైత్యులఁ జంపి నీకప్పగించు.

1112

—: ఋష్యమూకపర్యతమునకు మార్గము చెప్పుట :—

సీతను వెదకఁగ నుపాయ భూతమైన
దంతఁ జెప్పి యర్థజ్ఞఁ డౌకబంధుఁ
డప్పు డన్వర్థ మైన వాక్యంబు చూచి
యిట్లు రామునితో వచించె నపుడు:

1163

ఢిదిగో రామ! భుంజె యైన పథ, మిందే చక్కఁగాఁ జూచి యు
న్నది యీకాన! ప్రతీచి దిక్కు మొగమై * న్యగ్రోధ జంబూ కదం
బ దవాశ్వత్థ ప్రియాళు చూత పసన వ్ల వాగ్ని ముఖ్యాతి భు
క్త దవాశోక సుర క్త ముఖ్య తరువుల్ గ్రాలన్ మనోజ్ఞంబగున్. 1164

* ప్రతీచి = పడమర, జంబు = నేరేడు, కదంబ = కడిమి, ధవ = చంద్ర,
అశ్వత్థ=రావి, ప్రియాళు=మోరటచెట్టు, చూత=నూమిడి, వ్లక్ష=జువ్వి,
అగ్నిముఖ=జీడిచెట్టు, అతిభుక్త=ఒక గకపు అశోకము, దవాశోక=అడవి
లోని అశోకము.

ఈ పర్వనవలెనే కాళిదాసు మేఘసందేశమున వర్ణించెను.

అతరువుల నెక్కియొ వంచియైన నచట
అమృతమును బోలు ఫలముల నపుడు తినుచు
పోవుఁ డది దాట సందనమును హసించు
వన మొకటి కన్నపును పావముల మించి.

1165

అట నుత్తర కురువులందుఁ బోలెను చెట్లు
నిఖిలకాలము తేనెల ప్రవించు
అటఁ జైత్రరథవని నటు లెల్ల ఋతువులు
పండ్లు పాదపముల వంచఁ దనరు
అట మేఘగిరు లట్లు అఖిలవృక్షంబులు
అమృత కల్ప ఫలము అమరనిచ్చు
అటఁ గమలోత్పలా అమరు పుష్కరిణి యా
పంపాసరసి సౌరభాల నీను

అందు చెట్లెక్కి ఫలముల నల్ల రాల్చి
లక్ష్మణుండు నీకు నమృత ఫలాల నిచ్చు
దేశముల దాటి గిరిగిరి దిగుచు నెక్కి
జాతి కినుకయుండని వంప సరసిఁ గనుండు.

1166

అటు హంసల్ * కురరాలు కప్పలును రమ్యక్వాణముల్చేయు న
చ్చట నామర్త్యులఁగాంచి; చంపునరుఁగాంచఁబోనియాపక్షులున్
ఎటకున్భీతిలిపాఱ వెప్పుడును; నందే నేతిముద్దల్ వలెన్
బటువౌ పల్ పెనుపక్షులన్గొని తినన్ వచ్చుంజుండి యచ్చటన్.

1167

ఎఱ్ఱ చేపలు, చక్రాల నెనగు మీలు
రామ! నడమీలు పంపానరస్సునందుఁ
గలుగు చేపలు శరములన్ గరము పట్టి
సరిగ నూచల కాల్చి లక్ష్మణుడ యిచ్చు.

1168

పంపలో మత్స్యముల పండిపండ్లొ కూడ
తినుచుఁ బద్మగంధము గల్గి తీయ నగుచు
సుఖము చల్లన నిడి రుజల్చొరని స్ఫటిక
పటుజలము తామరాకుతో బ్రాత యొసఁగు.

1169

గిరిగుహలన్ బరుండి వనిఁ గ్రేవఁ జరించు వరాహ యూధమున్
తిరుగుచు నీకు లక్ష్మణుఁడు తిన్నగఁ జూపును సంధ్యవేళలన్;
మరి జలమానఁ గోరి యటు మానక వచ్చియు జెంకె లేయు ను
ద్ధర వృషభంబులన్ బలెను దోచును నీకు మదించు మేనులన్. 1170

పువు లింపారెడి చెట్ల, పక్షులగణంబులిల్ కూయుఁ జెందమ్మి పూ
లవిలాసంబులు గల్గి పంపనరసిన్ రమ్య స్వచ్ఛ శీతంపు నీ
శృ విరాజిల్లగ నొప్పు దృశ్యములు, నాలోకించి సొమ్మితితో
కలియం జొచ్చిన దుఃఖమున్ మఱుతు వింకన్ రామ నీనెమ్మదిన్. 1171

అచటఁ బూవులతో నిండి యలరు తిలక
తరులఁ గానుగు చెట్లను విరిసి నట్టి
తామరపువ్వుల, నీలియుత్పల సుమాల
సరసి నీపూర్వ శోకంబు మఱుతు వపుడె.

1172

భువి నెవ్వండును పూలుకోయ; డవి యెవ్వన్ వాడిపో: వెన్నఁ డెం
డవ యుచ్చోట మతంగ మౌనికయి వన్యంబౌ పదార్థాలు తే
ర వనిన్ జేరి భరంబుచే నలయు ఛాత్రశ్రేణి దేహంబు నుం
డెవేసన్ రాలిన స్వేదబిందులును పూలే యొ దపశ్చక్రిచే. 1173

అట నామౌనులఁ గొల్పుచున్ శ్రమజ్ఞయై యత్వంతమున్ ధర్మమున్
పలుతన్ జేసి చిరంబుగా శబరి జీవాలాని-సర్వంబుచే
నిలులన్ మన్నన పొందు దేవసము-నిన్నే చూచి స్వర్గంబు పొం
దుటకై వేచియు యుండె, నాశబరి నిన్నుం జూచి చేరున్ దివిన్. 1174

ఇక బంపాతఃఁ బల్కిమాభిముఖమై యేపారు గుప్తాశ్రమం
బొక బద్ధానిని నాక్రమింపగ గజాలోర్వంగ లేవై నఁ గా
ని కమన్ నాగము లెన్నొ యాపగముపై నిండున్ మంతగర్జితే
నికట క్రోధి యటన్ మతంగపన మన్ పేరన్ సువిఖ్యాతమౌ. 1175

సందన వనంబుఁ బోలియు
సుందర దేవవనమువలెఁ జొప్పగు వనిలోఁ
గ్రండుగ వివిధ విహంగము
సుందర మగుచోట్లఁ జొచ్చి సుఖియింతువులే. 1176

పంప సరసికి ముందటఁ బాదపములు
పూలతో నిండు, నట ఋశ్యమూర ముండె
అది దురారోహము శిశునాగాభిరక్షి
తంబు మును శ్రేష్ఠముగ బ్రహ్మ తగ సృజించె, 1177

అట్టిగిరి శృంగమునఁ బండిసట్టి నరుఁడు
కలను గన్న విత్తమును మేల్కొనియుఁ బొందు;
చెడునడత గలపాపి యొక్కండు గిరిని
ఎక్కుచో నుపు నసురుల్ వధింతు రటనె. 1178

పంపసరసిఁ దేలి మతంగ వని వసించి
గ్రాలు బాల నాగముల యాక్రందనంబు
వినఁ బడును, మబ్బువలె నుండు ద్విపము లెపుడు
పొండొరులు పోరి నెత్తురుతోడఁ దిరుగు. 1179

దీనిని ఋశ్యమూక గిరిని జేరి శబరిని జూచుట - రామాయణము

అవియుఁ జల్లెన్ సుగంధాన్విత నుయి,
హయి గూర్చు నీటిని గ్రోలి యడవిఁ దిరుగు
ఎలుగు బంటుల, నీలికెంపు లయ వెలిగి
యోజలేని దుష్టులఁ గాంచియోర్తు చాల్తి.

1180

వ. రామా! ఆవర్చతంబున శిలాపిఠాసమనునొక్క గుహ గలదు. కాకుత్స్థా
దానిని ప్రవేశించుట చాల కష్టము. ఆ గుహకు తూర్పుద్వారమునఁ జల్లని
నీరు గల ప్రాదము గలదు. అది ఫలమూలములతో గూడి నానామృగములచే
నావరింపఁబడి యుండును. అందే సుగ్రీవుండు నలుగురు వానరులతోఁ గూడి
యొక మాటు ఆవర్చత శిఖరంబుపైని ఒకమాటు క్రిందను తిరుగుచునుండును
అని కబంధుఁ డామామలక్ష్మణు లిరువురకుఁ జెప్పి మాల ధరించి సూర్యనివంధి
రంగు గలిగి వీర్యముతో నొప్పెను. అపు డామహాభాగుండైన కబంధుని జూచి
మంచిది వెళ్ళి రమ్మని దగ్గరగాఁ జని పలికిరి. అంతఁ గబంధుండును మీకార్య
సిద్ధికై మీరును వెళ్ళి రండని చలికి బదులుదేటి సురూపియై శ్రీయుతుడై
రవిని బోలిన దేహముతో పోవుచు రాముని జూచి స్వస్థుడవై మైత్రి చేయుము
నుమీ అని పలికి వెడలిపోయెను.

1181

—: ఋశ్యమూక గిరిని జేరి శబరిని చూచుట :—

ఆకబంధుండు చెప్పిన యటు పడమర
దిశగఁ బంపాసరోవర తీర పథిని
వారు వెడలి యుద్రులన్ దేనె లూరు తరులఁ
గనుచు సుగ్రీవుఁ గన్గొనఁ జిరిరి ముందు.

1182

వారు కొండవరుఁ నాసంబు చేయుచు
 పంప పడమటి తటి త్వరగఁ జేరి
 చక్కని తరులున్న శబరి యాశ్రమమందు
 తరులఁ గనుచు శబరి సరసిఁ పుడు.

1182

శ్రమణి స్థితబరి రామలక్ష్మణులను
 కాంచి దోసి లొగ్గి కాళ్ళ వ్రాలి
 అర్హరీతి పాద్య మర్ఘ్య మాచనునీయ
 మెల్ల విసరు మొచ్చ నిచ్చె నపుడు.

1184

వ. అపుడు వ్రతమూని యున్న శబరితో రాముఁ డిట్లనియె.
 ఇట విఘ్నంబులు పోవఁద్రోలుచె తపం బిచ్చోట వర్తిల్లునే
 ఇట నాహారము కోపమున్ నిరుతమై ఏపార వర్తింతువే
 ఇట నాయానియమాల నుందువె మనం బేపారునే శాంతితో
 ఇటఁ గావించెడి వృద్ధ సేన పథలంటే చారు సంభాషిణీ :

1185

అని యిట్లు కాముఁ డనఁగా
 విని సిద్ధ విశుద్ధ శబరి వినయముతోడన్
 అనియెను రాముని తోడను
 తనదు సమాయిక హృదయము తపమును తోవన్.

1186

నీదర్శనంబున నేఁడు తపను వండె
 జన్మ మిప్పుడుగదా సఫల మయ్యె
 నీవు దేవవరుండ విటు పూజ లందుట
 వ్రతము సిద్ధించె నర్చితులు గురులు
 నీసౌమ్య దృష్టిచే నేను పావన నౌచు
 పడయఁ బోదును గాదె స్వర్గ మింక
 నీప్రసాదంబున నేఁడె యుక్షయ మైన
 భువనంబులను పొందఁ బోవు చుంటి

నివు చిత్రకూటముఁ జేత నేను గొల్చు
 ధీర ఋషులు విమానాఁ దివికిఁ జనిరి
 ఇట్టి పుష్కాశ్రమమునకు నీవు వత్తు
 వని మహాభాగులు మహర్షు లనిరి గాదె.

1187

అట్టి లక్ష్మణుతో వచ్చి సట్టి యతిథి
 రాముని ప్రతిగ్రహింపుమి రాముఁ జూచి
 అక్షయం బైన లోకాల నందఁగలవు
 అనుచు వారన్న నుడులు సత్యంబు లయ్యెన్.

1188

స. ఆ మహాభాగుల వాక్యములను విని పురుషశ్రేష్ఠా! నేను నీకయి
 పంపాసరన్ను తీరమునఁ గల వన్యఫలాదులను సంపాదించి యుంచితినీ
 అని శబరి పలుక ధర్మాత్ముఁడైన రాముఁడు విజ్ఞాన యోగ్యతతో
 నిత్యము బహష్కృతురాలు కాని శబరితో నిట్లనెను. దనుపుత్తుఁ
 డగు కబంధునినుండి మహాత్ములైన మీగురువుల ప్రభావమును విని
 యుంటిని. నీకిష్టమేని అవిన్నదానిని ప్రత్యక్షముగాఁ జూడఁగోరుచుంటిని.
 అని రాముఁడు పలుక విని ఆ రామలక్ష్మణులకు కాటుమేఘములవలె నుండి
 మృగ పక్షుల కలకలారావములతో నిండి యున్న యామహావనమును చూపి
 రఘునందన! ఇదే మతంగ వనము చూడుము.

1189

ఇట భావిజాత్ములై యెసఁగు మాగురువులు
 మంత్రయు క్తముగ హోమమ్ము లిడిరి

ఈనిన్ను వేడిని నెంతోవడకు కేల
 కడు మాగురులు పూల కాన్క లిడిరి

ఈవేది నేటికి ఈనాగురుల తప
 శ్శక్తిచే దిశల శ్రీచాయఁ జిమ్మె

ఈసప్త సాగరా లివె చూడు మువవాస
 ముం ఋషుల్ చనలేక తలప వచ్చె

వారె యభిషేకములు చేసి వల్కలములు
చెట్ల ఆరవేయఁగ ఆర విట్లు చూడు
దేవపూజ నర్పించిన దివ్యసుమము
లుత్పలములు వాడక యుండెఁ గనుము.

1188

కనవలసిన యది కంటిని
వినవలసిన దెల్ల నిపుడె వింటివి రామా!
అనుమతి యిచ్చినచో ఈ
తనువును త్యజియించి వై శుఁ దటుకున నిపుడే.

1189

గురువులగు భావితాత్ముల
దరికిని బోచంగ నిపుడె తలఁచుచు నుంటిన్
మఱి యిదియు మునుల యాశ్రమ
మరళియె వారికిని సేవ లటు చేసితిఁగా

1190

అటు ధర్మయుక్తముగఁ జె
ప్పుట రామలక్ష్మణులు విని ముద మతులంబౌ
నటుగని ఈ యద్భుత మెం
తటి దని రాముండు శబరి కనంతర మనియెన్

1191

“స్వేచ్ఛగా నీకు నిచ్చయు వచ్చినట్లు
అరుగు నీవల్ల భక్తితో నర్చితుఁడనె”
అనఁగ జడలొప్పు నా వృద్ధురాలు శబరి
చీర కృష్ణాజినము దాల్చి స్వేచ్ఛతోడ

1192

ఆతఱిని మేను త్యజియింప నాత్మనెంచి
రాము నాహుతి నగ్నిహోత్రంబునందు
తన్ను నాహుతి గాఁచించి తగ వెలింగె
యగ్నివోలె మెఱసి స్వర్గ మరిగె శబరి.

1193

దివి దివ్యాభరణాలు దివ్య వసనాల్ దివ్య ప్రభుత్వ గంధంబులం
త విరాజిల్ల మెఱుంగుఁ దీవియవలెన్ తద్దేశమున్ వెల్లఁ జే
సి వెనసన్ రాముని ముందు వెళ్లి రిలి వాసెన్ మ్రొక్కి ధన్యాత్ములున్
సువివేకుల్ గను స్వర్గముల్ శబరి పేదొచ్చెన్ సమాధిసదై. 1193

తన తేజస్సున స్వర్గమున్ శబరి పొందం జూచి, దివ్యాత్ములొ
ముని సిద్ధాత్ముల యా ప్రభావము, ముందున్ పొంగి చీక్షించి మే
లును కాంక్షించెడి భ్రాత లక్షమణుని నాలోకించి వ్రాత్రుచ్చె ల
క్ష్యణ వీక్షించితె యా మహాత్ముల మహర్షిర్యాశ్రమ స్థానమున్ 1197

మృగముల్ వ్యాఘ్రములెట్లు నమ్మి మెలంగున్ వృక్షంబులన్ వక్షు లె
ట్లు గుముల్ గూడి చరించునో, జలధు లిట్టుల్ కూడి తీర్థంబులన్
మిగులన్ శాస్త్రవిధిన్ జలాలిడఁ బితల్ మేలందు సంతృప్తి చెం
దఁ గడున్ తర్పితలై రొ వారిఁ గనుమీ నా చిత్తమున్ మో దిలున్ 1198

అశుభంబుల్ నశియించె మంగళములే ప్రాప్తించు ర
మ్ము శుచి స్థానము నిషదర్శనమునై పొల్పారు పంపా సర
స్సు నమీపితము ఋష్యమూక గిరియున్ రోభిల్ల నిచ్చో; నిటన్
పసియించెంగద సూర్య సూతి బహుపుణ్యాత్ముండు సుగ్రీవుడున్. 1199

మదిలో వాలి భయాన, నల్వరు కవుల్ మన్నింప సుగ్రీవుఁ డీ
యదనన్ వాసముచేయు నిచ్చటనె, నెయ్యంబార సుగ్రీవునిన్
హృదిచూడన్ ద్వర పెట్టుచుండె మన మింకివేళనే పొదమా
తదధినంబయి యున్నదేగదవె సీతాన్నేష ణోద్యోగమున్. 1200

వ. అని ఇట్లు పలుకుచున్న ధీరుడైన రామునితో లక్షమణుడు అన్నాః
నడుపుము నామనస్సు కూడ మిగులఁ దొందర పెట్టుచున్నది. “అనిలక్షమణుడు

చెప్ప పిదప ఆ రాముడు లక్ష్మణుడును నెడలి యాపంపాసరోవరమును
సమీపించిరి. 1201

అటు మతంగ సరస మను ప్రహదముందు
మునిగి వనముల సరసుల గనుచు బోయి
రామలక్ష్మణుల్ చేరి దూరమును నుండి
రమ్య మైనట్టి వంపాసరస్సు గనిరి. 1202

పుణ్యమౌచు నుదార పురుషసేవిత నౌచు
తరులతల్ శుచి నీరు వఱల నొప్పి
కలువ తొవ తెలికల్వల చెంగలువలచే
తెలు పెర్పు నీలి కంఠశము బోలి
అరిరి వడ్డులు కూయ నలరు దోటల నొప్పి
భ్రమర యుండారాల శ్రావ్య మగుచు
స్పటికాచ్చ నీరాలు పుష్పవాలుకలును
సెమికుల స్పృత్యాలు సమరియుండి

చిలుక కొక్కెర బెగ్గరు అరిరిమాను
తిలక వకుళ కుందాశోక తిందుక ధవ
కేతకాదు లన్ నగలొప్పునాతిబోలి
క్రమ్ము వనిదరిన్ బంపాసరమ్ము దసరె. 1203

అట్టి వంపాసరసు రాముడు డరసి యునియె
అనుజ! యీతటిన్ ఋశ్యమూకాద్రి గలదు
ఋక్షరజానూతి సుగ్రీవుండిట వసించు
లక్ష్మణా! నీవరిగి వాసరాగ్ర్యుగనుము. 1204

దీనజనుడ రాజ్యభ్రష్టుడై నవాడ
 సీతయందు నాసక్తమైదిత్త మడరు
 భార్య సీత లేకుండ నే బ్రదుకజాల
 అనుచు గామార్తి బంపలో మునుక లాడె.

12

ఇది

చర్ల జనకగురుప్రాప్త విద్యుడును వెంకమాంబా పుత్రుడునని
 చర్ల గణపతిశాస్త్రిచే అనువదింపఁడిన గణపతి వాల్మీకి
 రామాయణసుధ యందు అరణ్యకాండము.
 అరణ్యకాండము సమాప్తము

-: X :-